సమాజ జనాభాశాస్త్రం

DR. B.R AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
UNIVERSITY - LIBRARY
000475
DR. B.R AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
UNIVERSITY - LIBRARY
CM0475
BRAOU

డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్

1996

CM-0475
31-3-97

[illegible] ...ర్యాయము [illegible]

సంపాదకుడు

డా. వై.వి. అబ్బాసాయులు

సహ సంపాదకురాలు

డా. (శ్రీమతి) విద్యావతి

రచయితలు:

డా. పి. మురళీధరుడు
డా. సునందాపాండే
శ్రీమతి విజయతిలకం
డా. రత్నయ్య
డా. కె. రాధాక్రిష్ణమూర్తి
డా. ఎన్. [illegible]
శ్రీ రాజశేఖర్ రెడ్డి

ముఖచిత్రం:
చంద్ర

Dr. B.R.A.O.U. LIBRARY
No. CM-0475
Date 31-3-97
Call No. ...

డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాదు

ప్రథమ ముద్రణ 1991, ద్వితీయ ముద్రణ : [illegible]

కాపీరైటు © 1991 డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

[illegible]

[illegible]

ఇతర వివరాలకు: [illegible] డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం,
[illegible] హైదరాబాదు [illegible]

Printed at Teja Offset, Andhra Bank Lane, [illegible] S.R. Nagar.

[illegible]

[illegible] విద్యార్థులు ఎలాంటి కష్టం లేకుండా పాఠాలను చదివి, అర్థం చేసుకొని [illegible]

[illegible]

[illegible] సమస్యల గూర్చి చర్చిస్తుంది.

[illegible] విశ్వవిద్యాలయం [illegible]

[illegible]

విషయసూచిక

		పేజీ నెం.
భాగం 1	: సాంఘిక జనాభా శాస్త్రం — స్వభావం — పరిధి	3
భాగం 2	: సాంఘిక జనాభా శాస్త్రం — ఇతర సామాజిక శాస్త్రాలు	10
భాగం 3	: జనాభా వివరాల మూలాధారాలు	16
భాగం 4	: మాల్థస్ పూర్వ సిద్ధాంతాలు	27
భాగం 5	: మాల్థస్ సిద్ధాంతం	33
భాగం 6	: జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతం	39
భాగం 7	: జనాభా పెరుగుదల విధానము — మార్పు	47
భాగం 8	: వయస్సు, స్త్రీ పురుష భేదం—వైవాహిక స్థితి—విద్యా విధానం	60
భాగం 9	: [illegible]	72
[illegible]	[illegible]	77
భాగం 11	: జనాభా: గ్రామీణ, పట్టణ భేదాలు	84
భాగం 12	: భారతదేశంలో జనాభా విద్యా విధానం (వృత్తి పద్ధతి)	91
భాగం 13	: ప్రత్యుత్పత్తి, అర్థం, ప్రాధాన్యం	103
భాగం 14	: ప్రత్యుత్పత్తి పద్ధతులు	110
భాగం 15	: [illegible]	116
భాగం 16	: మరణ శాతం, అర్థం, ప్రాధాన్యము	125
భాగం 17	: మరణ శాతం పద్ధతులు	133
భాగం 18	: భేదాత్మక మరణ శాతం	139
భాగం 19	: ప్రత్యుత్పత్తి, మరణ శాతాన్ని ప్రభావితం చేస్తున్న సామాజిక, ఆర్థిక కారణాలు	145
భాగం 20	: వలస — రకాలు	153
భాగం 21	: వలస — కారణాలు	161
భాగం 22	: వలస — పరిణామాలు	166
భాగం 23	: అల్ప జనాభా — అధిక జనాభా	175
భాగం 24	: ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల — భారతదేశ పరిస్థితికి ప్రత్యేకంగా సంబంధించి	181
భాగం 25	: జనాభా అదుపు భావన అదుపు పద్ధతులు	190
భాగం 26	: ఆర్థికాభివృద్ధి, జనాభా అదుపుదల	199
భాగం 27	: కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమం సమీక్ష	[illegible]
భాగం 28	: భారతదేశ జనాభా విధానం	[illegible]

B R A O U

BRAOU

[illegible] శాస్త్ర రంగం

BRAOU

ఒగరం ప్రె [illegible]

BRAOU

భాగం – 1: సమాజ జనాభా శాస్త్రం : స్వభావం, పరిధి

విషయక్రమం

1.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
1.1 పరిచయం
1.2 జనాభా శాస్త్రం అర్థం, నిర్వచనం
1.3 జనాభా శాస్త్రం – పరిధి
1.4 జనాభాశాస్త్రం, జనాభా అధ్యయనాల మధ్య భేదాలు
1.5 సమాజ జనాభా శాస్త్రం అర్థం, పరిధి
1.6 సమాజ జనాభా శాస్త్రం స్వభావం
1.7 సారాంశం
1.8 చదవదగిన పుస్తకాలు
1.9 నమూనా ప్రశ్నలు

1.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

మన జీవితాలపైన, ప్రపంచ భవిష్యత్తుపైనా జనాభా పెరుగుదల ప్రభావాన్ని అర్థం చేసుకోవడం, మానవ జనాభాను క్రమబద్ధంగా పరిశీలించే శాస్త్రంగా జనాభా శాస్త్ర ప్రాథమిక స్వభావాన్ని, పరిధిని వివరించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

★ జనాభా శాస్త్రాన్ని నిర్వచించగలరు,
★ జనాభా శాస్త్ర పరిధిని విశదీకరించగలరు,
★ సమాజ జనాభా శాస్త్రం స్వభావాన్ని వివరించగలరు.

BRAOU

1.1 పరిచయం

ఆధునిక సమాజ శాస్త్రాల్లో ప్రథమంగా ఆవిర్భవించిన వాటిలో ఒకటైన జనాభా శాస్త్రం జనాభా విషయాలను పరిశీలిస్తుంది. 18వ శతాబ్దంలో సమాజ శాస్త్రాల పెరుగుదలకు ఈ శాస్త్రం చాలా దోహదం చేసింది. అర్థశాస్త్రంతో అతి సన్నిహితంగా ఉన్నది. అనేక సంవత్సరాల వరకు జనాభా శాస్త్రానికి చెందిన అధ్యయనాలు అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలకు పరిమితమయ్యాయి. భారతదేశంలో అతి కొద్ది విశ్వవిద్యాలయాల్లో మాత్రమే జనాభా శాస్త్రం ఒక ప్రత్యేక బోధనాంశంగా ప్రవేశపెట్టారు. జనాభా శాస్త్ర అధ్యయనం భారత దేశంలోనే గాక, ప్రపంచమంతటా అధికాధిక ప్రాధాన్యత పొందుతున్నది. ప్రపంచంలో పెరుగుతున్న జనాభా, ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో అదుపులేని జనాభా పెరుగుదల వివిధ దేశాల సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ రంగాలలో క్లిష్టసమస్యలను కలిగిస్తూ ఉండడమే దీనికి కారణం. జనాభా పెరుగుదల అనేక రకాలైన సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ సమస్యలను క్లిష్టతరం చేస్తున్నందున జనాభా శాస్త్ర అధ్యయనం ప్రాధాన్యత సంతరించుకొంది.

1.2 జనాభా శాస్త్ర అర్థం, నిర్వచనం

మౌలికంగా జనాభా శాస్త్రం జనాభాకు చెందిన విషయాలను పరిశీలించే ఒక సమాజ శాస్త్రం. 'డెమోగ్రఫీ' అనే పదాన్ని 1855లో బెల్జియం దేశానికి చెందిన అఖిల్ గిల్లార్డ్ మొదటిసారి ఉపయోగించారు. 'డెమోగ్రఫీ' అనే పదం గ్రీకు భాషకు చెందిన 'డెమోస్' (ప్రజలు), 'గ్రఫీ' (గీయుట లేక రాయుట) అనే పదాల నుండి ఏర్పడింది. ఐక్యరాజ్య సమితి 1958లో ప్రచురించిన 'భాషా జనాభా నిఘంటువు' జనాభా శాస్త్రాన్ని "జనాభాల పరిమాణం, వ్యవస్థ, అభివృద్ధులను దృష్టిలో ఉంచుకొని జరిపే శాస్త్రీయ అధ్యయనం"గా నిర్వచించింది. హౌసర్, డంకన్ ఇంతకంటే సమగ్రమైన దృష్టితో జనాభా శాస్త్రం స్వభావాన్ని, పరిధిని పరిశీలిస్తూ ఈ శాస్త్రాన్ని నిర్వచించారు. వారి అభిప్రాయంలో "జనాభా శాస్త్రం జనాభా పరిమాణం, ప్రాదేశిక వ్యాప్తి, సమ్మిశ్రణం, జనాభాలో మార్పులు, ఆ మార్పులలో అంగాలైన మరణాల సంఖ్య, ప్రాదేశిక చలనం (వలస) సామాజిక చలత్వం" అనే విషయాలను పరిశీలిస్తుంది. పై నిర్వచనాల దృష్ట్యా జనాభా విషయాలను శాస్త్రీయంగా అధ్యయనం చేసే జనాభా శాస్త్రం జనాభా పరిమాణం, వ్యవస్థ, ప్రముఖ లక్షణాలు, జనాభా విస్తరణ, ఒక నిర్ణీతకాలంలో జనాభాలో జరిగే మార్పులకు సంబంధించిన శాస్త్రమని చెప్పవచ్చు. జనాభా పరిమాణం, వ్యవస్థ, ప్రముఖ లక్షణాలు, విస్తరణలలో మార్పులకు చెందిన ప్రజనన శక్తి, మరణ సంఖ్య, వలసలు కూడా జనాభా శాస్త్రంలో భాగాలు గనుక వీటి వివరణ, విశ్లేషణ కూడా ఈ శాస్త్ర పరిధిలోకి వస్తాయి. మరొక విధంగా చెప్పాలంటే, ఒక ప్రత్యేక జనాభా పరిమాణం, పెరుగుదల, సమ్మిశ్రణం, విస్తరణ అనే అంశాలు ఆ జనాభాలో సంభవించే జననాలు, మరణాలు, వలసలు మొదలగు వాటి వల్ల నిర్ణయింపబడతాయి. అందువల్ల, వీటి అధ్యయనం ద్వారా ఆ జనాభా పరిశీలన జరుగుతుంది. కనుక జనాభా శాస్త్రం జనాభా [illegible] నిర్ధారించే విషయాలను, ఫలితాలను అధ్యయనం చేస్తుంది.

1.3 జనాభా శాస్త్రం: పరిధి

జనాభా పరిశీలనలో మూడు ముఖ్య విషయాలను ఇక్కడ చర్చించడం జరిగింది.

(i) పరిమాణం: జనాభా పరిమాణం అంటే జనాభాలో వ్యక్తుల సంఖ్యగా చెప్పవచ్చు. జనాభా పరిమాణం పరిశీలన చేసే సమయంలో దృష్టిలో ఉంచుకునే విషయాలలో ఒక నిర్ణీత ప్రాంతంలో ఎంతమంది ప్రజలు నివసిస్తున్నారు, ఆ జనాభా పరిమాణంలో ఎటువంటి మార్పులు జరుగుతున్నాయి, ఆ మార్పులు ఏ విధంగా జరుగుతున్నాయి. మొదలైనవి చేరి ఉంటాయి. ఒక నిర్ణీత ప్రదేశంలో, నిర్ణీత సమయంలో ఎంత మంది ప్రజలు నివసిస్తున్నారో తెలుసుకోవడమే గాక, ఇంతకు పూర్వం కంటే ప్రజల సంఖ్య అధికంగా ఉందా, భవిష్యత్తులో ఈ సంఖ్య ఎంత ఉండవచ్చు అనే విషయాలను గ్రహించడం కూడా ఈ అధ్యయనంలో భాగాలుగా ఉంటాయి. అంతేగాక జనాభా పరిమాణంలో జరిగే మార్పులకు కారణాలేమిటో కూడా జనాభా శాస్త్రవేత్తలు తెలియచేయవలసి ఉంటుంది. జనాభాలో మార్పులకు జననాలు, మరణాలు, వలస రేట్లు అనే అనేక కారణాలపైన ఆధారపడి ఉంటాయి.

(ii) వ్యవస్థ: జనాభా వ్యవస్థ, విశిష్ట లక్షణాల అధ్యయనం జనాభా పరిశీలనలో ఒక ముఖ్యభాగం. 'వ్యవస్థ' అనే పదంలో ఒక జనాభాలోని ప్రజల సంఖ్యను మదింపుచేయు వీలుగల లక్షణాలన్నీ చేరి ఉంటాయి. సాధారణంగా ఒక జనాభా వ్యవస్థ లేక సమ్మిశ్రణం మరొక జనాభా వ్యవస్థ నుండి అనేక విధాలుగా భిన్నంగా ఉంటుంది. ఉదాహరణకు, ఒక దేశ జనాభాలో పురుషుల కంటే స్త్రీలు అధిక సంఖ్యలో ఉండవచ్చు. మరొక దేశ జనాభాలో విద్యావంతులు అధికంగా ఉండవచ్చు. ఇంకొక దేశ జనాభాలో వృద్ధులు యువతీ యువకుల కంటే ఎక్కువ సంఖ్యలో ఉండవచ్చు. అందువల్ల, ఒక నిర్ణీత జనాభాలో ఎటువంటి ప్రజలున్నారు, వారు

BRAOU

[illegible] జనాభా పరిశీలన ప్రయత్నిస్తుంది. ఈ విధంగా ఈ పరిశీలన సందర్భంలో ఒక నిర్దిష్ట జనాభాకు చెందిన ప్రజల వయస్సులు, లింగభేదాలు, జాతి మత, వైవాహిక స్థాయిలు, అక్షరాస్యత స్థాయి, వృత్తి, ఆస్తిపాస్తులు, [illegible] స్థాయిలు కుటుంబ వ్యవస్థ వంటి జైవిక, సాంఘిక, ఆర్థిక విషయాలన్నీ చేరి ఉంటాయి. అంతేగాక, సంభవించిన మార్పులకు వివరణ ఇవ్వడం, జనాభా జననాల, మరణాల, వలసల తీరులపై ఈ మార్పుల ప్రభావాలను పరిశీలించడం కూడా అవసరం.

(iii) జనాభా విస్తరణ: ఒక ప్రాంతంలో ఉండే జనాభా ఏర్పాటును గూర్చి జనాభా విస్తరణ తెలియజేస్తుంది. ఒక జనాభా అధ్యయనంలో ఆ జనాభా పరిమాణం, వ్యవస్థలను, మాత్రమే గాక, వివిధ ప్రాంతాలలో జనాభా విస్తరణ, కాలక్రమేణా దానిలో జరిగే మార్పులను కూడా పరిశీలించడం జరుగుతుంది.

[illegible] పరిమాణం, ఆ ప్రజల ప్రాదేశిక విస్తరణ, వారి సంఖ్య ఏ రేటున అధికమవుతున్నది, లేక తగ్గుతున్నది, వారిలో యువకులు, వృద్ధులు ఎందరు, స్త్రీ పురుషులు, వివాహితులు, అవివాహితుల సంఖ్య, గ్రామీణ పట్టణ ప్రజల సంఖ్య, వారిలో కార్మికులెందరు, అక్షరాస్యులు, నిరక్షరాస్యుల సంఖ్య, ఈ వివరాలన్నీ మానవ [illegible] మౌలిక ప్రాధాన్యత కలిగి ఉంటాయి. అంతేగాక, [illegible] వ్యవసాయం, పరిశ్రమలు, విద్య, సాంఘిక భద్రత మొదలైన విధానాల రూపకల్పనలో దేశంలో ప్రజల సంఖ్య వారి విశిష్ట లక్షణాలు నాటిలో సంభవించిన ఇటీవల మార్పులను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. ఈ విషయాలను శ్రద్ధతో, విషయాత్మకంగా, శాస్త్రీయంగా అధ్యయనం చేయాలి.

1.4 జనాభా శాస్త్రం – జనాభా అధ్యయనాల మధ్య తేడా

[illegible] జనాభా పరిశీలన చేసే విషయానికి జనాభా శాస్త్రం (Demography) జనాభా అధ్యయనాలు (Population Studies) [illegible] పదాలను తరచుగా ఒకదాని బదులు మరొక దానిని వాడుతున్నాట ఈ రెంటికీ మధ్య ఒక చిన్న తేడా ఉంది. జనాభా శాస్త్రాన్ని 'శాస్త్రీయ జనాభా విశ్లేషణ' అని కూడా అంటారు. ఈ జనాభా విశ్లేషణ జనాభాలో మార్పుల అధ్యయనానికి పరిమితమై ఉంటుందని, జనాభా అధ్యయనాలు జనాభాలో మార్పులకు సాంఘిక, ఆర్థికట జైవిక, భౌగోళిక మొదలైన మార్పులకు మధ్యగల సంబంధాలను కూడా పరిశీలిస్తాయని భావిస్తారు. మరొక విధంగా చెప్పాలంటే, స్థూలంగా జనాభా శాస్త్రం, జనాభా మార్పుల విశ్లేషణకు మాత్రమే పరిమితమై ఉంటుంది. విశాల దృక్పథంతో ఆలోచిస్తే జనాభా శాస్త్రంలో జనాభాకు, సాంఘిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక మార్పులకు మధ్యగల సంబంధాలు, జనాభాపై పరిణామాత్మక అధ్యయనం కూడా చేరి ఉంటాయి. నియత జనాభా శాస్త్రం (Formal Demography) లో [illegible] చెందిన వివరాలను పోగుచేయడం, సేకరించడం, గణాంక విశ్లేషణ, సాంకేతిక సమర్పణ ప్రముఖ విషయాలుగా [illegible]. సామాజిక పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకొని జనాభా ధోరణులను క్రమబద్ధంగా పరిశీలించడాన్ని జనాభా [illegible] అంటారు. పతే జనాభా శాస్త్రానికి, జనాభా అధ్యయనాలకు మధ్య ఈ విధమైన తేడాను అనేక మంది శాస్త్రజ్ఞులు అంగీకరించడంలేదు. బోగ్, లారిమర్ అనే రచయితల ఉద్దేశ్యంలో [illegible]మైన జనాభా శాస్త్రం అనే భావన ఒక [illegible]. అందువల్ల, అర్థవంతమైన, సమగ్రమైన జనాభా [illegible] ఇతర విషయాలతో సంబంధం కలిగి ఉండాలి.

జనాభా శాస్త్రం ప్రధానంగా ఒక సమాజ శాస్త్రమైనప్పటికీ, అది ఇతర విషయాలతో సంబంధం కలిగి, సాంకేతికమైన, [illegible] లక్షణాలను కలిగి ఉంటుంది. ఒక సమాజ శాస్త్రంగా జనాభా శాస్త్రం జనాభాకు చెందిన విషయాల [illegible] చేస్తుంది. ఇతర విషయాలతో సంబంధించిన శాస్త్రంగా [illegible]

BRAOU

జనాభా ప్రక్రియలకు, సాంఘిక, ఆర్థిక, [illegible] విషయాలకు మధ్య సంబంధాలను [illegible]. [illegible] ఒకటి లేక ఎక్కువ సమాజ శాస్త్రంలో నుంచి అనుభవం [illegible] విభాగంలో అనుభవం కలిగిన సామాజిక శాస్త్రవేత్త సమర్థుడైన జనాభా శాస్త్రవేత్త కాగలుగుతాడు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి.

1. జనాభా శాస్త్రం, జనాభా అధ్యయనాల మధ్య తేడాలేమిటి?

....

....

....

....

....

....

1.5 సమాజ జనాభా శాస్త్రం పరిధి

సమాజ జనాభా శాస్త్రం సాంఘిక, జనాభా సంబంధ విషయాలను చర్చిస్తుంది. సామాన్య, సాంఘిక, సాంస్కృతిక విషయాలకు, జనాభా వ్యవస్థ (పరిమాణం, సమ్మిశ్రణం, విస్తరణ), జనాభా ప్రవర్తన (ప్రజననశక్తి, మరణ సంఖ్య, వలసలకు) మధ్య పరస్పర [illegible] శాస్త్రం ప్రధాన చర్చా విషయం. ఈ పరస్పర సంబంధాల అధ్యయనంలో సాంఘిక, సాంస్కృతిక విషయాలను స్వతంత్రమైన మార్పు కారకాలుగా భావిస్తారు. ఈ విషయాలు జనాభా పరిమాణం, వ్యవస్థ, ప్రక్రియలలో అనుభవేద్య క్రమబద్ధతలకు కారణమౌతాయి. సమాజ జనాభా శాస్త్రం పరిశోధనలో అధికభాగం ఈ విధంగానే ఉంటుంది. కాని సమాజ జనాభా శాస్త్రవేత్తలు జనాభా వ్యవస్థను నిర్ణయించే సాంఘిక, సాంస్కృతిక విషయాలకే తమ ఆసక్తిని పరిమితం చేయరు. జనాభాలో సంభవించే మార్పులు సమాజం, సంస్కృతి [illegible] భిన్న విషయాలపై ఏ విధమైన ప్రభావం చూపుతాయనేది కూడా ప్రముఖమైన విషయమే. అందువల్ల జనాభాకు సంబంధించిన మార్పులను, సమాజం, సంస్కృతికి భిన్న రంగాలలో మార్పులకు కారకాలుగా [illegible]. [illegible] విధంగా సమాజ జనాభా శాస్త్రం, సామాజిక వ్యవస్థలను దృష్టిలో ఉంచుకొని జనాభా ప్రవర్తనను పరిశీలించడమే గాక, జనాభా వ్యవస్థలు సాంఘిక వ్యవస్థలపై చూపే ప్రభావాన్ని కూడా పరిశీలిస్తుంది. జనాభా శాస్త్రవేత్త జనాభాలో మార్పులకు కారణాలు లేక వాటి ఫలితాలను అధ్యయనం చేయడానికి అవసరమైన జనాభా మదింపులను, లెక్కలను దాటిపోగానే, అతడు సమాజశాస్త్ర రంగంలో ప్రవేశిస్తాడు. అతి [illegible] జనాభా సమస్యలలో సమాజ శాస్త్రానికి చెందిన సాంఘిక విషయాలు కూడా కనిపిస్తాయి. అదే సమయంలో సామాజిక శాస్త్రవేత్తకు జనాభా పరిమాణం, విస్తరణ, లక్షణాలు మౌలిక విషయాలవుతాయి. ఈ విధంగా [illegible] సమాజ వ్యవస్థకు మధ్య పరస్పర సంబంధమున్నది. ప్రజననశక్తికి సంబంధించిన [illegible] పరిశోధనం సహాయంతో సమాజ జనాభా శాస్త్రవేత్తలు ప్రజననశక్తిపై ప్రభావం [illegible] ఇతర విషయాలను గూర్చి కూడా పరికల్పన చేయగలుగుతున్నారు. అదేవిధంగా, భారతదేశంలో శిశుమరణాలకు తోడ్పడే వివిధ సాంఘిక, సాంస్కృతిక నమ్మకాలు, అలవాట్లను గూర్చి పరిశీలనలు జరిగాయి. వ్యవస్థ నుండి మరొక దానికి [illegible] ప్రక్రియల పట్ల కూడా సమాజ జనాభా శాస్త్రవేత్తలు ఆసక్తి కలిగి ఉంటారు. ఇటువంటి వలస [illegible] రెండు జనాభాల పరిమాణాలు, సమ్మిశ్రణాలు ఎంత వరకు మార్పు చెందాయో, వలస వచ్చినవారిని ఆ సమాజం ఏ విధంగా తనలో ఇముడ్చుకోగలిగిందో తెలుసుకునేందుకు [illegible] ప్రయత్నిస్తారు. వలస వచ్చిన వారు మాతృ సమాజంలో ఇమిడి పోవడానికి సహాయపడే విషయాలను [illegible] పరిశీలిస్తారు. అదేవిధంగా సమాజ

BRAOU

[illegible] దృక్పథంతో కలిసి పరిశీలించవచ్చు. ఈ విధంగా [illegible] సమాజ జనాభా శాస్త్రం ఆవిర్భవించింది. వాస్తవానికి జనాభా ప్రక్రియలు, సమాజ ప్రక్రియలలో భాగాలే. ఏ సమయంలోనైనా జనాభా పరిస్థితి వ్యక్తుల చర్యల మొత్తం మీద [illegible].

దత్తాంశాల ప్రాతిపదిక పద్ధతి క్రమం

ప్రయోగాల ద్వారా వివరాలను రూపొందించే శాస్త్రాలకు భిన్నంగా, సమాజంలో సంభవించే సంఘటనలను గమనించడం, నమోదు చేయడం ద్వారా వివరాలను పొందే శాస్త్రాలకు సమాజ జనాభా శాస్త్రం చెందుతుంది. జనాభాలోని వ్యక్తులు [illegible] అందజేసిన సమాచారం నుండి ఈ వివరాలలో అధిక భాగం లభిస్తాయి. జనాభాను శాస్త్రీయ పద్ధతిలో అధ్యయనం చేయడానికి అవసరమైన మౌలిక వివరాలలో ఒక ప్రాంతంలోని ప్రజల సంఖ్య, జననాలు, మరణాలు, వలసల వల్ల ఆ సంఖ్యలో జరిగే మార్పులు, ప్రజల లైంగిక, సాంఘిక, ఆర్థిక [illegible] ఉంటాయి. ఈ వివరాల సేకరణకు జనాభా లెక్కలు, జనన మరణాల నమోదు మూలాధారాలు. తరచుగా వీటికి అనుబంధంగా అప్పుడప్పుడు జరిగే నమూనా సర్వేలు, ప్రభుత్వ రికార్డులు తోడ్పడతాయి.

1.6 సమాజ జనాభా శాస్త్రం స్వభావం

[illegible]లో ఒక సమాజ శాస్త్రం యొక్క విధానపరమైన శాస్త్రం యొక్క లక్షణాలు కనిపిస్తాయి. ఒక నిర్దిష్ట కాలంలో [illegible] ప్రాముఖ్యం కలిగి ఉంటుందో, దానిపై ఆధారపడి సిద్ధాంత స్వభావం, విశ్లేషణ రూపొందుతాయి. పాశ్చాత్య జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు జనన, మరణ రేట్లలో తగ్గుదలను పారిశ్రామికీకరణ ఫలితాలుగా వర్ణించడానికి ప్రయత్నించిన ఫలితంగా ఈ శతాబ్ది ప్రారంభంలో వీరి పరిశోధనలకు సమాజశాస్త్ర దృక్పథం అలవడింది. వీరి కృషి ఫలితంగా రూపొందిన జనాభా పరివర్తన సిద్ధాంతాన్ని 1940 దశకంలో [illegible] దేశాలకు అన్వయించవచ్చునని, ఆ దేశాలలో అభివృద్ధిని మించిన జనాభా పెరుగుదల సంభవించవచ్చునని తెలిపింది. పెరుగుదలను వ్యతిరేకించడానికి ప్రజననశక్తిని తగ్గించాలని, ముఖ్యంగా ఎక్కువ ప్రజనన శక్తిగల మనవంటి వ్యవసాయిక సమాజంలో ఇది అవసరమని [illegible]. గత 30 సంవత్సరాలుగా క్రమక్రమంగా జనాభా శాస్త్రజ్ఞుల కృషిలో సమాజశాస్త్ర లక్షణం నుండి విధానపరమైన లక్ష్యానికి మార్పు గోచరిస్తుంది. నేటి పరిస్థితులలో జనాభా సమస్యలను ఇతర విషయాలతో సంబంధం లేకుండా పరిశీలించే వీలులేదు. వీటిని సాంఘిక, సాంస్కృతిక, ఆర్థిక, రాజకీయ వ్యవస్థలలో భాగంగా, జనాభా పరిమాణం, పెరుగుదల, విస్తరణలకూ వాటికిగల సంబంధాల విశ్లేషణతో పరిశీలించాలి. దేశంలో లభ్యమవుతున్న వనరుల సక్రమ వినియోగానికి అనుకూలంగా ఈ సమస్యలను [illegible] కూడా నిపుణులైన జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు సూచించాలి. ముఖ్యంగా, ఆర్థిక పెరుగుదల, ఆదాయం, సంపద, [illegible], ఆరోగ్యం విషయాలకు జనాభా పెరుగుదలకు మధ్య పరస్పర సంబంధాలకు చెందిన సమస్యలను వివరంగా [illegible]యనం చేసి, దేశపు నిర్దిష్ట సాంస్కృతిక, రాజకీయ పరిస్థితులలో సముచిత ప్రత్యామ్నాయాలను విధాన నిర్ణేతలకు [illegible]మైనంత తొందరగా సూచించాలి. నేడు మనము ఎదుర్కొంటున్న జనాభా సమస్య చాలా క్లిష్టమైనది. అందువల్ల జనాభా సమస్యలతో సంబంధం ఉన్న నిపుణులు ఈ సమస్యలను [illegible] భావంతో, సేవాదృక్పథంతో పరిష్కరించడానికి ప్రయత్నించాలి. జనాభాకు సంబంధించిన సమస్యలు చాలా [illegible]మైనవి. వీటిలో జనన, మరణాల రేట్ల మధ్య తేడాను బట్టి తెలియవచ్చిన జనాభా పరిమాణం, పెరుగుదల మాత్రమేగాక, సంతానోత్పత్తి వంటి పూర్తిగా వ్యక్తిగతమైన విషయంలో వ్యక్తిపరమైన, సామాజిక పరమైన ధోరణులు, చర్యలు కూడా [illegible] ఉంటాయి. అంతేకాక ప్రజల లక్షణాలు వారి ఆరోగ్యం, పరిసరాలు,

BRAOU

విద్య, ఉపాధి మొదలైన విషయాలు కూడా ఈ సమస్యలతో సంబంధం కలిగి ఉంటాయి. సాంస్కృతిక వారసత్వం, మత సంబంధమైన విలువలు, సామాజిక వ్యవస్థలు జనాభా సమస్యలపై తమ ప్రభావం చూపుతాయి. వాస్తవానికి ప్రస్తుతకాలంలో జనాభాతో సంబంధం ఉన్న అనేక రంగాలు పరిశీలనలోకి రావడంలేదు.

ప్రపంచం వివిధ భౌగోళిక ప్రాంతాలలోనే గాక, వివిధ రకాలైన సాంఘిక, సాంస్కృతిక వారసత్వాలు, దృక్పథాలు, ప్రవర్తనా ధోరణులు, సిద్ధాంతాలు కలిగిన ప్రదేశాలతో నిండి ఉన్నదని గుర్తు పెట్టుకోవాలి. అందువల్ల ప్రతి ప్రాంతం లేక దేశం జనాభా పెరుగుదలకు చెందిన సమస్యలను తన అవసరాలకు అనుకూలంగా రూపొందించుకున్న విధానాలు, కార్యక్రమాల సహాయంతోనే పరిష్కరించుకోవలసి ఉంటుంది. ప్రతి సమాజంలో మారుతున్న సాంఘిక వాతావరణంలో అంతర్భాగమయ్యే విధంగా గర్భనిరోధక పద్ధతులను, కుటుంబ నియంత్రణ విధానాలను ఆమోదించేట్లు చూడాలి. ఈ విజ్ఞానాన్ని, ప్రవర్తనా ధోరణిని ఒక క్రమపద్ధతిలో వ్యక్తి నుండి వ్యక్తికి, ఒక తరం నుండి మరొక తరానికి అందజేయడం జరగాలి. సాంస్కృతిక, సాంఘిక విలువలు దెబ్బతినకుండా ఈ పని చేయాలి. ప్రపంచంలోని సమాజ సమస్య ఇది. జనాభాకు చెందిన సామాజిక విషయాల పట్ల అత్యధిక ప్రాధాన్యత కనబర్చిన ఐరోపా దేశం, ఫ్రాన్స్, గ్రేట్ బ్రిటన్‌లో కూడా ఈ విషయం పట్ల గణనీయమైన ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడుతున్నది. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలలో జనాభా సమస్యలకు సంబంధించిన బోధన, పరిశోధన, సామాజిక శాస్త్రంలో శిక్షణ పొందిన వారిచే జరపబడుతున్నాయి. మన దేశంలో కూడా ఇటీవలి సంవత్సరాలలో ఈ ధోరణి కనబడుతున్నది. జనాభా పెరుగుదల వ్యవస్థలను గూర్చిన సమగ్రమైన విజ్ఞానం అత్యవసరంగా లభించవలసిన అవసరమున్న భారతదేశం వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో జనాభా శాస్త్రజ్ఞుల ఆవశ్యకత క్రమంగా పెరుగుతున్నది. ఈ దేశాలలో జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు, ఆసక్తిగల వారు జనాభా మార్పులకు సంబంధించిన సాంఘిక, ఆర్థిక విషయాలపై శ్రద్ధ కనబర్చడం ప్రారంభించారు. జనాభా అధ్యయనాలను, జనాభా మార్పులు సంభవించే సాంఘిక, సాంస్కృతిక పరిస్థితులను విస్మరించి, గణాంక వివరాలను; విశ్లేషణకు మాత్రమే పరిమితం చేయడం జరగడంలేదు.

తర్వాతి పాఠంలో జనాభా శాస్త్రం యొక్క అధ్యయన విషయ స్వభావాన్ని గూర్చి, జనాభా శాస్త్రానికి, ఇతర సమాజ శాస్త్రాలకు గల సంబంధం గూర్చి తెలుసుకుందాం.

1.7 సారాంశం

మౌలికంగా జనాభా శాస్త్రం జనాభాకు చెందిన విషయాలను పరిశీలించే ఒక సమాజశాస్త్రం. జనాభా శాస్త్రం జనాభా ధోరణులను నిర్ధారించే విషయాలను, ఫలితాలను అధ్యయనం చేస్తుంది. జనాభా పరిశీలనలో పరిమాణం, వ్యవస్థ, జనాభా విస్తరణలనేవి ముఖ్యవిషయాలు. మానవ జనాభా పరిశీలన చేసే విషయానికి జనాభా శాస్త్రం, జనాభా అధ్యయనాలు అనే రెండు పేర్లున్నాయి. సామాజిక పరిస్థితుల దృష్టిలో ఉంచుకొని జనాభా ధోరణులను క్రమబద్ధంగా పరిశీలించడాన్ని జనాభా విశ్లేషణ అంటారు.

1.8 చదవ దగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *Bogue D.J* : *Principles of Demography*
3. *Bhattacharya* : *Population Studies*

B R A O U

4. Thomlinson : *Population Dynamics*

5. S.N. Agarwala : *Population Problem in India*

1.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. సమాజ జనాభాశాస్త్ర స్వభావాన్ని పరిధిని వివరించండి.
2. జనాభా శాస్త్రంలోని సమాజశాస్త్ర ధోరణులను చర్చించండి.

II *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. జనాభా శాస్త్రానికి, జనాభా అధ్యయనాలకు గల భేదాలను తెల్పండి.
2. జనాభా శాస్త్రం ఒక సమాజ శాస్త్రమా లేక విభిన్నమైన శాస్త్రమా వివరించండి.
3. ఒక శాస్త్రంగా జనాభాశాస్త్ర పరిధిని వివరించండి.
4. జనాభా శాస్త్రాన్ని నిర్వచించండి.
5. సమాజ జనాభా శాస్త్రం అంటే ఏమిటి?
6. జనాభా వివరాలకు ఆధారాలేమి?

BRAOU

భాగం_2: సమాజ జనాభా శాస్త్రం: ఇతర సమాజ శాస్త్రాలు

విషయక్రమం

2.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

2.1 పరిచయం

2.2 జనాభా శాస్త్రం బహు విషయ స్వభావం

2.3 ఇతర సమాజ శాస్త్రాలతో సంబంధం

2.3.1 జనాభా శాస్త్రం, సమాజశాస్త్రం

2.3.2 జనాభా శాస్త్రం, ఆర్థిక శాస్త్రం

2.3.3 జనాభా శాస్త్రం, మానవ ఆవరణ శాస్త్రం

2.3.4 జనాభా శాస్త్రం, భౌగోళిక శాస్త్రం

2.3.5 జనాభా శాస్త్రం, సాంఘిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రం

2.4 సారాంశం

2.5 చదవ దగిన పుస్తకములు

2.6 నమూనా ప్రశ్నలు

2.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

మొదటి భాగంలో మనము జనాభా శాస్త్రం అర్థాన్ని, నిర్వచనాన్ని, పరిధిని గురించి తెలుసుకున్నాము. ఈ భాగంలో జనాభా శాస్త్రం, ఇతర సమాజ శాస్త్రాలతో దాని సంబంధాన్ని గురించి తెలుసుకుందాము. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

★ జనాభా శాస్త్రం బహు విషయ స్వభావాన్ని వివరించగలరు,

★ జనాభా శాస్త్రానికి ఇతర సమాజ శాస్త్రాలతో గల సంబంధాన్ని వివరించగలరు.

2.1 పరిచయం

క్రిందటి భాగంలో మనము జనాభాశాస్త్రం అర్థాన్ని, పరిధిని, స్వభావాన్ని గురించి తెలుసుకున్నాము ఈ భాగంలో జనాభాశాస్త్రం — ఇతర సమాజ శాస్త్రాలతో దాని సంబంధాన్ని గురించి తెలుసుకుందాము.

2.2 జనాభా శాస్త్రం బహు విషయ స్వభావం

జాన్‌గ్రాంట్, విలియం పెట్టీ వంటి జనాభా విషయాల సద నిర్మాతలు శాస్త్రీయ కృషిచేసినా మాల్థస్ వంటి ఆర్థిక వేత్తలు జనాభా విషయంలో ఆసక్తి కనబర్చినా జనాభా శాస్త్ర రంగంలో అవిచ్ఛిన్నమైన అభివృద్ధి జరగలేదు. ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలలో వలె జనాభా శాస్త్రం కూడా ఆయా కాలాల పరిస్థితులు లేక సమస్యలకు ప్రతిస్పందనగా అభివృద్ధి చెందింది. అందువల్ల ఈ అభివృద్ధి అసమానంగా జరిగింది. 19వ శతాబ్దంలో జనాభా విషయాలలో గణిత, జైవిక దృక్పథాలకు ప్రాధాన్యత నివ్వడం వల్ల అనువర్తిత పరిశోధన

[illegible] సిద్ధాంతాలు రూపొందడం [illegible]. [illegible] ప్రవేశించడం ప్రారంభమైనా, [illegible]. అందువల్ల జనాభా శాస్త్రం ఇతర శాస్త్రాలతో సమాచ్ఛాయికి తేవడానికి ఈ శాస్త్రం అనేక భాగాలను [illegible] అవసరమున్నది.

[illegible] జనాభా శాస్త్రం అనే భావన ఒక భ్రమ మాత్రమే. జనాభా శాస్త్రం [illegible] కంటికి [illegible]. అతే, జనాభా శాస్త్రం ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలతో సులభంగా [illegible]. [illegible] జరుగుతుంటుంది. గనుక, ఏ ఇతర శాస్త్రంతోనూ అనంగతం కావడంవల్లనూ జనాభా శాస్త్రం విడువమైన స్థానాన్ని కలిగి ఉన్నది. ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలలో ప్రత్యక్షంగా పోటీచేయడం గాని, ఇతర శాస్త్రాలు చేసే పనిని తిరిగి చేయడం గాని జనాభా శాస్త్రం చేయదు. కాని ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాల సూత్రాలను, సిద్ధాంతాలను, పద్ధతులను విస్తారంగా ఉపయోగిస్తుంది. ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాల సిద్ధాంతాలకు, పరిశోధనకు జనాభా శాస్త్రం ప్రత్యక్షంగా తోడ్పడుతుంది. జనాభా పరిమాణం, సమ్మిశ్రణం, విస్తరణ విషయాలు ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలకు [illegible]. అదేవిధంగా జనాభా విషయాలను వివరించే మార్పు కారకాలు, సిద్ధాంతాలు, సమాచారంలో అధిక భాగం సమాజశాస్త్రం, ఆర్థిక శాస్త్రం మొదలైన వాటి నుండి లభిస్తాయి. ఈ విధంగా జనాభా శాస్త్రం ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలతో సంబంధం లేకుండా ఒంటరిగా మనజాలదు.

[illegible] జననాలు, మరణాలు, వలసల గణాంక మరింపు ముఖ్య భాగంగా [illegible]. [illegible] జనాభా శాస్త్రం ఇప్పటివరకైన గణిత సమాచారాలను, వివిధ గణాంక పద్ధతులను ఉపయోగించడం [illegible] సంఖ్యా వివరాలకు ప్రాధాన్యత నివ్వడం వల్ల సాంఘిక శాస్త్రాలలో ప్రత్యేక స్థానాన్ని కలిగి ఉన్నది. [illegible] పరిశీలన గణాంక వివరాలను [illegible] చేయడం, పోగుచేయడం, విశ్లేషించడం అనే పనులకే [illegible] [illegible] సాంఘిక, జైవిక విషయాల వల్ల నిర్ధారింపబడతాయి. జననాలు, మరణాలు, వలసల సంఖ్య అనేక రకాలైన భౌతిక, జైవిక, సాంఘిక, మనోవైజ్ఞానిక కారకాల వల్ల ప్రభావితమవుతాయి. అంతేగాక జనాభాలో మార్పులు సంభవించే సమాజాలలో సాంఘిక, ఆర్థిక వ్యవస్థలపై కొన్ని ప్రభావాన్ని చూపుతాయి. అందువల్ల జనాభాలో గణాంక మరింపు మాత్రమే సరిపోదు. ఈ పనిలో అనేక ఇతర శాస్త్రాల సిద్ధాంతాల సహాయం అవసరమవుతుంది. ఉదాహరణకు "జనాభా పరివర్తన" సిద్ధాంతం, ఇతర [illegible] అర్థశాస్త్రం, సమాజశాస్త్రం, భూగోళశాస్త్రం, మనోవిజ్ఞానశాస్త్రాల అవగాహనపై ఆధారపడి ఉంటుంది. జననాల రేటులో మార్పులను ఇతర విషయాలతో సంబంధం లేకుండా [illegible]. ఈ మార్పులను [illegible] మారుతున్న సాంఘిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక, మనోవిజ్ఞాన రాజకీయ పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకొనే గ్రహించగలుగుతాము. అదేవిధంగా మరణాల స్థాయిలు, ధోరణులు, సాంఘిక, ఆర్థిక పరిస్థితులతో సంబంధం కలిగి ఉంటాయి.

ఈ విధంగా జనాభా శాస్త్రం, ఇతర అన్ని సాంఘిక శాస్త్రాలతో కలిగియున్న పరస్పర సంబంధాలను గూర్చి తెలుసుకోవచ్చు. కాని ప్రతి సాంఘిక శాస్త్రంతో జనాభా శాస్త్రం కలిగియున్న పరస్పర సంబంధాలను విడిగా [illegible]కోవడం ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది.

2.3 ఇతర సమాజ శాస్త్రాలతో సంబంధం

2.3.1 జనాభాశాస్త్రం, సమాజశాస్త్రం

[illegible] శాస్త్రం జనాభా పరిమాణం, వ్యవస్థ, విస్తరణ, ప్రక్రియలకు చెందిన వివరాలు, సంఖ్యల సమాచారం మాత్రమే [illegible]. ఇది మానవ సమాజంలోని వివాహం, కుటుంబం వంటి మౌలిక సామాజిక వ్యవస్థలను గూర్చి [illegible] సాంఘికశాస్త్రం, జనాభాను చెందిన పరిశీలన సాధారణంగా సంఖ్యా వివరాలకు

BRAOU

ప్రాధాన్యతనిస్తుంది. సమాజశాస్త్రం [illegible] సమాజ [illegible], [illegible], [illegible] వ్యవస్థలను గూర్చి వివరించడం, [illegible] ప్రాధాన్యతనిస్తుంది. జనాభా శాస్త్రం సమాజంలోని జనాభా విస్తరణను (ప్రజల వయస్సు, లింగభేదం వగైరా) పరిశీలిస్తారు. కాని సమాజ శాస్త్రంలో [illegible] మానవ [illegible], ప్రజల సంస్కృతి, సాంఘిక సంబంధాలు, సాంఘిక సంస్థల వృద్ధిని పరిశీలిస్తారు. మానవ [illegible] వ్యక్తుల సమూహం కాబట్టి, సమాజం మనుగడ జననాలు మరణాలు వంటి జనాభా విషయాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఐతే సమాజం మనుగడ జనాభా విషయాలపై మాత్రమే ఆధారపడి ఉండదు. మానవ సమాజాల మనుగడ సాంఘికీకరణ, విద్య, శాంతి భద్రతల పరిరక్షణ, ఆరోగ్య సౌకర్యాల వంటి ఇతర [illegible] కూడా అవసరం.

అందువల్ల సాంఘిక జనాభా శాస్త్రం సాంఘిక విషయాలు, జనాభా విషయాలను గూర్చి తెలియజేస్తుంది. జనాభా విషయాలవల్ల కలిగే ఫలితాలను, వాటికి కారణాలను పరిశీలిస్తుంది. జనాభాను సాంఘిక, సాంస్కృతిక విషయాలకు మధ్య సంబంధాలు ఇప్పుడిప్పుడే ధోరణిలో ఉంటాయి. జనాభా ప్ర[illegible] వైఖరులు, విలువలు ప్రమాణాలు, నమ్మకాలు వంటి సాంఘిక, మనోవైజ్ఞానిక విషయాల ప్రభావం [illegible] జనాభా శాస్త్రజ్ఞుల దృష్టిని అధికంగా ఆకర్షిస్తున్నది. అదేవిధంగా కొన్ని దేశాలలో జనాభా శాస్త్రం [illegible] గణనీయమైన శ్రద్ధ కనబర్చిన సమాజశాస్త్రం ఇటీవలి కాలంలో జనాభా అధ్యయనాలలో [illegible] ప్రాధాన్యమైంది. సాంఘిక జనాభా శాస్త్ర సిద్ధాంతం ప్రాథమికంగా సమాజశాస్త్ర సిద్ధాంతంపై [illegible] ఉంటుంది. కుటుంబ వ్యవస్థ ఏర్పాటు, ప్రజననశక్తి జనాభాలో మార్పులు, సాంఘిక మార్పుల మధ్య సంబంధాలు ఆసక్తికర విషయాలయ్యాయి. [illegible], ప్రజల వలసలు, వివిధ ప్రాంతాలలో జనాభా విస్తరణ రంగాలలో సమాజ శాస్త్రం [illegible] సేవ చేసింది. ప్రజననశక్తి [illegible] మధ్య నిర్ణయాలు చేసే తీరును ప్రభావితం చేసే సాంఘిక, సాంస్కృతిక ప్రమాణాలను సంబంధించిన క్లిష్టమైన విషయాలను పరిశీలించడంలో సమాజ శాస్త్రవేత్తలు ఆసక్తి కనబరుస్తారు. జనాభాకు సంబంధించిన విషయాలను సమాజశాస్త్ర దృక్పథంతో వివరించిన ప్రముఖ సాంఘిక జనాభా శాస్త్రవేత్తలు కింగ్స్‌లే డేవిస్, రొనాల్డ్ ఫ్రీడ్‌మన్, డి.జె.బోగ్.

జనాభా సమస్యలను సాంఘిక సమస్యలుగా భావిస్తే సమాజశాస్త్రం, జనాభాశాస్త్రం మధ్య సంబంధం స్పష్టమవుతుంది. ఉదాహరణకు, అధిక జనాభాను సాంఘిక సమస్యగా పరిగణించాలి. ఈ విషయంలో మొత్తం సమాజ దృక్పథాన్ని మార్చాలి. జనాభా పెరుగుదల కాక, జనాభాలో మార్పులకు [illegible] ఫలితాలను పరిశీలించడం ప్రారంభించినప్పుడు జనాభా శాస్త్రవేత్త సమాజశాస్త్ర రంగంలో ప్రవేశిస్తారు. అత్యాసక్తికరమైన జనాభా సమస్యలతో ఎల్లప్పుడూ సమాజశాస్త్రం చర్చించే సాంఘిక విషయాలు ఇమిడి ఉంటాయి.

2.3.2 జనాభాశాస్త్రం — ఆర్థికశాస్త్రం

ఆర్థికశాస్త్రంలో జనాభా విషయాల అధ్యయనం అనేక దశాబ్దాలుగా నిర్లక్ష్యం చేయబడింది. ఇటీవల ఈ విషయంలో మార్పు గోచరిస్తున్నది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల ఆర్థిక [illegible] సమస్యలను సంబంధించి అభివృద్ధి ప్రణాళికా [illegible] సంబంధించి ఆర్థిక శాస్త్రంలో జనాభా ప్రముఖ స్థానం పొందింది. జనాభా ధోరణులు, ఆర్థికాభివృద్ధి మధ్య పరస్పర సంబంధాలను సరిగా అనుమానించ చేసుకొనే ప్రయత్నంలో జనాభా మరియు అభివృద్ధి అంగముల అధ్యయనం, ప్రజననశక్తి చెందిన ఆర్థిక విషయాలు, మరింత సమగ్రమైన ఆర్థిక జనాభా నమూనాల వంటి మౌలిక విషయాలు అభివృద్ధి చెందాయి. భవిష్యత్తులో భూమిపై [illegible] ప్రజల సంఖ్య, నాణ్యత, ఇతర విషయాలతోపాటు ఆర్థిక అవకాశాల మీద, ఆర్థిక వ్యవస్థలపైన ఆధారపడి ఉంటుందని కొందరి అభిప్రాయం. ఆర్థికాభివృద్ధి లేక ఆర్థిక మార్పులను సమాజంలోకి [illegible] జనాభా పెరుగుదల, పరిమాణం, విస్తరణను సామాన్యంగా పరిశీలించడానికి వీలులేదు.

BRAOU

[illegible] జనాభా సమస్యలు [illegible] కారణమవుతుంది. [illegible] జనాభా [illegible] కారణాలు [illegible] జనాభా [illegible] ప్రభావం [illegible] ఈ విధంగా ఈ రెండు శాస్త్రాలు [illegible] సంబంధం కలిగి ఉన్నాయి.

[illegible], అర్థశాస్త్రం, జనాభాశాస్త్రం ప్రత్యేక [illegible] కలిగి ఉన్నాయి. అర్థిక శాస్త్రానికి [illegible], [illegible] ఉత్పత్తి, [illegible], వినియోగం [illegible] విషయాలుంటాయి. అర్థిక వనరులు [illegible] అర్థంగా వినియోగించడం, ఈ వనరులను ఉపయోగించడానికి మార్గాలను అర్థశాస్త్రం సూచిస్తుంది. దీనికి భిన్నంగా జనాభాశాస్త్రం [illegible] మానవ ప్రజననశక్తి, మరణసంఖ్య, వలసలు [illegible] [illegible]స్తుంది. అయినప్పటికీ జనాభా వివరాలు సేకరించడం, విశ్లేషించడం అభివృద్ధి [illegible] పొందక, అర్థిక ప్రణాళికా రచన చేయడం సాధ్యం కాదని గుర్తించాలి.

2.3.3 జనాభాశాస్త్రం — మానవ అనువంశికశాస్త్రం

మానవ [illegible] శాస్త్రానికి సంబంధించిన ప్రధాన సమస్యలను జనాభా పరిసరాలు, [illegible] వ్యవస్థ అనే పరస్పర సంబంధమున్న వాటిని ప్రక్రియలను దృష్టిలో ఉంచుకొని వివరించవచ్చును. జనాభా తన [illegible] పరిసరాలతో సర్దుబాటు చేసుకొంటూ అదే సమయంలో పరిసరాలను మారుస్తూ ఉంటుంది. [illegible] ప్రాంతంలో జనాభా ఆ ప్రాంతపు పరిసరాలచే ప్రభావితమవుతుంది. అంతేగాక జనాభా [illegible] జననమృత్యువు [illegible] కలిగి ఉండడం చేత [illegible] జరుగుతుంది.

మానవ అనువంశిక శాస్త్రజ్ఞులు జనాభాకు చెందిన జైవిక (Biological) వివరాలను [illegible] గాక, జనాభా [illegible] పెంపుక, [illegible] విషయాలను కూడా పరిగణనలోనికి తీసుకుంటారు.

ఈ శాస్త్రజ్ఞులు అనేక రకాల జనాభా సమస్యలను దృష్టిలో ఉంచుకొని, జనాభా వివరాలను విస్తృతంగా ఉపయోగిస్తారు. [illegible] జనాభా విషయాలు పరిసరాలను ప్రభావితం చేయడమేగాక వాటిచే ప్రభావితమవుతాయి. [illegible] ఎదుర్కొంటున్న అనేక సమస్యలను [illegible], [illegible] అనువంశిక శాస్త్రవేత్తల మధ్య పరస్పర [illegible], సహకారం ద్వారా పరిష్కరించవచ్చును. జనాభా శాస్త్రం నుండి మానవ [illegible] శాస్త్రం ఎక్కువ లాభం పొందింది. [illegible] ప్రజననశక్తి, జైవిక [illegible] ప్రజనన శక్తి [illegible] ప్రభావం విషయాలు మానవ అనువంశిక శాస్త్రంలోనూ, జనాభాశాస్త్రంలో కూడా చర్చా విషయాలు.

2.3.4 జనాభాశాస్త్రం — భూగోళశాస్త్రం

[illegible] ఒక ప్రాంతంలో నివసించే జనాభా [illegible] శాస్త్రం మానవ భూగోళశాస్త్రంలో జనాభా భూగోళ[illegible] విషయాలతోటి, [illegible] ఒకటిగా ఉన్నది. భూమిపై జనాభా విస్తరణలో ప్రాంతీయ [illegible] జనాభా భూగోళశాస్త్రం [illegible], [illegible], [illegible]స్తుంది. జనాభా భూగోళ శాస్త్రంలో [illegible] ప్రాంతీయ, దాని [illegible] [illegible] సంబంధించిన [illegible], భౌగోళిక పరిసరాలకు చెందిన విషయాలను, జనాభా [illegible] [illegible].

భూగోళశాస్త్రం [illegible] విషయాలను, భూమియొక్క [illegible] జైవిక [illegible], భూమి ఉపరితలంపైన వివిధ [illegible] ఒకదానితో ఒకటి కలిగివున్న సంబంధాలను అధ్యయనం చేస్తుంది. [illegible]

BRAOU

ప్రాంతాలలో జనాభాలలో తేడాలు, జనాభా విస్తరణ విధానాలు, ప్రజల వలస ధోరణులు, జనాభాకు ప్రకృతి వనరులకు మధ్యగల పరస్పర సంబంధాలు భూగోళ శాస్త్రంలోను, జనాభాశాస్త్రంలో కూడా ఉంటాయి. మానవజాతి ప్రవర్తన, ప్రజల ఆహారపు అలవాట్లు, జీవనకాలము, జనన మరణరేట్లు, శ్రమవిభజన, [illegible] కలిగివుండే ప్రకృతి వనరులలో రకాలు, జనాభాశాస్త్రం, భూగోళ శాస్త్రము రెంటిలో కూడా పరిశోధనా విషయాలుగా ఉంటాయి.

భూగోళశాస్త్రజ్ఞులు కొన్ని నిర్దిష్ట ప్రాంతాలలో మానవ ప్రజననశక్తి, మరణసంఖ్య, వలస ప్రక్రియలను అధ్యయనం చేస్తారు. అదేవిధంగా జనాభాలో వృత్తి సంబంధమైన విషయాలు భూగోళశాస్త్రజ్ఞులకు ముఖ్యమైన అధ్యయన విషయాలుగా ఉంటాయి. భూగోళ శాస్త్రజ్ఞులు భూమి ఉపరితలానికి చెందిన అధ్యయనానికి మాత్రమే పరిమితం కాకుండా జనాభాకు చెందిన జాతి సంబంధమైన, సామాజికసంబంధమైన, ఆర్థిక సంబంధమైన లక్షణాలను కూడా అధ్యయనం చేస్తారు. జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు కూడా జనాభా అధ్యయనంలో భూగోళ విషయాలను చేర్చి తమ అధ్యయన పరిధిని విస్తరింపజేశారు. జనాభా భూగోళ శాస్త్రము, జనాభా విస్తరణ, సాంద్రత, వ్యవస్థ, సమ్మిశ్రణం, గతిశీలం, వలస పెరుగుదల మొదలైన జనాభా సంబంధ విషయాలకు ప్రాధాన్యతనిస్తుంది. మానవ వనరులను దృష్టిలో ఉంచుకొని జనాభా విషయాలను పరిశీలిస్తుంది. జనాభా మార్పులకు కారణాలను వాటి స్వభావము, లక్షణాలను, ఫలితాలను కూడా పరిశీలిస్తుంది. జనాభా భూగోళ శాస్త్రము ఒక ప్రత్యేక ప్రాంతంలో మానవుడు కలిగించే విశిష్ట లక్షణాలను అధ్యయనం చేస్తుంది. మానవులను [illegible] అనే రెండు సమస్యలకు పరిష్కారాలు కనుగొనడానికి భూగోళ అధ్యయనాలు ప్రయత్నిస్తాయి.

2.3.5 జనాభాశాస్త్రం, సమాజ మనోవైజ్ఞానికశాస్త్రం

దంపతుల సంతానోత్పత్తి ప్రవర్తన, కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతుల అమలుకు సంబంధించిన క్లిష్టమైన ప్రశ్నలపట్ల సాంఘిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రం శ్రద్ధ వహిస్తుంది. జనాభా గురించి పరిశీలించే విషయాలలో సాంఘిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రం కొన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానాలను [illegible] ప్రయత్నిస్తుంది. [illegible] సంబంధించి సామాజిక ప్రమాణాలేవి? సంతాన నిరోధక సాధనాల ఉపయోగంపట్ల ప్రజల ధోరణులు, విలువలు ఏవి? ఇవి ఏవిధంగా నిర్ధారింపబడతాయి? ప్రణాళికాబద్ధమైన మార్పును ప్రోత్సహించుట ద్వారా ఈ ధోరణులను, విలువలను, ప్రమాణాలను మార్చడానికి వీలవుతుందా? మరణాల విషయంలో కూడా ఆరోగ్య సేవల వినియోగ పద్ధతులను వ్యక్తిగత ప్రవర్తనను పరిశోధించుట ద్వారా, విశ్లేషించుట ద్వారా మాత్రమే అర్థం చేసుకోగలుగుతాము. అదేవిధంగా ప్రజల వలస పద్ధతులను, ఆ వలసలను ప్రోత్సహించే విషయాలను తెలుసుకున్నప్పుడే, అర్థం చేసుకోగలము.

జనాభా, శాసనం లేక చట్టరంగంలో చెప్పుకోదగిన పరిశోధన జరిగింది. శాసనాలు, చట్టబద్ధ సంస్థలు జనాభాపై ప్రత్యేకంగా కుటుంబ నియంత్రణపై చూపే ప్రభావాన్ని పరిశీలించడానికి ఈ పరిశోధన జరిగింది. జనాభా చట్టాలు అని పిలువబడేవి ప్రజారోగ్యం, పారిశుద్ధ్యం, ఆహారం [illegible], మందులు, [illegible], వైద్యశాలలు, ఆసుపత్రులు, వైద్యసిబ్బంది, వివాహం, శిశుసంరక్షణ, విద్యకు చెందిన అన్ని విషయాలు, మహిళలస్థితి, హోదాలకు చెంది ఉంటాయి. ఇటీవలి కాలంలో ఆవరణ, పరిసరాల శాస్త్రం జనాభా పెరుగుదల పరిసరాలపై చూపే ప్రభావాన్ని అర్థం చేసుకొనడానికి ఈ వాతావరణ [illegible] నిరోధించడానికి అవసరమైన విధానాలను ప్రోత్సహించడానికి జనాభా ప్రశ్నలపై దృష్టిని కేంద్రీకరిస్తున్నది. అదేవిధంగా మానవ హక్కులు, స్త్రీల హోదావంటి మానవ సమస్యల దృష్ట్యా సంతానోత్పత్తి క్రమబద్ధీకరణ చేయడానికి సంబంధించిన జనాభా సమస్యలను కూడా శ్రద్ధగా పరిశీలించడం జనాభా అధ్యయనంలో అదనంగా చేరింది.

2.4 సారాంశం

ఈ విధంగా జనాభా శాస్త్రం దాదాపు అన్ని సాంఘిక శాస్త్రాలతో సన్నిహిత సంబంధం కలిగివుంది. అందువల్లనే జనాభా శాస్త్రాన్ని బహుముఖ విషయ శాస్త్రంగా పిలుస్తున్నారు. అన్ని మానవ శాస్త్రాలలో, ఇతర శాస్త్రాలతో సంబంధంలేకుండా ఉండలేని శాస్త్రం జనాభా శాస్త్రం. వాస్తవానికి జనాభా శాస్త్రాన్ని అతి ఉపయుక్తమైన శాస్త్రముగా మార్చిన ఘనత అన్ని సాంఘిక శాస్త్రాలకూ చెందుతుంది. కాని జనాభా శాస్త్రానికి తావిద్రైన సొంత ప్రతిపత్తి లేదనుకోకూడదు. జనాభా శాస్త్రం ఇతర శాస్త్రాల నుంచి ఉద్భవించినా, ఇటీవల కాలంలో ఈ శాస్త్రం పరిపక్వతను పొంది ఒక ప్రత్యేక విషయంగా అభివృద్ధి చెందింది.

2.5 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population studies*
2. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography*
3. *Sinha and Zacharia* : *Elements of Demography*

2.6 నమూనా ప్రశ్నలు

I *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. ఇతర శాస్త్రాలతో సంబంధం గల శాస్త్రంగా జనాభా శాస్త్రాన్ని వివరింపుము.
2. జనాభా శాస్త్రము, మానవ శాస్త్రాల మధ్యగల సంబంధాన్ని, వాటి మధ్య భేదాలను తెలుపుము.

II *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము*

1. జనాభా శాస్త్రానికి, మానవ ఆవరణ శాస్త్రానికి మధ్య సంబంధాన్ని క్లుప్తంగా వివరింపుము.
2. జనాభా శాస్త్రం స్వతంత్రమైన శాస్త్రమా? వివరింపుము.
3. జనాభా శాస్త్రం, ఆర్థిక శాస్త్రం.
4. జనాభా, భూగోళ శాస్త్రముల సంబంధం వర్ణింపుము.

Dr. BRAOU LIBRARY Acc. No: CM0475 Class No: 301 సమాజ

భాగం – 3: జనాభా వివరాలు – మూలాధారాలు

విషయ క్రమం

3.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
3.1 పరిచయం
3.2 జనాభా లెక్కలు
3.3 జనాభా లెక్కలు ప్రధాన లక్షణాలు
3.4 జనన మరణాల నమోదు
3.5 నమూనా సర్వేలు
3.6 జనాభా పట్టికలు
3.7 సారాంశం
3.8 చదవదగిన పుస్తకములు
3.9 నమూనా ప్రశ్నలు

3.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

జనాభా వివరాలకు మూలాధారాలను, వాటి స్వభావాలను, ఉపయోగాలను, పరిమితులను చర్చించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశ్యం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

★ జనాభా లెక్కలంటే ఏమిటో వివరించగలరు,
★ జనాభా లెక్కల ప్రధాన లక్షణాలను వివరించగలరు,
★ జనన మరణాల నమోదు అంటే ఏమిటో వివరించగలరు.

BRAOU

3.1 పరిచయం

ఏదైనా ఒకదేశపు జనాభా పరిస్థితిని విశ్లేషించడానికి ఆ దేశంలో ఎంత మంది ప్రజలు నివసిస్తున్నారో, ఎంత మంది పుడుతున్నారో, ఎంత మంది మరణిస్తున్నారో, ఎంత మంది దేశంలోకి వలస వస్తున్నారో, ఎంతమంది దేశం వెలుపలకు వలస పోతున్నారో తెలుసుకోవాలి. మనం తెలుసుకోదలచిన సమాచారం తరచుగా మూడు రకాలుగా ఉంటుంది. 1. జనాభా పరిమాణం, విస్తరణ. 2. జనాభా ప్రక్రియలు, జననాలు, మరణాలు, వలసలు. 3. జనాభా వ్యవస్థ విశిష్ట లక్షణాలు. జనాభా పరిమాణం, విస్తరణ, వ్యవస్థ, విశిష్ట లక్షణాలకు ప్రాథమిక మూలాధారం జనాభా లెక్కలు. ఈ మూడు ప్రక్రియలకు ప్రధాన మూలాధారం జనన మరణాల నమోదు. అంతేగాక అప్పుడప్పుడూ నిర్వహించే నమూనా సర్వేలు, క్రమబద్ధంగా నిర్వహించే జనాభా పట్టికలు కూడా ఈ విషయంలో సహాయపడతాయి. ఈ పాఠంలో జనాభా వివరాలకు సంబంధించిన ఈ ప్రధాన మూలాధారాలను గూర్చి చర్చిస్తాము.

3.2 జనాభా లెక్కలు

ఏ దేశంలోనైనా జనాభా వివరాలకు ప్రముఖ మూలాధారం జనాభా లెక్కలు. ఈ లెక్కలు మానవ

[illegible]

జనాభా లెక్కలు ఒక దేశంలోని ప్రజలందరికీ ఒక నిర్దిష్ట కాలంలో సంబంధించిన జనాభా, ఆర్థిక, సాంఘిక వివరాలను సేకరించడం, సంకలనం చేయడం, ప్రచురించడం అనే ప్రధానమైన మూడు భాగాలకు [illegible] ప్రాచీనకాలంలో [illegible] ప్రజల సంఖ్యను లెక్కపెట్టడమే [illegible] ప్రారంభదశలో జనాభా లెక్కలలో ముఖ్య ఉద్దేశ్యంగా ఉండేది. కాని ఆధునిక కాలంలో జనాభా లెక్కల సేకరణ పూర్తిగా భిన్నంగా ఉన్నది. [illegible] జనాభా లెక్కలు ప్రజల వయస్సు, లింగభేదాలు, వైవాహిక స్థితి, పట్టణ పల్లె ప్రాంతాలలో ప్రజల వివరాలు లభింపజేయడమే గాక ఉపయోగకరమైన సాంఘిక, ఆర్థిక సమాచారాన్ని అందజేస్తున్నాయి. ఆధునిక కాలంలో జనాభా లెక్కల పరిధి విస్తరించడం వల్ల ఇది సాధ్యమైంది.

పురాతన కాలంలో జనాభా లెక్కల సేకరణ రోమ్, ఈజిప్టు, బాబిలోనియా, భారతదేశం, చైనా వంటి అనేక దేశాలలో అమలులో ఉండేది. భారతదేశంలో అశోక చక్రవర్తి పరిపాలన కాలంలో జనాభా లెక్కల సేకరణ క్రమంగా జరుగుతుండేది. పన్నుల విధింపు కోసం జనాభా లెక్కల సేకరణ అవసరమని కౌటిల్యుడు [illegible] అక్బర్ పరిపాలనలో కూడా జనాభా లెక్కల సేకరణ జరిగింది. ఈ విధంగా అతిపురాతన కాలంలో కూడా [illegible] జనాభా లెక్కలు ఏదో ఒకవిధంగా సేకరించేవారని తెలుస్తున్నది. కాని ఈ పని ముఖ్యంగా పన్నుల విధింపు కోసం, సైన్యంలో వ్యక్తులను చేర్చుకోవడం కోసం జరిగేది. అంతేగాక అప్పుడప్పుడు మాత్రమే, అవసరం [illegible] ఈ పని జరిగేది. జనాభా లెక్కల సేకరణ సాధారణంగా జనాభాలోని కొన్ని వర్గాలకు మాత్రమే పరిమితం చేసేవారు. ఆధునిక కాలంలో జనాభా [illegible] మొత్తం జనాభా వివరాలు సేకరించడం, ప్రతివ్యక్తి గురించి ప్రముఖమైన కొన్ని వివరాలను [illegible] సేకరించడం జరిగేది. దీనివల్ల జనాభా పెరుగుదల, వృద్ధి, [illegible] లక్షణాలను [illegible] తెలుసుకోవడానికి వీలుకలిగేది. ఆధునిక పద్ధతిలో [illegible] జనాభా లెక్కల సేకరణ 1872లో జరిగింది. తర్వాత 1881లో దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాలలో ఒకే సమయంలో జనాభా లెక్కల సేకరణ అభివృద్ధి చెందిన విధానంలో జరిగింది. అప్పటి నుండి ప్రతి 10 సంవత్సరాలకు జనాభా లెక్కల సేకరణ జరుగుతున్నది. అందువల్ల మన జనాభా లెక్కలను దశాబ్ది జనాభా లెక్కలు అంటారు. ఇటీవల 1991లో నిర్వహించిన జనాభా లెక్కలు మనదేశంలో 13వ సారి జరిగిన జనాభా లెక్కలు.

[illegible]ను పరీక్షించుకోండి

1. జనాభా లెక్కలను [illegible]

....

....

....

....

....

....

3.3 జనాభా లెక్కల ప్రధాన లక్షణాలు

జనాభా లెక్కలను ప్రభుత్వం నిర్వహిస్తుంది. దేశ జనాభాను గూర్చి సంపూర్ణమైన, ఖచ్చితమైన వివరాలను సేకరించడానికి ఏ ఇతర అధికార వ్యవస్థ కూడా ఇంత విస్తారమైన, ఖర్చుతో కూడిన ఏర్పాట్లను చేయలేదు. జనాభా లెక్కలను ఒక నిర్ణీత ప్రదేశానికి పరిమితం చేస్తారు. జనాభా లెక్కల సేకరణలో నిర్ణీత ప్రాంతంలో ఏ ఒక్క వ్యక్తిని వదిలి వేయకుండా లేక ఒకే వ్యక్తిని గూర్చి రెండుసార్లు సమాచారం సేకరించకుండా శ్రద్ధవహిస్తారు. నిర్ణీత ప్రాంతంలో ప్రతివ్యక్తిని గూర్చిన సమాచారాన్ని అతని నుండి సేకరించవలసి ఉంటుంది. కాని అనేక దేశాలలో ఒక గృహంలోని వ్యక్తి సాధారణంగా గృహ యజమాని, ఆ గృహంలో నివసించే ఇతర అందరు వ్యక్తులను గూర్చిన సమాచారాన్ని లభింపజేస్తాడు. దేశంలోని మొత్తం జనాభా గూర్చిన సమాచార సేకరణ ఒకే సమయంలో చేయవలసి ఉంటుంది. దీనిని ఒక్క రోజులోగాని, ఒక నిర్ణీత వ్యవధిలోగాని చేయాలి.

భారతదేశంలో ప్రారంభం నుండి జనాభా లెక్కల సేకరణ కేంద్ర ప్రభుత్వ బాధ్యతగా ఉన్నది. ఈనాటికి కూడా జనాభా లెక్కల విషయం కేంద్ర అంతరంగిక వ్యవహారాల మంత్రిత్వ ఆధీనంలో ఉన్నది. భారత పరిపాలనా సర్వీసు ఐ.ఎ.ఎస్.కు చెందిన సీనియర్ అధికారిని, జనాభా వ్యవహారాల నిర్వహణలో అనుభవం గల వ్యక్తిని జనాభా లెక్కల కమీషనర్‌గా నియమిస్తారు. ప్రతి రాష్ట్రానికి, కేంద్ర పాలిత ప్రాంతానికి జనాభా లెక్కల డైరెక్టర్ పేరుతో ఒక అధికారిని నియమిస్తారు. జనాభా లెక్కల సేకరణలో అతిముఖ్యమైన వ్యక్తి 'ఎన్యూమరేటర్'. అతడు తనకు ఇవ్వబడిన ప్రాంతంలో ప్రతిగృహాన్ని సందర్శించి, అవసరమైన సమాచారాన్ని సేకరిస్తాడు.

భారత జనాభా లెక్కల చట్టం (1948) ప్రకారం కేంద్ర ప్రభుత్వం దేశమంతటా గాని, ఏదైనా ఒక భాగంలోగాని జనాభా లెక్కల సేకరణ విషయం ప్రకటించడానికి, నిర్వహించడానికి అధికారం ఉన్నది. జనాభా లెక్కల ఎన్యూమరేటర్లకు నిర్ణీతమైన జనాభా సంబంధమైన ప్రశ్నలను వేయడానికి, అందరు వ్యక్తులు ఈ ప్రశ్నలకు వాస్తవమైన సమాధానాలను ఇవ్వడానికి చట్టబద్ధంగా ఒప్పించడానికి ఈ చట్టం అధికారమిస్తున్నది. వ్యక్తుల నుండి సేకరించిన సమాచారాన్ని రహస్యంగా ఉంచడానికి, గణాంక అవసరాల కోసం మాత్రమే ఆ వివరాలను ఉపయోగించడానికి, ఒక న్యాయస్థానంలో ఆ వివరాలను సాక్ష్యంగా వాడకుండా ఉంచడానికి, ఈ చట్టం హామీ ఇస్తున్నది.

కొన్ని దేశాలలో ప్రతి వ్యక్తిని జనాభా లెక్కలు నిర్వహించే రోజున అతడు లేక ఆమె కనిపించిన చోటనే ప్రశ్నించే ఏర్పాటు ఉన్నది. ఇతర దేశాలలో ప్రతి వ్యక్తిని అతడు లేక ఆమె నివాస స్థలంలో మాత్రమే ప్రశ్నిస్తారు. మొదటి వివరాల సేకరణ పద్ధతిని 'డిఫాక్టో' లేక ప్రదేశంలో కనిపించిన పద్ధతి అంటారు. రెండవ పద్ధతిని 'డిజూర్' లేక సాధారణ నివాస పద్ధతి అంటారు.

భారత దేశంలో 1931 వరకు జనాభా లెక్కలు డిఫాక్టో పద్ధతిలో నిర్వహించేవారు. మొత్తం జనాభాని ఒక నిర్ణీత తేదీన జనాభా వివరాలతో సహా ప్రశ్నించే ఈ పద్ధతి దానిలో ఉన్న ఇబ్బందులవల్ల 1931 తర్వాత తొలగించి దాని స్థానంలో డిజూర్ పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టారు. దీని ప్రకారం జనాభా లెక్కల సేకరణ మూడు వారాల కాలంలో జరుగుతుంది.

జనాభా లెక్కలు మనకు ఒక దేశపు జనాభా పరిమాణం, దాని రాష్ట్రాలు, కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలు జిల్లాలు, తాలూకాలు, పట్టణాలు, గ్రామాల వారీగా తెలియజేస్తాయి. జనాభా లెక్కల పట్టికల నుండి మనం ప్రజల వయస్సు, లింగభేదాలు, వైవాహికస్థితి, అక్షరాస్యత, మతం, వృత్తి మొదలైన వివరాలను తెలుసుకోగలుగుతాము. జనాభా లెక్కల ద్వారా లభించే వివరాలను పరిశోధకులు, పరిపాలకులు, ప్రణాళికా

BRAOU

[illegible], విధాన విశ్లేషణ, ఉపయోగించుకుంటారు. దేశంలో వృత్తిపరంగా, పరిశ్రమల పరంగా జరిగిన మార్పులు, అక్షరాస్యత, విద్యారంగంలో ప్రగతి [illegible] స్థాయిలూ, జీవన ప్రమాణాలు, మతము, భాష, మొదలైన ఇతర సాంస్కృతిక విషయాలను జనాభా లెక్కల వివరాల ద్వారా తెలుసుకోగలుగుతాము. భవిష్యత్తులో జనాభా పరిమాణం, పెరుగుదల, సమ్మిశ్రణం, ఏ విధంగా ఉంటాయో అంచనా వేయుడానికి కూడా ఈ వివరాలు ఉపయోగిస్తాయి. భవిష్యత్తును గూర్చిన ఈ విధమైన అంచనాలు భవిష్యత్తులో ఆర్థిక శ్రామిక శక్తి పాఠశాలల్లో విద్యార్థుల సంఖ్య, ప్రజలకు అవసరమైన ఆహారం, నీటి సరఫరా, గృహాలు, వైద్య సేవలు, మొదలైన వాటిని గూర్చి ప్రణాళికా రచన చేయుడానికి సహాయ పడతాయి. నియోజక వర్గాలను గుర్తించడానికి, ప్రజాస్వామిక పద్ధతిలో ప్రజాప్రతినిధులను వివిధ ప్రాంతాలలో కేటాయించడానికి కూడా జనాభా లెక్కల వివరాలు తోడ్పడతాయి. అనేక రకాలైన సర్వేలకు నమూనాలను తయారు చేయుడానికి కూడా ఉపయోగిస్తాయి.

అతి పెద్ద జనాభాగల, విశాలమైన భారతదేశం వంటిదేశంలో జనాభా లెక్కల సేకరణ సులభమైన విషయమేమీ కాదు. ప్రజలలో అధిక శాతం నిరక్షరాస్యులు కావడం, ప్రజలు గ్రామీణ ప్రాంతాలలో విస్తరించి ఉండడం వల్ల ఈ పని మరింతగా కష్టమవుతున్నది. ఇంత విస్తృతమైన, సంక్లిష్టమైన పనిని మన దేశంలో జనాభా లెక్కల సేకరణకు సంబంధించిన అధికారులు సమర్థవంతంగా నిర్వహించడం మెచ్చుకోదగ్గ విషయం. జనాభా లెక్కల ద్వారా లభించిన వివరాలు సగటు రీతికంటే ఉత్తమంగా ఉన్నాయి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

2. జనాభా లెక్కల ఉపయోగాలేమిటి?

....

....

....

....

....

3. డిజూర్ పద్ధతి అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

....

[illegible] జనన మరణాల నమోదు (Vital Registration)

ఒక వ్యక్తి జీవితంలో అతని జననం, అతని మరణం, అతని జీవిత కాలంలో సమాజంలో అతని హోదాలో మార్పులు కీలకమైన విషయాలు. ఈ విధంగా జననాలు, మరణాలు, వివాహాలు, విడాకులు మొదలైనవి కీలక విషయాలుగా పేర్కొంటారు. ఒక జనాభాలో ఈ రకమైన ముఖ్య విషయాలను గూర్చిన వివరాలను కీలక గణాంకాలు అంటారు. ఈ కీలక విషయాలను గూర్చిన వివరాలను నమోదు చేయుడం, సేకరించడం, విశ్లేషించడం, ప్రచురించడం కీలక గణాంక వివరాల పద్ధతి అంటారు. జనాభా వివరాలతో కలిపి ఉపయోగించవచ్చును. ఈ కీలక వివరాలు చాలా ఉపయోగంగా ఉంటాయి. ఈ కీలక సంఘటనలు అవిచ్ఛిన్నంగా జరుగుతూ ఉంటాయి. కాబట్టి వాటిని ఎప్పటికప్పుడు నమోదు చేస్తూ ఉంటాలి.

B R A O U

కీలక సంఘటనల నమోదు ప్రారంభంలో చర్చి అధికారులు చేస్తుండేవారు. కాని వారు మతం పుచ్చుకొన్న, మరణించిన వారిని సమాధి చేయడం, వివాహాది విషయాల్లో చూపిన ఆసక్తి జననాలు, మరణాలు, వివాహాల విషయాలను నమోదు చేయడంలో చూపలేరు. వారు నిర్వహించిన రికార్డుల్లో ఈ సంఘటనలకు సంబంధించిన వివరాలకంటే వారికి చెల్లించిన ధనం వివరాలు ఉండేవి. అందువల్ల చర్చి రికార్డులను జనాభా విశ్లేషణకు ఉపయోగించడానికి వీలుండేది కాదు. అంతేగాక చర్చి రికార్డులు ఒక ప్రత్యేక మత సమూహానికి మాత్రమే పరిమితమై ఉన్నాయి. అందువల్ల మొత్తం జనాభాకు చెందిన వివరాలు వాటిలో లభించవు. కీలక సంఘటనల వివరాలను నమోదు చేయడం చర్చి అధికారుల నుండి ప్రభుత్వ అధికారులకు మారినప్పుడంతో ముఖ్యమైన అభివృద్ధి సాధించడం జరిగింది.

చర్చితో సంబంధం లేకుండా ప్రభుత్వ అధికార్ల ఆధ్వర్యంలో జననాలు, మరణాలు, వివాహాల నమోదు పద్ధతి పేరూ దేశంలో ఇంకా జాతి ప్రజలు ప్రవేశపెట్టారు. ఫ్రాన్స్‌లో 1804లో నెపోలియానిక్ కోడ్ ఆమోదించడంతో ఈ కీలక సంఘటనల నమోదును ప్రభుత్వాధికార్లు చేపట్టే ధోరణికి మరింత ప్రోత్సాహం లభించింది. తర్వాత 19వ శతాబ్దంలో యూరప్, దక్షిణ అమెరికాలోని అనేక దేశాలలో ఈ కీలక విషయాలను నమోదుచేసే బాధ్యతను ఆయా ప్రభుత్వాలకు అప్పగించడం జరిగింది. ప్రస్తుతం దాదాపు అన్ని దేశాలలో ఈ కీలక సంఘటనల నమోదు అమలు జరుగుతున్నది. ఈ నమోదువల్ల అవిచ్ఛిన్నమైన శాశ్వతమైన రికార్డు లభిస్తుంది.

జపాన్, యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్ (ఇంగ్లండ్), అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల వంటి అనేక అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు నమ్మకమైన నమోదు పద్ధతులను కలిగివున్నాయి. ఈ దేశాలలో పాఠశాలల్లో పిల్లలను ప్రవేశం కోసం, ఉద్యోగాలలో చేరడం కోసం, లేక ఒక వ్యక్తి మరణానంతరం చట్టబద్ధమైన అవసరాల కోసం, అనేక ఇతర అవసరాల కోసం జనన మరణ నమోదు సర్టిఫికెట్లు అవసరమవుతాయి. భారతదేశంలో 100 సంవత్సరాలకు పూర్వం బ్రిటీషు వారు కీలక సంఘటనల నమోదు పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టారు. లోక్‌సభ 1969లో జననాలు, మరణాల నమోదు చట్టం ఆమోదించింది. జననాలు, మరణాలను నమోదు చేయడంలో వైఫల్యానికి చట్టరీత్యా శిక్ష విధించవచ్చు. అయినప్పటికీ, జనన మరణాల నమోదు సంతృప్తికరంగా జరగడంలేదు. ఈ విషయంలో మనకు లభిస్తున్న వివరాలు అసంపూర్ణంగానూ, నమ్మడానికి వీలులేనివిగానూ ఉన్నాయి. అందువల్ల నమోదైన కీలక సంఘటనల ద్వారా జనన, మరణ రేట్లను నిర్ధారించడం సాధ్యం కావడంలేదు. ప్రజలలో అధిక సంఖ్యాకులు నిరక్షరాస్యులు కావడం, గ్రామీణ ప్రాంతాలలో నివసించడం ఈ విషయంలో జరుగుతున్న లోపానికి ప్రధాన కారణం. ప్రజలుగానీ, స్థానిక అధికారులుగానీ కీలక సంఘటనల నమోదు ప్రాధాన్యతను గుర్తించడం లేదు. భారత ప్రజలలో అధిక సంఖ్యాకులుగానీ కీలక సంఘటనల నమోదు ప్రాధాన్యతను గుర్తించడంలేదు. భారత ప్రజలలో అధిక సంఖ్యాకులకు జనన, మరణ సర్టిఫికెటు అవసరమయ్యే సందర్భాలు చాలా తక్కువగా ఉంటాయి. అందువల్ల కీలక సంఘటనల నమోదు అవసరాన్ని వారు గుర్తించకపోవడంలో ఆశ్చర్యమేమీలేదు.

కీలక సంఘటనలను నమోదు చేయడానికి మూడు ముఖ్య ఉద్దేశ్యాలు ఉంటాయి. అవి 1. నమోదు పత్రం ఒక వ్యక్తికి సాక్ష్యాధారంగా ఉపయోగించడం. 2. ప్రజారోగ్య కార్యక్రమాలలో వీటి ఉపయోగం 3. సాంఘిక, ఆర్థిక జనాభా సంబంధ పరిశోధనలోనూ ప్రణాళికా రచనలోనూ వీటి ఉపయోగం, కీలక సంఘటనలు ప్రోగు చేయడంలో నాణ్యతను బట్టి అభివృద్ధి చెందిన, వెనుకబడిన దేశాల మధ్య తేడాలను గుర్తించవచ్చును.

ఒక వ్యక్తికి జననానికి సంబంధించిన నమోదు రికార్డులు అతని లేక ఆమె గుర్తింపును చట్టబద్ధమైన సాక్ష్యంగా, సాంఘిక హోదాను, వయస్సును, జాతీయతను సాక్ష్యంగా ఉపయోగిస్తాయి. వీటిపై ఆధారపడి సమాజంలో నిర్వహించే పనులు, విద్య, జీవితబీమా, కుటుంబ భత్యం, ఇతర ప్రయోజనాలు, ఆస్తుల

యాజమాన్యం, వారసత్వపు హక్కులు ఉంటాయి. పరిపాలన, ప్రజారోగ్యం, సాంఘిక, ఆర్థిక ప్రణాళికా రచన విషయాలలోనూ, సంక్షేమ రాజ్యపు లక్ష్యాలను సాధించడంలో సాంఘిక, ఆర్థిక అభివృద్ధిని సాధించే విషయంలోనూ ఈ రికార్డులు ప్రధానపాత్ర వహిస్తాయి. ప్రసవించిన తర్వాత తల్లికి, శిశువుకు రోగ నిరోధక తత్వాన్ని కలిగించడానికి ప్రజారోగ్య కార్యక్రమాలలో జననానికి సంబంధించిన రికార్డులు ఉపయోగిస్తాయి. మరణానికి సంబంధించిన రికార్డులను అంటురోగాలు వ్యాప్తిలో ఉన్నాయేమో తెలుసుకోవడానికి, వాటి నిరోధానికి సత్వర చర్యలు తీసుకోవడానికి ఉపయోగిస్తారు. వీటన్నింటితోపాటు కీలక సంఘటనల వివరాలు జనాభా సంబంధమైన పరిశోధనకు, విశ్లేషణకు తోడ్పడతాయి. కీలక సంఘటనలను నమోదు చేసుకునే సమయంలో అందుకు సంబంధించిన అధికార్లు అనేక నిర్ణీత వివరాలను కూడా నమోదు చేసుకోవాలి. ఈ విధంగా సేకరించిన వివరాలు జనాభా సంబంధంగా, సమాజశాస్త్ర సంబంధంగా వివరమైన విశ్లేషణను కొనసాగించడానికి ఎంతగానో ఉపయోగిస్తాయి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి.

4. కీలక సంఘటనలు అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

....

5. కీలక సంఘటనలను నమోదు చేయడానికి ముఖ్య ఉద్దేశ్యాలేమిటి?

....

....

....

....

....

3.5 నమూనా సర్వేలు

జనాభా అధ్యయనాల కోసం వివరాలను సేకరించే మరొక పద్ధతి జనాభా సంబంధమైన నమూనా సర్వేలను నిర్వహించడం. ఒక నమూనా సర్వేలో జనాభాలోని నిర్ణీత నమూనా నుండి వివరాలను సేకరిస్తారు. ఈ వివరాలు మొత్తం జనాభాకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తాయి. శాస్త్రీయ పద్ధతులను ఉపయోగించడం ద్వారా ఈ వివరాల నుండి కొన్ని వాస్తవాలను గ్రహిస్తారు. క్రమబద్ధంగా జనాభా లెక్కల సేకరణ జరిగే దేశాలలో కూడా నమూనా సర్వేల ద్వారా జనాభా వివరాలను సేకరించవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించారు. ఎందుకనగా జనాభా లెక్కలు చాలా దేశాలలో 10 సంవత్సరాలకు ఒకసారి మాత్రమే సేకరించడం జరుగుతున్నది. రెండు జనాభా లెక్కల మధ్య జరిపే ఈ సర్వేలను 'ఇంటర్ సెన్సల్' సర్వేలంటారు. మొత్తం జనాభా వివరాలను సేకరించడం అతి ఖర్చుతో కూడిన బృహత్ కార్యం కావడం వల్ల దానిని తరచుగా నిర్వహించడానికి వీలుకాదు. అందువల్ల నమూనా సర్వేలను ఉపయోగిస్తారు. అంతేగాక జననాలు, మరణాలు వంటి విషయాలపై నమ్మదగిన వివరాలను కీలక సంఘటనల నమోదు పద్ధతి లభింపజేయలేక పోవడంవల్ల, ఈ వివరాలు నమూనా సర్వేల ద్వారా సేకరించడానికి ప్రయత్నిస్తారు.

నమూనా సర్వేల ద్వారా వివరాలను సేకరించడంలో చాలా లాభాలు ఉన్నాయి. ప్రత్యేక శిక్షణ పొందిన ఎన్యూమరేటర్ల ద్వారా ప్రత్యేక శ్రద్ధతో రూపొందించిన ప్రశ్నాపత్రాల ద్వారా జనాభాకు చెందిన కొన్ని ప్రత్యేక విషయాలను గ్రహించడానికి వీలవుతుంది. కాని నమూనా సర్వేలను జనాభా లెక్కల సేకరణకు బదులుగా గాని, లేక కీలక సంఘటనల నమోదు పద్ధతికి బదులుగా గాని ఉపయోగించడం సరికాజాలదు.

నమూనా సర్వే పద్ధతిని ఉపయోగించి భారతదేశంలో అనేక జనాభా సంబంధమైన సర్వేలను నిర్వహించారు. జాతీయ నమూనా సర్వేలు, పూనాలోని గోఖలే ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ పాలిటిక్స్ అండ్ ఎకనామిక్స్ నిర్వహించిన సర్వేలు, ఐక్యరాజ్య సమితి నిర్వహించిన మైసూర్ జనాభా అధ్యయనం, పాట్నా జనాభా సంబంధమైన సర్వే, బరోడాలోని ఆపరేషన్స్ గ్రూప్ నిర్వహించిన కుటుంబ నియంత్రణ సర్వే మొదలైనవి వీటిలో చేరి ఉన్నాయి.

3.6 జనాభా పట్టికలు

స్వీడన్, ఫిన్‌లాండ్, బెల్జియం, ఇజ్రాయిల్ తైవాన్, కొరియా వంటి కొన్ని చిన్న దేశాలు జనాభా పట్టికలను నిర్వహించే పద్ధతి కలిగి ఉన్నాయి. జనాభా పట్టికలో ఒక సమాజంలోని సభ్యుల వివరాలు ఉంటాయి. వివిధ ప్రక్రియల ద్వారా, ముఖ్యంగా వలస ద్వారా జనాభాలో జరిగే మార్పులను గూర్చిన వివరాలను ఈ పట్టికలో లభింపజేస్తాయి. దేశంలోని ప్రతి వ్యక్తి పేరును ఈ జనాభా పట్టికలో చేరుస్తారు. ప్రజలకు సంబంధించిన జననాలు, మరణాలు, వలసలు, (దేశంలోపలా, దేశం వెలుపలా) మొదలైన వివరాలన్నీ వీటిలో నమోదు చేస్తారు. ఈ ప్రక్రియ అవిచ్ఛిన్నంగా కొనసాగుతుంది. అప్పుడప్పుడూ జననాలు, మరణాలు, వలసలను గూర్చిన రేట్లను అంచనా వేయడానికి, ప్రస్తుతం జనాభా పరిమాణాన్ని తెలుసుకోవడానికి ఈ వివరాలు ఉపయోగిస్తాయి.

B R A O U

3.7 సారాంశము

ఏ దేశంలోనైనా జనాభా వివరాలకు ప్రముఖ మూలాధారం జనాభా లెక్కలు. జనాభా లెక్కలు ప్రజల వయస్సు, లింగభేదాలు, వైవాహికస్థితి, పట్టణ, పల్లె ప్రాంతాలలో ప్రజల వివరాలు లభింపజేయడమేగాక ఉపయోగకరమైన సాంఘిక, ఆర్థిక సమాచారాన్ని అందజేస్తాయి. భారత దేశంలో ప్రారంభం నుండి జనాభా లెక్కల సేకరణ కేంద్ర ప్రభుత్వ బాధ్యతగా ఉన్నది. ఒక వ్యక్తి జీవితంలో అతని పుట్టుక, అతని మరణం, అతని జీవిత కాలంలో, సమాజంలో అతని హోదాలో మార్పులు కీలక విషయాలు.

3.8 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tara Kanitker* : *Principles of Population Studies*
2. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography*
3. *Sinha and Zakaria* : *Elements of Demography*
4. *Heer* : *Population*

3.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I క్రింది ప్రశ్నలకు 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము.

1. జనాభా వివరాలకు ప్రధాన మూలాధారాలను వివరించుము.
2. జనాభా వివరాలను సేకరించడంలో నమూనా సర్వేల పాత్రను వివరింపుము.

II ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము

1. జనాభా లెక్కల ప్రాముఖ్యతను వివరింపుము.
2. జనాభా పట్టికల స్వభావాన్ని వివరింపుము.
3. కీలక సంఘటనలు అనగానేమి.
4. జనాభా లెక్కలను నిర్వచింపుము.

BRAOU

ఖండం—2: జనాభా సిద్ధాంతాలు

B R A O U

[illegible] [illegible] [illegible]

భాగం — 4 : మాల్థస్‌కు ముందు గల సిద్ధాంతాలు

విషయక్రమం

4.0. ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
4.1. పరిచయం
4.2. చైనీయుల తత్వవిచారణ
4.3. గ్రీకుల తత్వవిచారణ
4.4. రోమనుల తత్వవిచారణ
4.5. భారతీయుల తత్వవిచారణ
4.6. వ్యాపారవాదుల సిద్ధాంతం
4.7. తొలి ధర్మశాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయాలు
4.8. గాడ్విన్, కాండార్‌సెట్‌ల భావాలు
4.9. సారాంశం
4.10. చదవదగిన పుస్తకములు
4.11. నమూనా ప్రశ్నలు

4.0. ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

జనాభా సంబంధమైన అవగాహనను వివరించాలంటే ప్రపంచం నడతకు జనాభాకు ఉన్న సంబంధాన్ని, విభిన్న సిద్ధాంతాల మౌలిక సమాచారాన్ని తెలుసుకోవడం అవసరము. కాబట్టి ఈ భాగం వివిధ జనాభా సిద్ధాంతాలు పురాతన మధ్యయుగాల్లో జనాభా శాస్త్రాన్ని ఎలా అభివృద్ధి పరిచాయో వివరించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశ్యం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

★ మాల్థస్‌కు ముందుగల సిద్ధాంతాలను వివరించగలరు.

B R A O U

4.1. పరిచయం

అనాదిగా మానవుడు జనాభా సమస్యలను ఎదుర్కొంటున్నాడు. ప్రాచీనకాలం నుండి, రాజనీతి నిపుణులు, తత్వవేత్తలు రాజకీయ, సైనిక, సామాజిక, ఆర్థికపరమైన కట్టుబాట్లలో, జనాభా పెరుగుదల [illegible] కావలసిన జనాభా విషయంలో విభిన్న ఆలోచనలు కలిగి ఉండేవారు.

ఒకానొక సమయంలో అధిక జనాభాను దేశ సౌభాగ్యంగా దేశసంపదగా పరిగణిస్తే, మరో సమయంలో దారిద్ర్యానికి ముఖ్యకారణంగా భావించేవారు. ఆ విధంగా ఇలా జనాభా పెరుగుదల, దాని పరిమాణం దేశపురోగతికి ముఖ్య కారణంగా భావించడం జరిగింది. ఆలోచనలు ప్రభుత్వ విధానాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని [illegible]డం జరిగింది. అయితే కొన్ని ప్రత్యేకమైన సందర్భంలో మాత్రమే ఇవి ఉపోజనితంగా కాక ఆకస్మికమైనవిగా భావించబడుతున్నాయి. ఇవన్నీ కూడా ఈ నాటి జనాభా సిద్ధాంతాలను ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. ఆ మాటకొస్తే, తగిన జనాభా సిద్ధాంతం నవీనకాలం వరకు రాలేదు. అర్థవంతమైన జనాభా సిద్ధాంతం, నిర్వచనం కేవలం 18వ శతాబ్దంలోనే వచ్చింది. ఇంతకుముందు కొన్ని ఆలోచనలు ఉన్నప్పటికీ శ్రీ థామస్ మాల్థస్ చేసిన కృషి ఈ శతాబ్దంలో ప్రకటించబడింది. అందుకే ఈ పాఠ్యాంశంలో మాల్థస్‌కు ముందున్న

సిద్ధాంతాల్ని గురించి తెలుసుకోవడం జరుగుతుంది.

4.2. చైనీయుల తత్వవిచారణ

కన్‌ఫ్యూసియస్ రోజుల్లో నైనా రచయితలు జనాభా తక్కువుంటే సేద్యం చేయని భూమి ద్వారా పన్నులు రావనే సిద్ధాంతపరంగా ఉండేవారు. అంతేకాకుండా ఎక్కువ జనాభా ఆర్థిక పరమైన ఇబ్బందులకు దారితీస్తుందని నమ్మేవారు. ఇలా వాళ్ల ఆలోచనా సరళి ఆదిమభావం గల అభిలషణీయమైన జనాభా సిద్ధాంతాన్ని స్ఫురిస్తుంది.

జనాభా భూమికి ఒక ఆదర్శవంతమైన సమన్వయం ఉండాలంటారు. ఆనాటి చైనీయులు, ప్రభుత్వం జనాభా ఎక్కువగా ఉన్న భాగాల్నించి జనాభాలేని భూభాగాలకు తరలించాలనే వాదన చేసేవారు. ఆనాడు చైనీయుల దృష్టి జనాభా పెరుగుదలపైన, దాన్ని నిర్ణీత పరిధిలో ఉంచాలని ఉండేది. మరణసంఖ్య ఆహార పదార్థాల లోటువుంటే పెరుగుతుందని, యుద్ధాలు జనాభా పెరుగుదలను అరికట్టుతాయనే ఉద్దేశాలతో ఉండేవారు. వీటన్నిటికీ విరుద్ధంగా, కన్‌ఫ్యూసియస్ నిర్వచించిన కుటుంబం, పెళ్లి, సంతానం మొదలైనవి జనాభా పెరుగుదలకు బాగా ఉపయోగించాయి.

కన్‌ఫ్యూసియన్ సాహిత్యం జనాభా ఉత్పత్తి, జీవన ప్రమాణాలకూ ఒక ఉదాహరణగా ఉంటుంది. చైనీయులు జనాభా వ్యవసాయానికి మధ్య ఒక లక్ష్యంగా ప్రామాణికంగా పెట్టుకునేవారు. ఆహారోత్పత్తి తరిగితే మరణాల సంఖ్య పెరుగుతుందని వారి భావన.

4.3. గ్రీకుల తత్వవిచారణ

ప్రాచీన గ్రీకు రచయితలు జనాభా సిద్ధాంతాల కంటే జనాభా విధానాలపై ఎక్కువ శ్రద్ధ చూపారు. అభిలషణీయమైన జనాభా గురించి గ్రీకు రాజనీతివేత్తలు 'ప్లేటో', 'అరిస్టాటిల్' తమ సిటీ స్టేట్‌కు అన్వయిస్తూ మానవ పురోగతి కోసం రచనలు చేశారు. జనాభా సమస్య ఆర్థిక పరమైనదిగా కాకుండా రక్షణ దేశభద్రత, ప్రభుత్వపరమైన సమస్యగా భావించారు. వారి ఉద్దేశ్యంలో జనాభా ఎప్పుడు స్వయం సమృద్ధిగా ఉండి భూభాగానికి పరిపడ ఉండి రాజ్యాంగ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చేసుకోవటానికి అవరోధం కాకూడదని భావించారు. ఈ నిబంధనలను 'ప్లేటో' తన ''లాస్''లో ప్రముఖంగా వివరించారు. ప్రజలందరికి అత్యంత మేలు కోసం సిటీస్టేట్ జనాభా 5040 వరకే ఉండాలని భావించాడు. జనాభా పెరుగుదల, తగ్గుదలను ప్రామాణికంగా ఉంచటానికి ''ప్లేటో'' కొన్ని సూచనలిచ్చారు. జనాభా తగ్గినప్పుడు పౌరులకు కొన్ని బహుమతులను, సౌకర్యాలను కల్పించటమే కాకుండా యువకులకు సంతానాభివృద్ధికి సలహాలిచ్చారు. అవసరమైతే వలస విధానాన్ని కూడా అనుసరించాలని భావించారు. అధిక జనాభా ఉన్నప్పుడు సంతాన నియంత్రణ పెద్దకుటుంబాల్లో ఆచరింపచేయాలన్నారు. అరిస్టాటిల్ జనాభా సమస్యలను తన 'పాలిటికా'లో వివరించారు. అభిలషణీయమైన జనాభా విషయంలో ప్లేటో అంత వివరణ ఇవ్వలేదు. పౌరులు స్వేచ్ఛగా, ఆనందంగా విరామంగా ఉండటానికి తగినట్లుగా జనాభా సంఖ్య ఉండాలని భావించారు. భూమి ఆస్తి జనాభా పెరిగినంత త్వరగా పెరగదు కనుక జనాభా పెరుగుదల పేదరికానికి, సమాజ అనారోగ్యానికి దారితీస్తుందని భావించారు.

జనాభా పెరుగుదలను అరికట్టడానికి గర్భనిరోధం, పిల్లల విషయాన్ని వికేంద్రీకరించే సూచనలిచ్చారు. దీన్ని బట్టి ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ జనాభాకు దారిద్ర్యానికి ఉన్న సంబంధంలో ఏకాభిప్రాయం ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. ఈ ఇద్దరూ కూడా ప్రజాజీవితాన్ని మెరుగుపరచడంలో శ్రద్ధచూపారు.

BRAOU

4.4. రోమన్ [illegible]

రోమన్ తత్వవేత్తలైన సిసిరో, సెనెకో, మార్కస్, ఏరిలియస్, వేరో, కేటో పరిమితిలేని జనాభాను [illegible] అటువంటి రోమనులను ప్రజననశక్తి వర్గంగా విశేషించారు. పరిమితమైన భూమి, ఎడతెగని యుద్ధాలవల్ల రోమనులకు జనాభా ఆవశ్యకత ఏర్పడింది. యుద్ధానికి సైనికులు అవసరమైనందువలన జనాభా పెరుగుదలను అనాడు ప్రోత్సహించారని దంపతులకు పారితోషికాలిచ్చారని, సంతానం లేని వారిని, [illegible] ఇబ్బందిపెట్టారని తెలుస్తుంది. సిసిరో కుటుంబ సామ్యవాదిత్వాన్ని ఖండించారు. దీనివల్ల జనాభా పెరుగుదల తనంతట తానే ఆగిపోతుంది అందుకే సిసిరో ఏక పత్నీవ్రతాన్ని బలపరిచాడు.

4.5. భారతీయ తత్వవిచారణ

జనాభా గురించిన ప్రాచీన భారత సాహిత్యాన్ని తెలుసుకోవాలంటే భారతీయ మతసంబంధమైన గ్రంథాలు, ప్రాచీన తత్వవేత్తల రచనలు పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. ఈ ఆధారాలను రెండుగా విభజించాలి. లాక్షణిక సాహిత్యమైన వేదాలు (రిగ్వేదము, సామవేదము, యజుర్వేదము, అధర్వణ వేదము) ఉపనిషత్తులు. పురాణాలు, రామాయణము, మహాభారతము. యజ్ఞవల్క్యుని, గౌతమి, నారద విరచిత స్మృతులు మరియు కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము మొదలైనవి ప్రాచీన మధ్యయుగంలోని ఆర్థిక పరమైన ఆలోచనలు తెలియజేస్తాయి. కౌటిల్యుని [illegible] జనాభా గుణాత్మక మరియు పరిమాణాత్మక లక్షణాలను, ప్రజారోగ్యం, ప్రభుత్వ పాలన ఇత్యాది విషయాలను వివరించారు. ఇదేవిధంగా మధ్యయుగంలో మునులు, కవులైన కబీర్‌దాస్, సూర్‌దాస్ రచనల ద్వారా రాజ్యానికి ప్రజలకున్న సంబంధం తెలుస్తుంది. కౌటిల్యుడు తన అర్థశాస్త్రంలో జనాభా అనేది రాజకీయ, ఆర్థిక, రక్షణలకు బలంగాను భూభాగానికి పరస్పర ఆవసరం గాను భావించాడు. కౌటిల్యుడు వైరాగ్యాన్ని వయస్సు మళ్లిన వారికే, వితంతువులకు పునర్వివాహము నిర్ణయి[illegible]

5వ శతాబ్దంలో రోమను సామ్రాజ్య పతనాన్నుంచి 15వ శతాబ్దపు మధ్యకాలం వరకూ మధ్యయుగంగా [illegible] (400 నుండి 1600 క్రీ.శ.) ఈ కాలంలో క్రైస్తవ మతం యొక్క ప్రభావం ఎక్కువగా ఉండేది. క్రైస్తవ ప్రవక్తలు జనాభాను నీతిపరంగానూ, ఆచార ప్రకారంగాను చూసేవారు. అందుకే గర్భనిరోధాన్ని, గర్భస్రావాన్ని, బహుభార్యత్వాన్ని వ్యతిరేకించారు. వారు బ్రహ్మచర్యాన్ని కామాన్ని అణచివేయటాన్ని ప్రబోధించారు. జనాభా అనేది దేశానికి గొప్ప శక్తిగా, బలంగా ఎప్పుడూ [illegible]. భగవంతుడంటే భయపడేవారు వీరు. కరువు కాటకాలు జనాభా అరికట్టటానికి ప్రకృతి పరమైనవిగా [illegible]ంచేవారు. మానవాళి మనుగడకు ఎక్కువ సంతానం కావాలని భావించారు. సంతానయోగ్యతనేది జనాభా సంఖ్యను [illegible]దని ఇటలీ రచయిత బోటేరా (Bowera) అభిప్రాయపడ్డాడు. జీవనోపాధి సాధనాలు తక్కువగా ఉంటాయి [illegible] జనాభా యుద్ధాలవల్ల, వినాశనం వల్ల అరికట్టబడుతుందని భావించాడు. జనాభా మరియు జీవనోపాధి ఎప్పుడైతే సమతుల్యంలో ఉంటుందో అప్పటి నుంచి జనాభా పెరుగుదల జీవనోపాధి పెరుగుదలను పెంచదని తాను ఉద్దేశ్యపడ్డాడు.

[illegible]ంగా 15వ, 18వ శతాబ్దానికి ఉన్న సమయంలో గొప్ప మార్పులు మానవ జీవన సరళిలో ఏర్పడ్డాయి. ఈ మార్పుకు ముఖ్యకారణం మానవ గమనంలో మార్పు రావటమే (శాస్త్రీయపరంగా, కళకనం మార్పులు చెందాయి). ఇదే సమయం జాతీయ రాజ్యాలను, శాస్త్రీయమైన పరిశోధనలను, కొత్తభూభాగాలను చవిచూడటం, వ్యాపారాభివృద్ధి చేసుకోవడం భూస్వామ్య వ్యవస్థ విధానంగా పడిపోవడం, విధానంగా

BRAOU

పెట్టుబడిదారి వ్యవస్థ పెరగడం పారిశ్రామికీకరణకు దారితీశాయి. వీటన్నిటి ప్రభావం వల్ల ఆర్థికపరమైన జనాభా సమస్యలకు విధానంగా పెట్టుబడిదారి వ్యవస్థ పెరగడం పారిశ్రామికీకరణకు దారితీశాయి. వీటన్నిటి ప్రభావంవల్ల ఆర్థికపరమైన, జనాభా సమస్యలకు ప్రేరేపణ జరిగింది.

4.6. వ్యాపారాదుల సిద్ధాంతం

పై ఉదహరించిన విషయాలన్నీ కొత్త రాజకీయ ఆర్థిక వ్యవస్థకు నాంది పలికాయి. మెకయివిలి, బోడిన్, "సంపూర్ణరాజ్య" సిద్ధాంతాల ప్రభావం ఎక్కువగా ఉంది. రాజకీయ, ఆర్థిక సిద్ధాంతాల చరిత్రలో వ్యాపార వాదాన్ని మధ్య వసీయుగాన్ని కలిగేదిగా భావించబడింది. ఇదే వ్యాపారాన్ని అన్ని రాజ్యాలు చేపట్టాయి. తమ దేశసంపదను పెంపొందించేందుకు ఎగుమతులను ఎక్కువచేసి బంగార్ని సంపాదించేవారు. ఈ పద్ధతులవల్ల పరస్పరం దేశాల మధ్య పోటీయే కాకుండా శతృత్వం కూడా పెరిగింది. దేశ వనరులను పూర్తిగా వినియోగించటం ఆర్థికాభివృద్ధి కూడా బాగా పెరిగింది. పెరిగిన సంపదను కాపాడుకోవడం కోసం యుద్ధానికి అప్రమత్తతగా ఉండవలసి వచ్చింది. శ్రమను పూర్తిగా వినియోగించుకోవలసి వచ్చింది. వ్యాపార వాద సూత్రాల పూర్తి ఆచరణకు జనాభా పరిమాణమనేది ఒక పెద్ద ఆస్తిగా భావింపబడింది. ఈ ఒరవడిలో పుట్టుదల రేటు పెరగటాన్ని రాజకీయ ఆర్థికపరమైన లాభంగా పేర్కొన్నారు. అందుకే వివాహ వ్యవస్థకు, వలసకు, ప్రజననశక్తికి మంచి ఆదరణ లభించింది. వసీన కోణాన్నించి జనాభా సమస్యను అధ్యయనం చేసిన వాడు బహుశః మేకియు విలీనే. అధిక జనాభా కోరికలకు అనారోగ్యాన్ని పెంచుతుందనే భావన ఈయనలో ఉంది. అంతే కాకుండా జనాభాకు సంపదకు మధ్యనున్న సంబంధాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకోగలిగాడు. అందుకే మాల్తస్‌కు నాంది పలికిన వాడుగా చెప్పుకొనవచ్చు.

గియోవని బొటారో (Giovanni Botaro) ఇటలీ కూడా జనాభాను శాస్త్రీయంగా అధ్యయనం చేశారు. ఈయన దృష్టిలో జనాభా మరియు వ్యవసాయాన్ని మించిన పరిశ్రమలు ఉన్నప్పుడు దేశం బలంగా ఉంటుంది. జనాభా పెరుగుదల ఒక స్థితికి చేరుకున్న తర్వాత అదే రేటులో పెరగకుండా విధానంగా మార్పు చెందుతుందని వాదించేవాడు. ఈ మార్పు పెరుగుదలపైన ఉండవచ్చు లేక క్షీణింపబడవచ్చు. ముఖ్యంగా వనరులు పరిమితం గనుక జనాభా కూడా పరిమితంగా ఉండవలసి వస్తుంది. జనాభా పెరుగుదలను అరికట్టటానికి మొదట కారణం పరిమితమైన జీవన వనరులు రెండవది ఉపరమైన భూమి, అనారోగ్య వాతావరణం, రోగాలు, అంటువ్యాధులు. జనావలి ఆరోగ్యానికి ఆహారానవసరాన్ని గుర్తించి కూడా 'బొటరో' పెద్ద జనాభా దేశ సంపదగా పేర్కొన్నాడు.

4.7. శరీర ధర్మశాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయాలు

18వ శతాబ్దం మధ్యలో ఫ్రాన్స్‌లో ఏర్పడిన జాతికి వనరుల సిద్ధాంతాన్ని వ్యాపార వాదుల సిద్ధాంతానికి ప్రతి సంచలనంగా భావించవచ్చు. వ్యాపార వాదులు బంగారం వెండిని సంపాదించే ఊపులో వ్యవసాయాన్ని పూర్తిగా విస్మరించితే, భౌతికవాదులు అసలు వ్యవసాయమే నిజమైన శాశ్వతసంపదగా భావించారు. భూమి మూలాధారమని వ్యవసాయాన్ని పన్నుల పద్ధతులను మార్పు చేయాలని వాదించారు. వ్యాపారవాదుల వలె వీరు జనాభా పెరుగుదలను ప్రోత్సహించలేదు. వీరు జీవన వనరులను, పౌలభ్యాన్ని ఎక్కువగా గుర్తించారు. వ్యవసాయ వనరులు పెరిగినప్పుడే జనాభా పెరుగుదలను సూచించారు. ప్రకృతి క్రమానికి భంగం లేకుండా ఉండేందుకు భూమి ఉత్పత్తి ఎంతగానో తోడ్పడతాయని "గాడ్" "రిష్" భావించారు. వ్యవసాయ వనరులను పెంచవచ్చు గనుక జనాభాను కూడా పెంచవచ్చని భావించారు. భౌతిక వాదుల్లో ఒకరైన "కెస్నే"

BRAOU

(1694 1774) జీవన ప్రమాణం బాగా ఉంటే జనాభా పెరుగుతుందని చెప్పేవారు. అందుకే జనాభా కంటే వనరుల పెంపు అవసరాన్ని గుర్తించారు. వనరులను జనాభా ఎక్కువగా అధికమిస్తుంది దీనికి పరిష్కారం మనిషి ఎప్పుడు ఏదో కొత్తలో ఉండటం. అందుకే వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను పెంచటం మొదటి పనిగా "కెన్నీ" భావించాడు. భౌతికవాదుల దృష్టిలో జనాభా అనేది జీవనోపాధిపై ఆధారపడుతుందని, ప్రభుత్వాలు వ్యవసాయ వనరులను పెంచితే జనాభా పెరుగుదలను ఉత్పత్తులు అధికమిస్తాయని అభిప్రాయపడ్డారు.

4.8. గాడ్విన్, కాండార్సెట్‌ల విజ్ఞానదాయకమైన భావాలు

పెరిగే జనాభాను పోషించటం అనే ఆశావాదం (18వ శతాబ్దం) ఫ్రెంచి విప్లవం సమయానికి పూర్తిగా అగ్రదశకు వచ్చింది. తత్వవేత్త, సంఘ సంస్కర్త అయిన 'గాడ్విన్' గణిత శాస్త్రజ్ఞుడు తత్వవేత్తయిన "కాండార్సెట్"ను ముఖ్యంగా పరిగణించాలి. గాడ్విన్ తనకున్న అత్యంత విశ్వాసంతో, సైన్స్ ద్వారా ఆహార ఉత్పత్తులను అధికంగా పెంచవచ్చని మనిషి తన అవసరాలను తీర్చుకోవటానికి కొద్ది సమయం వెచ్చిస్తే చాలని భావించాడు. ఈ సమృద్ధి మానవునిలో సహజంగా ఉన్న కామవాంఛ, సంతానాభిలాషవల్ల అధిక జనాభాకు దారితీస్తుందని మాత్రం గాడ్విన్ భావించలేక పోయాడు. సాంఘిక సంస్థలు ఏర్పాటు చేసిన అసమానతలవల్ల సమాజంలో పేదరికం, వ్యసనాలున్నాయని భావించాడు. కాండర్సెట్ కూడా సైన్స్ ద్వారా మానవ భవిష్యత్తును చూశాడు. విజ్ఞానంవల్ల సమృద్ధి ఏర్పడుతుందని, మానవ పరిస్థితులకు నష్టం వాటిల్లకుండా జీవన సమయాన్ని పెంచుతుందని భావించాడు. హేతువిరుద్ధమైన జనాభాను అరికట్టడానికి మానవునిలో ఉన్న హేతువాదం సరిపోతుందని భావించాడు.

15, 18వ శతాబ్దాల మధ్యకాలంలో జనాభా ఉద్దేశాలకు ప్రాముఖ్యత ఇవ్వటమే కాకుండా జనాభా నిబంధనలను, కొలబద్దలను విశ్లేషించటానికి నాంది పలికింది. జాన్ గ్రాంట్ తాను 1662లో ప్రచురించిన 'Natural and Political observations of the Bills of Morality' లో మొట్టమొదటగా గణాంక వివరాలతో జనాభా స్థితిని తెలుసుకున్నాడు. ఆనాటి లండన్ మహానగరంలోని మరణాల సంఖ్యాధారాలను బట్టి జనాభా వివరాలను వివరించాడు. అంతేకాకుండా వయసు పుట్టుకలకు ఉన్న సంబంధాని, పట్టణ పల్లెలలో ఉన్న మరణాల తారతమ్యాన్ని, జనాభాకు జనన మరణాలకున్న సంబంధాన్ని లండన్ మహానగరానికి వచ్చే వలసను, లండన్‌లో ఉన్న అధిక జనాభాకు, భవిష్యత్తులో జనాభా పెరుగుదలను తన జీవన పట్టికల ద్వారా అధ్యయనం చేశాడు.

జనాభా విశ్లేషణలో 'గ్రాంట్'కు సహాయపడ్డ 'విలియమ్ పెట్టి' జనాభా, ఆర్థిక రాజకీయ విషయాల్లో గణాంక విజ్ఞానాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు. రాజకీయ గణాంక శాస్త్రాన్ని, మానవాలిని జనాభా పరంగా అధ్యయనం చేయడానికి వాడుకున్నాడు. మూలధనానికి మొదటి ప్రాముఖ్యం 'పెట్టి' జనాభాకు ఇచ్చాడు. మానవ మూలధనాన్ని, ఆదాయాన్ని మొట్టమొదట అంచనా వేసింది బహుశః 'పెట్టి' కావచ్చు. జనాభాన్ని ఆదాయాన్ని ప్రాథమిక, రెండవ, ప్రాంతాపరంగా విభజించింది కూడా ఇతనే.

ఈ వరవడిలో జీవనోపాధికి జనాభా సంఖ్యకున్న ప్రాముఖ్యాన్ని ఆ నాటి రచయితలు గుర్తించారు. వీళ్లంతా ముఖ్యంగా చేసిందేమంటే వీరికి ముందున్న జనాభా పరిధుల్ని ఛేదించటం.

4.9. సారాంశం

మాల్థస్‌కు ముందున్న శాస్త్ర కారులందరూ, అంటే 18వ శతాబ్దపు మధ్యకాలంలో ఉన్న వారందరూ,

BRAOU

జనాభా అనేది ఆహార వనరుల సదుపాయాలకన్నా ఎక్కువగా పెరుగుతుందని గుర్తించారు. తిర్వే మాల్థస్ తర్వాత కాలంలో బాగా విశదీకరించాడు. ఈ మార్పు జనాభా సిద్ధాంత ధోరణులలో గుర్తించదగినది. ఎక్కువ జనాభా దేశ సంపదకు చిహ్నం అనే భావన విరామంగా మార్పుచెంది జీవనోపాధి కన్నా మించివున్న జనాభా అనావశ్యకమనే భావనను బలపరిచింది.

4.10. చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *Thomlinson* : *Population Dynamics*
3. *Sinha and Zackaria* : *Elements of Demography*
4. *Mamoria C.B* : *India's Population Problems*

4.11 నమూనా ప్రశ్నలు

I *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. మాల్థస్‌కు ముందున్న సిద్ధాంతాన్ని గూర్చి ఒక వ్యాసాన్ని వ్రాయండి.
2. మాల్థస్‌కు ముందున్న రచయితలకు జనాభాపైనున్న అభిప్రాయాలను సంక్షిప్తంగా సమీక్షించండి.

II *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము*

1. జనాభాపై చైనీయుల ఆలోచన.
2. జనాభాపై గ్రీకుల ఆలోచన.
3. జనాభాపై భౌతికవాదుల ఆలోచనా సరళి.
4. రోమన్ ఆలోచన.
5. హిందూ ఆలోచన.

BRAOU

భాగం — 5: మాల్తస్ జనాభా సిద్ధాంతం

విషయక్రమం

5.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
5.1 పరిచయం
5.2 మాల్తస్ సిద్ధాంత అర్థం, పరిధి
5.3 మాల్తస్ సిద్ధాంత మౌలిక అంశాలు
5.4 సారాంశం
5.5 చదవదగిన పుస్తకములు
5.6 నమూనా ప్రశ్నలు

5.0. ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

మాల్తస్ ప్రతిపాదించిన జనాభా సిద్ధాంతాన్ని పరిచయం చేయడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

★ మాల్తస్ సిద్ధాంత అర్థాన్ని, పరిధిని వివరించగలరు,
★ మాల్తస్ సిద్ధాంత మౌలిక అంశాలను వివరించగలరు.

5.1. పరిచయం

సామాజిక – ఆర్థికాభివృద్ధిని దృష్టిలో ఉంచుకొని ప్రపంచంలో అన్ని దేశాలు తమ దేశాలలోని జనాభా పరిమాణం పెరుగుదలను గురించి సహజంగానే ఆలోచిస్తూ ఉంటారు. ఒక దేశ సౌభాగ్యం, ఉత్పత్తి, ఉత్పాదకత పెరుగుదల రేటుకు ఆ దేశ జనాభా సమస్యకు విడదీయరాని సంబంధం ఉంటుందని చారిత్రక ఆధారం సూచిస్తుంది.

జనాభా పరిమాణం, పెరుగుదలకు సంబంధించిన బహుముఖ సమస్యలను వివరిస్తూ ఇప్పటికే ఎన్నో సిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదించబడ్డాయి. చైనా, గ్రీకు, రోమన్, దేశాలకు చెందిన మేధావులు, హిందు, క్రీస్తు, ఇస్లాము మతాలకి చెందిన రచయితలు ఎందరో ఈ సమస్యపై కేంద్రీకరించారు, రచనలు చేశారు.

భారీ ఎత్తున వస్తువుల తయారీ, పారిశ్రామికాభివృద్ధి ప్రపంచ దేశాలలో ఎన్నో మార్పుల ఫలితంగా సామాజిక ఆర్థికాభివృద్ధికి, జనాభాకు సంబంధించిన ఆలోచనాపరళిలో మార్పువచ్చింది. యూరోప్, స్పెయిన్, పోర్చుగల్‌కు చెందిన అనేక రచయితలు జనాభా సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించేరు. వీటిని మనం స్థూలంగా మాల్తస్‌కు ముందు రచనలు అనుకోవచ్చు. పైదేశాలకు చెందిన రచనలన్నీ ఆహారోత్పత్తి కంటే జనాభా పెరుగుదల అధికంగా ఉందనీ అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చాయి. మాల్తస్ జనాభా సిద్ధాంతం ఈ అంశంపై కేంద్రీకరించబడింది. జీవనాధారంతో పోలిస్తే అధిక జనాభా ఉండడం శ్రేయస్కరం కాదని మాల్తస్ సిద్ధాంతం మూలవిషయం.

5.2. మాల్థస్ సిద్ధాంతం: అర్థం, పరిధి

18వ శతాబ్దానికి ప్రపంచవ్యాప్తంగా పెరుగుతున్న అధిక జనాభా ప్రభావం ఆయా దేశాల ఆర్థిక సామాజిక పురోగతిపై ఉండడం ఒక ముఖ్యమైన లక్షణంగా మారింది. ఆహారోత్పత్తిలో మార్పులేకుండా అధికంగా జనాభా పెరిగినప్పుడే విపరీతమైన పర్యవసానాలు ఉత్పన్నమౌతాయని నాయకులు గ్రహించగలిగారు. ఇతర దేశాల అనుభవాలను బట్టి తెలుస్తున్నది ఏమనగా అధికంగా ఆహారోత్పత్తులను పెంచినప్పుడే పెరుగుతున్న జనాభాను తట్టుకోగలమని.

జనాభా అధ్యయనంలో థామస్ రాబర్టు మాల్థస్‌ను మొట్టమొదటి వానిగా పరిగణింపవచ్చు. (1766–1834). పెరుగుతున్న జనాభాను అధిక ఆహారోత్పత్తులున్నప్పుడే పోషించవచ్చుని తాను సూక్ష్మంగా చూడగలిగాడు. జీవన ప్రమాణాలు పెరగాలని భావించాడు. మాల్థస్ తన ప్రఖ్యాత జనాభా సిద్ధాంతాన్ని 1798 సంవత్సరంలో రూపకల్పన చేశాడు. దీన్నిబట్టి మానవునికి తన అవసరాలను ఉత్పత్తి చేసే శక్తికన్నా తన జాతిని పునరుత్పత్తి చేసేశక్తిని ఎక్కువగా కలిగి ఉంటాడని తెలుస్తుంది.

జనాభా సమస్యను మొట్టమొదటి సారిగా సామాజిక శాస్త్ర పరిధిలోకి తెచ్చి అంతకు ముందున్న తాత్విక సిద్ధాంతాలకు భిన్నంగా చూపిన ప్రతిష్ట మాల్థస్‌కు చెందుతుంది. మౌలికంగా అతను మానవతావాది. మానవ సౌభాగ్యం పెరుగుతున్న జనాభాలో ఎలా కుంటుపడుతుందో చూడటానికి ప్రయత్నించాడు. అధికాహారోత్పత్తిని పెంచలేనప్పుడు ఆయా దేశాలు పెరుగుతున్న జనాభాను ఎలా తట్టుకోలేవోననే విషయాన్ని ముఖ్యంగా చూపించాడు. ఆహారోత్పత్తికి జనాభాకున్న ఏ కొద్ది తారతమ్యం కూడా ఆయా ప్రజల సౌభాగ్యాన్ని ఎలా భంగపరుస్తుందో చూపించాడు.

మాల్థస్ "జనాభా వ్యాసము" జనాభా అధ్యయన పురోగతిలో ఒక మైలురాయి. దృక్పథంలో మానవతావాదిగా తన దృష్టిని మానవజీవనాన్ని మెరుగుపరచటానికి మరల్చి ఆనాటి ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలపైన, నాయకులపైన పురోగాములపైన తన అభిప్రాయాలలో ప్రభావింపజేసి ఆహారోత్పత్తి పెంచకుండా జనాభాను పెంచకూడదని వివరించాడు. జనాభా పగ్గాన్ని వదిలి ఉంచితే జాతీయ నిష్పత్తిలో పెరుగుతుందని జీవన భృతిమాత్రం గణాంక నిష్పత్తిలో పెరుగుతుందని తన ప్రఖ్యాత సిద్ధాంతం ద్వారా తెలియపరిచాడు. ఈగణనం ప్రకారం హద్దులులేని జనాభా 25 సంవత్సరాలలో (నూటికి నూరుపాళ్ళు) రెండురెట్లు పెరుగుతుంది.

5.3. మాల్థస్ సిద్ధాంత మౌలిక అంశాలు

మాల్థస్ సిద్ధాంతపు ప్రధాన విశ్వాస విషయాలు ఈ రెండు:

1. మనిషి బ్రతకటానికి ముఖ్యమైనది ఆహారం.
2. లైంగిక ఆకర్షణనేది స్త్రీ పురుషుల మధ్య ఉంటుందని — దానిలో ఎలాంటి మార్పూ ఉండదని.

ఈ రెండు విశ్వాసాభిప్రాయాలతోనే మాల్థస్ భూమికి మానవ అవసరాలు ఉత్పత్తి చేసే శక్తికన్నా మానవునికే తన జాతిని అధికం చేసే శక్తి ఉందని వాదించాడు. ఇదేవిధంగా 16, 17వ శతాబ్దపు రచయితలు మానవునికి తన జాతిని పెంచేశక్తి అపరిమితంగా ఉందని తన అవసరాల ఉత్పత్తిని చేసేశక్తి మితంగా ఉందని భావించారు. వీరందరిలో మాల్థస్ తన సిద్ధాంతం ద్వారా ఆహారోత్పత్తి జనాభా వ్యత్యాసాలవల్ల కలిగే అనర్థాన్ని విరివిగా ప్రచారం చేశాడు.

మార్పుచేసి అభివృద్ధి పరచిన ప్రచురణలో బీదరికానికి ముఖ్యకారణం అధిక జనాభా అని తరచి తరచి

BRAOU

ప్రతిపాదించాడు. ఆ తర్వాత క్రమంలో ఈ క్రింది మౌలిక ప్రతిపాదనలను రుజువు చేయటానికి ప్రయత్నించాడు.

ఎ. జనాభా అనేది తప్పనిసరిగా జీవనోపాధిపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

బి. జనాభా అనేది స్థిరంగా పెరుగుతూనే ఉంటుంది ఎంతో బలమైన తనిఖీ ఉన్నప్పుడు తప్ప.

సి. ఈ తనిఖీలే జీవనోపాధి సాధనాలతో నైతిక నిగ్రహం మీద, కష్టాల మీద సంకల్పించి ఉంటాయి.

జాతీయ నిష్పత్తిలో పెరుగుతున్న జనాభాను అరికట్టడంలో సామాన్య, నివారణా తనిఖీల అమలును వివరించాడు. జనాభా తనిఖీ లేనప్పుడు ఎలా పెరుగుతుందో ఆహారోత్పత్తులు ఎలా ఉంటాయోననే విషయం మాల్థస్ ఆకలింపు చేసుకున్నాడు, దీని ఆధారంగానే తన నిశ్చిత విషయాలైన 25 సంవత్సరాల్లో జనాభా రెట్టుకు రెట్టు జాతీయ నిష్పత్తిలో పెరుగుతుందని అదే సమయంలో వ్యవసాయోత్పత్తులు మాత్రం గణాంక నిష్పత్తిలో పెరుగుతాయని వివరించాడు. ప్రపంచమంతా ఒకటిగా తీసుకుంటే జనాభా 1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128 మరియు 256 గాను జీవనోపాధి 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 మరియు 9 గాను మార్పు చెందుతుందని తన సిద్ధాంతాన్ని ముగించాడు. రెండు శతాబ్దాల్లో జనాభా, జీవనోపాధి నిష్పత్తి 256:9 గా ఉంటుంది.

జనాభా పెరుగుదలకు జీవనోపాధికి సంబంధ ప్రాధాన్యం ఉండదు కాబట్టి కరువులాంటి సామాన్యమైన తనిఖీలేర్పడతాయని భావించాడు. ఈ తనిఖీలను రెండు విధాలుగా విభజించాడు. సామాన్యమైనవి లేక అనుకూలించేవి — నివారించేవి. మొదటిది మానవునిలో ఉన్న (జిజ్ఞాస) సహజమైన ఆలోచనం ద్వారా ముందురాబోయే సర్వనాశనాన్ని బట్టి తనకు తానుగా ఆచరించేవి, నైతిక నిగ్రహంలో పెండ్లిని వాయిదా [illegible]పడడం లేక వ్యసనంగా లైంగిక సంబంధాలు కలిగి ఉండటం మరియు పడుపువృత్తి ద్వారా కోరికలు తీర్చుకోవడం.

ఈ సామాన్య తనిఖీల ద్వారా మానవ జీవన కాలం పూర్తిగా తగ్గిపోతుంది. వీటినే అనారోగ్యకరమైన వృత్తులుగా మాల్థస్ పేర్కొన్నాడు. అమిత శారీరకశ్రమ, వాతావరణ నిబంధనలకు వెళ్లడవటం, దారిద్ర్యంలో [illegible] పిల్లల పోషణ, అనావృష్టి, అంటువ్యాధులు, యుద్ధాలు, శిశుహత్య, ప్లేగ్, కరువు మొదలైనవి. నివారణా తనిఖీలలో తాను ఆలస్యంగా వివాహం జనాభా, పెండ్లి విషయాల్లో మానసికంగా సంస్థాపరమైన ఆలోచనలను బలపరిచాడు. ఇలాంటి నైతిక నిగ్రహచర్యల ద్వారా జనాభా పెరుగుదలను అదుపుచేయవచ్చని భావించాడు. జనాభా నిదానంగా పెరగటానికి అనుకూలం, నివారణా తనిఖీలు ముఖ్యమైనవి. ఎక్కడైతే ఈ రెండింటిని వదిలించారో తప్పని సరిగా జనాభాలో విపరీతమైన మార్పు ఉంటుంది. మానవునిలో లైంగిక పరమైన కోరికలకు తన అవసరాలకు మధ్య ఎప్పుడూ సంఘర్షణ జరుగుతుందని మాల్థస్ నమ్మాడు. మానవ సంక్షేమం కోసం ఏర్పడే ప్రణాళికలన్నీ జనాభా పెరుగుదలను అరికట్టే జీవితాన్ని సుఖమయం చేసేవిగాను కష్టాల్ని తొలగించేవిగా ఉండాలని మాల్థస్ అభిప్రాయపడ్డాడు. జనాభాకు జీవనోపాధికి [illegible]వం మానవాళి ఏర్పాటు చేసుకోలేకపోతే ఇబ్బందులకు, బాధలకు గురవుతుంది.

తన తర్వాతి క్రమంలో మాల్థస్ పేదరికపు సమస్యలపై కేంద్రీకరించాడు. అధిక పేదరికానికి ముఖ్యకారణం జనాభా వత్తిడి, ఉత్పాదక వనరులన్నీ కూడా ఉత్పత్తులను వదిలి జనాభాను పెంచటానికి వినియోగపడుతున్నాయని మాల్థస్ కూలంకషంగా పరీక్షించాడు.

ప్రవాసం వల్ల కూడా జనాభా పెరుగుతుందని ఈ విధానం వల్ల వలస వచ్చిన దేశాలకు వదిలి వెళ్లిన మాతృదేశాలకు కూడా సమస్యలుంటాయని మాల్థస్ భావించాడు.

ఈ వలస పోవడం వల్ల మాతృదేశాల్లో కేవలం కొద్దిరోజులే పేదరికం కాస్త తగ్గుతుంది. శాస్త్రీయ, సాంకేతిక పరంగా వ్యవసాయాన్ని అభివృద్ధి పరిస్తే ఆహారోత్పత్తి పెరిగే అవకాశం ఉందని మాల్థస్ భావించాడు.

జాతీయ విద్యావిధానం ద్వారా ప్రజలలో తమ కుటుంబాలను తమ వనరులకు సరిపోయేలా ఉంచుకోవటం కోసం ప్రబోధనలు చేయవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించాడు.

5.4 సారాంశం

కృత్రిమ సంతాననిరోధక పద్ధతులకు మాల్థస్ పూర్తి వ్యతిరేకి. వీటిని అనైతికకరమైనవిగాను శ్రమచేయాలనే ప్రేరణను నశింపజేసేవిగా ఉంటాయని తన భావన. అధిక జనాభా వల్ల ఏర్పడే పర్యవసానాలను కేవలం విద్య ద్వారా ప్రజల దృష్టికి తేవాలని భావించాడు. పేదరికాన్ని ప్రారద్రోలటానికి ముఖ్యంగా జననాల రేటును తగ్గించి వ్యవసాయోత్పత్తులను శాస్త్రీయ సాంకేతిక విధానాల ద్వారా అధికం చేయాలని భావించాడు.

మాల్థస్ సిద్ధాంతాన్ని కొన్నిచోట్ల విమర్శించినప్పటికీ యూరోప్, ఆసియా, అమెరికా ఆఫ్రికాలలో అధిక శాతం దేశాలు మాల్థస్ కృషిని ప్రశంసించాయి. అతను అగ్రగామి పథనిర్మాణ ప్రయత్నాలు వ్యవసాయోత్పత్తులు పెరగకుండా జనాభా పెరిగినప్పుడు వాటిల్లే ఇబ్బందులను, మార్పులను ఎత్తిచూపాడు. మానవాళి సంక్షేమంలో పూర్తి నమ్మకం కలవాడు. అందుకే జనాభా సమస్యలను గురించి ప్రజలకు, ప్రజాపాలకులైన నేతలకు అవగాహనయ్యే విధంగా బోధించవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించాడు. పరిమిత కుటుంబం యొక్క అవసరాన్ని గుర్తించాడు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

2. మాల్థస్ ఏ మౌలిక ప్రతిపాదనలను రుజువు చేయటానికి ప్రయత్నించాడు?

....

....

....

....

....

B R A O U

5.5. చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar*	*: Principles of Population Studies*
2. *Hans Raj*	*: Fundamantals of Demography*
3. *David Heer*	*: Population*
Sinha and Zackaria	: Elements of Demography

5.6 నమూనా ప్రశ్నలు

I క్రింది ప్రశ్నలకు *30* పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి

1. సంక్షిప్తంగా మాల్థస్ జనాభా సిద్ధాంతాన్ని చర్చించండి.

2. మాల్థస్ సిద్ధాంతపరంగా రాబోయే కాలంలో జనాభా అరికట్టడానికి కావలసిన ప్రణాళికను సూచించండి.

3. మాల్థస్ దృష్టిలో పేదరికానికి జనాభా పెరుగుదలకున్న సంబంధాన్ని విశ్లేషించండి.

II క్రింది ప్రశ్నలకు *10* పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి

1. జనాభా సిద్ధాంతాలు..
2. సామాజిక జనాభా అధ్యయనం.
3. జనాభా పేలుడు గురించి వ్రాయండి.

BRAOU

భాగం — 6: జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతం

విషయక్రమం:

6.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
6.1 పరిచయం
6.2 జనాభా పెరుగుదలను బట్టి దేశాల విభజన
6.3 జనాభా పరివర్తనాదశలు
6.4 విమర్శలు (Criticism)
6.5 సారాంశం
6.6 చదవదగిన పుస్తకములు
6.7 నమూనా ప్రశ్నలు

6.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

జనాభా పరివర్తన సిద్ధాంతాన్ని వివరించి, జనాభా ప్రక్రియలు సమాజ ప్రక్రియలు ఎలా ఒకదానికొకటి ముడిపడి ఉన్నాయో సాంప్రదాయ సిద్ధాంతపరంగా తెలియచేయడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

★ జనాభా పెరుగుదలను బట్టి దేశాలను ఎలా విభజిస్తారో వివరించగలరు,
★ జనాభా పరివర్తనా దశలను వివరించగలరు.

6.1. పరిచయం

జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతం ఈనాటి జనాభా ఆలోచనలను ప్రాబల్య పరచినప్పటికి కూడా, ఇది కేవలం భిన్న దేశాల్లో వచ్చిన జనాభా మార్పుల వివరణగానే మొదలైంది. ముఖ్యంగా ఎక్కువ జనన మరణ రేటు నుంచి కొద్దిగా ఉన్న జనన మరణ రేటు పరివర్తనను చూపుతుంది. ఈ భావనను 1929లో వారన్ థాంప్సన్ చూపించాడు. జనాభా పెరుగుదలను బట్టి దేశాలను మూడుగా విభజించినాడు.

6.2. జనాభా పెరుగుదలను బట్టి దేశాల విభజన

ఎ. సముదాయం (ఉత్తర, పశ్చిమ, యూరోపు మరియు అమెరికా): 19వ శతాబ్దపు తరువాత నుంచి 1927 వరకు ఈ దేశాలు ఎక్కువ జనాభా పెరుగుదల నుంచి (చావుకంటే పుట్టుకలే ఎక్కువ) అతి స్వల్ప జనన మరణాలుండేలా మార్పుండేది. త్వరలో నిలకడైనా జనాభాగా ఉండి జనాభా సంఖ్య కొంత తగ్గించవచ్చు.

బి. సముదాయం: (ఇటలీ, స్పెయిన్, మధ్యయూరోపు): థాంపసన్ జనన మరణాల రేటులో తగ్గుదలలు నిర్ధారించాడు, కాని మరణాలరేటు జననాల రేటుకంటే తగ్గుముఖం పట్టవచ్చని కూడా భావించాడు. ఈ సముదాయంలో ఉన్న దేశ పరిస్థితి సముదాయ 'ఎ'లో ఉన్న దేశాల 30 లేక 35 సంవత్సరాల నాడు పరిస్థితి ఒకే

విధంగా ఉంది.

సి. సముదాయం (మిగిలిన ప్రపంచం): మిగిలిన ప్రపంచ దేశాలలో థాంప్సన్ జనన మరణాల రేటు అనిశ్చితస్థితి ఎక్కడా నిర్ధారించలేకపోయాడు.

స్వయంగా జనన మరణాల సంఖ్యను అరికట్టలేని కారణంగా థాంప్సన్ 'సి' సముదాయంలో ఉన్న దేశాలు (ప్రపంచ జనాభాలో సుమారుగా 70 నుంచి 75 శాతం) తమ జీవనోపాధిని బట్టి జనాభా పెరుగుదల లేక తరుగుదల ఉంటుందని భావించాడు. దీన్నే సరిగ్గా మాల్థస్ తన సిద్ధాంతంలో వివరించారు. ఎక్కడైతే జీవనోపాధి అవకాశాలు ఎక్కువగా ఉంటాయో జనాభా పెరుగుదల కూడా ఉంటుందని వివరించారు. ఏమైనప్పటికి థాంప్సన్ సిద్ధాంతం జనాభా బాగా పెరుగుతున్నప్పుడు వచ్చింది. పదహారు సంవత్సరాల తర్వాత అంటే 1945లో ఫ్రాంక్ నోటేస్టిన్ థంప్సన్ సిద్ధాంతానికి అనుగుణంగా మూడు విధాల జనాభా పెరుగుదలకు ఒక రూపకల్పన ఇచ్చాడు. దీన్నే నోటేస్టిన్ 'ఎ' సముదాయాన్ని "ఆరంభక్షీణ" దశగాను; 'బి' సముదాయాన్ని "సంధికాలపు" పెరుగుదలగాను; 'సి' సముదాయాన్ని "ఎక్కువ పెరుగుదల శక్తిగల"ది గాను వివరించారు. ఒక దేశం ఎక్కువ జనాభా పెరుగుదల తరుగుదల నుంచి తక్కువ పెరుగుదల తరుగుదలకు మారటం ఎక్కువ పెరుగుదల అవకాశాల నుండి ఆరంభక్షీణ దశకు మారే ప్రాముఖ్యాన్ని గూర్చి విశదీకరించాడు. జనాభా పెరుగుదలలేవి ఆయా దేశాల జనన మరణాల రేటును బట్టే మారుతుంటుంది. వీటినే ఒక్కొక్కప్పుడు జనాభా క్షీణదశ చక్రంగా వివరిస్తారు. ఎన్నో ప్రత్యేకమైన దశల ద్వారా జనాభా పెరుగుదలనేది మార్పు చెందుతూ ఉంటుంది, చావు పుట్టుకల పరస్పరచర్యను బట్టి మూడు ప్రత్యేకమైన దశలుగా విభజించటం జరిగింది. దీనికి పర్యవసానంగా జనాభా పెరుగుదల, తరుగుదల, నిలకడగా ఉండడం జరుగుతుంది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. దేశాలను వివిధ వర్గాలుగా ఏ ఆధారాలతో విభజిస్తారు?

....

....

....

....

....

B R A O U

6.3 జనాభా పరివర్తనా దశలు

జనాభా శాస్త్రవేత్తయిన "సి.పి.బ్లాకర్"ను బట్టి అభివృద్ధి చెందిన దేశాల జనాభాను ఐదు అవస్థలలో చదవవలసి ఉంటుంది. మొదటిదశ లేక అవస్థ మరీ నిలకడగానున్న జనాభా. ఈ దశలో జనన మరణాలు చాలా ఎక్కువగా ఉండి జనాభా సంఖ్య నిలకడగా ఉంటుంది. వ్యవసాయమే ప్రధాన వృత్తిగా చాలా దేశాల్లో ఈ దశ ఉండటమనేది చాలా సామాన్యం. ప్రపంచ జనాభాలో 22 శాతం (భారత చైనాలు కలిపి) ఈ దశలో 1930 సంవత్సరాల వరకు ఉన్నాయి. మధ్య అమెరికాతోపాటు నైజీరియా, యుథోపియా, టాంజానియా, కాంగో ఇంకా ఇతర దేశాలు ప్రస్తుతం ఈ స్థితిలో ఉన్నాయి. రెండవస్థితి ఎక్కువగా జనాభా పెరుగుతున్న దేశాలు. ఈ దశలో పుట్టుకరేటు ఎక్కువైనా నిలకడగా ఉంటుంది కాని మరణాల రేటు మాత్రం క్రమంగా పడిపోతూ ఉంటుంది. దీన్ని బట్టి జనాభా విధానంగా పెరుగుతూ ఉంటుంది. మరణాల సంఖ్య తగ్గటానికి ముఖ్యకారణం ప్రజారోగ్య సేవలు ఎక్కువగా ఉండటమే.

మూడవదశ ఆలస్యంగా జనాభా పెరగటం. ఈ దశలో జనాభా పెరుగుదలనేది మామూలు పెరుగుదల కన్నా నిదానంగా ఉంటుంది. దీనికి కారణం జననమరణాల రేటు నిదానంగా పడిపోవడం. పుట్టుక రేటు మరణాలరేటును బట్టి తగ్గుతూ ఉంటుంది కాని జననాల రేటు మరణాల రేటుకన్నా ఎక్కువగానే ఉంటుంది. నాల్గవదశ నిలకడైన జనాభాకన్నా తక్కువగా ఉండటం. ఈ దశలో జనన మరణాల రేటు మరీతక్కువగా ఉండి కట్టుబాటుగా ఉండటం. జనాభా పెరుగుదల సమతూకంగా ఉంటుంది. (తక్కువ పుట్టుక మరియు తక్కువ మరణాలు) ఈ దశలో దేశ ఆర్థిక పరిస్థితి బాగా అభివృద్ధిపడి సగటు ఆదాయాల్లో కూడా మంచిమార్పు కనిపిస్తుంది. అంతేకాకుండా ప్రజాజీవన సరళి, విద్యా ఇత్యాది విషయాల్లో చక్కటి మార్పువచ్చి అందరికీ సవికల్పించే పరిస్థితులుంటాయి. ప్రపంచ జనాభాలో 14 శాతం 1930 సంవత్సరం నాటికి ఈ దశలో ఉన్నారు.

ఇక చివరిదశ, తరుగుతున్న జనాభా లేక ఈ స్థితిలో మరణాలు అధికమై జననాలు తరిగిపోయి జనాభా పూర్తిగా తగ్గిపోవటం. ఈ దశలోనే బీద దేశాలున్నాయి. ఈ దేశాల్లో ఊహించని విధంగా కరువు కాటకాలు, వరదలు, ప్రకృతి బీభత్సాలు జరిగి పుట్టుకలరేటు బాగా తరిగిపోయి మరణాల సంఖ్య పూర్తిగా పెరిగిపోయాయి.

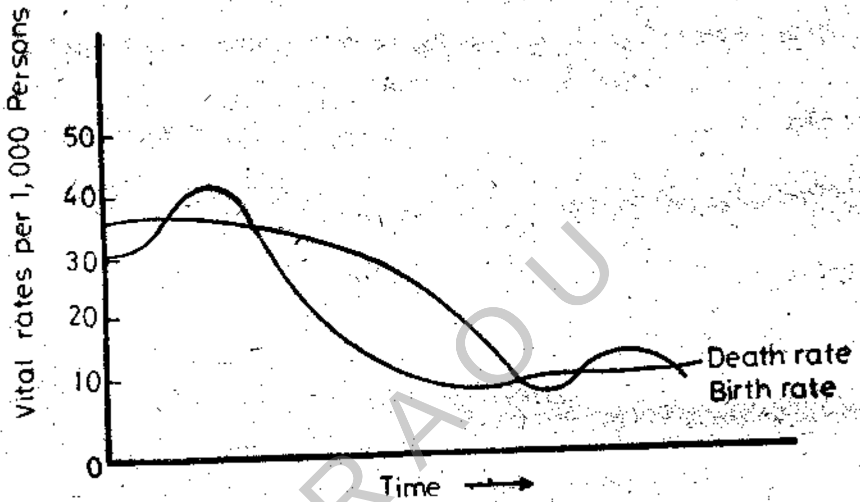

జనాభా పరివర్తన అనేది అయిదు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. మొదటి దశలో జనాభా పెరిగే స్తోమత ఎక్కువగా ఉంటుంది. కారణం జనన మరణాలరేటు ఎక్కువగా ఉండటమే. రెండవ దశ అధిక జనన మరణాల నుంచి తక్కువగా పరివర్తన చెందేది. ఈ దశలో పుట్టుకల సంఖ్య మరణాల సంఖ్యలో మార్పులేకుండానే పెరుగుతుంది. పెరగేస్తోమతే ఉంటుంది. దాంతో జనాభా విపరీతంగా పెరిగిపోతూ ఉంటుంది. పర్యవసానంగా చివరిదశకు వస్తుంది. ఈ దశలో మరణాల సంఖ్య ఉండవలసిన స్థాయికన్నా తగ్గి పుట్టుకలు కూడా మామూలు స్థాయికన్నా తగ్గి సంఖ్యాపరంగా జనాభా తరిగిపోవటం, అభివృద్ధి చెందిన దేశాల్లో పూర్తి పరివర్తన పటంలో చూపించిన విధంగా జరిగింది. ఏమైనప్పటికీ అంతగా అభివృద్ధి చెందని దేశాలు ఈ మార్పును ఇంత వరకు అనుభవించలేక పోయాయి

కాబట్టి జనాభా పరివర్తన అనేది మూడు దశలలో జరుగుతుంది. (1) పారిశ్రామికరణకు ముందున్న సమాజాలు (పరివర్తనకు ముందు ఉన్న దశ) ఎక్కువ జనన మరణాలు తద్వారా తక్కువగా ఉన్న సహజమైన పెరుగుదల. (2) పరివర్తన దశలో ఉన్న సమాజాలు సాగిపోతున్న ఎక్కువగా పెరుగుదలతో కాని తగ్గిపోతున్న మరణాలు తద్వారా అధికమైన జనాభా పెంపు. (3) పరివర్తన తర్వాత ఉన్న సమాజాలు ఆధునిక సమాజాలలో జనన మరణాలు రెండు కూడా తక్కువగా ఉండి కొస్త అటు ఇటు నిలకడగా జనాభా ఉంది. ఈ స్థితిలోనే 1949లో జనాభా పరివర్తన అనేది కేవలం జనాభా మార్పుగానే ఉంది కాని ఒక సిద్ధాంత రూపం దాల్చలేదు.

BRAOU

ఏ దేశాన్ని తీసి చూసినా ఏదో ఒక ఆకృతి ఇచ్చినట్లుగా లేక ఏదో ఒక సార్వత్రిక జనాభా పెరుగుదల సూత్రాన్ని విశ్లేషించినట్లుగా కనబడేది. 1940 — 1960 మధ్య కాలంలో విపరీతమైన జనాభా పెరుగుదల అనేది ప్రపంచానికి సంబంధించిన విషయంగా ఆకర్షింపబడింది. దీనితో జనాభా శాస్త్రవేత్తలు ఈ జనాభా పరివర్తనపై ఎక్కువ శ్రద్ధ చూపారు. 1964 కల్లా "జార్జ్ షోవెడ్స్" ఎన్నో వందల పరిశోధనలు రకరకాల సందర్భాలలో ప్రదేశాలలో పరిస్థితులలో క్రోడీకరించి "జనాభా పరివర్తన"పై ఒక నివేదిక ప్రచురించ గలిగారు. జనాభా పరివర్తననే చారిత్రిక ప్రత్యేకత రకరకాల పేర్లతో ముందుకొచ్చాయి. "ప్రధాన విప్లవం" "జనాభా విప్లవం" మొదలైనవి ముఖ్యంగా చెప్పుకోవచ్చు. ఉదాహరణకు "జనాభా పేలుడు"నేది "నోటెస్టీయన్" వాడిన "సంధికాలపు పెరుగుదల"కు బదులుగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఈ మార్పుకు ఒక రూపం ఇచ్చే సమయానికి దాన్ని వివరించే ప్రయత్నాలు జరిగాయి. ఈ విధంగా జనాభా పరివర్తన అనేది సంఘటనల వివరణగా ఉన్నది. జనాభా సమగ్రదృష్టి లేక ప్రణాళికా రచనగా మార్పు చెందింది. జనాభా ఈ ప్రణాళికే "ప్రజల విషయం చూస్తే జనాభా తన విషయం చూసుకుంటుంది, లేక పెరుగుదలే నిరోధక"మనే ఆలోచనలకు దారితీశాయని తెలుస్తుంది. (హైటల్‌బావ్స్, 1975).

ముందున్న అధిక జనన మరణాల సంఖ్యనుంచి ఆధునిక పారిశ్రామిక సమాజాలలోని తక్కువ జనన మరణాల సంఖ్య మార్పునే జనాభా పరివర్తనంటారు. మరణాల సంఖ్యలో వచ్చిన మార్పును ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాలు అనుభవించాయి. కాని జననాల సంఖ్యను లేక పరివర్తనను మాత్రం కేవలం కొన్ని దేశాలే చవిచూశాయి. పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి చెందిన కొన్ని దేశాలు మాత్రమే ఈ జనన మరణాల సంఖ్య పూర్తిగా అంతకు ముందుకన్నా పడిపోవటం చూశాయి. అందుకే ఈ దేశాలలో సగటు ఆదాయం పూర్తిగా పెరిగింది. ఈ కోవకు చెందినవే ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండ్, జపాన్, యూరోపు దేశాలు, రష్యా, అమెరికా, కెనడా మొదలైన దేశాలు. అభివృద్ధి అంతగా చెందని ఆసియా, ఆఫ్రికా, లేటిన్ అమెరికా దేశాలలో మరణాలలో పరివర్తన ఎక్కువగా జరుగుతున్నది, కాని జననాలలో మార్పు అనేది ఇటీవలే మొదలైంది. సామాన్యంగా పుట్టుకల సంఖ్య తగ్గటమనేది మరణాల సంఖ్య తగ్గటానికంటే వెనుకంజగా ఉంటుంది. ఈ పరిస్థితులకు అలవాటు పడటానికి ఆయా జనాభాలకు కొంత వ్యవధి కావలసి ఉంటుంది. అంతేకాకుండా ఆయా సామాజిక, ఆర్థిక వ్యవస్థలు తాము చవిచూసిన అధిక జననాల నుంచి క్రొత్త పంథాని రావటానికి కూడా కొంత సమయం కావలసి ఉంటుంది. బ్రతుకుమీద ప్రతివాడికీ ఆశ ఉంటుంది. కాబట్టి మరణాల సంఖ్యను తగ్గించటం అసాధ్యమైన విషయం కాదు. కాని జననాల సంఖ్యను తగ్గించాలనేది ఆయా సమాజాల నియమాలకు నమ్మకాలకు విరుద్ధమైంది. ఈ నియమాలు అతి దారిద్ర్యంలో కూడా త్వరగా మారవు.

ఈ నాటి పారిశ్రామికీకరణ వల్ల, పట్టణ జీవితాలవల్ల పెద్దకుటుంబంలోని ఇబ్బందుల వల్ల క్రమక్రమంగా జననాల సంఖ్య పడిపోతున్నది. పెద్దకుటుంబాలను కోరుకోవటానికి ముఖ్యకారణం ప్రతివారు కష్టించి సంపాదిస్తారనీ, వృద్ధాప్యంలో తల్లి తండ్రులను పోషిస్తారనే భావన. ఈ ఆర్థిక పురోగమనమే మరణాల సంఖ్యను బాగా తగ్గించి సమాజాన్ని పారిశ్రామికీకరణంగాను, పట్టణాలుగాను మార్చించింది. పట్టణ పారిశ్రామిక స్థితిలో విద్య తప్పనిసరిగా ఉండటంతో పిల్లలు శ్రామిక శక్తులలో విడిపోవటం తద్వారా పిల్లల సంఖ్య తగ్గి చిన్న కుటుంబం యొక్క ఆవశ్యకతను గుర్తుచేయటం జరిగింది. దీనికి తగ్గట్టుగా, చివరకు సామాజిక వ్యవస్థల్లో మార్పువచ్చి ఎక్కువ సంతానం అనే భావన సన్నగిల్లి పరిమిత జననాలుండాలనే వాదన బలపడుతోంది (హైటల్‌బావ్స్: 1975).

6.4 విమర్శలు

జనాభా పరివర్తన అనేది మార్క్సిస్టులను రెండు విధాలుగా ఆకర్షించింది. (1) విభిన్న సమాజాల్లో వివిధమైన పెరుగుదల లేక అభివృద్ధి అనేది సామ్యవాదపు కాని సమాజాల నుంచి సామ్యవాద సమాజాలుగా

BRAOU

మార్పు చెందుతాయని మరియు (2) మార్క్స్ సిద్ధాంతాను గుణంగా అభివృద్ధి అనేది తక్కువ జనవాళికు అడ్డుపడుతుందనే వాదన నియో మాల్తస్ సిద్ధాంతమైన జనాభా తగ్గినప్పుడే అభివృద్ధి సాధనకు వ్యతిరేకంగా ఉండటం.

జనాభా పరివర్తన అనేది పరిణామాత్మక ప్రక్రియగా ఎంతోమంది అనేక సందర్భాల్లో వివరించారు. అనేకమంది రచయితలు సిద్ధాంతపరంగా ఉన్న పరిమితులకు మార్పుచెందటానికి కావలసిన సమయాన్ని చెప్పలేక పోయింది. జనాభా పెరుగుదలకు కారణాలను స్పష్టంగా వ్యంగరహితంగా చెప్పలేకపోయింది. అంతేకాకుండా ఇది ఒక సిద్ధాంతంగా లేకుండా కేవలం అభివృద్ధి దేశాల్లో తరచుగా జరిగిన చారిత్రక సంఘటనలను మాత్రమే పేర్కొంది. ఈ సిద్ధాంతం కేవలం జనాభా పెరుగుదలకు బహుళ తోడ్పడ్డ ముఖ్యమైన కారణాలను సమురీకరించింది. అందువల్లనే ఈ సిద్ధాంతంలోని విశ్లేషణను ముందుచూపును చాలామంది ప్రశ్నించటం జరిగింది. ఈ నాటి పారిశ్రామిక దేశాల్లో జనాభా సంబంధ మార్పులను సంఘటనల నివేదికగా మాత్రమే ఈ సిద్ధాంతాన్ని చెప్పుకోవచ్చు. దీనిని కొన్ని ముఖ్యమైన మినహాయింపులు కూడా ఉన్నాయి. ఫ్రాన్స్ దేశంలో మరణాల సంఖ్య కంటే ముందుగా జననాల రేటు పూర్తిగా పడిపోయింది. కాబట్టి ఈ సిద్ధాంతం జనన మరణాల వ్యత్యాసాలను, సందర్భాలను ఊహించలేక పోయింది. ఆ నాటి పారిశ్రామిక దేశాల్లో జరిగిన సందర్భాలే తప్పనిసరిగా అభివృద్ధి చెందని దేశాల్లో కూడా జరుగుతాయని ఊహించింది. కానీ ఆ నాటి పరిస్థితులకు, పరివర్తనా సాధ్యులకు ఇప్పటి పరిస్థితులను బట్టి చూస్తే ఎంతో వ్యత్యాసం కన్పిస్తుంది. జనాభా పరివర్తన చెందకుముందే ఈనాటి పారిశ్రామిక దేశాల్లో జననాల రేటు అభివృద్ధి చెందని దేశాలకన్నా ఎక్కువగా ఉంది. అంతేకాక మరణాల సంఖ్య కూడా అంత ఎక్కువగా లేదు. దేశ ఆర్థిక స్థితిగతులు మెరుగుపడినప్పుడు మరణాల సంఖ్య పూర్తిగా పడిపోయిందేకాని వేరే దేశాల సహాయం (ఇప్పటి మాదిరిగా) వల్ల మాత్రం కాదు. జననాల సంఖ్య పడిపోవటం ప్రామాణికంగా చెప్పలేము, కానీ ఆయా దేశాల సాంఘిక "సాంస్కృతిక" ప్రభావాలను బట్టి మార్పు చెందుతాయని మాత్రం చెప్పవచ్చు. జననాలను క్రమబద్ధం చేయాలనేది నిర్వివాదాంశం, కాని ఎంత వరకు మార్పు చేయాలనేది మాత్రం తప్పనిసరిగా చెప్పలేము. సరవర్గ శాస్త్రపరంగా ప్రపంచంలో ఏ ప్రాంత ప్రజలైనా ఒకే విధంగా ఆలోచిస్తారని సామాజికపరంగా స్పందిస్తారని చెప్పవచ్చు. అంతర్నిహితంగా ఈ సందేశం జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతకారులు ప్రబోధిస్తున్నారు.

అద్భుతమైన రీతిలో మరణాల సంఖ్య పడిపోయి జనాభా పెరగటమనేది ఈనాటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో అందరూ గమనిస్తున్న విషయం. ఈ విధంగా పెరిగే జనాభా ఆయా దేశాల అభివృద్ధికి అవరోధంగా ఉంటుంది. ఈ దేశాలు దారిద్ర్యాన్ని పారద్రోలి జీవన సరళిని పెంపొందించాలని సమ్మిళితంగా ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాయి. ఆర్థిక పురోగతి కోసం ఎన్నో బృహత్తర ప్రణాళికలు వేసి పారిశ్రామికీకరణకు, ఆధునీకరణకూ ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాయి. ఇలాంటి పరిస్థితులలో జనాభా తరిగేవరకూ ఆర్థిక సామాజిక అభివృద్ధి కోసం ఎదురు చూస్తుండాలనే ప్రశ్న వేయవచ్చు. జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతానుకూలంగా జననాల తరుగుదలనేది పారిశ్రామికీకరణ కోసం ఎదురు చూడటం సంభవం కాదు. అందుకే అనేక దేశాలు కుటుంబ నియంత్రణను ఈ పెరుగుదలకు విప్లవాత్మకంగా చేపట్టాయి. ఇలాంటి పరిస్థితులలో అభివృద్ధి చెందిన పశ్చిమ దేశాలలో కూడా సంభవిస్తాయని నొక్కి చెప్పటం అంతగా నమ్మలేము.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

---

2. జనాభా పెరుగుదలలో వివిధ స్థాయిలేమిటి?

....

....

BR AOU

6.5 సారాంశం

అందుకే జనాభా పరివర్తన అనేది పరిశోధనా వ్యాసానికి ఒక పెద్ద సవాలుగా మారింది. అనుభవ పూర్వకంగా, సిద్ధాంతపరంగా ఎన్నో ప్రశ్నలకు జవాబులు ఇంకా దొరకలేదు. జనన మరణాలరేటును తగ్గించటానికి గతంలో ఉన్న ముఖ్యకారణాలేంటి? ఎంత వరకు ఆర్థిక అభివృద్ధికి, భౌతిక నిబంధనలకు, సామాజిక పురోగతికి, పట్టణాభివృద్ధికి, విద్యావ్యాప్తికి, స్త్రీ విముక్తికి, శాస్త్ర సాంకేతిక ప్రగతిపరంగా అనారోగ్యాన్ని జనవాలకు అరికట్టడానికి మరియు ఆరోగ్యాన్ని మెరుగుపరచి కుటుంబ నియంత్రణా పద్ధతులకు ఆపాదించవచ్చు? మరణాల సంఖ్య తగ్గటమనేది జననాల రేటుపై ప్రభావింపబడిందా? విభిన్న కారణాలు మరెన్నో సాంస్కృతులపై ఎలా ప్రభావింపబడ్డాయి? జనన మరణాల సరసడిని మార్పుచేయాలనే కృషిఫలితం ప్రజారోగ్యంపైన, జనాభా సిద్ధాంతంపైన మరియు పరోక్షంగా ఆర్థిక సామాజికాభివృద్ధిపైన ఎలావుంది? జనాభా అధ్యయనం ఈ పై ప్రశ్నలకు సంతృప్తిగా సమాధానాలు ఇవ్వలేక పోయింది. ఈ అధ్యయనాన్ని కావలసిన పరిశోధనా పద్ధతులు, సరళి చాలినంతగా లేవు.

6.6 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha* ***Bhende and Tarakanitkar*** : ***Principles of Population Studies***
2. ***Hans Raj*** : ***Fundamentals of Demography***
3. ***David Heer*** : ***Population***
4. ***Sinha and*** *Zackaria* : ***Elements of Demography***

6.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I *క్రింది ప్రశ్నలకు 30 పంక్తులలో సమాధానాలు వ్రాయండి.*

1. జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతాన్ని విమర్శనాత్మకంగా వివరించండి.
2. జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతం ఈనాటి భారతదేశ పరిస్థితులకు ఎంత వరకు సంబంధంగా ఉంటుందో వివరించండి.

II *క్రింది ప్రశ్నలకు 10 పంక్తులలో సమాధానాలు వ్రాయండి*

1. మార్క్సిస్ట్ జనాభా పరివర్తనా సరళిని వివరించండి.
2. జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతాల పరిమితులను వివరించండి.
3. జనాభా బట్టి దేశాల విభజనను వివరించండి.
4. జనాభా పరివర్తనలోని మూడు దశలను వివరించండి.
5. ఆర్థిక సామాజికాభివృద్ధిపై జనాభా పరివర్తనా ప్రభావాన్ని వివరించండి.

BRAOU

BRAOU

ఖండం—3: జనాభా నిర్మాణ విధానం

BRAOU

BRAOU

భాగం – 7: జనాభా నిర్మాణ విధానము – మార్పు

విషయ క్రమం:

7.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

7.1 పరిచయం

7.2 జనాభా వివరాల ఆధారాలు

- 7.2.1 జనాభా లెక్కలు
- 7.2.2 నమూనా సర్వేలు
- 7.2.3 ప్రధాన సంఘటనల నమోదు
- 7.2.4 ఐక్యరాజ్య సమితి జనాభా వివరాల వార్షిక పుస్తకం

7.3 జనాభా లక్షణాలు

- 7.3.1 స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానము
- 7.3.2 వయసు నిర్మాణ విధానము
- 7.3.3 వయసు, స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానము
- 7.3.4 వైవాహిక స్థితి
- 7.3.5 జాతుల నిర్మాణ విధానము
- 7.3.6 [illegible] నిర్మాణ విధానము

7.4 జనాభా మార్పు

- 7.4.1 జనాభా మార్పులో అంశాలు
- 7.4.5 జనాభా మార్పుకు దారితీసిన కారణాలు

7.5 సారాంశం

7.6 [illegible] పుస్తకాలు

7.7 నమూనా ప్రశ్నలు

7.0. ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

జనాభా పద్ధతులను, సంఘటనలను వివరించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

★ [illegible] ఆధారాలేమిటో వివరించగలరు,

★ జనాభా లక్షణాలను వివరించగలరు,

★ జనాభా మార్పులో అంశాలను వివరించగలరు,

★ జనాభా మార్పుకు దారితీసిన కారణాలను చర్చించగలరు.

7.1 పరిచయం

జనాభా అనే పదాన్ని అనేక సందర్భాలలో వాడుతున్నారు. పశువులు, జంతువులు మొదలైన [illegible] విషయంలో ఈ పదం వాడుతున్నారు. సాంకేతికంగా లేక శాస్త్రీయంగా ఉపయోగించడానికి జనాభా అనే

పదాన్ని ప్రత్యేకంగా వివరించవలసి ఉంది. సాధారణంగా జనాభా అనే పదం నిర్ణీతకాలంలో నిర్ణీత ప్రదేశంలో నివసించే ప్రజలను ఉద్దేశిస్తుంది. ఒకానొక సమయంలో నిర్ణీత ప్రాంతంలో నివసించే వారందరి గురించి చెప్పేటప్పుడు జనాభా పదాన్ని వాడుతారు. జనన, మరణాలు, వలసపోవుట వంటి లక్షణాల ప్రభావం జనాభాను చిత్రించి వివరించేటప్పుడు గమనిస్తారు. ఒక సినిమా హాలులో చూస్తున్న వారిని జనాభా అనరు. వీరిపై ఆర్థిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ ప్రభావాలు ఉంటాయేగాని, పైన పేర్కొన్న జనాభా లక్షణాల ప్రభావం ఉండదు. కొన్ని సందర్భాలలో ఒక నగరం, రాష్ట్రం, దేశంలోని ఒక ప్రాంతానికి చెందిన ప్రజల్ని జనాభాగా పరిగణిస్తారు. ఈ ఉప జనాభాకు ఉదాహరణలు:

1. 1970లో అమెరికాలో నీగ్రో జనాభా
2. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఆదివాసుల జనాభా
3. హైదరాబాద్ నగరంలో సిక్కు పట్టణ జనాభా

పైన చెప్పిన వర్గాలను జనాభాగా పరిగణిస్తారు. ఎందువలన అనగా అవి జనన, మరణాలు, వలసపోవుట అనే ప్రక్రియల ప్రభావానికి గురవుతాయి.

7.2 జనాభా వివరాలకు ఆధారాలు

జనాభా సమాచారం నాలుగు ప్రధాన ఆధారాల వలన లభిస్తుంది.

ఎ. జనాభాలెక్కలు

బి. నమూనా సర్వేలు

సి. ప్రధాన సంఘటనల గుర్తింపు

డి. ఐక్యరాజ్య సమితి జనాభా వార్షిక పుస్తకం

7.2.1 జనాభా లెక్కలు

జనాభాను అధ్యయనం చేయుటానికి జనాభా లెక్కలు మౌలికాధారం. నేడు జనాభాలో వివిధ దృక్పథాలపై లెక్కల వివరాలు అందిస్తున్నారు. నిర్ణీత కాలంలో చాలాదేశాలలో జనాభా లెక్కలను సేకరిస్తున్నారు. భారతదేశంలో 10 సంవత్సరాలకు ఒకసారి లెక్కలను తీసుకొంటారు. ఇది చాలా పెద్దకృషి. దేశంలోని మారుమూలలలో కూడా లెక్కల సేకరణ జరుగుతుంది. 1871లో తొలిత జనాభా లెక్కల సేకరణ ఆరంభమైంది. 1991లో ఇటీవలి లెక్కల సేకరణ జరిగింది. భారతదేశంలో జనాభా 1981 లెక్కల ప్రకారం 685 మిలియన్లు. 1991లో భారతదేశంలో జనాభా 849,882,925 మిలియన్లు. పురుషులు 354.4, స్త్రీలు 350.7 ఉన్నారు. లెక్కల వివరాల కోసం (1) వయసు (2) స్త్రీపురుష భేదం (3) విద్య (4) వృత్తి (5) వివాహం (6) మాతృభాష (7) సంతానం మొదలైన వాటి సమాచారాన్ని సేకరిస్తారు. ఇందులో చాలా సమాచారాన్ని గ్రామాల, నగరాల జిల్లాల,రాష్ట్రస్థాయిలోనూ, జాతీయస్థాయిలోనూ ప్రచురిస్తారు. రెండు లేక మూడు జనాభా సమాచారాలను పోల్చిచూస్తే జనాభా మార్పులను గమనించవచ్చు.

7.2.2 నమూనా సర్వే

జనాభా సమాచారానికి నమూనా సర్వే ఒక ఆధారం. మొత్తం జనాభాలో నమూనాగా కొందరి సమాచారాన్ని సేకరించి, వైజ్ఞానిక పద్ధతిలో నిర్ణయాలను రాబడతారు. జనాభా లెక్కలు లేనిచోట ఇలాంటి పద్ధతి ఉపయోగకరం. జనాభా లెక్కలు తీసుకొనే చోట కూడా నమూనా పద్ధతి అవసరం. పదేళ్లకు ఒకసారి సాధారణంగా జనాభా లెక్కల సేకరణ జరుగుతుంటుంది గనుక నమూనా సర్వే అవసరం ఉంటుంది. నమూనా సర్వే వలన చాలా ఉపయోగాలున్నాయి.

BRAOU

1. జనాభాను గురించిన కొన్ని సమాచారాలను వివరంగా పరిశీలించవచ్చు.
2. జనాభా లెక్కలలో సేకరించిన దానికంటే నమూనా సర్వేవల్ల వచ్చిన సమాచారం ఉన్నత స్థాయిలో ఉంటుంది. అయితే నమూనా సర్వేలో దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాలనూ గ్రహించటం కుదరదు, పరిమిత జనాభాకే దీనిని అధ్యయించవచ్చు.

7.2.3 ప్రధాన సంఘటనల నమోదు

జనాభా సమాచారంలో ఇదొక ప్రధాన ఆధారం. జనన మరణాలు, వివాహాలు విడాకులు ప్రధాన సంఘటనలు వీటిని నమోదు చేసేపద్ధతిని ఒక పథకంగా ప్రవేశపెట్టారు. దీనిని [illegible] పథకం అంటారు. జనాభాను అంచనా వేయటానికి, పరిశీలించటానికి ఈ పద్ధతిని ఉపయోగించి సేకరించిన సమాచారం చాలా వరకు తోడ్పడుతుంది.

7.2.4 ఐక్యరాజ్యసమితి జనాభా వార్షిక పుస్తకం

ప్రతి సంవత్సరం ఐక్యరాజ్య సమితి జనాభా వార్షిక గ్రంథాలను ప్రచురిస్తుంది. ఇందులో మొత్తం జనాభా, వయసు, స్త్రీ పురుషభేదం వృత్తిరీత్యా పంపిణీ వివరాలుంటాయి. కనుక ఈ గ్రంథాలు జనాభా సమాచారానికి మూలాధారాలు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. జనాభా సమాచారం లభించే ఆధారాలేమిటి?

2. నమూనా సర్వే ఉపయోగాలేమిటి?

BRAOU

7.3 జనాభా లక్షణాలు

జనాభా వర్గీకరణకు విశ్లేషణకు అనేక లక్షణాలున్నాయి. ఆధునిక, పారిశ్రామిక, సాంకేతికాభివృద్ధి వలన పట్టణ సమాజంలో సంక్లిష్ట సమూహాలు ఏర్పడుతున్నాయి. ఇందువల్ల వృత్తులలోని క్రమంగా జటిలంగా మారి, విస్తరణ చేస్తున్నారు. ఈ జటిలత్వం వలన అనేక లక్షణాలు వస్తున్నాయి. నగరంలో పారిశ్రామిక సమాజాన్ని విశ్లేషించటానికి ఈ లక్షణాలు తోడ్పడతాయి. సరిగా ఉంటూ మెల్లగా మారుతున్న చిన్న సమాజం అంత జటిలంగా ఉండదు. అక్కడ వ్యక్తులకు పరిమిత జనాభా లక్షణాలు ఉంటాయి.

ఆర్థిక, పరిస్థితులు జటిలంగా మారుతున్నప్పుడు పారిశ్రామికాభివృద్ధి ఈ తేడాలు వివిధ దేశాలలో వస్తుంటాయి. జనాభా యొక్క లక్షణాలను అధ్యయనం చేస్తున్నప్పటికీ ప్రతి వ్యక్తిలోనూ ఈ లక్షణాలు ఉంటాయి.

జనాభా సమాచారాన్ని గురించిన విషయాలను ఐక్యరాజ్య సమితి ప్రచురించే గ్రంథాలలో లభిస్తున్నది. ఈ క్రిందిలక్షణాల జాబితాను అధ్యయన నిమిత్తం స్వీకరించాం.

స్త్రీ పురుష భేదం వయసు, జాతి, రంగు, గ్రామ, నగరనివాసం, జాతీయత, జన్మస్థానం, కాలం, మాతృభాష, పాఠశాల లెక్కల, స్కూలు చదువు పూర్తి చేసిన సంవత్సరం, పౌరసత్వం, వైవాహిక స్థితి? సంతానం, అక్షరాస్యత, మతం సామాజిక లక్షణాలు, ఉపాధివృత్తి కార్మికుని వర్గీకరణ (ప్రైవేటు, ప్రభుత్వ, స్వయం ఉపాధి, కుటుంబంలో జీతం లేనిపని), కుటుంబాదాయం ఆర్థిక లక్షణాలు.

మిషిగన్ యూనివర్సిటీ సామాజిక శాస్త్ర ఆచార్యుడు అమోస్ హాప్లీ ప్రకారం జనాభా స్థితిగతులను అధ్యయనం చేయటంలో ఈ క్రింది కారణాలు ఉన్నాయి.

1. వివిధ విషయాలు సమాచారం వలన జనాభా చిత్రీకరణలో విపులీకరణ సాధ్యమవుతుంది. వివిధ జనాభాల మధ్య పోలికకు తోడ్పడుతుంది.
2. సమాజంలో మానవ సంపదలను కనుగొనటానికి తోడ్పడుతుంది.
3. వయసు, లింగభేదం, వివాహస్థితి చిత్రీకరించే సమాచారంవలన జనన, మరణాలు, ప్రవాసం పెంపుదల పరిశీలించటం సాధ్యపడుతుంది. జనాభాను గురించిన ప్రత్యక్ష సమాచారం లేనిచోట, జనన మరణాలు అంచనా వేయటానికి ఈ సమాచారం ఉపకరిస్తుంది.
4. జనాభా వివరాలు, పరిమాణం అనేవి సమాజ నిర్మాణంలో మార్పులకు, కూర్పులకు ప్రధానాంశాలు. ఈ వయసు, లింగభేదం, జాతి, మతం వివాహం, విద్య, వృత్తి అనే మౌలిక లక్షణాలు సుపరిచితాలే. వయసు, లింగభేదం, జాతి లక్షణాల వలన వివిధ సమూహాల మధ్య తేడా ఉన్నట్లు తెలుసుకుంటాము. వయసు, లింగభేదం, జాతి అనేవి జీవ సంబంధమైన లక్షణాలు, వివాహం విద్యవంటివి ఆయావ్యక్తుల సమూహాల దృష్టిని బట్టిమార్చవచ్చు.

7.3.1 స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానము

జనాభా స్త్రీ పురుషులమయం. జనాభా సంపిణీలో దీన్ని స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానం అంటారు. ఇది జీవసంబంధ లక్షణము. స్త్రీ పురుష భేదనిర్మాణ విధానం చూపడానికి స్త్రీ పురుష భేదనిష్పత్తి సర్వసాధారణ కొలమానం. వందమంది స్త్రీలకు ఎందరు పురుషులు ఉన్నారన్న సంఖ్యయే స్త్రీ పురుష భేదనిష్పత్తి. స్త్రీల సంఖ్యను పురుషుల సంఖ్యతో విభజించి వందతో హెచ్చవేస్తే ఈ నిష్పత్తి వస్తుంది. భారతదేశంలో మాత్రం వంద మంది పురుషుల జనాభాకు ఎందరు స్త్రీలు ఉన్నారో దానిని బట్టి స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి నిర్ధారిస్తారు.

జనాభాలో స్త్రీపురుషభేద నిష్పత్తిలో హెచ్చుతగ్గులకు చాలా కారణాలున్నవి. కొన్ని దేశాలలో ఈ నిష్పత్తి హెచ్చుగా ఉండటానికి కారణాలు. 1) స్త్రీల ప్రవాసం 2) పురుషులు వచ్చి స్థిరపడటం 3) హెచ్చుగా స్త్రీల మరణం 4) స్త్రీల విషయమై సరిగా వివరం లేకపోవటం 5) పురుషుల విషయమై ఎక్కువ ప్రస్తావించటం. కొన్ని దేశాలలో స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి తక్కువగా ఉండటానికి కారణాలు 1) స్త్రీల స్థిరనివాసం 2) పురుషుల ప్రవాసం 3) పురుషులు హెచ్చుగా చనిపోవడం, ఉదాహరణకు యుద్ధాలలో మరణాలు 4) లెక్కలలో దోషాలు. సర్వసాధారణంగా అధిక స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తిలో గ్రామీణ ప్రాంతాలకంటె నగరాలకే ఉపయోగకరం.

పట్టిక — 1

జనాభాలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి:

పట్టణ జనాభా, గ్రామీణ జనాభా (పురుషులు/స్త్రీలు × 100)

వరుస క్రమం	దేశం	సంవత్సరం	స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి మొత్తం జనాభా	పట్టణ జనాభా	గ్రామీణ జనాభా
1.	భారతదేశం	1971	106.9	118.6	105.4
2.	పాకిస్తాన్	1972	112.9	122.7	110.7
3.	ఇండోనేషియా	1971	98.0	100.0	96.2
4.	జపాన్	1975	96.4	97.6	93.4
5.	శ్రీలంక	1971*	105.5	112.5	103.5
6.	ఫిలిప్పీన్స్	1970	99.0	93.3	101.5
7.	యు.ఎస్.ఎ	1970	94.8	93.0	100.0
8.	యు.కె.	1971	94.4	93.6	98.5
9.	జి.డి.ఆర్.	1971	85.5	84.1	89.3
10.	యు.ఎస్.ఎస్.ఆర్.	1970	85.5	86.4	84.3

ఆధారము:— ఆశా ఎ. భెండే, తారాకనిట్కార్ — జనాభా అధ్యయనాల సూత్రాలు హిమాలయన్ పబ్లిషింగ్ హౌస్. బొంబాయి. 1978 పి. 146.

పట్టిక — 2

భారతదేశంలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి

స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి — (పురుష — స్త్రీ × 100)

జనాభా లెక్కల సంవత్సరము	స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి
1901	102.9
1911	103.8
1921	104.7
1931	105.8
1941	105.3
1951	105.7
1961	106.3
1971	107.5
1981	107.1

ఆధారం:— 1. 1901—1971. కంప్యూటెడ్ ఫ్రమ్ సెన్సస్ సెంటినరీ 1972, పాకెట్ బుక్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టాటిస్టిక్స్ పి పి 18 — 19.

2. కంప్యూటెడ్ ఫ్రమ్ రిజిస్ట్రార్ జెనరల్ అండ్ జనాభా లెక్కల కమిషనర్ ఆఫ్ ఇండియా, భారతదేశం జనాభా లెక్కలు 1981, ప్రొవిజనల్ పాప్యులేషన్, టోటల్స్, సీరిస్ 1) ఇండియా పేపర్ 1, 1981.

7.3.2 వయసు నిర్మాణ విధానము

జననానికీ, జనాభా లెక్కల సేకరణ తేదీకి మధ్యకాలాన్ని అంచనావేసి దానిని వయసుగా ఐక్యరాజ్య సమితి నిర్వచించింది. జనాభా లెక్కలలో వయసు వివరాలను సేకరించేటప్పుడు వ్యక్తుల, పుట్టిన తేదీ లేదా అంతకుముందు సంవత్సరానికి పూర్తి అయిన వయస్సు సేకరిస్తారు. చదువురాని వారు తమ జననాన్ని గురించి సరైన సమాచారాన్ని ఇవ్వలేక పోవచ్చు. కనుక పూర్తి అయిన వయసు సేకరిస్తారు. చదువు రానివారు తమ జిజాన్ని గురించి సరైన సమాచారాన్ని ఇవ్వలేక పోవచ్చు కనుక పూర్తి అయిన సంవత్సరాన్ని బట్టి వ్యక్తి వయసును నిర్ధారిస్తారు. వయసు విషయమైన సరైన సమాచారం సేకరించటం కష్టం. వయసు సమాచారంలో దోషాలకు కారణాలు: 1) కావాలని గాని ఉద్దేశ్య పూర్వకంగా దాచడం 2) అజ్ఞానం లేదా అజాగ్రత్తవల్లగాని, వయసు సమాచారంలో మూడు రకాల దోషాలున్నవి. 1) వయసు విషయమై ఎక్కువ తక్కువ చెప్పుకోవడం 2) ఒకానొక వయసు ప్రత్యేకించి కోరుకోవడం 3) కొన్ని సంఖ్యలతో అంతమయ్యే వయసును అభిలషించటం. గ్రామాలలో పిల్లల వయసు విషయమై పుట్టినప్పటి నుండీ ఒక సంవత్సరం వచ్చే వరకూ చాలా అసంబద్ధంగా చెపుతారు. సమాచారంలో లోపానికి సంబంధించిన స్వభావాన్నీ, తీవ్రతనూ, జనాభా శాస్త్రవేత్తలు అంచనావేస్తారు. ఈ సమాచారాన్ని విశ్లేషించే ముందు తగిన మార్పులను చేస్తారు.

వయసు విశ్లేషణ

వయసు సమాచారం సాధారణంగా సంవత్సరాలలో లభిస్తుంది. ఉదాహరణకు 13 సంవత్సరాలు లేక 14 సంవత్సరాలు ఇత్యాదులు. సమాచారాన్ని వివిధ వయోపరిమితిలో ఐదు సంవత్సరాలు లేక పది సంవత్సరాలకు వర్గీకరిస్తారు. 0—4, 5—9, 10—14, 0—9, 10—19, ఈ విధంగా వర్గీకరణ ఉంటుంది. ఇలా వర్గీకరించిన సమాచారాన్ని విశ్లేషణలో వాడతారు.

జనాభాకు సంబంధించిన వయసు నిర్మితిని సర్వసాధారణంగా శాతం పంపిణీని బట్టి లేదా వయసుమధ్య పరిమాణాన్ని బట్టి కొలమానంగా స్వీకరిస్తారు. దీనినే సగటు పద్ధతిలో కూడా వివరిస్తారు.

ఐదు లేక పది సంవత్సరాల శ్రేణిగా విభజించి జనాభాను తెలుసుకోవడం సాధారణ పద్ధతి. జనాభాను చిత్రీకరించటానికి ఈ పద్ధతి చాలా ఉపయోగకరం. ఈ పద్ధతి రెండు లేక చాలా జనాభాల యొక్క వయోనిర్మితిని ఒక నిర్ణీత సమయంలో గానీ లేక ఒకే జనాభా యొక్క వయోనిర్మితిని అనేక సమయాలలో పోల్చడానికి పనికి వస్తుంది.

BRAOU

పట్టిక — 3

భారతదేశంలో జనాభా పంపిణీ. 1971 మరియు 1981.

వయసు	జనాభా కొన్ని వేల సంఖ్యలో		శాతం	
	1971	1981	1971	1981
0—4	87,940	83751	16.07	12.59
5—9	77,445	93639	14.15	14.08
10—14	65,031	85675	11.88	12.88
15—19	53,986	64037	9.87	9.63
20—24	47,100	57308	8.61	8.62
25—29	41,642	50747	7.61	7.63
30—34	36,815	42442	6.73	7.63
35—39	31,824	38895	5.82	5.85

40—44	26,700	34212	4.88	5.14
45—49	21,907	29250	4.00	4.40
50—54	17,458	25440	3.19	3.83
55—59	13,861	18441	2.53	2.47
60+	10,419	43172	1.26	6.49
70+	8,190	—	1.50	—
Not available	771	278	—	—
Total	5,47,950 •	665289	100.00	100.00

ఆధారం — ఆషా భిండే, తారా కనిట్కర్ ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీస్. హిమాలయా పబ్లికేషన్స్ 1985. పే. 133.

పట్టిక — 4

భారతదేశం, అమెరికాలలో జనాభా వయోపరిమితులు

వయస్సు	భారతదేశం		అమెరికా	
	1971	1981	1970	1980
0-4	16.07	12.59	8.45	7.39
5-14	26.03	25.96	20.05	14.95
15-24	18.45	18.25	17.44	18.36
25-34	14.34	14.01	12.25	16.93
35-44	10.70	10.99	11.37	11.53
45-54	7.19	8.23	11.42	9.82
55-59	—	2.47	—	5.06
55-64	4.43	—	9.15	—
65+	—	6.49	—	15.95
65+	2.76	—	9.87	—
	100.00	100.00	100.00	

ఆధారం:— 1. భారతదేశం జనాభా లెక్కలు 1971 సీరీస్ I. భారతదేశం, మిసలేనియస్ సీరీస్, పేపర్ II 1974 వయస్సు, లైఫ్ టేబుల్స్ (1 శాతం శాంపిల్) పి పి 8—9.

2. కంప్యూటెడ్ ఫ్రమ్ యునైటెడ్ నేషన్స్ డెమోగ్రఫిక్ ఇయర్ బుక్ 1972 పిపి 176—177, మరియు 1980 218—219.

B R A O U

.. పి.పద్మనాభన్, 1981, సిరీస్, ఇండియా, పేపర్ 2 ఆఫ్ 1983కి పాపులేషన్ స్టాటిస్టిక్స్ బేస్డ్ 5 శాతం సాంపుల్ డాటా పిపి 8—9.

Excludes Assam.

పై పట్టికను బట్టి భారతదేశంలో 0—4 సంవత్సరాల మధ్య జనాభా శాతం అమెరికా కంటే చాలా ఎక్కువ 45--54, 55, 64, 65 తరువాత జనాభా శాతం భారతదేశంలో కంటే అమెరికాలో ఎక్కువ. అంటే భారతదేశంలో పిల్లలు, అమెరికాలో పెద్దలు ఎక్కువగా ఉన్నారన్నమాట.

ఈ పద్ధతి జనాభాలో మారు శ్రామికులపై 1—15, 15—59, 15—64 మరియు 60—65 వయసువారు ఎంతమంది ఆధారపడి ఉన్నారో తెలుపుతుంది.

ఈ ఆధారిత విస్తృతి పూర్తిగా విస్పష్టంగా అందరి విషయంలో అంచనా వేసిందికాదు. వ్యక్తులందరూ నిరుద్యోగులు కాకపోవటం ఇందుకు ప్రధాన కారణం. స్థూలంగా ఆధారపడటం ఎంత భారమైనదో ఇది సూచిస్తుంది. ఇది ఆయా దేశాలను బట్టి మారుతుంది.

పట్టిక — 5

ఎన్నిక దేశాలలో ఆధారిత విస్తృతులు

దేశం	సంవత్సరము	ఆధారపడే పిల్లలు	ఆధారపడే వృద్ధులు	పూర్తిగా ఆధారపడేవారు
భారతదేశం	1981	73.33	12.03	85.36
పాకిస్తాన్	1980	91.92	5.59	97.51
శ్రీలంక	1981	58.40	7.19	65.59
యు.ఎస్.ఎ.	1981	33.73	17.29	51.03
యు.కె.	1980	32.54	23.54	56.18
జపాన్	1980	34.96	13.43	48.39
అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు.	1980	68.77	6.88	57.0
అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు.	1980	35.07	17.34	52.41

ఆధారం:— అషాభిండే, తారాకనిట్కర్ ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ డెమోగ్రఫీ, హిమాలయ పబ్లిషింగ్ హౌస్, బొంబాయి 1985.

అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఆధారిత విస్తృతి తక్కువగానూ, అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఎక్కువగానూ ఉన్నట్లు పైపట్టిక ద్వారా తెలుస్తున్నది. ఇండియా, శ్రీలంక, పాకిస్తాన్‌లో ఆధారపడేవారు ఎక్కువగా ఉండగా, అమెరికా, ఇంగ్లాండ్, రష్యా, జపాన్‌లో ఆధారపడే వారి సంఖ్య తక్కువగా ఉంది.

7.3.3 వయస్సు, స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానము

ఇంతవరకూ స్త్రీ పురుష భేదాలను వయస్సును పరిగణించగా ఇక్కడ వయస్సును బట్టి స్త్రీపురుషుల విభజన జరిగింది. దీనిని గ్రాఫ్‌పై చూపితే తప్ప అధ్యయనం చేయుటం కష్టం. గ్రాఫ్‌లో జనాభా పిరమిడ్‌గా దీనిని పేర్కొంటారు. జనాభాలో వయస్సును స్త్రీ పురుష భేదాన్ని గ్రాఫ్ పద్ధతిలో చూపెట్టినప్పుడు పిరమిడ్

ఆకారంగా వస్తుంది. ఇందులో యువ జనాభా ప్రాతిపదిక స్థానంలోనూ, పార్శ్వంలోనూ సూచించబడగా తగ్గిపోతున్న మరణాల సంఖ్యను కొనచివర కనబరుస్తారు. జనాభా మొత్తాన్ని స్వీకరించకుండా వయసు, స్త్రీ పురుష భేదాలను పరిశీలించాలంటే ఈ పిరమిడ్ పద్ధతిని స్వీకరిస్తారు. వయసూ, స్త్రీ పురుష భేద విస్తృతిని జనాభా సందర్భంలో పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. అన్ని పిరమిడ్లలోనూ మొత్తం జనాభా ఒకటిగానే ఉంటుంది. పిరమిడ్లు చూడటానికి ఒకటిగానే కనిపిస్తాయి. కాని ఒక పిరమిడ్‌పై మరో పిరమిడ్‌ను పెట్టి చూస్తే తేడా తెలుస్తుంది. జనాభా అన్ని సమయాలలోనూ చైతన్యవంతంగా మారుతుంటుంది. పిరమిడ్ స్థిరత్వాన్ని సూచిస్తుంది. జనన మరణాలూ ప్రవాసాల వలన జనాభాలో వయసు, లింగభేద మార్పులు సంభవిస్తుంటాయి. పైన సూచించిన లెక్కలను బట్టి 1981లో ఇండియా పిరమిడ్ వయసు విషయమై 1971ని పోలి ఉన్నది. ఐతే జనన మరణాలూ, ప్రవాసాల వలన ఆయా వయసులలో తేడాలున్నవి.

7.3.4 వైవాహిక స్థితి

వివాహస్థితి సామాజిక లక్షణం, వివాహస్థితిని బట్టి జనాభాను పరిశీలించడంలో చాలా ప్రయోజనాలున్నవి. అన్ని సమాజాలలోను కుటుంబాల ఏర్పాటు వివాహపరంగా ఉన్నది. వివాహం విశ్వజనీనంగానూ, తద్వారా సంతాన చట్టబద్ధంగానూ ఉంటున్నది. సంతానంలో వివాహస్థితి ఒక ప్రధాన అంశంగా వస్తున్నది. దీనిని స్త్రీల పరంగా గ్రహిస్తున్నారు. వివిధ సాంఘిక, ఆర్థిక, మత చట్ట, విషయాల ప్రభావాల ఫలితంగా వివాహస్థితి రూపురేఖలు దిద్దుకుంటున్నది. ఇండియాలో వివాహాలు మతపరంగా వివరించవచ్చు. హిందువులలో మత విధులను పాటించడం, వివాహం, సంతానాన్ని పొందడం, అనేది ప్రధానాంశంగా ఉన్నది. ఐర్లండ్‌లో ప్రత్యేక సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ పరిస్థితులతో వివాహం ముడిపడి ఉన్నది. ఈ విధంగా వివాహాలను ప్రభావితం చేసే భిన్న విషయాలను గమనించాలి.

వివాహస్థితి వర్గీకరణ

వివాహస్థితిని బట్టి వ్యక్తులను వర్గీకరించాలని ఐక్యరాజ్య సమితి సిఫారసు చేసింది. ఇందులో ఐదు విధాలున్నవి: 1. వ్యక్తి (అవివాహితుడు), 2. వివాహితులు, చట్టబద్ధంగా వేరుపడనివారు, 3. విధవ: మళ్లీ పెళ్లిచేసుకోనివారు, 4. విడాకులిచ్చిన వారు మళ్లీ పెళ్లి చేసుకోనివారు, 5. వివాహితులు, చట్టబద్ధంగా వేరుపడినవారు. ఐతే సర్వసాధారణంగా వివాహస్థితిని ఈ క్రింది విధంగా వర్గీకరిస్తారు: 1. కొత్తగా వివాహితులు, 2. పెళ్ళి అయినవారు (భార్యా, భర్తలు ఇప్పుడు కలిసి ఉన్న), 3. విధవ (తిరిగి పెళ్లి చేసుకోలేదు), 4. విడాకులిచ్చుకొనుట లేదా వేరుగా ఉండుట (చట్టబద్ధంగా వేర్పాటు లేదా విడాకులు, తిరిగి పెళ్లి చేసుకునిపోవుట) ఈ చివరి 3 విధాలైన వాటిని ఒకేవిధంగా వర్గీకరిస్తూ ఉంటారు. కొన్ని సందర్భాలలో విడాకుల్ని, వేర్పాటునూ ఒకే గాటిలో కట్టివేస్తారు. వేర్లన్ని, కనుకోవటమే ఇందుకు కారణం.

భారతదేశంలో స్త్రీల జనాభా పంపిణీ వయసు, వైవాహిక స్థితి ఆధారంగా

వయసు	పెళ్లికాని వారు	పెళ్లి అయిన వారు	వైధవ్యం పొందిన వారు	విడాకులు అయినవారు	ఎడబాటుపూర్తిగా పొందిన వారు
10–14	93.35	6.59	0.03	0.03	100.00
15–19	55.90	43.47	0.21	0.42	100.00
20–24	10.05	88.44	0.69	0.82	100.00
25–29	3.29	94.33	1.50	0.88	100.00
30–34	1.20	94.81	3.12	0.87	100.00

35—39	0.64	93.17	5.42	0.77	100.00
40—44	0.55	87.81	10.86	0.78	100.00
45—49	0.44	82.93	15.96	0.67	100.00
50—54	0.43	69.23	29.71	0.63	100.00
55—59	0.36	67.33	31.71	0.52	100.00
60—64	0.40	43.09	56.05	0.46	100.00
65—69	0.43	40.62	58.55	0.40	100.00
70+	0.44	21.71	77.55	0.30	100.00
15—44	15.96	80.48	2.92	0.74	100.00
15—49	14.47	80.70	4.09	0.72	100.00

ఆధారం:— భారతదేశం జనాభా లెక్కలు 1981 సీరీస్ 1, ఇండియన్ పేపర్ 2 ఆఫ్ 1983. కీపాపులేషన్ స్టాటిస్టిక్స్ 5 శాతం సాంపుల్ డాటాపై ఆధారం. పే 10.

7.3.5 జాతుల నిర్మాణ విధానం

అనేక దేశాలలో భిన్నభాషలు మాట్లాడేవారున్నారు. దీనివలన అనేక రాజకీయ సామాజిక, ఆర్థిక సమస్యలు తలెత్తుతున్నవి. దేశ జీవన రంగంలో ప్రగాఢ ప్రభావం కూడా ఇందువలన కనబడుతున్నది. ఆరోగ్యం, విద్య, ఆర్థిక వ్యవస్థ ఇత్యాది విషయాలలో జాతీయ విధానాలను రూపొందించటంలో భిన్న భాషల వలన అనేక చిక్కులు ఎదురవుతున్నాయి. భిన్న భాషల వారికి సాంస్కృతిక స్వభావాలలో వైవిధ్యం ఉన్నది. మతనమ్మకాలూ, పెళ్లి ఆచారాలూ వ్యవసాయ రీతులూ, ఆహార నియమాలూ వీరిలో భిన్నరీతులుగా ఉంటున్నవి. రంగు, జాతి, మతం సంస్కృతిని బట్టి మానవులను వర్గీకరిస్తున్నారు. భాషను బట్టి మానవ వర్గీకరణ జరుగుతున్నది. భాష విషయమై మూడు విధాలు సూచితమవుతున్నవి.

ఎ. మాతృభాష (చిన్నతనంలో కుటుంబంలో మాట్లాడేభాష).

బి. ఇంట్లో ప్రస్తుతం మాట్లాడుకునే భాష.

సి. ప్రత్యేక భాషా జ్ఞానం.

"పుట్టుక, జన్మస్థలం కంటే భాష అధిక ప్రాముఖ్యం కలిగినది. సాంస్కృతికంగా పూర్తిగా కలిసిపోయేటంత వరకూ భాషా భేదాలు కొనసాగుతుంటాయి. వ్యక్తులు పౌరసత్వాన్ని అనేకసార్లు మార్చుకున్నప్పటికీ మాతృభాషతో కూడిన పూర్వీకుల ఆచార వ్యవహారాలు చాలాకాలం ప్రభావాన్ని చూపుతూనే ఉంటాయి. కనుక విదేశాలలోనూ, స్వదేశాలలోనూ పుట్టిన వారిలో, అలాగే రెండవ తరంలో కూడా భాషాభేదాన్ని బట్టి ముఖ్యమైన మానవ భేదాలు ఉంటూ ఉంటాయి", జనాభాలో మానవ వర్గీకరణకు సంబంధించి భాషకు ఎంత విలువ ఉన్నదో, వార్షిక గ్రంథంలో పైన పేర్కొన్న విషయం తెలుపుతున్నది. భాషాపరమైన సమాచారాన్ని కొని దేశాలకు సంబంధించినంత వరకూ కింది పట్టికలో ఇచ్చాం. ఇండియా చాలా భాషల కూడలి. అందులో ఇంగ్లీషు కూడా అధికార భాషగా ఉన్నది. స్వాతంత్ర్యానంతరం అధిక సంఖ్యాకుల భాషగా ఉన్న హిందీ అధికార భాషగా గుర్తించబడింది.

7.3.6. మతాల నిర్మాణ విధానం

చాలా దేశాలలో వివిధ మతాలున్నవి. జాతీయ విధేయతలను నిర్ధారించటంలో, నిర్ణయాలను తీసుకోవడంలో వివిధ ముఠాల పాత్రలను ఈ మతాలు నిర్ణయిస్తాయి. అమెరికాలో మత విశ్వాసం దైనందిన

మతాన్ని ప్రభావితం చేస్తుంది. పాశ్చాత్య దేశాల్లో రాజకీయ ప్రవర్తనను నిర్ధారించటంలో మత ప్రాధాన్యత అంతగా లేదు.

ఇండియాలో భిన్న మతస్థులున్నారు. హిందూ, ముస్లిం, క్రైస్తవ, సిక్కు, బౌద్ధ, జైన మతాలు ప్రధానంగా ఉన్నట్లు రిజిస్ట్రార్ జనరల్‌ను బట్టి ఇండియాలో తెలుస్తున్నది.

7. భారతదేశంలో మతాల నిర్మాణ విధానం (1951—81)

మతం	1951	1961	1971	1981
హిందువులు	84.98	83.51	82.71	82.65
ముస్లింలు	9.91	10.70	11.21	11.35
క్రైస్తవులు	2.35	2.44	2.60	2.43
సిక్కులు	1.74	1.79	1.89	1.97
బౌద్ధులు	0.05	0.73	0.70	0.71
జైనులు	0.45	0.46	0.47	0.48
ఇతరులు	0.52	0.34	0.40	0.41
మొత్తం:	100.00	100.00	100.01	100.00

Source: Asha Bhende and Tarakanitkar: Principles of Population Studies Page 158.
2. Year Book of Family Welfare Programme in India 1982, P 83.

BRAOU

7.4 జనాభాలో మార్పు

పాత రోజుల్లో జనాభా పరిమాణాన్ని అధ్యయనం చేయటం ప్రధానాంశంగా ఉండేది. జనాభాను వివిధ భాగాలుగా పరిశీలించవచ్చునని వారు భావించలేదు. ప్రాచీన సాహిత్యంలో అనుకూల జనాభాను ఉద్దేశించి వ్రాసేవారు. అనుకూల జనాభాకు చేసే నిర్ణయాలు వారి లక్ష్యాలను బట్టి నిర్ధారణ అయ్యేది. పెద్ద సామ్రాజ్యాన్ని అట్టి పెట్టడమే అనుకూల జనాభాగా రోమన్లు భావించారు. ప్లేటో, ఇతర గ్రీకు తత్వవేత్తలు అనుకూల జనాభా అంటే రాజ్యాంగ బద్ధ ప్రభుత్వాలు అనుమతించేవారని శ్రమవిభజనను తగిన విధంగా గమనించే వారని అనుకొనేవారు. చైనా రచయితల దృష్టిలో వాటి వ్యవసాయ, ఆర్థిక వ్యవస్థ దృష్ట్యా [illegible] జనాభా మధ్య తులనాత్మకతను అట్టిపెట్టడమే అనుకూల జనాభా అంటే ఉత్తరోత్తరా జనాభా రచనలలో, ఒకానొక కాలంలో జరిగిన జనాభా మార్పులను పరిశీలించారు. కాలానుగుణంగా జనాభాలో పెరుగుదల వస్తుందని క్వెట్‌లెట్ భావించాడు. పెర్లో, రీడ్ ఇద్దరూ జనాభా పెంపుదలను చర్చిస్తూ, సామాజిక దృష్టితోకాక జీవ సంబంధంగానే మార్పులను చూశారు, వ్యక్తిపరంగా జనాభాలో కూడా పెరుగుదలకు కారణముంటుందని కారిడో గినీ భావించారు. జనాభా ప్రవర్తనకు జీవసూత్రం ద్వారా వివరించవచ్చని అంటున్నారు. దీనివలన జనాభాలో సంతాన ప్రాప్తి ప్రభావం కూడా ఉంటుందని భావించారు. సమాజంలో ఇతర రీతులనుబట్టి జనాభా ఉంటుందని కొందరు రచయితలు అన్నారు. జనాభాలో మార్పు అనేది సమాజంలో ఇతర మార్పులకు దారితీస్తుందన్నారు మరికొందరు. శ్రమ విభజన ఉత్పత్తి వ్యయంలో

హెచ్చుతగ్గులు, ఉపాధి స్థాయిని బట్టి జనాభా పరిమాణం ఉంటుందని ఆర్థికవేత్తలు భావించారు, అతే జనాభాలో మార్పు ఎందుకు వస్తుందో అని వీరు పట్టించుకోలేదు. జనాభా మార్పు వలన ఆర్థికతపై ప్రభావాన్ని మాత్రమే వీరు నొక్కి చెప్పారు.

7.4.1 జనాభా మార్పులో అంశాలు

జనాభా మార్పులో ప్రధానాంశాలు: 1. జననం, 2. మరణం, 3. నివాసాల నుండి కదలిక. జనాభా మార్పును దృష్టిలో పెట్టుకొని చూస్తే ఒక కాలంలోని జనాభా అంతకు ముందు కాలంలోని జనాభాకు, అప్పటి జననాలకు పరిపోగా అందులోనుండి మరణాలను తీసివేయాలి. అలాగే కొత్తగా వచ్చిన వ్యక్తులను కలుపుకోవాలి. అలాగే వెళ్లిపోయిన వ్యక్తులను తీసివేయాలి. దీని సూత్రీకరించి ఇలా చెప్పవచ్చు.

పి$_2$ = పి$_1$ + బి − డి + ఎం$_1$ − ఎం0

పి$_1$, పి$_2$: జనాభా

బి: జననాలు

డి: మరణాలు

ఎం$_2$, వచ్చి చేరినవారు

ఎం0: వెళ్లి పోయినవారు

పరిహద్దు మార్పుల వలన నగరంలో జనాభా హెచ్చు తగ్గులుంటాయి. భూభాగాలు చేర్చుకోటం, కోల్పోవటం వలన ఇలా జరుగుతుంది. ఈ జనాభా సూత్రీకరణ సహజమైన హెచ్చుతగ్గులను తెలుపుతుంటుంది. ఇవి సహజ సంఘటనలుగా భావిస్తుండగా, జనాభాలో స్థాన చలనాలు సాంఘిక సంఘటనగా పరిగణిస్తారు.

7.4.2 జనాభా మార్పుకు దారితీసిన కారణాలు

జనాభా మార్పుకు దారితీసిన కారణాలలో సంతానం, మరణాలు, ప్రవాసాలు ప్రధానాంశాలుగా ఉంటాయి. సంపర్కం, గర్భనిరోధకాలు, గర్భధారణ, ప్రసవం, సంతానంలో ప్రధానాంశాలు. ఫ్రీడ్‌మన్‌ను అనుసరించి, ఆయా సమాజాలలో ఉన్న ప్రమాణాల ప్రభావంతో సంతాన విషయాలలో మార్పులు జరుగుతుంటాయి. మరణాలకు సంబంధించి ఐక్యరాజ్య సమితి కొన్ని కారణాలను పేర్కొన్నది. 1. జీవనస్థాయి, 2. విద్యాస్థాయి, 3. వైద్య, ఆరోగ్య సేవలలో లభ్యమవుతున్న సౌకర్యాలు, పరిహద్దు దాటి కొత్తగా శాశ్వత నివాసాన్ని ఏర్పరచుకొంటే దానిని ప్రవాసం అంటు న్నారు. ప్రవాసానికి కారణాలు: 1. వివాహం, 2. ఉద్యోగం, 3. ప్రకృతి విపత్తులు, 4. రాజకీయ కారణాలు దేశాల మధ్య ప్రవాసాన్ని కలిగిన స్థాయికి తెచ్చినందువలన జనాభాపై దీని ప్రభావం ఇంచుమించు లేనట్లే. జనన మరణాలే జనాభా మార్పుకు ప్రధానంగా దోహదం చేస్తున్నవి.

7.5 సారాంశం

జనాభా అనే పదం నిర్ణీత కాలంలో నిర్ణీత ప్రదేశంలో నివసించే ప్రజలను ఉద్దేశిస్తుంది. జనాభాను అధ్యయనం చేయటానికి జనాభా లెక్కలు మౌలికాధారం. జనాభా లెక్కలు, నమూనా సర్వేలు, ప్రధాన సంఘటనల గుర్తింపు, ఐక్యరాజ్య సమితి జనాభా వార్షిక పుస్తకం జనాభా సమాచారం ప్రధాన అధారాలు. లెక్కల వివరాల కోసం వయసు, స్త్రీ పురుష భేదం, విద్య, వృత్తి, వివాహం, మాతృభాష, సంతానం మొదలైన వాటి సమాచారాన్ని సేకరిస్తారు. జనాభా మార్పుకు దారితీసిన కారణాలలో సంతానం, మరణాలు, ప్రవాసాలు ప్రధానాంశాలుగా ఉంటాయి.

BRAOU

7.6 చదువదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography*
3. *Sinha and Zackraia* : *Elements of Demography*

7.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

ఎ. జనాభా లక్షణాలను చిత్రీకరింపుము.

బి. వయసు పిరమిడ్‌ను వర్ణింపుము.

సి. జనాభా మార్పు భావన అనగానేమి? ఒక ప్రాంతంలోని జనాభా ఒకానొక సమయంలో ఎలా మారుతుంది.

II. *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము*

ఎ. జనాభా సమాచారానికి ప్రధాన ఆధారాలేమిటి

బి. వివాహ స్థితిని వర్ణింపుము

సి. మానవ [illegible]

భాగం –8: వయసు, స్త్రీ పురుష భేదం, వైవాహికస్థితి నిర్మాణ విధానం

విషయక్రమం:

8.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

8.1 పరిచయం

8.2 స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానం

8.2.1 స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి

8.3 వయోనిర్మాణ విధానం

8.3.1 వయో నిర్మితి

8.3.2 వివాహ వయసు

8.3.3 ఆధారిత నిష్పత్తి

8.3.4 ఆధారిత నిష్పత్తి ఆర్థికాభివృద్ధి

8.4 వయసు స్త్రీ పురుష భేదనిర్మాణ విధానం లేక వయసు పిరమిడ్

8.5 వైవాహిక స్థితి

8.5.1 వైవాహిక స్థితి వర్గీకరణ

8.5.2 వివాహ సమయంలో వయసు

8.6 సారాంశం

8.7 చదవదగిన పుస్తకములు

8.8 నమూనా ప్రశ్నలు

8.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

వయసు, స్త్రీ పురుష భేదం, వివాహస్థితి ఎలా ఉంటాయి, జనాభా మార్పులో వాటి పాత్ర ఏమిటన్నది వివరించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- జనాభా నిర్మాణ విధానంలోని అంశాలను వివరించగలరు.

8.1 పరిచయం

జనన మరణాలు, సాంఘిక చలనం (గతిశీలత) వలన జనాభాపై ప్రభావం ఉంటుంది. దేశస్థాయిలో అధ్యయనం చేసేటప్పుడు సాంఘికగతిశీలత (చలనం) జనాభా మార్పుపై ఎలాంటి ప్రభావాన్ని చూపెట్టదు. కాని స్థానిక స్థాయిలో దీనికి ప్రాధాన్యత ఉన్నది. సంతానం మరణం అనే అంశం జనాభాపై ప్రభావం చూపెడుతుంది. జనన మరణాలపై జనాభా నిర్మాణ ప్రభావం ఉంటుంది. జనాభాలో వయసు, స్త్రీ పురుష భేదంపై వివాహస్థితి జనాభా మార్పు ప్రభావాన్ని చూపుతుంది. కనుక జనాభాలో వయసు స్త్రీ పురుష భేదం, వివాహం, అధ్యయనం చేయటం ముఖ్యం. వయసు, స్త్రీ పురుష భేదంపై జీవ సంబంధమైనవి కాగా, వివాహం సమాజ లక్షణంతో కూడినవి. అయితే కుటుంబ నిర్మాణానికి ఇది తోడ్పడుతుంది.

8.2 స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానం (Sex Composition)

స్త్రీ పురుష భేదం జీవలక్షణం. అన్ని సమాజాలలోనూ ఇది నిర్వివాదాంశమైన స్థాయిని సూచిస్తుంది. స్త్రీ

B R A O U

పురుషభేద నిర్మాణాన్ని అధ్యయనం చేయటానికి రెండు సూత్రాలను అనుసరించాలి. 1. జనాభాలో పురుషుల శాతం, 2. స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి సర్వసాధారణంగా స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి వలననే స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణ విధానము (Sex Composition) నిర్ధారితమవుతుంది.

9.2.1 స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి (Sex ratio)

జనాభాలో స్త్రీ పురుషుల తులనాత్మకతను చూపడానికి స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి సర్వసాధారణంగా వినియోగిస్తారు. వంద మంది స్త్రీలకు పురుషుల సంఖ్యను బట్టి ఈ నిర్ధారణ జరుగుతుంది. పురుషుల సంఖ్యను స్త్రీల సంఖ్యతో విభజించితే వచ్చిన సంఖ్యను వందతో హెచ్చిస్తారు. మొత్తం జనాభాకుగాని కొంతభాగం జనాభాకు గాని ఈ అంచనా వినియోగించవచ్చు. 1981 జనాభా లెక్కల ప్రకారం స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి వందమంది స్త్రీలకు 107,14 పురుషులున్నారు. అన్ని దేశాల్లోనూ స్త్రీలకంటే పురుషులే ఎక్కువగా ఉన్నారు. పట్టణ పారిశ్రామికవాడలలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి 105 ప్రసవానికి ముందు ఈ [illegible] గర్భస్రావాలు తక్కువ. మిగిలిన ప్రాంతాలలో స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి 102 కాగా గర్భస్రావాలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి. ఇందులో నమోదుగాని స్త్రీల సంఖ్య కూడా ఉంటున్నది. స్త్రీలకంటే పురుషుల్లోనే మరణాల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉన్నది. కాని స్త్రీల సంఖ్య ఈ వయస్సులో ఎక్కువగా ఉన్నది. ఈ పద్ధతి అన్ని చోట్లా [illegible] ఉండకపోవటానికి కొన్ని కారణాలున్నాయి. కొన్ని దేశాలలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి అధికంకావటానికి కారణాలు: 1. స్త్రీలు ప్రవాసం వెళ్ళిపోవటం, 2. పురుషులు వచ్చి స్థిరపడటం, 3. స్త్రీలు అధిక సంఖ్యలో చనిపోవటం, 4. సమాచారంలో దోషాలు ఉండటం, స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి తక్కువగా ఉండటానికి కారణాలు: 1. స్త్రీలు వచ్చి స్థిరపడటం, 2. పురుషులు ప్రవాసం వెళ్లిపోవటం, 3. పురుషులు అధికంగా [illegible] దోషాలు, జనాభాలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి ప్రభావితం కావటానికి కారణాలు: 1. జననం సందర్భంగా స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి, 2. స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తితో మరణాల తేడా, 3. ప్రవాసం వచ్చిన వారిలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి.

జననాలను బట్టి స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి సర్వదా పురుషులకు అనుకూలంగా ఉంటుంది. చాలా దేశాలలో [illegible] 100కు [illegible] సాధారణంగా ఈ నిష్పత్తి 101.2 నుంచి 106.6 మధ్య ఉంటుంది. ఇది జీవ సంబంధంగా నిర్ధారితమవుతుంది. [illegible] జనాభాల మధ్య వ్యత్యాసం స్వల్పంగానే ఉంటుంది. పుట్టుకనే ప్రకృతిలో పురుషులకు స్వల్ప ఆధిక్యత ఉంటుంది. స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి పుట్టుకనే అలా ఉన్నప్పటికీ, [illegible], [illegible] బట్టి కొన్ని మార్పులు జరుగుతుంటాయి. తల్లి వయసుకు, పుట్టుకకి స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తికి అనులోమ సంబంధం ఉన్నది.

పట్టిక — 1

కొన్ని దేశాలలో పుట్టుక సందర్భంగా స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి

దేశం	సంవత్సరం	పుట్టుకలో స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి పు—స్త్రీ × 100
1. కెనడా	1973	106.0
2. అమెరికా	1972	104.8
3. జపాన్	1973	106.2
4. బెల్జియం	1970	106.1
5. యు.కె.	1973	106.5

BRAOU

6. ఆస్ట్రేలియా	1971	104.3
7. న్యూజిలాండ్	1972	104.4
8. రష్యా	1973	106.1

ఆధారం:— ఆషా ఎ.బిండే, తారాకనిట్కార్ ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీస్ హిమాలయా పబ్లిషింగ్ హౌస్ బొంబాయి.

మరణాలలో తేడాల వలన లింగభేద నిష్పత్తిపై ప్రభావం పడుతున్నది. ఇది భిన్న వయసులలో కనపడుతున్నది. వివిధ దేశాల మధ్య స్త్రీ పురుష భేదనిష్పత్తిలోని మరణాల తేడా వివిధ రకాలుగా ఉంటున్నది. అన్ని దేశాలలోనూ ఈ నిష్పత్తి 100కు మించి ఉండగా భారతదేశంలో మాత్రమే స్త్రీలకు పురుషుల మరణాలు వందకు మించి ఉంటున్నది. జననంలో కూడా పురుషుల కంటే స్త్రీల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉంటున్నది. వివిధ దేశాలలో మరణాల సంఖ్య స్త్రీలకంటే పురుషులలో ఎక్కువ. 2వ పట్టిక ప్రకారం 15 సంవత్సరాల లోపు వారి స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి వందకు మించి ఉండటానికి జననాలలో పురుషుల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉండటమే కారణం. 65, అంతకు మించిన వయస్సులో స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి తగ్గుముఖం పడుతున్నది. ఈ విధంగా చూస్తే మొత్తం జనాభాలో స్త్రీ పురుష భేదనిష్పత్తి పురుషులకంటే స్త్రీలకే అనుకూలంగా ఉన్నది.

పట్టిక — 2

ప్రపంచంలో 1970లో వివిధ వయస్సులలో ఉన్న స్త్రీ పురుష భేదనిష్పత్తి

ప్రాంతం	వయస్సు 15	15—64	65+	అన్ని వయసులు
1. ఆఫ్రికా	102	96	84	99
2. నార్త్ అమెరికా	104	97	73	96
3. వెస్టర్న్ అమెరికా	104	100	85	100
4. ఈస్ట్ ఏషియా	103	106	84	104
5. సౌత్ ఏషియా	105	104	99	105
6. యూరప్	105	97	69	95
7. ఓషియానియా	105	105	74	103
8. యు.ఎస్.ఎస్.ఆర్.	104	84	44	85
9. వరల్డ్	104	100	76	100

ఆధారం:— ఆషా భిండే, తారా కనిట్కార్ ప్రిన్సిపుల్స్ పాప్యులేషన్ స్టడీ, హిమాలయా పబ్లిషింగ్ హౌస్, బొంబాయి పటుము: 151.

ప్రవాసం వలన కూడా జనాభాలో స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి మారుతుంది. ప్రవాసంలో సాధారణంగా పురుషులుగా ఎక్కువగా పట్టణ ప్రాంతాలలో, గ్రామాలలో ఎక్కువగా స్త్రీలు ప్రవాసం పోవటం గమనించవచ్చు.

BRAOU

పట్టిక – 3

భారత పట్టణాలలో స్త్రీ పురుషభేద విస్తృతి

పట్టణము	స్త్రీ పురుష విస్తృతి
కలకత్తా	142.6
బొంబాయి	139.6
ఢిల్లీ	128.3
మద్రాసు	110.7
హైదరాబాద్	109.1
అహమ్మదాబాద్	120.5

ఆధారం:– ఆషాభిండే, తారా కనిట్కర్, ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీ, హిమాలయా పబ్లిషింగ్‌హౌస్ బొంబాయి. పటము 153.

పట్టిక – 4

భారతదేశంలో స్త్రీ పురుష విస్తృతి – (పు – స్త్రీ)

జనాభా లెక్కల సంవత్సరము	స్త్రీ పురుష విస్తృతి
1901	102.9
1911	103.8
1921	104.7
1931	105.3
1941	105.8
1951	105.7
1961	106.3
1971	107.5
1981	107.1

ఆధారం:– ఆషాభిండే, తారా కనిట్కర్, ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీ, 1982, పటము: 127.

BRAOU

స్త్రీ పురుషభేద నిర్మాణ విధాన (Sex composition) అంశాల వలన లెక్కలలో జనన మరణాలు, బాల నేరాలు గురించి తప్పు సమాచారం అందకుండా పోతుంది. స్త్రీ పురుషభేద విస్తృతిలో భేదాల వలన వివాహ విస్తృతి పుట్టుక వివరాలలో భేదాలు వస్తాయి.

8.3 వయసు నిర్మాణ విధానము (Age composition)

జనాభాలో స్త్రీ పురుష భేద అంశం కంటె వయసు అంశం క్లిష్టతరమైనది. వయస్సును వివిధ రీతులలో వర్గీకరించవచ్చు. వయసు నిర్ధారణం, నమోదు మొదలైన విషయాలలో గందరగోళం అంతగాలేదు. ఎక్కువ

సమితి చేసిన నిర్వచనం ఆధారంగా పుట్టిన తేదీని, జనాభా లెక్కల తేదీని సేకరించి రెండిటి మధ్య సంవత్సరాల ఆధారంగా వయసును అంచనా వేస్తారు.

జనాభా లెక్కలలో వయసుకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని సేకరిస్తారు. సేకరణదారు వ్యక్తుల్ని లెక్కలకు ముందు జన్మదినాన్ని అడిగి తెలుసుకుంటాడు లేదా ఆఖరి జన్మదినాన్ని అడిగి తెలుసుకుంటాము లేదా ఆఖరి జన్మదినానికి ఎంత వయసో తెలుసుకుంటారు. ఈ విషయంలో అడగటం సులభమైన, సరైన సమాధానం రాబట్టుకోవడం కష్టం. అందుకే వయసుకు సంబంధించిన దోషాలు వస్తుంటాయి. ఆ దోషాలు: (1) వయసు హెచ్చుతగ్గులు చెప్పటం (2) ఒకానొక సంఖ్యను ఇష్టపడటం (3) ఒక ప్రత్యేక వయసును ఇష్టపడటం. ఇలా చేయడానికి ఉద్దేశ పూర్వకంగానో, అసంకల్పితంగానో చెప్పవచ్చు. అజ్ఞానం, అశ్రద్ధలు కూడా కారణం కావచ్చు. సరైన వయసు విషయమై ఉదాసీనత ఉన్నది. ఒకానొక వయసులో ఎక్కువ శ్రద్ధ ఉన్నట్లు వయస్సుకు సంబంధించిన సమాచారం తెలుపుతున్నది. భారతీయులు 0.5 సంఖ్యలలో కోరుకుంటారు. సమాచారంలో దోషాలను పరిశీలించి తగిన మార్పులు చేసి వాడతారు.

8.3.1 వయోనిర్మితి

వయసుకు సంబంధించిన సమాచారం ఒక్కొక్క సంవత్సరంగా గాక, జనాభా లెక్కల నిమిత్తం 5 సంవత్సరాలకు ఒకసారి వర్గీకరిస్తారు. 0–4, 5–9 రీతిలో ఉంటుంది. జనాభా వయోనిర్మాణం అధ్యయనం చేయడానికి శాతాల సంపిణీని వయో పిరమిడ్‌ని స్వీకరిస్తారు.

వయో పిరమిడ్

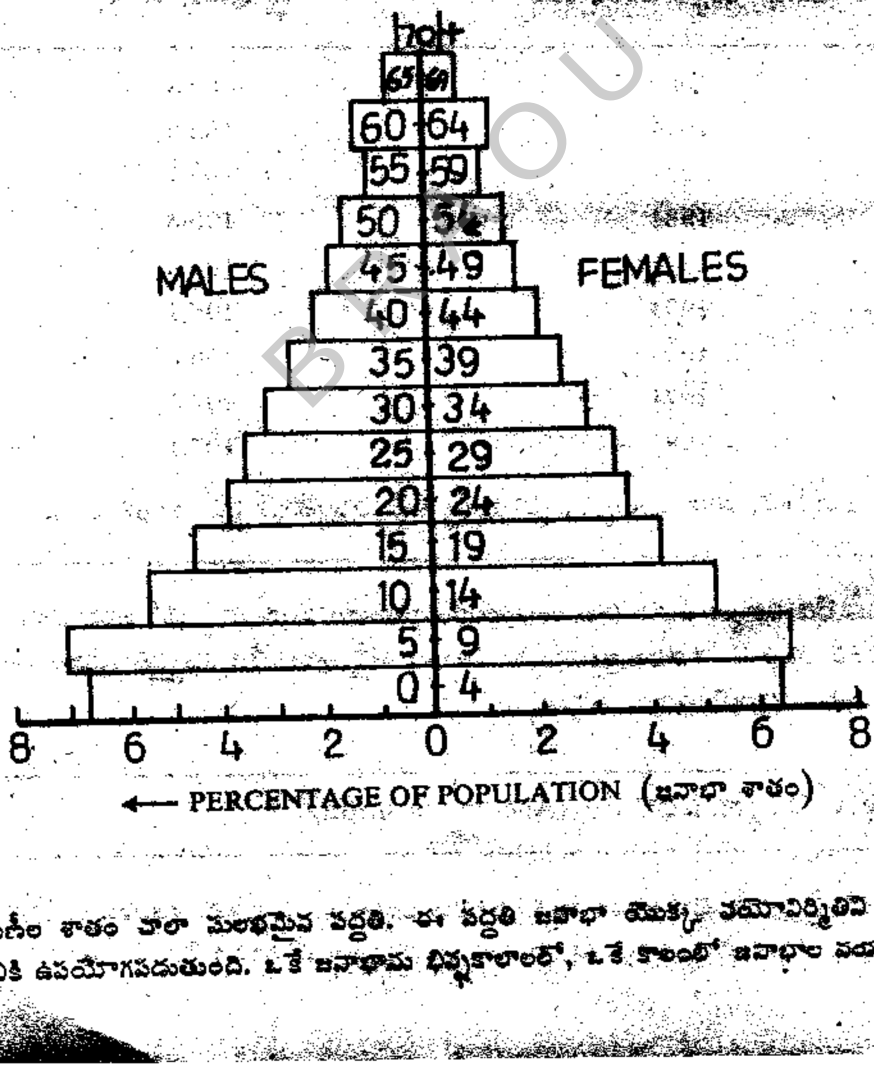

← PERCENTAGE OF POPULATION (జనాభా శాతం)

సంపిణీల శాతం చాలా సులభమైన పద్ధతి. ఈ పద్ధతి జనాభా యొక్క వయోనిర్మితిని అధ్యయనం చేయడానికి ఉపయోగపడుతుంది. ఒకే జనాభాను భిన్నకాలాలలో, ఒకే కాలంలో జనాభాల వయసును పోల్చి

బాగా మారుతున్నాయి. ఈ కింది పట్టిక ఒక దేశపు వయోసంపిణీని ఒక కాలంలోనూ, రెండు దేశాల సంపిణీని ఒకే సమయంలోనూ చూపిస్తుంది.

పట్టిక — 4

భారతదేశం మరియు అమెరికాల వయసు పంపిణీ

వయసు	భారతదేశం 1981		అమెరికా 1971
0 4	12.59	16.07	7.39
5 14	26.95	26.03	14.95
15 24	18.25	18.48	18.38
25 34	10.01	14.34	19.93
35 44	10.99	10.70	11.53
45 54	8.22	7.19	9.82
55 59	2.47	4.43	5.08
60+	6.49	2.76	15.95
మొత్తం:	100.00	100.00	100.00

ఆధారం:— 1981 భారతీయ జనాభా లెక్కలు I & II భాగాలు దాదిలో 5 శాతం నమూనా సమాచారం For (1971) India U S A ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీస్ పే 161.

భారతదేశంలో జనాభా పంపిణీ వయసు సమయానికి మారుతుంది. భారతదేశంకు అమెరికాకు ఒకే సమయంలోనూ, కాలక్రమేణా కూడా జనాభా పంపిణీలో తేడా స్పష్టము.

8.3.2 మధ్యస్థ వయస్సు

వయో నిర్మాణాన్ని కొలవడానికి దీన్ని వాడతారు. జనాభాను రెండు సమభాగాలుగా విభజించి చూసినప్పటి వయసును ఈ విధంగా పిలుస్తారు. కాలం గడిచేకొద్దీ వయసు పెరుగుతూ, మరణాల సంఖ్య తగ్గుతూ, జననాల వృద్ధి జరుగుతుంటుంది. మధ్యస్థ వయసుపై అమెరికాలో సమాచారం ఈ విధంగా ఉన్నది.

అమెరికాలో మధ్యవయసు

సంవత్సరం	మధ్యస్థం
1900	22.9
1910	24.3
1920	25.3
1930	26.6

1940	29.0
1950	30.2
1960	29.2
1970	28.1

ఆధారం:— థామ్సన్, లూయిః పాప్యులేషన్ ప్రాబ్లెమ్స్ పే 87.

1900, 1970 సంవత్సరానికి చార్లెస్ బి.నామ్, సూజన్ జి గస్టేవ్: పాప్యులేషన్ డైనమిక్స్ ఆఫ్ డెమోగ్రాఫిక్ ఛేంజ్, పే 192.

అమెరికా 1900 నుండి 1950 వరకూ ఈ మధ్యస్థ వయసు పెరుగుతూ వచ్చింది. మరణాల సంఖ్య తగ్గటం, పుట్టుకల సంఖ్య కూడా తగ్గడం ఇందుకు కారణం.

వివిధ దేశాలలో మధ్యస్థ వయసులో చాలా తేడాలున్నవి. మధ్యస్థ వయసుకూ, జనన మరణాలకూ మధ్యపరోక్ష సంబంధం ఉన్నది. జనన మరణాలు ఎక్కువైతే జనాభాలో యుక్త వయస్కులు ఎక్కువవుతారు. ఇది తక్కువైతే జనాభాలో వృద్ధులు పెరుగుతారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. వయసు ను ఏ విధంగా అంచనా వేస్తారు.

....

....

....

....

....

2. వయసు కు సంబంధించిన దోషాలేమిటి?

....

....

....

....

....

కొన్ని దేశాలలో (1961) మధ్యస్థ వయసు, ఆధారిత నిష్పత్తి

దేశం	మధ్యస్థవయసు	ఆధారిత నిష్పత్తి		
		పిన్నవారు	వృద్ధులు	మొత్తం
1. శ్రీలంక	19.8	73	6	79
2. కెనడా	26.4	60	19	79
3. ఇండియా	21.4	66	10	76
4. అమెరికా	29.5	56	24	80
5. జపాన్	25.7	49	15	64

6. [illegible]	33.9	38	29	67
7. ఫ్రాన్స్	33.3	45	30	75

ఆధారం:— థామ్సన్, లూయి పాప్యులేషన్ ప్రాబ్లమ్స్ పే. 90.

8.3.3 ఆధారిత నిష్పత్తి

మధ్యస్థ వయసు కంటే ఆధారిత నిష్పత్తి అంచనా జటిలమైనది. కాని జనాభా వయో పంపిణీ చిత్రణకు ఇది చాలా ఉపయోగం. సమాజంలో అందరూ వినిమయదారులు కాగా కొందరు మాత్రమే ఉత్పత్తిదారులు. దేశంలో ఉత్పత్తి చేసేవారు ఎక్కువ మంది ఉంటే అక్కడ సంపన్నత ఉంటుంది. ఐతే అన్నివిషయాలూ అంతసాఫీగా సాగవు. జనాభాలో కొందరు ఆర్థికపరంగా చురుకుగా ఉంటారు. ఈ విషయంలో సమాజాల మధ్య తేడాలున్నవి. జీవసంబంధం గూడా ఇందుకు కనిష్ట, గరిష్ట పరిమితులను విధిస్తుంది. 15 సంవత్సరాలు సుమారుగా కనిష్ట, పరిమితి కాగా, ఉత్పత్తి రంగంలో 60 సంవత్సరాలు గరిష్ట పరిమితిగా పేర్కొన్నారు. 15 సంవత్సరాలలోపు వారిని ఆధారిత పిన్న వయస్కులుగానూ, 60 సంవత్సరాలు పైబడిన వారిని ఆధారిత వృద్ధులుగానూ పేర్కొన్నారు. 15—59 మధ్య వారు ఆర్థిక రంగంలో చురుకుగా ఉంటారు. 15—59 మధ్య ఉన్నవారిలో 100 మందితో పోల్చి 15 సంవత్సరాల లోపు వారిని అంచనావేసి పిన్నవారి ఆధారిత నిష్పత్తిని అంచనా వేస్తారు. అలాగే 60 సంవత్సరాలు పైబడిన వారిని కూడా అంచనా వేస్తారు. ఈ ఉభయుల్నీ కలిపితే మొత్తం ఆధారిత సంఖ్య తేలుతుంది.

$$\text{పిన్నవారి ఆధారిత నిష్పత్తి} = \frac{\text{పి } 0\text{-}14}{\text{పి } 15\text{-}59} \times 100$$

$$\text{వృద్ధుల ఆధారిత నిష్పత్తి} : = \frac{\text{పి } 60+}{\text{పి } 15\text{-}59} \times 100$$

$$\text{ఆధారిత నిష్పత్తి} : = \frac{\text{పి } 0\text{-}15 + \text{పి } 60}{\text{పి } 15\text{-}59} \times 100$$

పి 0—14. పి 15—59, పి 60 + అనే సంకేతాలు 0—14, 15—59, 60 + వయోపరిమితికి చెందినవి. ప్రతి దేశానికి ఈ ఆధారిత నిష్పత్తులు మారుతుంటాయి. ఈ నిష్పత్తి ఎక్కువ ఉన్నచోట జనాభాలో 15 ఏళ్లలోపు వారి సంఖ్య ఎక్కువ ఉన్నదన్నమాట. ఆధారిత నిష్పత్తికి, పిన్నవారి ఆధారిత నిష్పత్తికి సన్నిహిత సంబంధం ఉన్నది. వయసు మళ్లిన వారి ఆధారిత నిష్పత్తికీ, జనాభా ఆధారిత నిష్పత్తికీ సంబంధం [illegible] ఉంటుంది.

ఈ ఆధారిత నిష్పత్తిని ఇలా మార్చినారు.

$$\text{ఆధారిత నిష్పత్తి} = \frac{\text{పి } 0\text{-}14 + \text{పి } 65+}{\text{పి } 15\text{-}64} \times [illegible]$$

పి 0—14, పి 65, పి 15—64 అనేవి [illegible] వయసులను సూచిస్తుంది.

ఉ: 100 [illegible] ఆధారిత జనాభా [illegible] 1971లో

$$\text{ఆధారిత నిష్పత్తి} = \frac{230,416 + 15,060}{301,703} \times 100 = 81.36$$

$$\text{పిల్లల ఆధారిత నిష్పత్తి} : = \frac{230,416}{301,703} \times 100 = 76.37$$

$$\text{వృద్ధుల ఆధారిత నిష్పత్తి} = \frac{150,60}{301,703} \times 100 = 4.99$$

పూర్తి ఆధారిత నిష్పత్తి: పిల్లల ఆధారిత నిష్పత్తి ప్లస్ వృద్ధుల ఆధారిత నిష్పత్తి

$$81.36 = 76.37 + 4.99$$

ఆధారిత భారము 1981లో

ఆధారిత నిష్పత్తి: $\frac{263065 + 43172}{358772} \times 100$

$= 85.86$

పిల్లల ఆధారిత భారము: $= \frac{263065}{358772} \times 100 = 73.33$

వృద్ధుల ఆధారిత నిష్పత్తి $= \frac{43172}{358772} \times 100 = 12.03.$

పూర్తి ఆధారిత నిష్పత్తి : పిల్లల ఆధారిత నిష్పత్తి — వృద్ధుల ఆధారిత నిష్పత్తి

85.36: 73.33 + 12.03.

8.3.4 ఆధారిత నిష్పత్తి, ఆర్థికాభివృద్ధి

దేశంలో వయసు అంశానికీ, ఆర్థికాభివృద్ధికీ ముడిపడి ఉంటుంది. తక్కువ ఆధారిత నిష్పత్తి గల దేశాలు నగరీకరణ ఎక్కువగా చెందినట్టివి. పారిశ్రామికీకరణ వృద్ధి చెంది జీవనస్థాయి ఉన్నంతగా ఉంటుంది కూడా. జననాలు ఎక్కువగా ఉంటే ఆధారిత నిష్పత్తి పెరుగుతుంది. జననాల సంఖ్య హఠాత్తుగా తగ్గిపోతే అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో పిన్నవారి సంఖ్య తగ్గుతుంది. గనుక ఆధారిత నిష్పత్తి కూడా తగ్గుతుంది. జననాలు హెచ్చుగానూ మరణాలు తక్కువగాను ఉన్న దేశాలలో ఆధారిత నిష్పత్తి పెరుగుతుంది. ఆధారిత నిష్పత్తి ఎక్కువగా ఉంటే ఆర్థికంగా ఉత్పత్తి చేసేవారి సంఖ్య తగ్గుతుంది. ఆధారిత నిష్పత్తి ఎక్కువైనచోట ఆర్థికత తగ్గుతుందన్నమాట. ఆధారిత నిష్పత్తికీ, ఆర్థికంగా చురుకుగా ఉండే జనాభాకు పరోక్ష సంబంధం ఉన్నది.

8.4 స్త్రీ పురుష భేదనిర్మాణ విధానం లేక వయసు పిరమిడ్

వయో పిరమిడ్ అనేది స్త్రీ పురుషుల వయసుకు బాగా ఉపయోగపడే అధ్యయన రీతి. జనాభాలో స్త్రీ పురుషుల వయసునూ లింగభేద అంశాన్ని గ్రాఫ్‌లో చూపితే పిరమిడ్ ఆకారం ఏర్పడుతుంది. జనాభాలో స్త్రీ పురుషుల వయసునూ లింగభేద అంశాన్ని గ్రాఫ్‌లో చూపితే పిరమిడ్ ఆకారం ఏర్పడుతుంది. జనాభాలో జనన శాతాన్ని క్రమపద్ధతిలో చూపవచ్చు. ఒకానొక కాలంలో ఈ పిరమిడ్ పద్ధతి తోడ్పడుతుంది. జనాభాలో జనన శాతాన్ని క్రమపద్ధతిలో చూపవచ్చు. ఒకానొక కాలంలో ఈ పిరమిడ్ పద్ధతి తోడ్పడుతుంది. మరణాల నిష్పత్తి స్థిరంగానూ ప్రవాసం లేకుండానూ ఉన్నచోట స్పష్టమైన అంకెలు పిరమిడ్‌లో చూపుతాయి. అమెరికా, ఇండియాలలో జనాభాకు జనాభాలో వివిధ పరిమాణాలను పిరమిడ్ గ్రాఫ్ పోల్చి చూపుతుంది. అమెరికా, ఇండియాలలో జనాభాకు సంబధించి వయసు, లింగభేద విషయాలను పిరమిడ్‌తో పోల్చి చూడవచ్చు. 5 సంవత్సరాల లోపు వారు అమెరికా కంటే ఇండియాలో ఎక్కువగా ఉన్నారు.

జనాభా చైతన్యవంతమైంది. పిరమిడ్ స్థిరమైంది. జనన — మరణాలు, ప్రవాసం వలన జనాభాలో వయోపరిమితులు మారుతుంటాయి. పిరమిడ్ పట్టికలో జనాభాను గురించిన సమాచారం ఒకానొక కాలానికి చెందినది మాత్రమే. వంద సంవత్సరాల జనన — మరణాలు ప్రవాసం ఫలితంగా జనాభా చరిత్రను పిరమిడ్ మంచి చిత్రించవచ్చు. అనేక దేశాలలో పసిపిల్లల మరణాలను తగ్గించటం వలన, ఇండియా కంటె, పిరమిడ్ చిత్రణలో మార్పులను స్పష్టంగా గమనించవచ్చు. అలాంటి దేశాలు త్వరితగతిన పెంపొందుతున్నాయి.

8.5 వైవాహిక స్థితి

జనాభా లక్షణాలు అధ్యయనం చేయటంలో వివాహస్థితి కూడా ఒక భాగమే. ఇది సామాజికంగా వచ్చిన లక్షణం. అనేక కారణాలుగా దీని అధ్యయనం చేస్తారు. వివాహం వలన కుటుంబం ఏర్పడుతుంది. తరువాత సంతానం కలుగుతుంది. దీనివలన జననాల సంఖ్యపై ప్రభావం ఉంటుంది.

జనాభాల వివాహస్థితి గమనిస్తే జీవ, సామాజిక, ఆర్థిక, మత, చట్టపరమైన విషయాలు ఉంటాయి. వివాహం విశ్వజనీనమైనదని హిందూ గాథలు తెలుపుతున్నాయి. గృహస్థ ధర్మవిధులు నిర్వహించటానికి, సంతానానికి సుఖానికీ పెళ్లి అవసరం. గృహస్థ ధర్మంలో భర్త అనుసరించి పవిత్ర విధులు నిర్వహించే అవకాశం కలుగుతుంది. కనుక స్త్రీ పెళ్లి అవసరం.

ఐర్లాండ్‌లో ప్రత్యేక సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ స్థితిగతులను అనుసరించి వివాహం జరుగుతుంది.

8.5.1 వైవాహిక స్థితిలో వర్గీకరణ

వివాహస్థితిలో ఐదు విధాలైన వర్గీకరణ చేయాలని ఐక్యరాజ్య సమితి సూచించింది.

1. అవివాహితుడు, 2. వివాహితుడు — చట్టరీత్యా విడాకులు పుచ్చుకొనిన వారు. 3. విధవ — తిరిగి పెళ్లి చేసుకోనివారు, 4. విడాకులు పుచ్చుకొని మరల పెళ్లిచేసుకొన్న వారు, 5. పెళ్లి చేసుకున్నా చట్టరీత్యా వేరువేరుగా వారు, సంప్రదాయసిద్ధంగా వివాహస్థితిపై సమాచారాన్ని నాలుగు విధాలుగా వర్గీకరిస్తారు. 1. ఎప్పుడూ పెళ్లి చేసుకోనివారు, 2. పెళ్లి చేసుకున్న వారు, 3. విధవలు, 4. విడాకులు ఇచ్చుకున్న వారు, లేదా వేరుగా ఉంటున్నవారు.

BRAOU

పట్టిక 7, 15—44 వయస్సులో ఉన్న స్త్రీల వివాహస్థితి

జనాభా లెక్కల సంవత్సరం	1951 వివాహం కానివారు	1981 పెళ్ళయిన అయిన వారు	వైధవ్యం విడాకులు పొందినవారు	మొత్తం
1951	8.22	82.81	8.97	100.00
1961	7.44	85.81	6.75	100.00
1971	11.00	84.50	4.50	100.00
1981	15.86	80.48	3.66	100.00

Source: Asha Bhende and Tarakanitkar: Principles of Population Studies. Page 151.

స్త్రీ పురుషులలో వివాహస్థితినీ, వయసునూ, శాతాల సంఖ్యా దృష్ట్యా పరిశీలిస్తే దేశంలోగానీ, ప్రాంతాలలోగానీ, గ్రామీణంలోగానీ, పట్టణాలలోగానీ, ఇతర దేశాలలోగానీ వివాహస్థితిని అధ్యయనం చేయవచ్చు. దేశాన్ని బట్టి వివాహస్థితి మారుతుంటుంది. ఇండియాలో బాల్యవివాహాల పద్ధతి ఆచారరీత్యా ఉన్నది. ఐర్లండ్‌లో వివిధ స్థాయిలలో కొంచెం ఆలస్యంగా పెళ్లిళ్ల చేసుకుంటారు. ఈ రెంటికి మధ్య ఇతర వివాహ నమూనాలుంటాయి. ఇండియాలో 15, 19 ఏళ్ల మధ్య పెళ్లి కాని స్త్రీలు 53 శాతం, పాకిస్తాన్‌లో 68.6

శాతం, అమెరికాలో 88.1 శాతం, ఐర్లండులో 98.4 శాతం ఉన్నారు. 25 29 ఏళ్ల మధ్య పెళ్లికాని స్త్రీలు ఇండియాలో 1.95 శాతం, పాకిస్తాన్‌లో 5.6 శాతం, అమెరికాలో 12.16 శాతం, ఐర్లండ్‌లో 37.75 శాతం ఉన్నారు. 30 ఏళ్లలోపు స్త్రీలంతా ఇంచుమించు వివాహితులని దీన్ని బట్టి తెలుస్తున్నది.

పట్టిక — 8

కొన్ని దేశాలలో స్త్రీల వివాహస్థితి

దేశం	వయో పరిమితి	ఒంటరిగా ఉన్నవారు	పెండ్లి అయిన వారు	వైధవ్యం పొందినవారు	విడాకులుపుచ్చు కున్నవారు	మొత్తం
ఇండియా (1981)	15.19	55.90	43.47	0.21	0.42	100.00
	20.24	10.05	88.44	0.69	0.82	100.00
	25.29	3.29	94.33	1.50	0.88	100.00
పాకిస్తాన్ (1978)	15.19	68.60	31.10	0.13	0.17	100.00
	20.24	18.04	80.99	0.41	0.56	100.00
	25.29	5.06	92.24	1.44	0.72	100.00
అమెరికా (1970)	15.19	18.12	10.76	0.24	0.88	100.00
	20.24	36.28	58.90	0.68	5.14	100.00
	25.29	12.16	79.50	1.05	7.64	100.00
ఐర్లండ్ (1966)	15.19	98.40	1.59	0.01		100.00
	20.26	74.78	25.15	0.07		100.00
	25.29	37.75	61.99	0.27		100.00

ఆధారం:— ఆపా ఎం.భిండే, తారాకనిట్కర్. ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్. 178.

8.5.2 వివాహ వయసు

నగరంలో జరిగే వివాహాల వయసును వివాహస్థితిగా పరిగణిస్తారు. ఇండియాలో మొదటిసారిగా జనాభా లెక్కలలో ఈ వివాహ వయసు లెక్కలను సేకరిస్తున్నారు. 1901 లో 13—14 సంవత్సరాల మధ్య వివాహ వయసు ఉండగా, 1981 నాటికి ఈ వయసు 18.66కి పెరిగింది. సంవత్సరం వారీగా వివాహ వయసు పెరుగుతున్నట్లు పదేళ్ల కొకసారి సేకరిస్తున్న జనాభా లెక్కలను బట్టి తెలుస్తున్నది.

పట్టిక — 8

సంవత్సరము	వివాహ వయసు
1901	13.14
1911	13.16
1921	13.67
1931	12.69
1941	14.69

BRAOU

1951	15.59
1961	15.83
1971	17.75
1981	18.65

ఆధారం:— (1901—61) బి.కుప్పుస్వామి పాప్యులేషన్ అండ్ సొసైటీ ఇన్ ఇండియా 1975 పుట. 110,
(1971—81) ఫామిలి వెల్ ఫేర్ ప్రోగ్రాం ఇయర్ బుక్ 1982—83.

వివాహ వయసు దేశం వారీగా మారుతుంటుంది సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ కారణాలు ఇందుకు దోహదం చేస్తాయి.

8.6 సారాంశం

జనాభా లెక్కలలో వయసు, లైంగిక, వివాహస్థితి నిర్వచించారు. జనాభా మార్పులలో ప్రతి ఒక్క అంశానికి నిర్దిష్టమైన పాత్ర ఉన్నది. యువకులలో ఎక్కువ సంతానప్రాప్తి పిల్లలలో మరణాలూ, వయసు మళ్లిన వారిలో తక్కువ సంతానం, స్వల్ప మరణాలూ ఉన్నాయి. జనన మరణాలకూ, వయసు, లైంగిక నిర్మాణానికి సంబంధం ప్రముఖ వ్యాప్తంగా కనిపిస్తున్నది. తక్కువ వయసులో పెళ్లి జరిగితే జనన మరణాలు ఎక్కువగా ఉంటున్నవి. ఈ విధంగా జనాభా మార్పుపై వయసు, లైంగికం, వివాహస్థితి ప్రభావం ఉన్నది.

8.7 చదవదగిన పుస్తకములు

1. ***Asha Bhende and Tarakanitkar*** : ***Principles of Population Studies.***
2. *Hans Raj* : ***Fundamentals of Demography.***
3. ***Sinha and Zackaria*** : ***Elements of Demography.***

8.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తి అనగానేమి? ప్రపంచంలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి స్థాయిని వివరింపుము.
2. ఆధారిత నిష్పత్తి అనగానేమి? ఆర్థికాభివృద్ధిపై దాని ప్రభావం ఏమిటి?
3. అంతర్జాతీయ స్థాయిలో జనాభా స్థితిని వర్గీకరింపుము.

II. *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము.*

1. వయోపిరమిడ్‌ని వివరింపుము.
2. వివాహ వయసును వివరింపుము.
3. వివాహ నిష్పత్తిపై మరణాల ప్రభావాన్ని వివరింపుము.
4. ప్రవాహాలపైన, జనాభాపైన స్త్రీ పురుషుల నిష్పత్తి ప్రభావాన్ని వివరింపుము.
5. వయసు సమాచారంలో దోషాలేమిటి?
6. వివిధ దేశాలలో వివాహ వయస్సు స్థాయిని వివరింపుము.

భాగం – 9: మత, జాతుల నిర్మాణం

విషయక్రమం:

9.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
9.1 పరిచయం
9.2 మతనిర్మాణం
9.2.1 మతం ప్రకారం జనాభా
9.2.2 మత నిర్మాణం – జనాభా మార్పు
9.3 జాతుల నిర్మాణం
9.3.1 జాతుల నిర్మాణం – జనాభా మార్పు
9.4 భాషా నిర్మాణం
9.5 సారాంశం
9.6 చదవదగిన పుస్తకములు
9.7 నమూనా ప్రశ్నలు

9.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

మతం మరియు జాతుల ప్రకారం జనాభా పంపిణీని, జనాభా మార్పుపై వాటి ప్రభావాన్ని వివరించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- మత నిర్మాణం జనాభా మార్పును వివరించగలరు,
- జాతుల నిర్మాణం జనాభా మార్పును వివరించగలరు.

9.1 పరిచయం

కిందటి భాగంలో వయసు, స్త్రీపురుష భేదం, వైవాహిక స్థితి గురించి తెలుసుకున్నాము. ఈ భాగంలో మనము మతము, జాతుల గురించి తెలుసుకుందాము.

9.2 మత నిర్మాణం

మత నిర్మాణం అంటే మత ఆధారంగా జనాభా పంపిణీని నిర్వచించవచ్చు. భారత దేశ జనాభాను చూస్తే అది వివిధ మత సమూహాలుగా విభజింపబడింది. ఇందులో అధిక జనాభా గల మతాలు ఏవంటే: హిందువులు, ముస్లింలు, క్రైస్తవులు, బౌద్ధులు, జైనులు, పార్శీలు. ఇటువంటి మత సమూహాలు వివిధ దేశాలలో వివిధ నిష్పత్తులలో ఉన్నట్లు కూడా మనం గమనించవచ్చు. మాటకు భారతదేశంలో హిందూమతం ప్రజలు అధిక సంఖ్యలో ఉండగా: పాకిస్తాన్‌లో ముస్లిం (ఇస్లాం మతం) ప్రజలు అధికంగా ఉన్నారు. అంటే మతాలను బట్టి జనాభా నిష్పత్తి అనేది ఒక దేశానికి విభిన్నంగా ఉంటుందని దీన్ని బట్టి మనకు తెలుస్తుంది. ఇంతకు ముందు తెలుసుకున్నట్లే మతం మానవ నడవడిని, లేదా జీవన విధానాన్ని ప్రభావితం చేస్తుంది. అలాగే వారిలో మరో మతం వారితో భిన్నంగా ఉండే విలువలను కలుగజేస్తుంది. క్రింది పట్టిక మతాన్ననుసరించి జనాభా పంపిణీ వివరాలను తెలుపుతుంది.

9.2.1 మతం ప్రకారం జనాభా

వివిధ దేశాలలోని మతాల జనాభా విస్తృతి వివిధ రకాలుగా ఉన్నట్లు పై పట్టికల వల్ల తెలుస్తుంది. ఉదాహరణకు బ్రెజిల్, కెనడాలలో క్రైస్తవుల జనాభా శాతం (96.9 97.1 శాతం) అధికంగా ఉండగా భారతదేశంలో హిందువుల శాతం 85.9 శాతం ఉందని తెలుస్తుంది.

అయితే ఒకే దేశంలోని వివిధ మతాల జనాభాను పరిశీలిస్తే వాటి విస్తృతి కాలాన్ని బట్టి మారుతుందని పది సంవత్సరాలకు ఒకసారి చేపట్టే జనాభా లెక్కల వల్ల తెలుస్తుంది. అందుకు వివిధ కాలాలలోని మతాల జనాభాను ఒకదానితో మరొకటిని పోలిస్తే ఈ విషయం తెలుస్తుంది. ఈ విషయాన్నే క్రింద ఇచ్చిన పట్టిక తెలుపుతుంది.

పట్టిక

భారతదేశంలో మతాల ఆధారంగా జనాభా పంపిణీ

మతం	1981	1971	1961	1951
హిందువులు	82.65	82.74	83.50	84.98
ముస్లింలు	11.37	11.21	10.70	9.91
క్రైస్తవులు	2.43	2.60	2.44	2.35
సిక్కులు	1.97	1.89	1.79	1.74
బౌద్ధులు	0.71	0.70	0.74	0.05
జైనులు	0.48	0.47	0.46	0.45
ఇతరులు	0.41	0.41	0.37	0.52
మొత్తం	100.00	100.00	100.00	100.00

ఆధారం:— (1951—71) పి.జె.బట్టాచార్జి "భారతదేశంలో జనాభా" వికాస్ పబ్లిషింగ్ హౌస్ ప్ర.లి. ఢిల్లీ, (1976) పే.24.
(1981) సామాజిక సాంస్కృతిక పట్టికలు, సంపుటం 1, జనాభా లెక్కల పట్టికలు

మొత్తం దేశ జనాభాలో హిందువులు అధిక సంఖ్యలో ఉన్నట్లు పై పట్టిక ద్వారా వెల్లడవుతుంది. అలాగే ముస్లింలు తప్ప మిగతా మతాల ప్రజలు చాలా అతి స్వల్పంగా ఉన్నట్లు కూడా తెలుస్తుంది. ఈ పట్టిక ద్వారా మనం గమనించాల్సిన మరో విషయం ఏమిటంటే హిందూమతం ప్రజల జనాభా క్రమంగా తగ్గుతూ ఉంటే అల్పసంఖ్యాక మతాలవారి జనాభా పెరుగుతూ ఉంటుంది. ఉదాహరణకు ముస్లింల జనాభా 1951లో 9.91 శాతం ఉండగా 1981లో 11.37 శాతంకు పెరిగింది. అలాగే 1951లో 2.35 శాతం ఉన్న క్రైస్తవుల జనాభా 1981తో 2.43 శాతానికి పెరిగింది. హిందూమతస్థుల జనాభా 1951లో 84.98 శాతం ఉండగా 1981లో 82.65 శాతానికి తగ్గింది. ఈ విధంగా అల్పసంఖ్యాక మతాల వారి దశాబ్దం జనాభా పెరుగుదల రేటు పెరుగుతున్నట్లు మనం గమనించవచ్చు.

9.2.2 మత నిర్మాణం — జనాభా మార్పు

ప్రతిదేశంలోను మత నిర్మాణం అనేది జనాభా మార్పును ప్రభావితం చేస్తుంది. అలాగే వివిధ దేశాలలోని వివిధ మతాలవారి జనన మరణాల రేట్లు కూడా విభిన్నంగా ఉంటాయి. ఇది ముఖ్యంగా ఆయా మతాల వారి

సాంఘిక, ఆర్థిక హోదాల ద్వారా ప్రభావితం కాబడుతుంది. కొన్ని దేశాలలో కొన్ని మతాల వారు పరిమిత కుటుంబం, ఆలస్యంగా వివాహాలు చేసుకోవడానికి ఇష్టపడతారు. ఉదాహరణకు, క్రైస్తవులు. పరిమిత కుటుంబం, ఆలస్య వివాహాలనే ఈ రెండు అంశాలే జనాభా పెరుగుదలను అరికడుతుంది. ఉదాహరణకు మనం కెనడా దేశాన్ని చూస్తే అక్కడ క్రైస్తవమతం వారే అధిక సంఖ్యలో ఉన్నారు. ఎక్కువ మటుకు వీరు పరిమిత కుటుంబం అంటే ఇష్టపడతారు. అందుకే ఇక్కడ జననాల రేటు 15 శాతం కాగా, మరణాల రేటు 7 శాతం. అయితే 1983 జనాభా లెక్కల ప్రకారం వారి పెరుగుదల రేటు 0.8 శాతం ఉంది. అదేవిధంగా వారి కొన్ని దేశాలలో విస్తృత కుటుంబం (పెద్ద కుటుంబం) చిన్నతనంలోనే వివాహాలు చేసుకోవడం అనే అంశాలకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యత నిస్తారు. ఇందుకు పాకిస్తాన్‌ను ఉదాహరణగా చెప్పుకోవచ్చు. అటువంటి దేశాలలో కొద్ది సంవత్సరాలలోనే జనాభా పెరుగుదల అనేది రెండింతలుగా ఉంటుంది. మాటకు పాకిస్తాన్‌నే తీసుకుంటే అక్కడ జననాలరేటు 43, మరణాల రేటు 15 కాగా జనాభా పెరుగుదల రేటు 2.8 శాతం అంటే పాకిస్తాన్‌లో జనాభా రెండింతలు కావడానికి 25 సంవత్సరాలు పడుతుందన్న మాట. ఆ విధంగా మత నిర్మాణం అనేది జనాభా మార్పుపై ప్రభావాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

9.3 జాతుల నిర్మాణం

జనాభాలో జాతుల నిర్మాణం అనేది మరో అంశం. కొన్ని దేశాలలో జాతుల నిర్మాణం అనేది జనాభా మార్పుకు కారణం మరియు పర్యావసానంగా ఉంటుంది. జనాభాలోని జాతుల ఆరంభాన్ని లేదా పుట్టుకను జనాభాలోని జాతుల నిర్మాణంపై గల సమాచారం ద్వారా తెలుసుకోవచ్చు. అయితే ఏమంటే చాలా దేశాలు జాతుల సమ్మేళనం (Melting pots) గా తయారయ్యాయి అనేది ఇక్కడ మనం గమనించవలసిన అంశం.

9.3.1 జాతుల నిర్మాణం – జనాభా మార్పు

ప్రతి జాతుల సమూహం కొన్ని నిర్దేశిత నియమాలు లేదా లక్షణాలు కలిగి ఉంటుంది. ఇవి జనాభా మార్పుకు సంబంధించిన ప్రత్యుత్పత్తి (Fertility), మరణశాతం (Mortality) వలస వెళ్లడం లాంటి అంశాలపై ప్రభావాన్ని కలిగియుంటుంది. ఉదాహరణకు దక్షిణ అమెరికాలో అధిక సంఖ్యాక ప్రజలు నీగ్రోలు (Blacks). వీరిలో జననాల రేటు అధికంగా ఉంటుంది. వీరు మధ్య నగరాలకు (Central Cities) కు తరమగా వెళుతుంటారు. అయితే అక్కడ జననాల రేటు చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. కాని ఈ నీగ్రోలు (Blacks) లేదా నల్లని వారి ప్రవాహం వల్ల లేదా తండోపతండాలుగా వెళ్లడం వల్ల మధ్య నగరాలలో జననాల రేటు ప్రతి సంవత్సరం పెరుగుతూనే ఉంది. ఇక్కడ సాంఘిక పరిస్థితులు పునరుత్పత్తి రేటును ప్రభావ పరుస్తున్నాయి. అంటే ఇది పునరుత్పత్తి రేటును తగ్గించడానికి దోహదం చేయవచ్చు.

ఏది ఏమైనా కొన్ని జాతుల సమూహాలలో పునరుత్పత్తి రేటు అధికంగా ఉండటం వల్ల జనాభాలో యువ్వనుల (Young Population) విస్తృతిని పెంచుతుంది. అంటే ఈ ప్రక్రియ పిల్లలు కనే తల్లుల సంఖ్యను కూడా పెంచుతుంటన్నమాట. ఆ విధంగా జనాభా మార్పుపై జాతుల నిర్మాణం కూడా ప్రభావాన్ని కలిగియుందని దీని ద్వారా తెలుస్తుంది.

9.4 భాషా నిర్మాణం

చాలా దేశాలు బహు భాషాదేశాలు అంటే ఈ దేశాలలో విభిన్న భాషలు మాట్లాడే వారున్నారన్న మాట.

BRAOU

ఇలా వివిధ భాషలు మాట్లాడే వారుండటం వల్ల వారు రాజకీయ సమస్యలనే గాక, ఆర్థిక, సాంఘికపరమైన సమస్యలను కూడా కలుగజేస్తున్నారు. ఈ విధంగా విభిన్న భాషలు మాట్లాడే సమూహాలుండటం వల్ల వారు ఒకరికొకరు తమ తమ అభిప్రాయాలను వ్యక్తపరుచుకోవడం కష్టమే కాకుండా, ఒకరి ఎడ అంటే ఒక భాష మాట్లాడే వారి ఎడల మరొక భాష మాట్లాడే వారు అనుమానాస్పదంగా ఉండి కొన్ని జాతీయ ప్రయోజనాలకు సంబంధించిన అంశాల్లో సహకరించకపోవడం కూడా జరుగుతుంది. అలాగే ఆరోగ్యం, విద్య ఆర్థికాభివృద్ధికి సంబంధించిన ప్రాముఖ్యం గల జాతీయ విధానాలను అమలుచేయడం లేదా రూపొందించడంలో కూడా ఈ బహుభాషా విధానం చాలా ఆర్థికంగా ఉంటుంది.

భాషా సమూహాలకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని మూడు మార్గాల ద్వారా సేకరించవచ్చు. అవి: 1. మాతృభాష 2. ఇంటి దగ్గర ప్రస్తుతం మాట్లాడే భాష 3. ఇతర భాషలకు సంబంధించిన పరిజ్ఞానం. 'జనాభా సంబంధిత పుస్తకం 1956'లో భాషను గూర్చి ఇలా తెలియజేయబడింది. "జన్మస్థలం కంటే భాష మన్నికైనది. ఎందుకంటే సాంస్కృతికంగా విలీనమయ్యేంత వరకు భాషాపరమైన భేదాలు కొనసాగుతున్నాయి. వ్యక్తులు తమ పౌరసత్వాన్ని మార్చుకొంటున్నప్పటికీ పూర్వీకుల ఆచార వ్యవహారాల ప్రభావం వారి మాతృభాష ద్వారా వ్యక్తమవుతూనే ఉంది.

కొన్ని దేశాల్లో భాష, జాతీయత అనేవి రాజకీయంగానూ, సాంఘికంగాను జాతుల నిర్మాణం అంతా ప్రాముఖ్యమైనవి కావు. అమెరికాలో మాత్రం జాతుల నిర్మాణం అనేది 'విదేశంలోని పుట్టుక (Foreign born)' అనేదానిపై ఆధారపడి గణించబడుతుంది.

పట్టిక — 2

ఎంపిక చేసుకొన్న కొన్ని దేశాల్లో భాషాధారంగా జనాభా పంపిణీ శాతం

దేశం/భాష	శాతం	దేశం/భాష	శాతం
కెనడా (1951)	100.00	భారతదేశం (1951)	100.00
ఆంగ్లం	59.1	హిందీ, ఉర్దూ హిందుస్తానీ, పంజాబీ	42.0
ఫ్రెంచ్	29.0	తెలుగు	9.3
ఉక్రేనియన్	2.5	మరాఠీ	7.6
జర్మనీ	2.4	తమిళం	7.4
భారతీయ లేదా ఎస్కిమో	1.0	బెంగాలీ	7.0
పోలిష్	0.9	గుజరాతి	4.6
ఇడ్డిష్	0.9	కన్నడ	4.1
ఇటలీ	0.7	మలయాళం	3.8
నెదర్లాండ్స్	0.6	ఒరియా	3.7
ఇతర భాషలు	3.1	ఇతరభాషలు	10.5
స్విట్జర్లాండ్ (1950)	100.00	బెల్జియం(1947)	100.00
జర్మనీ	72.1	ఫ్లెమిష్	41.8
ఫ్రెంచి	20.3	ఫ్రెంచి	34.2
ఇటలీ	5.9	ఫ్రెంచి, ఫ్లెమిష్	15.6
ఇతర భాషలు	1.7	ఇతర భాషలు	8.4

Dr. BRAOU LIBRARY Acc. No: CM 0495 Class No: 301 సమాజ

యుగోస్లావియా (1951)		రుమేనియా (1948)	
సెర్బియా, క్రోయేషన్	73.2	రుమేనియా	85.7
స్లోవేనియా	8.8	హంగేరి	9.4
మెసిడోనియా	5.5	జర్మని	2.2
స్క్వ్యెట్టెరియా	4.6	ఇద్దిష్	0.9
హంగేరి	3.0	ఇతర భాషలు	1.8
ఇతర భాషలు			

ఆధారం:– థామ్సన్ అండ్ లెవిస్ "జనాభా సమస్యలు" (టాటా మాక్ గ్రాహిల్ పబ్లిషింగ్ కంపెనీ, కొత్తఢిల్లీ, (1976) పుట. 222.

9.5 సారాంశం

భారతదేశంలో అనేక జనాభా గల మతాలు ఏమంటే: హిందువులు, ముస్లింలు, క్రైస్తవులు, బౌద్ధులు, జైనులు, పార్శీలు. ప్రతిదేశంలోను మత నిర్మాణం అనేది జనాభా మార్పును ప్రభావితం చేస్తుంది. కొన్ని దేశాలలో జాతుల నిర్మాణం అనేది జనాభా మార్పుకు కారణం మరియు పర్యవసానంగా ఉంటుంది. ప్రతి జాతుల సమూహం కొన్ని నిర్దేశిత నియమాలు లేదా లక్షణాలు కలిగి ఉంటుంది.

9.6 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies.*
2. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography.*
3. *Sinha and Zacharia* : *Elements of of Demography.*
4. *Vignesha* : *Demography.*

BRAOU

9.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది 30 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయుండి.*

1. ప్రజల మత నిర్మాణాన్ని, జనాభా మార్పుపై దాని ప్రభావాన్ని వివరించండి.
2. భారతదేశాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని ప్రజల / జనాభా భాషా నిర్మాణ ప్రాధాన్యాన్ని తెలపండి.

II. *క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.*

1. జనాభా / మత నిర్మాణాన్ని నిర్వచించండి.
2. జనాభా జాతుల నిర్మాణాన్ని నిర్వచించండి.
3. భారతదేశ జనాభా మత నిర్మాణంలోని మార్పులను పరిశీలించండి.
4. జనాభా మత నిర్మాణాన్ని అధ్యయనం చేయాల్సిన అవసరాన్ని వివరించండి.
5. విదేశాలలో పుట్టిన వారిని దృష్టిలో ఉంచుకోవాల్సిన అవసరాన్ని తెలపండి.

భాగం — 10: వృత్తి, విద్యానిర్మాణ విధానం

విషయక్రమం:

10.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

10.1 పరిచయం

10.2 వృత్తి నిర్మాణ విధానం

  10.2.1 పనిచేసే స్త్రీలు

  10.2.2 వృత్తినిర్మాణ విధానం జనాభా మార్పు

10.3 విద్యానిర్మాణ విధానం

  10.3.1 విద్య నిర్మాణ విధానం — జనాభా మార్పు

  10.3.2 అక్షరాస్యత

  10.3.3 కొన్ని దేశాలలో అక్షరాస్యత

  10.3.4 భారతదేశంలో అక్షరాస్యత రేటు

10.4 విద్యార్హత

10.5 సారాంశం

10.6 చదవదగిన పుస్తకములు

10.7 నమూనా ప్రశ్నలు

10.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

అక్షరాస్యత, వృత్తి నిర్మాణ విధానాన్ని వర్ణించడం, జనాభా మార్పుల దృష్ట్యా వీటి ప్రాధాన్యతను తెలుపడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- వృత్తినిర్మాణ విధానం, జనాభా మార్పును వివరించగలరు,
- విద్య నిర్మాణ విధానం, జనాభా మార్పును వివరించగలరు.

BRAOU

10.1 పరిచయం

అభివృద్ధిలో అక్షరాస్యత స్థాయి, విద్యాసాధన ముఖ్యమైన సూచికలు. ఆధునీకరణ రీతిలో వీటికి ప్రాముఖ్యత [illegible] జనన మరణాలు, వలస, శ్రమశక్తి మొదలైన వాటిపై విద్యాస్థాయి ప్రభావం ఉంటుంది. ఆదాయస్థాయి, జీవన ప్రమాణస్థాయి, విద్యాస్థాయిని బట్టి కార్మికశక్తిని వినియోగించడం ఉంటుంది. విద్యాస్థాయికి, వృత్తిస్థాయికి పరస్పర సంబంధం ఉంటుంది. అందువలన జనాభాలో వృత్తి, విద్యా సమ్మేళనం పరిశీలించటం అవసరం.

10.2 వృత్తినిర్మాణ విధానం

ఒక వ్యక్తి ఆర్థిక స్వభావ రీతులను బట్టి జనాభా లెక్కలలో వృత్తిని నిర్వచిస్తారు. గుమాస్తా, కార్మికుడు

యజమాని ఇందుకు ఉదాహరణలు. శ్రమశక్తికంటే వృత్తి ఆదాయాన్ని కొలవడం కష్టం. వృత్తులలో అనేక తేడాలున్నాయి. పదవి విరమణ చేసిన వ్యక్తులు వృత్తులకు తరచు పని అప్పగించే సమస్య ఉన్నది. వృత్తులలో లోగడ, ప్రస్తుతం ఇకముందు తాత్కాలికం అనే వివక్షను విశ్లేషించి చూడాలి. ఒకే వ్యక్తి రెండు, మూడు విధాలైన పనులు ఒకేసారి చేస్తుండవచ్చు. అలాంటప్పుడు స్పష్టీకరించడం కష్టం.

అమెరికాలో శ్రమశక్తిని ఇలా వర్గీకరిస్తారు:

1. వృత్తి, సాంకేతికము. 2. రైతులు వ్యవసాయ కమతాల యజమానులు. 3. యజమానులు, అధికారులు – భూములకు సంబంధించిన సొత్తుదార్లు. 4. యజమానులు. 5. అమ్మకందార్లు. 6. వృత్తి నైపుణ్యులు, ఫోర్ మెన్. 7. ఆపరేటివ్స్ తదితరులు. 8. ఇళ్లలో పనిచేసేవాళ్లు. 9. ఇళ్లలో కాక పనిచేసేవాళ్లు. 10. గనుల్లో కాక శ్రమచేసే వారు. 11. ఇతరులు.

శ్రమవలన జాతీయ ఉత్పత్తి పెరుగుతుంది. వ్యక్తులు తమ అవసరాలకు, విలాసాలకు పనిచేసి సంపాదిస్తారు. ఎడ్వర్డ్స్ నిర్వచనం ప్రకారం కార్మికుల సామాజిక స్థితిలో విద్య ప్రధానాంశం. వారి ఆర్థిక స్థితులకు జీతం, ఆదాయం ముఖ్య విషయం.

వ్యక్తి కార్యకలాపాలకు చెందినది వృత్తికాగా, పరిశ్రమ ఒక వ్యవస్థకు చెందినది. ఒక వర్గంలో వ్యక్తుల మధ్య సంబంధాలుంటాయి. స్వయంఉపాధి, ప్రభుత్వఉద్యోగం, ప్రైవేటుఉద్యోగాలు ఇందుకు ఉదాహరణలు.

పరిశ్రములు, వాటి తీరుతెన్నులను బట్టి మూడు విధాలు. ప్రాథమిక పరిశ్రమలు ముడి సరుకును ఉత్పత్తి చేస్తాయి. వ్యవసాయం, వేట, చేపలు పట్టటం, అటవి పరిశ్రమ, గనులు ఇందుకు ఉదాహరణలు. భవన నిర్మాణం వంటివి ద్వితీయస్థాయి పరిశ్రమలు, ముడి సరుకును ఇవి వినియోగిస్తాయి. అమ్మకం, వాణిజ్యం, సేవలు, రవాణా, రాకపోకలు. విద్యారంగంలో ఉన్న పరిశ్రమలు, తయారైన సరుకును వినియోగిస్తాయి.

పరిశ్రమలో వచ్చే మార్పును బట్టి వృత్తిమార్పు వస్తుంది. గ్రామీణ ప్రజల సంఖ్య తగ్గుతుంటే వ్యవసాయరంగంలో ఉపాధి అవకాశాలు తగ్గుతుంటాయి. అమెరికాలో పారిశ్రామిక రంగంలో వచ్చిన మార్పువల్ల వృత్తిలో కూడా మార్పు వచ్చింది. ఈ మార్పులు గమనార్హం. 1900లో 40 శాతం ఉన్న రైతులు, కమతాల యజమానులు 1960 నాటికి 6 శాతానికి తగ్గిపోయారు. అదే కాలంలో కార్మికులలో 12.5 శాతం నుండి 4.8 శాతానికి తగ్గింది.

సమాజంపైన, ఆర్థిక వ్యవస్థపైన సాంకేతిక మార్పు ప్రభావం అసమానంగా ఉన్నది. కొన్ని రకాలైన ఉద్యోగాలకు శ్రామికులు పుష్కలంగా లభిస్తున్నారు. చదువుకున్న వారికి ఉద్యోగ అవకాశాలు పెరిగాయి. అలాగే వృత్తినిపుణులకు కూడా చదువుకోని వారిలో, నైపుణ్యం లేని వారికి ఈ అవకాశాలు తగ్గాయి.

భారతదేశంలో 1971 లెక్కలను బట్టి వృత్తి అంశాల శాతం 72.2 శాతం ఉండగా 1981 నాటికి 67.7కు తగ్గింది. 1971లో గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పురుషులలో సాగుదారులు 56 శాతం, వ్యవసాయ కూలీలు 2.6 శాతం, తోట కార్మికులు 2.5 శాతం ఉన్నారు. స్త్రీలలో సాగుచేసే వారు 33 శాతం వ్యవసాయ కూలీలు, 5.4. శాతం కార్మికులు 26 శాతం ఉన్నారు. ఇది ప్రాథమిక వృత్తికి సంబంధించిన విషయం.

ద్వితీయ రంగంలో మొత్తం కార్మికులు 9.4 ఉండగా అందులో పురుషులు 10 శాతం స్త్రీలు ఉన్నారు. జనాభాలో మిగిలిన వారు మూడవ దశలోగాని, సేవారంగంలో గాని ఉన్నారు. పట్టణ ప్రాంతాలలో వ్యవసాయేతర కార్మికులు ఎక్కువగా ఉన్నారు. ఇండియాలో కార్మిక స్థాయి జనాభా శాతం తగ్గుతుండగా మిగిలిన రంగాలలో పెరుగుతున్నది.

వృత్తిని బట్టి కార్మికుల విభజన 1901 — 1981

వృత్తి	1901	1921	1951	1961	1971	1981
ప్రాథమిక రంగం (1+2+3)	71.7	76.0	72.1	71.8	72.1	68.8
1. వ్యవసాయదారులు	50.6	54.4	50.0	52.8	43.4	41.6
2. వ్యవసాయ కూలీలు	16.0	17.4	19.7	16.7	26.3	24.9
3. పాడిపశువు, అటవీ పరిశ్రమ మేకలపెంపకం, చేపలు తోట కార్మికులు	4.2	4.2	2.4	2.3	2.4	2.4
ద్వితీయ రంగం (4+5+6)	12.6	10.5	10.7	12.2	11.2	13.5
4. గనులలో పనిచేసేవారు	0.1	0.3	0.6	0.5	0.6	0.6
5. గృహ పరిశ్రమ	11.7	9.3	9.0	10.6	9.5	11.3
a. వస్తువులనుత్పాదించు పరిశ్రమ				6.4	35	3.5
b. మిగిలిన పరిశ్రమలు	11.7	9.3	9.0	4.2	6.0	7.8
6. భవన నిర్మాణం	0.8	0.9	1.1	1.1	1.1	1.6
తృతీయరంగం (7+8+9)	15.7	13.5	17.2	16.0	16.7	17.7
7. అమ్మకం, వాణిజ్యం	6.1	5.7	5.2	4.0	5.6	6.2
8. రవాణా మొదలైనవి	1.1	0.9	1.5	1.6	2.4	2.7
9. ఇతరమైనవి	8.5	6.9	10.5	10.4	8.7	8.8
మొత్తం	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Note: (a) Includes persons engaged in household activities under category 3 and 4 also.
(b) Includes under categories 3,4,5 (ii).
(c) Excludes Assam.

Source: Compiled from CMIE, Basic Statistics to the Indian Economy, Vol. I, All India, Aug. 1985.

10.2.1 పనిచేసే స్త్రీలు

గృహం వెలుపల స్త్రీలు పనిచేసే విషయమై 19వ శతాబ్దం నుండి నేటి వరకు సాంప్రదాయ నమ్మకాలలో చాలా మార్పు వచ్చింది. లోగడ పురుషులు బయట పనిచేసి పోషణను సంపాదన చేయగా స్త్రీలు బయటికి పోయేవారు కాదు, అదో ప్రతిష్ఠగా భావించేవారు.

పనిచేయని స్త్రీలు సామాజికంగా నష్టపరుస్తారని, కాలాన్ని వృధాచేస్తారని భావించారు. ఆధునిక గృహిణులు తమ ఉనికికై పనిచేస్తూ తోచకపోవడం అంటూ లేకుండా తప్పించుకుంటున్నారు. పాశ్చాత్య దేశాలలో స్త్రీల పరిస్థితి ప్రధాన మార్పుకు గురవుతున్నది.

ఆయా సంస్కృతులను బట్టి పనిచేసే తీరు మారుతుంది. పాశ్చాత్య దేశాలలో స్త్రీలు శ్రమలో భాగం పంచుకుంటారు. థాయ్‌లాండ్‌లో స్త్రీలు గృహంలో ప్రధాన శక్తిగానూ కుటుంబ ఆర్థిక వ్యవహారాలు చూసేవారు గానూ, కొనుగోలు, అమ్మకాలు చేసే వారుగానూ ఉంటున్నారు. అరబ్బు దేశాలలో స్త్రీలు ఇల్లుదాటి బయటకు రారు. ముస్లిం స్త్రీలు త్వరగా పెళ్లిచేసుకొని, భర్తల అవసరాలు తీరుస్తూ ఇంటిపనంటిపెట్టుకొని ఉంటారు. సమతా సమాజంలో 50 శాతం ఉద్యోగాలు స్త్రీలకుంటాయి. అమెరికా స్త్రీలలో శ్రమశక్తి చేసే వారి సంఖ్య పెరుగుతుంది. నర్సింగ్, బోధన, గ్రంథాలయాలు, సాంఘిక సేవ ఇత్యాదులలో స్త్రీలు ఎక్కువగా ఉంటున్నారు.

10.2.2 వృత్తి నిర్మాణ విధానం జనాభా మార్పు

తక్కువ వృత్తులున్న సమూహాలలో జనన మరణాలు, వలసలూ ఎక్కువ ఉంటున్నాయి. వ్యవసాయ కూలీలు, ఇళ్లల్లో పనివారు ఇందుకు ఉదాహరణ. ఆర్థికంగా చురుకుగా పనిచేసే వారిపై ఆధారపడే వారి సంఖ్య కూడా ఎక్కువగానే ఉంటుంది. అధికారులు, గుమాస్తాలు, వృత్తినిపుణులూ మొదలైన వారిలో జననాలు తక్కువ గనుక జనాభాలో మార్పు కూడా తక్కువే. నైపుణ్యం లేనిచోట జనాభాలో తొందరగా మార్పు జరగడం స్పష్టంగా కనబడుతున్నది.

10.3 విద్యా నిర్మాణ విధానం

అక్షరాస్యత, విద్యార్హతలు సమాజాభివృద్ధికి సూచనలు. జనాభా ప్రవర్తన శ్రమశక్తిలో పాల్గొనడం కూడా విద్యారంగంలో ఒక ప్రధానాంశంగా ఉంటున్నది.

10.3.1 విద్యా నిర్మాణ విధానం జనాభా మార్పు

విద్యకూ, జనాభా మార్పుకూ పరోక్ష సంబంధం ఉన్నది. విద్యస్థాయి ఎక్కువైతే జననాల సంఖ్య తక్కువగా ఉన్నది. ఈ విషయంలో అనేక అధ్యయనాల ద్వారా తెలిసింది. విద్య తక్కువగా ఉన్నచోట జననాల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉన్నది. రష్యాలో అక్షరాస్యత 100 శాతం ఉండగా, జననాలు 100కి 19 ఉన్నవి. మరణాలు 100కి 10 ఉన్నవి. అల్జీరియాలో 19.8 శాతం అక్షరాస్యత ఉండగా 1000కి 46 జననాలు, 16 మరణాలు ఉన్నవి. ఈ విధంగా విద్యకూ, జనాభా మార్పుకు సంబంధం ఉన్నది.

BRAOU

10.3.2 అక్షరాస్యత

దైనందిన జీవితంలో చిన్న ప్రకటన అర్థం చేసుకుంటూ చదవటం వ్రాయటం వస్తే నిరక్షరాస్యతగా ఐక్యరాజ్య సమితి నిర్వచించింది. ఇందులో అవగాహనతో కూడిన చదువు ప్రధానాంశం. పేరు వ్రాసి, జోలపాటలు పాడగలిగితే అతడు అక్షరాస్యుడే. వందమందిలో ఉన్న అక్షరాస్యుల ఆధారంగా అక్షరాస్యత రేటును నిర్ణయిస్తారు. ఇది ప్రాంతం, వృత్తి, లైంగిక రీత్యా అంచనా వేస్తారు.

10.3.3 కొన్ని దేశాలలో అక్షరాస్యత

అన్ని దేశాలలో అక్షరాస్యత ఒకేస్థాయిలో లేదు. ఇందులో హెచ్చుతగ్గులున్నవి. 1971లో నేపాల్లో 12.5 శాతం అక్షరాస్యులు ఉండగా, రష్యాలో అందరూ అక్షరాస్యులే. అన్ని దేశాలలోనూ స్త్రీల అక్షరాస్యత పురుషుల కంటే తక్కువ. నేపాల్, ఇరాన్, ఇండియా వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో స్త్రీ పురుషుల అక్షరాస్యతలో తేడాను గమనించవచ్చు.

పట్టిక — 2

15 సంవత్సరాలపైబడిన స్త్రీ పురుష అక్షరాస్యత

దేశము	సంవత్సరము	15 సంవత్సరాల మొత్తం	పైబడినవారి పురుషులు	స్త్రీలు	అక్షరాస్యతాశాతం
అల్జీరియా	1966	18.8	29.9	8.0	
మెక్సికో	1970	74.2	78.2	70.4	
అర్జెంటీనా	1970	92.6	93.5	91.7	
చైల్	1970	88.3	89.2	87.5	
ఇండోనేషియా	1971	59.6	70.8	49.0	
ఇండియా	1971	33.4	46.9	18.9	
ఇరాన్	1966	22.8	32.8	12.2	
నేపాల్	1971	12.5	22.4	2.6	
ఫిలిప్పైన్స్	1970	83.4	84.6	82.2	
యు.ఎస్.ఎస్.ఆర్.	1970	99.7	99.8	99.7	
యుగోస్లోవియా	1970	83.5	91.9	75.7	

ఆధారం:— ఆషి ఎ.థిండే, జివిక్కార్: ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీస్.

10.3.4 భారతదేశంలో అక్షరాస్యత రేటు

ఇండియాలో 1901 నుండి అక్షరాస్యతలో అభివృద్ధి ఉన్నది. భారత ప్రభుత్వం అనేక పథకాలుగా, కాలాలుగా ప్రారంభించింది. 2000 సంవత్సరం నాటికి నిరక్షరాస్యతను నిర్మూలించటానికి జాతీయ వయోజన విద్యా కార్యక్రమాలు ప్రారంభించారు.

BRAOU

1951 నుండి అక్షరాస్యత 16.7 శాతం నుండి 36.2 శాతానికి పెరిగింది. పురుషులలో రెట్టింపు శాతం పెరిగింది. 1951లో 24.9 శాతం ఉండగా 1981 నాటికి పురుషులలో 46.7 శాతం ఉన్నది. స్త్రీలలో 1951లో 7.9 శాతం ఉండగా 1981 నాటికి 24.9 శాతం అనగా 3 రెట్లు పెరిగిందన్నమాట.

పట్టిక — 4

1951—81లో భారత దేశంలో అక్షరాస్యత

సంవత్సరం	మొత్తం	పురుషులు	స్త్రీలు
1951	16.7	24.9	7.9
1961	24.0	34.4	13.0
1971	29.5	39.5	18.7
1981	36.2	46.7	24.9

ఆధారం:— పి.కె. భట్టాచార్యజీ: పాప్యులేషన్ ఇన్ ఇండియా పుట. 72.

10.4 విద్యార్హత

అక్షరాస్యులలో 15 సంవత్సరాలకు పైబడిన వారిలో వివిధ స్థాయిలను బట్టి విద్యార్హతలను కొలుస్తారు. ఇండియాలో బడికి పోకుండానే చదవటం, వ్రాయుటం నేర్చుకుంటారు. వీరికి ప్రత్యేక కేటాయింపులో అంచనా వేస్తారు. జనాభాలో విద్యార్హతలను చూస్తే పురుషులలో 22 శాతం స్త్రీలలో 15 శాతం మెట్రిక్ వరకూ, లేదా అంతకులోపు చదివిన వారున్నారు.

పట్టిక — 5

1971లో భారతదేశంలో అక్షరాస్యత

	అక్షరాస్యత	మొత్తంజనాభా	పురుషులు	స్త్రీలు	పురుషులు	స్త్రీలు
01.	నిరక్షరాస్యత	25.05	24.68	26.03	29.38	33.42
02.	ప్రైమరీ	32.24	30.44	37.05	30.29	33.98
03.	మిడిల్	22.78	23.32	21.24	17.98	16.78
04.	మెట్రిక్యులేషన్ లేక హయ్యర్ సెకండరీ	16.06	17.32	12.68	17.27	12.48
05.	సాంకేతికము కాని డిప్లొమా లేక డిగ్రీతో సమానము కాని సర్టిఫికెట్	0.17	0.18	0.15	.09	.09
06.	సాంకేతిక డిప్లొమా లేక డిగ్రీతో సమానము కాని సర్టిఫికెట్	0.38	0.40	0.35	.57	2.96
07.	గ్రాడ్యుయేట్లు ఇంకా ఎక్కువ చదివిన వారు	3.32	3.67	2.40	4.42	2.98
		100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ఆధారం:— ఆషా, ఎ. భిండే, తారా కనిట్కర్: ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీస్ పే 156.

పాఠశాల హాజరు

అమెరికాలో 1910—60 మధ్య పాఠశాలలో చేరిన వారి సంఖ్యను అధ్యయనం చేశారు. ఒకానొక వయసులో పాఠశాల హాజరును పరిశీలించి విద్యలో సాధించిన వాటిని ప్రమాణంగా చూపుతారు. 7—13 సంవత్సరాల మధ్య పాఠశాల హాజరు ఎక్కువగా ఉంటుంది. 1910లో 46 శాతం ఉండగా, 1960లో 97.5 శాతం ఉన్నది. 5—6 సంవత్సరాల మధ్య పాఠశాల హాజరులో అత్యధిక సంఖ్య ఉన్నది. 1901లో 34.6 శాతం ఉండగా, 1956లో 63.8 శాతం ఉన్నది. దశాబ్దాల వారీగా ఈ హాజరు పెరుగుతూ వచ్చింది. ఇది అమెరికా సమాచారం.

BRAOU

10.5 సారాంశం

అభివృద్ధిలో అక్షరాస్యతస్థాయి, విద్యాసాధన ముఖ్యమైన సూచికలు. ఒక వ్యక్తి ఆర్థిక స్వభావ రీతులను బట్టి జనాభా లెక్కలలో వృత్తిని నిర్ణయిస్తారు. పరిశ్రమలో వచ్చే మార్పును బట్టి వృత్తి మార్పు వస్తుంది. దైనందిన జీవితంలో చిన్న ప్రకటన అర్థం చేసుకుంటూ చదవడం, వ్రాయడం వస్తే నిరక్షరాస్యతగా ఐక్యరాజ్య సమితి నిర్వచించింది.

10.6 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies.*
2. *Bogve B.J.* : *Principles of Demography.*
3. *Thomlinson* : *Population Dynamics Population.*
4. *S.N. Agarwala* : *Population.*
5. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography.*

10.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుండి*

1. అమెరికాలో వృత్తి అంశాన్ని గురించి వివరింపుము.
2. అమెరికాలో పారిశాల పౌజులో మార్పులు వివరింపుము.
3. వివిధ దేశాల [illegible] [illegible] మార్పులు వివరింపుము.

II. *ఈ కింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము*

1. [illegible] స్త్రీల అంశాన్ని వివరింపుము.
2. ఇండియాలో [illegible] మార్పులు వివరింపుము.
3. ఇండియాలో విద్యాసాధన వివరింపుము.
4. అక్షరాస్యత భావాన్ని వివరింపుము.
5. జనాభా మార్పులో విద్యాపాత్రను పేర్కొనుము.
6. జనాభా మార్పులో వృత్తి అంశం పాత్రను వివరింపుము.

BRAOU

భాగం — 11: జనాభాలో గ్రామీణ, పట్టణ భేదాలు

విషయక్రమం:

11. 0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
11. 1 పరిచయం
11. 2 జనాభా లెక్కల ప్రకారం గ్రామీణ, పట్టణ జనాభా
11. 3 నగరీకరణ, నగరవాదం
11. 4 పట్టణ ప్రాంతాలు తలెత్తుట
11.4.1 ప్రాచీన నగరాలు
11.4.2 మధ్యయుగకాలంలో నగరాలు
11.4.3 ఆధునిక నగరాలు
11.4.4 భవిష్యత్తు నగరాలు
11. 5 గ్రామీణ పట్టణ నిర్మాణ విధానంలో భౌగోళిక భేదాలు
11. 6 గ్రామీణ పట్టణ అంశాలలో సామాజిక భేదాలు
11.6.1 స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తిలో గ్రామ, పట్టణ భేదాలు
11.6.2 వివాహస్థితిలో గ్రామ, పట్టణ భేదాలు
11.6.3 గ్రామ పట్టణాలలో వయోభేదాలు
11.6.4 అక్షరాస్యత స్థాయిలో గ్రామపట్టణ భేదాలు
11.6.5 జనాభా మార్పులో గ్రామ, పట్టణ భేదాలు
11. 7 సారాంశం
11. 8 చదవదగిన పుస్తకములు
11. 9 నమూనా ప్రశ్నలు

BRAOU

11.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

గ్రామీణ పట్టణ జీవితాల లక్షణాలను పరిచయం చేయుట ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశ్యం. ఈ భాగం చదివిన తరువాత మీరు:

- నగరీకరణ — నగరవాదం మధ్య భేదాలను వివరించగలరు.
- గ్రామీణ, పట్టణ అంశాలలో సామాజిక భేదాలను వివరించగలరు.

11.1 పరిచయం

క్రిందటి భాగంలో మనము జనాభా నిర్మాణ విధానాన్ని, మార్పుని, వయస్సు, లింగభేదం, వివాహస్థితి నిర్మాణం, జాతి, మత నిర్మాణం, విద్యావిధాన నిర్మాణాన్ని గురించి తెలుసుకున్నాము. ఈ భాగంలో గ్రామీణ, పట్టణ జనాభా జీవితాలలో భేదాలను గురించి తెలుసుకుందాము.

11.2 పట్టణ గ్రామ జనాభా నిర్వచనాలు

1910లో అమెరికాలో పట్టణ జనాభాకు ఇచ్చిన నిర్వచనాల ప్రకారం 2,500 అంతకు మించిన జనాభా నివసిస్తున్న ప్రాంతాలను పట్టణాలన్నారు. పట్టణ జనభా గుర్తించిన తరువాత మిగిలిన జనాభా గ్రామీణ జనాభా అన్నారు. కాని ఇది నిజమైన జనాభా సంపిడీ కాదు.

1961లో నగర ప్రాంతాలను, గ్రామీణ ప్రాంతాలనూ వేరుగా చూపుతూ, ఇండియాలో కొత్త నిర్వచనం చేశారు. జనాభా లెక్కల వర్గీకరణ ప్రకారం నగరాల నిర్వచనం ఈ కింది పరిస్థితులపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

1. చదరపు కిలోమీటర్లకు 400 మందికి తక్కువగాకుండా నివసించటం.
2. ఐదువేల జనాభా ఉండటం.
3. పురుషులలో పెద్దలలో 4 గింట 3వ వంతు వ్యవసాయేతర పనులలో నిమగ్నంగావటం.

11.3 నగరీకరణ — నగరవాదం

దేశంలోని జనాభాలో క్రమేణా నగరాలలో నివసించే వారి శాతం వృద్ధికావటాన్ని నగరీకరణగా నిర్వచించారు. పెద్ద నగరాలలో నివసించే తీరును నగరవాదం అన్నారు.

వ్యవసాయరంగాల నుండి ప్రభుత్వం, వాణిజ్యం, ఉత్పత్తి రంగాలకు తరలిపోవటాన్ని నగరీకరణగా థాంప్సన్ పేర్కొన్నాడు. ఈ నగరీకరణ దేశ, కాలాలను బట్టి మారుతుంది. నగర జీవితంలో వ్యక్తుల మధ్య సంబంధాలు కృత్రిమంగానూ, తాత్కాలికంగానూ, గుర్తింపు లేకుండానూ ఉండే లక్షణాలను లూయిస్ పేర్కొన్నాడు. నగర జీవితం క్లిష్టమైనదీ, మారుతూ ఉండేదని వెల్స్ అన్నాడు. నగర వ్యక్తి సంప్రదాయాలకు దూరంగా ఏకాకిగా ఉండటం గమనించవచ్చు.

11.4 పట్టణ ప్రాంతాలు తలెత్తుట

ప్రాచీన కాలంలో ప్రజల అవసరాల దృష్ట్యా అనుకూల వాతావరణాలలో గ్రామాలు ఏర్పరచుకొన్నారు. తరువాత మానవుని అవసరాలు పెరుగగా, ఆధునిక సాంకేతిక జ్ఞానంతో జీవితానికి సుఖ, సౌఖ్యాలు సమకూర్చుకున్నాడు. ఆ విధంగా నగర ప్రాంతాలూ, నగరవాదం జనించాయి.

నగరాలు ఉద్భవించుట

తొలుత సంచార దశనుండి వ్యవసాయంలో ప్రజలు కుదుర్చుకున్నారు. రక్షణ అవసరాల దృష్ట్యా ఇలా వేసిన వారు ఆ పిమ్మట వర్తక–వాణిజ్యాలకూ, రాజకీయ, మతావసరాలకూ తమ పరిధిని విస్తరించారు. నేడు పెద్ద నగరాలుగా ఉన్న ప్రాంతాలు 20వ శతాబ్దం ఆరంభంలో చిన్న గ్రామాలే ఇందుకు చండీగఢ్ ఒక ఉదాహరణ.

ప్రాచీన కాలంలో వ్యవసాయోత్పత్తులను వ్యవసాయేతర జనాభాకు భారీ ఎత్తున రవాణా చేయలేని స్థితి ఉండేది.

B R A O U

11.4.1 ప్రాచీన నగరాలు

నగరాల మూలాన్ని కనుగొనటం కష్టం. క్రీస్తు పూర్వం నాలుగు వేల సంవత్సరాల క్రితం సుప్రసిద్ధ మెసపొటేమియా నగరాలను కనుగొన్నారు. గ్రీకు సిటీ స్టేట్లు నగరాలలో ఉండేవి. వీరి నిత్యావసరాలు వ్యవసాయ ప్రాంతాల వారు తీర్చేవారు. క్రీస్తు పూర్వం 480లో గ్రీకు నగరంలో 40 వేల మంది పురుషులు (పెద్దలు) ఉండేవారు. మొత్తం జనాభా లక్ష, నలభై వేలు ఉండేది. ఇందులో సగం నగరంలో నివసించేవారు.

11.4.2 మధ్యకాలంలో నగరాలు

ఇటలీ, ఫ్లోరెన్స్‌లలో గ్రీకు సిటీ స్టేట్లకు పోలిన నగరాలుండేవి. ఈ రెండింటికీ 3 తేడాలుండేవి. మధ్యకాలంలో నగరాలు: 1. ఇతర ప్రాంతాలపై ఆధారపడి ఉండటం. 2. ఆర్థిక రంగంలో నైపుణ్యతతో నగర వృత్తులను రూపొందించటం. 3. ఇతర ప్రాంతాల నుండి అవసరమైన వాటిని దిగుమతి చేసుకోవటం. పరిశ్రమలు, వాణిజ్య కార్యకలాపాలు సాగించేవారు. ఈ నగరాలలోనూ మధ్యతరగతి బూర్జువా వర్గం తలెత్తింది.

11.4.3 ఆధునిక నగరాలు

పారిశ్రామిక, రాజకీయ కారణాల వలన ఆధునిక నగరాలు అభివృద్ధి చెందాయి. పరిశ్రమల పెంపుదల వలన మేంబాయి సృష్టి అయింది. న్యూఢిల్లీ ప్రభావాన్ని అదుపులో పెట్టటానికి చండీగఢ్ నిర్మించారు. నేటి నగరాలు కిక్కిరిసి ఉంటున్నాయి. షాంఘై, మెక్సికో, బీజింగు, న్యూయార్క్ ఇందుకు ఉదాహరణలు.

11.4.4 భవిష్యత్తు నగరాలు

భవిష్యత్‌లో నగరాల అభివృద్ధిని లూయీస్ మేన్‌ఫోర్డు ఊహించాడు. లాస్‌ఏంజలీస్‌ను పోలిన నగరాలు 2000 సంవత్సరాలలో వస్తాయి. పనిచేసే చోటుకు 50 కిలోమీటర్ల దూరంలో ఉంటూ వెళ్లివచ్చే వీలుగా వాహనాలను వాడే పరిస్థితి ఏర్పడుతుంది.

BRAOU

11.5 గ్రామ, పట్టణ నిర్మాణ విధానంలో భౌగోళిక తేడా

బ్రిటన్‌లో కాలానుగుణంగా వచ్చిన భౌగోళిక తేడాలను పరిశీలించారు. వాటిని ఈ క్రింది పట్టికలో చూడవచ్చు.

పట్టిక — 1

ఇండియాలో ఎన్నిక చేయబడిన రాష్ట్రాల్లో పట్టణ జనాభా శాతం

రాష్ట్రం పేరు	పట్టణజనాభా శాతం			
	1951	1961	1971	1981
ఇండియా	17.29	17.97	19.91	23.31
ఆంధ్రప్రదేశ్	17.42	17.44	19.31	23.32

అస్సాం	4.65	7.69	9.23	10.29
బీహార్	6.77	8.43	9.33	12.47
మహారాష్ట్ర	23.75	27.35	30.76	32.05
తమిళనాడు	24.35	27.35	30.76	32.05
ఉత్తరప్రదేశ్	13.64	12.85	14.02	17.05

ఆధారం:— పి.కె. భట్టాచార్జీ : పాప్యులేషన్ ఆఫ్ ఇండియా, ఫ్యామిలీ వెల్‌ఫేర్ ప్రోగ్రాం వార్షిక గ్రంథం.

11.6 గ్రామీణ, పట్టణ అంశాలలో సామాజిక తేడా

గ్రామాలలో జీవితం సామాన్యంగా ఉంటూ కుల ప్రాతిపదికపై ఆధారపడుతున్నది. పరస్పర సంబంధాలు ఉంటాయి. అక్షరాస్యత తక్కువ. సౌకర్యాలు స్వల్పం. ఆరోగ్య విద్యా సౌకర్యాలు అంతగా ఉండవు. రవాణా రాకపోకలు సరిగా అభివృద్ధి కాలేదు. ఆదాయం తక్కువ. ఉత్పత్తిరీతులు మోటుగా ఉంటాయి. సంప్రదాయ విలువలూ, మూఢ నమ్మకాలూ ఆధిపత్యం వహిస్తాయి.

నగరాలలో జీవనం క్లిష్టంగానూ, భిన్నరీతులలోనూ ఉంటుంది. అక్షరాస్యత ఎక్కువ సన్నిహిత సంబంధాలు తక్కువ. ఆరోగ్యం, విద్యా సౌకర్యాలు పుష్కలం. సమాజ మార్పులకు నగరవాసులు త్వరగా ప్రభావితులవుతారు.

11.6.1 గ్రామ నగరంలో లింగభేద నిష్పత్తి

లింగభేద నిష్పత్తి రీత్యా కూడా నగరాలు లాభాలు పొందుతుండగా, గ్రామాలు నష్టపోతున్నాయి. ఏ దేశంలోనైనా నగరీకరణకు ప్రబల వలస ప్రధానం. ఉపాధి నిమిత్తం పురుషులు నగరాలకు వలస పోతుంటారు. స్త్రీలు గ్రామాల్లో ఉన్నచోటనే ఉండిపోతారు. వలస ఆధారంగా నగర ప్రాంతాల విస్తరణ ప్రతిబింబిస్తుంటుంది. పురుషాధిక్యత గల నగరాలను ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలను 2వ పట్టికలో చూడవచ్చు.

పట్టిక — 2

మొత్తం జనాభాలో స్త్రీ పురుషుల గ్రామీణ నగర జనాభా

		స్త్రీ పురుషుల నిష్పత్తి (M F × 100)		
దేశము	సంవత్సరము	మొత్తం జనాభా	పట్టణ జనాభా	గ్రామీణ జనాభా
ఇండియా	1971	107.5	116.6	105.4
	1981	106.9	—	—
పాకిస్తాన్	1971	112.9	122.7	110.7
జపాన్	1970	96.4	97.6	93.4
వెస్ట్ మలేషియా	1970	101.6	101.3	100.9
నేపాల్	1971	101.4	117.3	100.3
శ్రీలంక	1971	105.5	112.5	103.5
ఫిలిప్పైన్స్	1970	99.0	93.3	101.5

యు.ఎస్.ఏ.	1970	94.8	93.0	100.0
చిలి	1970	95.3	90.7	111.6
యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్	1971	94.4	93.6	98.5
ఫ్రాన్స్	1968	93.4	93.3	99.3
స్వీడన్	1968	99.8	96.3	114.5
జర్మన్ డెమోక్రాటిక్ రిపబ్లిక్	1971	85.5	86.4	84.3

ఆధారం:— ఆషా: ఎ.భిండె, తారా కనిట్కర్: ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పాప్యులేషన్ స్టడీస్ పుట 146.

అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలోని నగరాలలో స్త్రీలు ఆధిపత్యం వహించగా గ్రామాల్లో పురుషుల ఆధిక్యత ఉన్నది. పారిశ్రామికంగా పెంపొందిన పట్టణ సమాజాలలో లింగభేద విస్తృతి క్లిష్టంగా పరిణమించి కనిపించటం ఒక విశేలక్షణం. ఉదాహరణకు: ఏకాకిగా ఉన్న భర్తను కోల్పోయిన స్త్రీ నగర ప్రాంతాలను కోరుకుంటుంది. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో నగర ప్రాంతాలలో స్త్రీల ఆధిక్యత ఉండటానికి ఇదొక కారణం.

11.6.2 వివాహస్థితిలో గ్రామ, పట్టణ విభేదాలు

ఇండియాలో సంప్రదాయబద్ధమైన ప్రజలు ఎక్కువగా ఉన్నందువలన వారి వివాహ జీవితాన్ని గ్రామ ప్రాంతాలలో ఎక్కువగా గడుపుతారు. ఇది స్త్రీ పురుషులకు అన్ని వయసులలోనూ వర్తిస్తుంది. 11.4 పట్టిక వివాహస్థితిలో గ్రామ, నగర భేదాలను చూపుతుంది.

11.6.3 గ్రామ పట్టణాలలో వయోభేదాలు

గ్రామ, నగర ప్రాంతాలలో వయో అంశాలలో భేదా ఉన్నది. ఆర్థికంగా చురుకుగా పనిచేసేవారు ఎక్కువగానూ, వృద్ధుల శాతం తక్కువగానూ కనిపిస్తుంది. అమెరికాలో 1960లో 5—19 సంవత్సరాల మధ్య గ్రామీణ ప్రాంతాలలోనే ఎక్కువగా ఉన్నారు. 20—44 సంవత్సరాల మధ్య గ్రామ ప్రాంతాలలోనే ఎక్కువగా ఉన్నారు. 20—44 సంవత్సరాల మధ్య నగర ప్రాంతాలలో ఎక్కువగా ఉన్నారు.

పట్టిక — 3

1981లో ఇండియాలో ఎన్నిక చేయబడిన వయసు గ్రూపులో పల్లెలో పట్టణాలలో పెళ్లి కానివారి శాతం

వయస్సు గ్రూపు		పెళ్ళికాని వారిశాతం మొత్తంజనాభా	గ్రామీణ	పట్టణ
అన్ని వయసు	పురుషులు	44.69	45.22	42.03
గ్రూపులు	స్త్రీలు	54.28	55.17	51.24
15 — 19	పురుషులు	13.48	14.95	5.61
	స్త్రీలు	44.10	49.65	28.21
20 — 24	పురుషులు	43.86	49.85	29.79
	స్త్రీలు	89.95	90.06	73.48
25 — 29	పురుషులు	78.52	82.48	68.58
	స్త్రీలు	96.71	98.02	92.25

BRAOU

11.6.4 అక్షరాస్యత స్థాయిలో గ్రామ పట్టణ తేడాలు

సాధారణంగా విద్యాసాధనలో నగరాలకు ఎక్కువ అవకాశాలున్నాయి. చదువుకునే సౌకర్యాలు బాగా ఉండటమే అందుకు కారణం. ఇండియాలో 1981లో నగరాల్లో 60.2 శాతం అక్షరాస్యత ఉండగా గ్రామాల్లో 27.9 శాతం మాత్రమే ఉన్నది. అమెరికాలో నగరాల్లో 1960 నాటికి పాఠశాలలను పూర్తిచేసిన వారు 11.1 కాగా, గ్రామ ప్రాంతాల్లో 9.5 ఉన్నారు. ఈ విధంగా గ్రామాలకంటె నగరాలే అక్షరాస్యతలో ముందు ఉంటున్నవి.

11.6.5 జనాభా మార్పులో గ్రామ, పట్టణ తేడాలు

గ్రామ, నగర ప్రాంతాల్లో జనాభా మార్పుకు అనేక కారణాలున్నవి. ఇవి వేటికవే పేర్కొనాలి. వ్యష్టిగానూ సమిష్టిగానూ ఈ మార్పులు దశాబ్దాల వారీగా మారుతుంటాయి. నగరాల్లో జనాభా పెరుగుదలకు కారణం:

1. జాతీయంగా పెరుగుదల, 2. వలస, 3. రాజకీయంగా ప్రాంతాల అనుబంధం, 4. వర్గీకరణలో మార్పు.

చారిత్రకంగా గ్రామ ప్రాంతాలు జనాభాను సృష్టించగా, నగరాలు వాటిని వినియోగించుకున్నాయి. పారిశ్రామిక విప్లవానికి ముందు వలసల కారణంగా పెద్ద నగరాలు పెంపొందించాయి. అమెరికాలో జీవన పరిస్థితులు అనుకూలించక, మరణాల కంటే జననాలే ఎక్కువ. 1860లో నగర ప్రాంతాల్లో జననాల కంటే మరణాలే ఎక్కువ. ఆ తరువాత ఈ పరిస్థితి తొలగిపోయింది. వలస వల్ల, సహజాభివృద్ధి ఎక్కువైంది. గ్రామ ప్రాంతాల నుండి భారీ ఎత్తున అమెరికా నగరాలకు నిరంతరం వలస ఉండేది. పారిశ్రామిక విప్లవం తరువాత మరిన్ని వలస పారిశ్రామిక, వాణిజ్య నగరాలు పెరిగాయి.

నగర జనాభా పెరుగుదలకు ప్రాంతాలను చేర్చుకోవడం, విలీనీకరణం కూడా కారణం. చేర్చుకున్న ప్రాంతాల వల్ల నగర జనాభా పెరుగుతుంటుంది. తొలగించిన ప్రాంతాల్లో జనాభా తగ్గుదల జరగవచ్చు. వర్గీకరణలో మార్పు వల్ల సహజాభివృద్ధిలో మార్పులుంటాయని డొనాల్డ్ బోగ్ అన్నాడు.

BRAOU

11.7 సారాంశం

గ్రామ, పట్టణ ప్రాంతాల ప్రజల జీవన విధానాల్లో తేడాలున్నవి. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో పురుషులూ, సంపన్న దేశాల్లో స్త్రీలూ, నగర ప్రాంతాల వలస లాభాలు పొందారు. గ్రామ, నగర విభేదాల ప్రభావం జనాభాపై ఉన్నది.

11.8 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies.*
2. *Bogue D.J.* : *Principles of Demography.*
3. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography.*
4. *Sinha and zackaria* : *Elements of Demography.*

11.9 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.

1. గ్రామ పట్టణ రీతులలో సామాజిక, భౌగోళిక తేడాలను వివరింపుము.
2. పట్టణ జనాభా అభివృద్ధి అంశాలేమిటి?

II. ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము.

1. అక్షరాస్యతలో గ్రామ, పట్టణ విభేదాలేవి?
2. వయస్సు, స్త్రీ పురుషుల భేదం అంశాలలో గ్రామ, పట్టణ విభేదాలు.
3. వలసలో గ్రామ, నగర విభేదాలేవి?
4. నగరీకరణ, నగరవాదాన్ని నిర్వచింపుము.
5. గ్రామ, పట్టణ, జనాభా భావాల్ని వివరింపుము.
6. ఆధునిక నగరాలను వివరింపుము.

B R A O U

భాగం–12: భారతదేశంలో జనాభా నిర్మాణ విధానం

విషయక్రమం:

12.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
12.1 పరిచయం
12.2 భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదల
12.3 జనాభాలో ప్రాంతీయ అసమానతలు
12.4 భారతదేశంలో జనాభా నిర్మాణ విధానం
- 12.4.1 వయో నిర్మాణ విధానం
- 12.4.2 వయస్సు సమాచార విశ్లేషణ
- 12.4.3 స్త్రీ పురుష భేదనిర్మాణ విధానం
- 12.4.4 వయస్సు పిరమిడ్
- 12.4.5 వివాహస్థితి
- 12.4.6 అక్షరాస్యత నిర్మాణ విధానం
- 12.4.7 భారతదేశంలో అక్షరాస్యత రేటు
- 12.4.8 మతాల నిర్మాణ విధానం

12.5 సారాంశం
12.6 చదవదగిన పుస్తకములు
12.7 నమూనా ప్రశ్నలు.

12.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

భారతదేశంలో జనాభా నిర్మాణ విధానాన్ని పరిచయం చేయడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- భారతదేశంలో జనాభా నిర్మాణ విధానాన్ని వివరించగలరు.

BRAOU

12.1 పరిచయం

చైనా తరువాత ప్రపంచంలో ఇండియా జనాభాలో రెండవ స్థానములోను, ప్రపంచంలో ప్రతి ఐదుగురిలోను ఒక భారతీయుడు ఉన్నాడు. 1983లో ఐక్యరాజ్య సమితి అంచనా ప్రకారం ఇండియా జనాభా 703.0 మిలియన్లు కాగా, చైనాలో 1023.3 మిలియన్లు ఉన్నారు. ఈ రెండు దేశాలు కలిపితే 1753.3 మిలియన్లు కాగా ప్రపంచ జనాభా 4677 మిలియన్లు ప్రపంచ జనాభాలో 15% ఇండియాలో ఉన్నది.

12.2 భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదల

1901 నుండి భారతదేశంలో జనాభాను పరిగణనలోకి తీసుకుంటున్నారు. 1971లో జనాభా లెక్కలు ప్రారంభమైనా నిర్దుష్ట సమాచారం లేదు. 1901లో 235 మిలియన్ల జనాభా ఉన్నారు. జనన మరణాల రేటు

హెచ్చుగా ఉన్నందున 1901—11 మధ్య 5.75 శాతం పెరుగుదల ఉన్నది. 1911లో 252.1 మిలియన్లు అనగా 14 మిలియన్లు పెరిగిందన్న మాట. ఆ తరువాత దశాబ్దంలో మరణాల సంఖ్య విపరీతంగా ఉన్నది. ప్లేగు, కలరా, మలేరియా ఎక్కువగా వ్యాపించింది. 1914, 16లో రుతుపవనాల వైఫల్యం వలన పంటలు విస్తారంగా దెబ్బతిన్నాయి. 1918లో దేశంలో చాలా చోట్ల ఇన్‌ఫ్లూయంజా అంటువ్యాధి ప్రబలింది. 1911—21 మధ్య జనాభా 0.03 తగ్గి 251.3 మిలియన్లు అయింది.

1921 ముందు వెయ్యికి 50 మంది పుట్టగా, 45 మంది చనిపోతుండేవారు. 1921—31 మధ్య జాతీయ ఉపద్రవాలను అదుపులో పెట్టడం వలన మరణాల సంఖ్య తగ్గి జననాల రేటు ప్రమాణ స్థాయిలో నిలబడింది. జనన మరణాల మధ్య అఘాతం ఏర్పడింది. 1921—31 మధ్య 11 శాతం జనాభా పెరిగింది. ఇది చాలా పెద్ద శాతం. అందుకే 1921 సంవత్సరాన్ని గొప్ప దశాబ్దంగా భావిస్తారు.

పట్టిక — 1

భారతదేశంలో జనాభా జనన మరణాల రేటు

సంవత్సరము	జనాభా (మిలియన్లు)	దశాబ్ద మార్పుశాతం	పుట్టుక రేటు	మరణ రేటు
1901	238.4	—	45.8	44.4
1911	252.1	5.75	49.2	42.6
1921	251.5	0.31	48.1	47.2
1931	278.9	11.00	46.4	36.3
1941	318.8	14.92	45.2	31.2
1951	361.1	13.31	39.9	27.4
1961	439.2	21.64	41.7	22.8
1971	548.2	24.80	41.2	19.0
1981	685.2	25.00	37.1	14.8

ఆధారం:— 1982—83 ఫామిలీ వెల్ఫేర్ ప్రోగ్రామ్ వార్షిక గ్రంథం.

1931లో 278.9 మిలియన్లు జనాభా ఉండగా 1951 నాటికి 361 మిలియన్లు అయింది. 20 ఏండ్లలో 81 మిలియన్లు పెరిగిందన్న మాట. 1951—61 మధ్య జనాభా 361 నుండి 439 మిలియన్లు అయింది. ఈ దశాబ్దంలో వెయ్యికి 45.2 నుండి 39.9కి జననాల రేటు తగ్గింది. మరణాల రేటు అదే సమయంలో 31.2 నుండి 27.4కు తగ్గింది. జనన మరణాల రేటుకు అఘాతం పెరిగింది. 1951—61 మధ్య జనాభా అత్యధికంగా పెరిగింది. 1951 సంవత్సరాన్ని జనాభా శాస్త్ర అఘాతం అన్నారు.

1951 తరువాత భారత జనాభా ఆందోళనకరంగా పెరిగింది. జనాభా మార్పులో విజ్ఞాన, సాంకేతికాలు ప్రధాన పాత్ర వహించాయి. 1921లో వెయ్యికి 47.2 శాతం ఉన్న మరణాల రేటును 1981 నాటికి 14.8 కి పడిపోయింది. కాని, జననాల రేటు స్థిరంగా ఉన్నది. ఈ విధంగా ప్రతి దశాబ్దానికి జనన మరణాలు రేటులో అగాధం పెరిగింది. 1981 నాటికి 683 మిలియన్ల జనాభా ఉన్నారు.

యునెస్కో అంచనా ప్రకారం 20వ శతాబ్దం చివరకు ఇండియా జనాభా వంద కోట్లు అవుతుంది.

12.3 జనాభాలో ప్రాంతీయ అసమానతలు

భారతదేశంలోని అన్ని రాష్ట్రాలలోను స్పష్టమైన పెరుగుదల ఉన్నది. జనాభా సాంద్రత, నివసించే ప్రాంతము, రాష్ట్ర రాజకీయ సరిహద్దును బట్టి జనాభా పరిమాణం నిర్ణయిస్తారు. జనాభా ఎక్కువగా ఉన్న ఉత్తరప్రదేశ్‌లో సాంద్రత, విస్తీర్ణము హెచ్చుగా ఉన్నవి. 1981లో 88.3 మిలియన్లు ఉండగా 1981 నాటికి 110.9 మిలియన్లు అయింది. ఇది 2.27 శాతం పెరుగుదల జాతీయస్థాయి కంటే ఇది ఎక్కువ. జనాభాలో ద్వితీయ స్థానాన్ని ఆక్రమించిన బీహార్‌లో 564 మిలియన్ల నుండి 69.8 మిలియన్లకు పెరిగింది. 2.14 పెరుగుదల రేటు అతి తక్కువ జనాభా గల రాష్ట్రం సిక్కిం. 1981లో 0.3 మిలియన్ల మంది ఉన్నారు. చదరపు కిలోమీటరుకు 44 మంది ఉన్నప్పటికీ ఈ రాష్ట్రంలో కూడా అత్యున్నత పెరుగుదల రేటు ఉన్నది.

కేరళలో చదరపు కిలోమీటరుకు 664 మంది ఉన్నారు. ఇక్కడ కొబ్బరి తోటలు గ్రామీణ ప్రాంతాలలోను, పరిశ్రమలు నగరాలలోను ఉండటం వలన బ్రతుకు తెరువు అవకాశాలు ఎక్కువగా ఉన్నవి. హిమాలయ పర్వత దిగువ భాగాన ఉన్న సిక్కింలో బ్రతుకు తెరువు అవకాశాలు తక్కువ. అంతకంటే బ్రతుకు తెరువు అవకాశాలు స్వల్పంగా ఉన్న అరుణాచల్ ప్రదేశ్‌లో చదరపు కిలోమీటరుకు ఏడుగురే ఉన్నారు. ఆర్థిక, భౌగోళిక పరిసరాల వలన ప్రాంతీయ అసమానతలు ఉన్నవి.

12.4 భారతదేశంలో జనాభా నిర్మాణ విధానం

జనాభాలో జీవ, సామాజిక లక్షణాలు ఉన్నవి. జీవ లక్షణాలు తల్లిదండ్రుల నుండి సంక్రమించగా, సామాజిక లక్షణాలు సంఘం నుండి ప్రాప్తించాయి. వయస్సు, లైంగికం, మానవ లక్షణాకి జీవసంబంధమైనవి. మతము, అక్షరాస్యత, వృత్తి సామాజికమైనవి. వివాహ స్థితి సామాజికమైనప్పటికీ కుటుంబ జీవలక్షణాలకు తోడ్పడుతుంది. జనాభా మార్పులో దీనికి పెద్ద ప్రాధాన్యత ఉంది.

12.4.1 వయో నిర్మాణ విధానం

జనాభా లెక్కలలో జనన మరణాల మధ్య సమయాన్ని అంచనా వేసి, వయస్సు అనే దాన్ని ఐక్యరాజ్య సమితి నిర్వచించింది. జనాభా లెక్కలు సేకరించేటప్పుడు పుట్టిన తేదీని అడిగి వయసును అంచనా వేస్తారు. ఇది సులభంగా కనిపించినప్పటికీ, సరైన సమాచారం రాబట్టటం కష్టం. అజ్ఞానం, కావాలని కొన్ని వయస్సులు చెప్పడం, కొన్ని అంకెల పట్ల ఇష్టముండటం ఇందుకు కారణం. ఇండియాలో చాలా మంది నిరక్షరాస్యులు. వారికి వయస్సు సరిగా తెలియదు. కొన్ని సమాజాలలో వృద్ధులకు గౌరవమిస్తారు. వారు వయస్సును చెప్పే రీతిలో ఘోషిలుంటాయి. కొందరు సరి సంఖ్యలోను, బేశ నిచర సున్నాగాని, 5 గాని వచ్చే అంకెను చెబుతుంటారు. ఇలాంటి సమాచారాన్ని సరిదిద్దుతూ జనాభా లెక్కల వారు అంచనా వేస్తారు.

12.4.2 వయసు సమాచార విశ్లేషణ

జనాభా శాస్త్రరీత్యా వయస్సు చాల ముఖ్యం. సాధారణంగా 0—4, 5—9, 10—14 ఈ విధంగా ఐదేళ్ళ కొకసారి సమూహంగా వయస్సును అంచనావేస్తారు. జనాభా వయోనిర్మాణానికి ఇతర విశ్లేషణాలకు ఈ పద్ధతి పనికొస్తుంది.

జనాభాలో శాతాల పంపిణీల ఆధారంగా వయో సమాచారాన్ని కొలుస్తారు. జనాభాను శాతాలలో పంపిణీ

చేసేటప్పుడు వంద సంఖ్యను మొత్తం శాతంగా స్వీకరించాలి. ఉదాహరణకు క్రింది పట్టిక చూడండి.

పట్టిక —2

వయస్సును అనుసరించి జనాభాలో శాతాల పంపిణీ

వయస్సు గ్రూపు	1971లో జనాభా శాతం	1981లో జనాభా శాతం
0—4	16.07	12.6
5—9	14.15	14.1
10—14	11.88	12.9
15—19	9.87	9.6
20—24	8.61	8.6
25—29	7.61	7.6
30—34	6.73	6.4
35—39	5.82	5.9
40—44	4.88	5.1
45—49	4.0[illegible]	4.4
50—54	3.19	3.8
55—59	2.58	2.5
60	4.66	6.5
	100	100

ఆధారం:— ఆషా భిండే, తారా కనిట్కర్, పుట 16 ఫామిలీ వెల్ఫేర్ పాప్యులేషన్ 1882—83.

ఈ పట్టికను బట్టి 0—4 మధ్య వయస్సు వారు 1607 మండి 12.59 శాతానికి తగ్గిపోయారు. సాంఘిక, ఆర్థిక జనాభా శాస్త్ర కారణాలుగా ఇది జరిగి ఉండవచ్చు. 5—34 వయస్సులో వారి శాతం 1981 కంటే 1971లో ఎక్కువగా ఉన్నది. 35 సంవత్సరాలు పైబడిన వారిలో ఈ ధోరణి తలక్రిందులైంది. కార్మికులలో వంద మందికి ఆధారపడి ఉండే వ్యక్తులను బట్టి ఆధారిత నిష్పత్తిని కొలుస్తారు. ఇది నిర్దుష్టమైన అంచనా కాదు. 0—14 మధ్యవారు, 60 పైబడినవారు అందరూ నిరుద్యోగులు కారు. 15—59 మధ్యవారంతా నియమితులు కారు. మొత్తం మీద ఆర్థికంగా ఆధారపడిన వారి భారం తెలుసుకోడానికి ఈ పద్ధతిని వినియోగిస్తారు.

12.4.3 స్త్రీ పురుష భేదనిర్మాణ విధానం

జనాభాలో ఇది జీవలక్షణం. జనాభాలో పురుషుల శాతాన్ని బట్టిగాని లేక స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తిని బట్టిగాని స్త్రీ పురుష భేద నిర్మాణాన్ని అంచనా వేస్తారు.

స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి అర్థం:

వంద మంది స్త్రీలకు జనాభాలో ఉన్న పురుషులను బట్టి లింగభేద నిష్పత్తి నిర్వచిస్తారు. 1971లో ఇండియా స్త్రీ పురుష నిష్పత్తి 107.5 అనగా వంద మంది స్త్రీలుంటే 107.5 మంది పురుషులున్నారన్న మాట.

భారతదేశంలో స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి:

భారతదేశంలో స్త్రీ పురుష నిష్పత్తి పెరుగుతున్న ధోరణి కనిపించింది. 1901లో 102.9 ఉండగా 1971లో 107.5 అయింది. ఈ పెరుగుదలకు కారణాలు 1. భారత జనాభా లెక్కలలో స్త్రీ పురుషుల లెక్కలు వేరువేరుగా చూడటం. 2. జననాల సందర్భంగా ఉన్నత లింగభేద నిష్పత్తి 3. ఇండియాలో స్త్రీల హెచ్చు మరణాలు 4. పురుషుల ఆధిపత్యం వలన.

జనాభా లెక్కలలో స్త్రీ పురుషుల లెక్కలు తీసుకునేటప్పుడు తేడాలు రావచ్చు. పురుషులను ఎక్కువగా లెక్కించి స్త్రీలను తక్కువగా లెక్కించడం ఒక కారణం. ఇండియాలో సహా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో జననాల సందర్భంగా పురుషాధిపత్యం మరొక కారణం స్త్రీలలో మరణాలు ఎక్కువగా ఉండటం, లైంగిక నిష్పత్తి అధికంగా ఉంటున్నది. అంతర్జాతీయ స్థాయిలో లైంగికంగా వలసలను స్వీకరిస్తున్నప్పటికీ, జనాభా మార్పుపై, లింగభేద నిష్పత్తిపై దీని ప్రభావం స్వల్పం.

12.4.4 వయసు పిరమిడ్

జననాల మార్పు వలన వయస్సు లైంగిక అంశము మారుతుంటుంది. 5 లేక 10 ఏళ్లకోసారి జనాభాను లైంగికంగా విభజించి చూసే పద్ధతిని వయస్సు కోణం అంటారు.

లైంగిక రీత్యా వయోపరిమితిలో జనాభా శాతాన్ని ఈ వయోకోణాన్ని స్వీకరిస్తారు. జనాభా పరిమాణాలను పోల్చి చూడడానికి వయోకోణాలు ఉపయోగపడతాయి. మరణాలు వలసల వలన వివిధ వయస్సులలో తేడాలు వస్తుంటాయి. ఈ తేడాలు వయో కోణాలలో చూడవచ్చు. వయో కోణమంటే జనాభా జీవచరిత్ర అన్నమాట.

ఇండియాలో వయోకోణం భిన్న ఆకారంలో ఉంటుంది. ఇది విస్తృత ప్రాతిపదిక కలది. జననాల రేటు ఎక్కువగా ఉండటమే ఇందుకు కారణం. ఈ కోణాకారపు పద్ధతిలో భారత జనాభాలోని అధిక జననాలు అధిక ఆధారితాలు చూపవచ్చు.

పట్టిక — 3

1981లో ఇండియాలో వయస్సు, స్త్రీ పురుషులు

వయస్సు గ్రూపు	పురుషులు	స్త్రీలు
0—4	12.33	12.87
5—9	14.02	14.12
10—14	13.14	12.60
15—19	9.85	9.38
20—24	8.42	8.82
25—29	7.49	7.78
30—34	6.28	6.49
35—39	5.79	5.90
40—44	5.25	5.03
45—49	4.48	4.30
50—54	4.02	3.61
55—59	3.48	2.47

60—64	2.73	2.73
65—69	1.39	1.47
70	2.28	2.39

ఆధారం:— భారత జనన మరణాల నివేదిక.

12.4.5 వివాహస్థితి

వయసు, స్త్రీ పురుష భేదం వివాహం జీవలక్షణం కాదు. పెళ్లి సామాజిక లక్షణం. దీని అధ్యయనం చేయటం వలన జీవ లక్షణంతో ఏర్పడే కుటుంబాన్ని తెలుసుకోవచ్చు. వివాహం వలన సంతానం కలుగుతుంది. అనగా జననాలపై ప్రభావం ఉంటుంది. ఏ సమాజమైనా వివాహ స్థితిపై జీవ, సాంఘిక, ఆర్థిక, మత, చట్ట కారణాల ప్రభావాన్ని చూపెడతాయి. ఇండియాలో వ్యక్తుల అభిప్రాయాలు, నమ్మకాలు, అంతస్థును బట్టి పెళ్లి ఆచారాలు వివరంచవచ్చు. ఈ లక్షణాల ఫలితంగా 1971లో దంపతుల శాతం 90 వరకు ఉండగా, ఐర్లాండ్‌లో 70.4 శాతం ఉన్నది.

వివాహస్థితిని నాలుగు విధాలుగా అంచనా వేస్తారు. 1. ఎన్నడూ వివాహం చేసుకోక పోవడం, 2. ప్రస్తుత వివాహితులు, 3. విధవలు, 4. విడాకులు తీసుకున్న వారు లేదా వేరు బడినవారు. ఈ సమాచారాన్ని వివిధ వయస్సులలో స్త్రీ పురుషులకు విడిగా సేకరించారు.

పట్టిక — 4

19 సంవత్సరాల వయస్సుగల స్త్రీల వివాహస్థితి

BRAOU

వయస్సు	పెళ్లికాని వారు	ప్రస్తుత వివాహితులు	విధవలు	విడాకులు తీసుకున్నవారు
15	93.35	6.59	0.03	0.03
16—19	55.90	43.47	0.21	0.42
20—24	10.05	83.44	0.69	0.85
25—29	3.29	94.33	1.59	0.88
30—34	1.20	94.81	3.12	0.87
35—39	0.64	93.17	5.42	0.77
40—44	6.55	87.81	10.86	0.78
45—49	0.44	81.93	15.96	0.67

ఆధారం:— ఫామిలీ వెల్ఫేర్ ప్రోగ్రాం ఇన్ ఇండియా.

దీనివలన ఇండియాలో స్త్రీలు 30 సంవత్సరాలలోపే పెళ్లి చేసుకుంటున్నట్లు 25 ఏళ్లలోపు స్త్రీలలో పెళ్లి చేసుకొన్న వారు 96 శాతం ఉన్నట్లు తేలింది. ఈ వివాహస్థితి వలన జననాల రేటు హెచ్చుగా ఉంటుంది. సమాజంలో సాంఘిక, ఆర్థిక అంతస్థులను బట్టి వివాహ స్థితికూడా ఉంటుంది.

పట్టిక — 5

15—44 వయస్సు మధ్య వివాహస్థితి రీత్యా స్త్రీలలో తేడాలు 1951—81

సంవత్సరం	పెళ్లికానివారు	కొత్తగా పెళ్లయినవారు	విధవలు/విడాకులు తీసుకున్నవారు	మొత్తం
1951	8.22	82.81	8.97	1000.00
1961	9.44	85.81	6.75	100.00
1971	11.00	84.50	4.60	100.00
1981	15.86	80.48	3.66	1000.00

ఆధారం:— ఆశా భిండే, తారా కనిట్కార్, పేజీ 187, ఫామిలీ వెల్ఫేర్ ప్రోగ్రాం ఆఫ్ ఇండియా

దీనివలన 1961లో తప్ప అవివాహిత స్త్రీల శాతం ప్రతి శతాబ్దానికి పెరుగుతున్నట్లుస్పష్టపడింది. ఈ మార్పు వలన జననాలపై ప్రభావం ఉంటుంది.

12.4.6 అక్షరాస్యత

అక్షరాస్యత స్థాయి, విద్యాస్థాయి, అభివృద్ధిలో సామాజిక విప్లవాలు, ఎక్కువ చదువు ఉంటే ఆధునీకరణకు దారితీస్తుంది. జనాభాశాస్త్రంపై, జనన మరణాలపై, వివాహం, వృత్తి ఆదాయం, శ్రమపై కూడా విద్య ప్రభావం ఉంటుంది. దేశంలో విద్యాస్థాయిని బట్టి ప్రణాళికలు సిద్ధం చేయుటానికి, విద్యావిధానాన్ని రూపొందించటానికి ప్రాతిపదిక ఏర్పడుతుంది. అక్షరాస్యత రేటును బట్టి విద్యాస్థాయిని నిర్ణయిస్తారు. ఇండియాలో ప్రతి దశాబ్దంలోను అక్షరాస్యత రేటు అభివృద్ధి చెందుతున్నది.

BRAOU

పట్టిక — 6

భారతదేశంలో అక్షరాస్యత స్థాయి

1901—81లో భారతదేశంలో అక్షరాస్యత స్థాయి జనాభాలో అక్షరాస్యత శాతం

సంవత్సరము	మొత్తం	పురుషులు	స్త్రీలు
1901	5.35	9.83	0.69
1911	5.92	10.56	1.05
1921	7.16	12.21	1.81
1931	9.50	15.59	2.93
1941	16.10	24.90	7.30
1951	16.57	24.95	7.93
1961	24.02	34.44	12.95
1971	29.45	39.45	18.69
1981	36.17	46.89	24.82

Sounce: Asha Bhende and Tarakanitkar : Principles of Population studies. P. 154.

12.4.7 భారతదేశంలో అక్షరాస్యత రేటు

1901లో 5.35 శాతం నుండి 1981లో 36.17 శాతానికి అక్షరాస్యత స్థాయి పెరిగింది. ఈ అభివృద్ధి క్రమపద్ధతిలో లేదు. 1931లో 9.50 శాతం నుండి 1941లో 16.10 శాతానికి పెరిగింది. 1951—61 మధ్య నెమ్మదిగాను, ఆ తరువాత 1941 వరకూ త్వరితగతిని అభివృద్ధి ఉన్నది. 1901లో 9.83 ఉండగా 1981లో 39.45 నుంచి 1901—31 మధ్య నెమ్మదిగాను, ఆ తరువాత 1841 వరకూ త్వరితగతిని అభివృద్ధి ఉన్నది. 1901లో 9.93 నుండి 1931లో 15.59 శాతం, 1941లో 24.90 శాతం, 1951—61 మధ్య 24.95 నుండి 34.44 శాతానికి పెరిగింది. స్త్రీల విషయంలో 1901లో 6.69 శాతం నుండి 1981లో 24.88 శాతానికి అక్షరాస్యత పెరిగింది. పురుషుల అక్షరాస్యత రేటుకంటే స్త్రీల అక్షరాస్యత రేటు సగం వరకు ఉన్నది.

భారతదేశంలో వివిధ రాష్ట్రాలలో అక్షరాస్యత రేటు:

దేశంలో కొన్ని రాష్ట్రాలలో ఎక్కువగాను, మరికొన్ని రాష్ట్రాలలో తక్కువగాను అక్షరాస్యత రేట్లున్నవి. 1981లో కేరళలో 69.17 ఉండగా, అరుణాచల్ ప్రదేశ్‌లో 20.09 శాతం మాత్రమే ఉన్నది. చండీగఢ్‌లో 64.62 శాతం ఉన్నది. కేరళలో స్త్రీలు 64.68 శాతం పురుషులలో 74.93 శాతం అక్షరాస్యత రేటున్నది. ఇందులోను అరుణాచల్ ప్రదేశ్ అతి తక్కువ, గుజరాత్, హిమాచల్‌ప్రదేశ్, కర్ణాటక, కేరళ, మహారాష్ట్ర, మణిపూర్, నాగాలాండ్, పంజాబ్, తమిళనాడు, త్రిపుర, పశ్చిమబెంగాల్ రాష్ట్రాలలో అక్షరాస్యత రేటు జాతీయ స్థాయిని దాటింది. మిగిలిన రాష్ట్రాలు జాతీయ స్థాయిని అందుకోలేక పోయాయి.

అక్షరాస్యతా రేటులో గ్రామ, పట్టణ భేదాలు:

పట్టణాల అక్షరాస్యత రేటు 1981లో 57.49 శాతం కాగా, గ్రామాలలో ఇది 29.65 శాతమే ఉన్నది. పురుషులలో 65.83 శాతం స్త్రీలలో 49.82 శాతం నగరాలలో అక్షరాస్యత రేటున్నది. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో స్త్రీలలో 17.96 శాతం పురుషులలో 40.79 శాతం ఉన్నది. 1971లో 23.69 శాతం అక్షరాస్యత రేటుండగా, 1981లో 29.63 శాతంకు పెరిగింది. అదే కాలంలో నగర ప్రాంతాలలో 52.37 శాతం నుండి 57.40 శాతానికి పెరిగింది.

12.4.8 మతాల నిర్మాణ విధానం

భారతదేశంలో మత ప్రాతిపదికగా సమాజ వ్యవస్థ ఉన్నది. మతాన్ని అనుసరించి ప్రజల ప్రవర్తన, లక్షణాలు భిన్నంగా ఉంటున్నవి. దైనందిన ప్రవర్తనలో కూడా మతం వలన వ్యక్తులలో భేదాలున్నవి. కనుక మత ప్రాతిపదికగా జనాభా పంపిణీ అధ్యయనం చేయటం ముఖ్యం.

భారతదేశంలో మతరీత్యా జనాభా పంపిణీ

భారతదేశంలో ఆరు పెద్దమతాలున్నవి. హిందువులు, ముస్లింలు, సిక్కులు, బౌద్ధులు, జైనులు ఉన్నారు. జ్వరాష్ట్రీయన్, యూదులు స్వల్పంగానే ఉన్నారు. 1951—81 మధ్య జనాభా లెక్కలలో హిందువుల సంఖ్య అత్యధికంగా ఉన్నది. 1951లో 84.98 శాతం ఉన్న హిందువులు 1981 నాటికి 82.55కి తగ్గిపోయారు. ఇతర మతాల ప్రజలు పెరగటం వలన వారితో పోల్చినప్పుడు హిందూ జనాభా కొంత తగ్గినట్లు కనిపిస్తుంది. ముస్లింలలో 1951లో 9.91 శాతం నుండి 1981 నాటికి 11.37కి పెరిగింది. పెద్ద కుటుంబంలోని వారికి మతపరంగా నమ్మకం ఉండటమే ఇందుకు కారణం. ఇండియాలో వీరిది పెద్ద మతాలలో రెండవది.

క్రైస్తవులలో 1951 నుండి 1971 నాటికి జనాభా పెరుగుదల ఉండగా 1981 నాటికి తగ్గుముఖం పట్టింది. 1951లో 2.35 శాతం నుండి 1971లో 2.60 శాతానికి పెరగగా 1981 నాటికి క్రైస్తవుల శాతం 2.43 శాతానికి తగ్గింది. సిక్కులలో ప్రతి దశాబ్దానికి జనాభా పెరుగుతూ వస్తున్నది. 1951—81 మధ్య ఈ పెరుగుదల స్పష్టంగా కనిపించింది.

BRAOU

భారతదేశంలో జనాభాలో బౌద్ధులు [illegible] ఉన్నారు. 1951లో 0.05 శాతం ఉండగా 1961లో 0.74 బౌద్ధులు పెరగటానికి, హిందువులు మహర్ బౌద్ధులుగా మారటమే కారణం. అలా మారిన వారు మళ్లీ హిందూ మతాన్ని స్వీకరిస్తున్నారు. కనుక 1971లో కొద్దిగా జనాభా తగ్గగా, 1981 నాటికి స్వల్పంగా బౌద్ధులు పెరిగారు. జైనులు స్థిరవస్థానంలో ఉన్నారు. 1951లో 0.45 శాతం ఉండగా, 1981 నాటికి 0.48 శాతానికి పెరిగారు.

భారత రాష్ట్రాలలో మత రీత్యా జనాభా పంపిణీ:

దేశంలోని కొన్ని రాష్ట్రాలలో కొన్నిమతాలు, మరికొన్నిచోట్ల వేరే మతాలు ఆధిక్యతలో ఉన్నారు.

హిందువులు: అస్సాం, జమ్మూ కాశ్మీర్, పంజాబు, పశ్చిమబెంగాల్‌లో తప్ప అన్ని రాష్ట్రాలలో హిందువుల జనాభా 75 శాతానికి మించి ఉన్నది. జమ్మూ కాశ్మీర్, పంజాబ్‌లో తప్ప హిందువులలో పెరుగుదల మొత్తం జనాభా పెరుగుదలకు సమంగా ఉన్నది. ఒరిస్సాలో హిందువులు 96.3 శాతం ఉండగా, జమ్మూ కాశ్మీర్‌లో 30.4 శాతం ఉన్నారు.

ముస్లింలు: అన్ని రాష్ట్రాలలోను ముస్లింల జనాభా పెరుగుతున్నది. జమ్మూ కాశ్మీర్‌లో జనాభాలో 60 శాతం ముస్లిములు ఉన్నారు. అస్సాంలో 22.67 శాతం ముస్లింలు ఉన్నారు. అస్సాంలో 22.67 శాతం పశ్చిమబెంగాల్‌లో 20.46 శాతం, కేరళలో 17.5 శాతం, ఉత్తరప్రదేశ్‌లో 15.48 శాతం, బీహార్‌లో 13.48 శాతం ఉన్నారు. అస్సాం, జమ్మూ కాశ్మీర్, గుజరాత్‌లలో ముస్లిం జనాభా తగ్గుముఖం పడుతున్నది.

క్రైస్తవులు: కేరళలో అత్యధికులుగాను, ఆ తరువాత వరుసగా అస్సాం, తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో క్రైస్తవులు ఆధిక్యతలో ఉన్నారు.

సిక్కులు: పంజాబ్‌లో జనాభాలో 35 శాతం సిక్కులు ఉన్నారు. ఇతర రాష్ట్రాలలో ఉత్తరప్రదేశ్‌లో 3.4 శాతం, రాజస్తాన్‌లో 3.3 శాతం, జమ్మూ కాశ్మీర్‌లో 1 శాతం జనాభాలో సిక్కులు ఉన్నారు. పంజాబ్‌లో 1971లో 33 శాతం ఉన్న సిక్కులు 1981 నాటికి 35కి పెరిగారు.

బౌద్ధులు, జైనులు: 1971 జనాభా లెక్కల ప్రకారం జైనులు మహారాష్ట్రలో 27 శాతం, రాజస్తాన్‌లో 19.7 శాతం, గుజరాత్‌లో 17.3, మధ్యప్రదేశ్‌లో 13.3 శాతం ఉన్నారు. మిగిలిన రాష్ట్రాలలో జైనులు చాలా పరిమితంగా ఉన్నారు. బౌద్ధులలో 86 శాతం మహారాష్ట్రలో ఉన్నారు. అల్పసంఖ్యాక మతాల జనాభా భిన్న రాష్ట్రాలలో పెరుగుతుండటం గమనార్హం. హిందువులలో జమ్మూ కాశ్మీర్‌లో తప్ప మిగిలిన రాష్ట్రాలలో పెరుగుదల తగ్గుముఖంలో ఉన్నది. ముస్లింల సంఖ్య పెరుగుతున్నది.

12.5 సారాంశం

భారత దేశంలోని అన్ని రాష్ట్రాలలోను స్పష్టమైన పెరుగుదల ఉన్నది. జనాభా సాంద్రత, నివసించే ప్రాంతము, రాష్ట్ర రాజకీయ పరిహద్దులను బట్టి జనాభా పరిమాణం నిర్ణయిస్తారు. జనాభాలో శాతాల పంపిణీం ఆధారంగా వయోపమాహారాన్ని కొలుస్తారు. జనాభాల మార్పు వలన వయస్సు, లైంగిక అంశము మారుతుంటుంది.

12.6 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies.*

BRAOU

2. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography.*
3. *Sinha and Zackaria* : *Elements of Demography.*
4. *Vignesha* : *Demography.*

12.7 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.

1. ఇండియాలో జనాభా పెరుగుదల వివరింపుము.
2. ఇండియా జనాభాలో వయస్సు, స్త్రీ పురుష భేదం అంశాన్ని వివరింపుము.
3. ఇండియాలో మతాంశాన్ని వివరింపుము.

II. ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.

1. ఇండియాలో వయోపిరమిడ్‌ని వివరింపుము.
2. వివాహస్థితిని బట్టి ఇండియాలో జనాభా పంపిణీని గురించి వ్రాయుము.
3. ఇండియాలో అక్షరాస్యత రేటు పెరుగుదలను గురించి వ్రాయుము.
4. స్త్రీ పురుష భేద నిష్పత్తి అనగానేమి? కొన్ని మతాలలో స్త్రీ పురుషభేద నిష్పత్తిఎక్కువగా ఉండటానికి కారణాలేమిటి?
5. అక్షరాస్యత రేటులో గ్రామ పట్టణ భేదాలేమిటి?
6. ఇండియాలోని హిందువులలో ప్రాంతీయ అసమానతను వివరింపుము.

BRAOU

ఖండం—4: ప్రత్యుత్పత్తి

BRAOU

భాగం – 13: ప్రత్యుత్పత్తి – అర్థం, ప్రాధాన్యత

విషయక్రమం

13.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
13.1 పరిచయం
13.2 ప్రత్యుత్పత్తి అధ్యయన ప్రాధాన్యత
13.3 భారత ట్రెండ్ ప్రత్యుత్పత్తి
13.4 సంతాన [illegible]
13.5 సంతానోత్పత్తిని ప్రభావం చూపే కారకాలు
    13.5.1 గర్భధారణ – ప్రత్యుత్పత్తి
    13.5.2 వంధ్యము
    13.5.3 ప్రత్యుత్పత్తి జీవసంబంధ విషయాలు
    13.5.4 సంతానోత్పత్తి వయస్సు
    13.5.5 సాంఘిక సాంస్కృతిక విషయాలు ప్రత్యుత్పత్తిపై చూపే ప్రభావం
    13.5.6 కుటుంబ పరిమాణం – సాంఘిక ప్రమాణాలు
13.6 సారాంశం
13.7 చదవదగిన పుస్తకములు
13.8 నమూనా ప్రశ్నలు

13.0 ఉద్దేశ్యాలు, లక్ష్యాలు

మానవ ప్రత్యుత్పత్తి ప్రాధాన్యత, అర్థం, ప్రత్యుత్పత్తి – సఫలవంతమైన గర్భధారణ, సంతానోత్పత్తి – వయస్సు, వంధ్యము, జీవ సంబంధ విషయాలు, సాంఘిక సాంస్కృతిక విషయాలు, కుటుంబ పరిమితి, సాంఘిక ప్రమాణాలను చర్చించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- మానవ ప్రత్యుత్పత్తి ప్రాధాన్యతను వివరించగలరు,
- ప్రత్యుత్పత్తిని ప్రభావం చేసే కారకాలను వివరించగలరు.

13.1 పరిచయం

జనాభా అధ్యయనంలో ప్రత్యుత్పత్తిని పరిశీలించడం ఒక ముఖ్య విషయం. మానవ ప్రత్యుత్పత్తి మానవ సమాజాన్ని కొనసాగించడానికి బాధ్యత వహిస్తుంది. మానవ ప్రత్యుత్పత్తిపై ఆధారపడి ప్రపంచ జనాభా పెంపుదల ఉంటుంది. ప్రత్యుత్పత్తియనేది ఒక ప్రత్యక్ష శక్తిగా జనాభా మార్పులకు ప్రధానం మాత్రమేగా, మరణాల వలన జరిగే నష్టాన్ని భర్తీ చేస్తుంది. ఏదైనా సమాజంలో పుట్టుకల కంటే మరణాలెక్కువైతే ఆ సమాజం నశించి పోతుంది. పుట్టుకల సంఖ్య మరణాల కంటే ఎక్కువైతే సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ సమస్యలు తలెత్తుతాయి. మానవ సంతానం అనేది ఒక క్లిష్టమైన విధానం. మానవ సంతాన పరిమాణంలో అనేక సాంఘిక, సాంస్కృతిక – ఆర్థిక, మానసిక, రాజకీయ కారణాలు ఇమిడి ఉంటాయి. ఈ కారణాలే సంతానంలో స్థాయిని, తీరును నిర్ధారిస్తాయి.

BRAOU

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధానికి పూర్వం, జనాభా సంతాన అధ్యయనం అంతా గణితంలో ఉండేది. సాంఘిక, సాంస్కృతిక, మానసిక, ఆర్థిక, రాజకీయ కారణాలకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చేవారు కాదు. జనాభా అధ్యయనంలో ఇంకా అప్పటికి క్రమవిధానం పెంపొందక పోటమే ఇందుకు కారణం.

13.2 ప్రత్యుత్పత్తి అధ్యయన ప్రాధాన్యత

యూరప్ ఉత్తర అమెరికాలలో 1930 ప్రాంతంలో వచ్చిన ఆర్థిక మాంద్యం వలన సంతాన విషయాలు బాగా అధ్యయనం చేయగా జననాలు తగ్గిపోయినట్లు తెలిసింది. జననాలు పెరగడం, స్థిరపడటం, తగ్గిపోవటం జరిగింది. అప్పటి నుండి జననాలు తగ్గిపోవడమో లేక స్థిరంగా ఉండటమో జరుగుతుందని జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించారు. ఆర్థికంగా మళ్లీ బాగుపడిన తరువాత పిల్లలు విపరీతంగా పుట్టడంలో జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు కలవరం చెందారు. సామాజిక శాస్త్రజ్ఞులు అప్పటి నుండి సాంఘిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ కారణాలకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చి సంతాన విషయాన్ని పరిశీలించారు. దీనివలన కుటుంబాలను చిన్నవిగా క్రమబద్ధం చేసుకోవచ్చని గ్రహించారు.

ఇతరదేశాలలో సాంఘిక, సాంస్కృతిక, ఆర్థిక, రాజకీయ కారణాల వలన సంతానంలో తేడాలుంటూ వచ్చాయి. రుమేనియాలో గర్భస్రావాన్ని చట్టబద్ధం చేయటంవలన జననాలు బాగా తగ్గాయి. 1956లో 1000కి 24.2 మంది పుట్టగా 1966 నాటికి 1000కి 14.3 జననాలకు తగ్గాయి. 1966లో గర్భస్రావాన్ని నిరోధించగా ఒక ఏడాదిలోనే జననాల రేటు 27.4కు పెరిగింది.

1960లో అభివృద్ధి చెందిన, చెందుతున్న దేశాలలో జనాభా పెరుగుదలకు జననాల రేటు కారణమని కనుగొన్నారు. జనన మరణాల వలన పెరుగుదల ఆధారపడుతుంది. వలసలు, మరణాలు అనేవి ప్రజల ప్రవాహం వలన అంతగా ప్రభావితం కాదు అని తేలింది. అభివృద్ధి చెందే దేశాలలో కూడా మరణాల రేటు బాగా తగ్గిపోగా ఇంకా తగ్గిపోయే సూచనలున్నాయి. అయితే జననాల సంఖ్య బాగా పెరిగిపోగా దేశ ఆర్థికాభివృద్ధికి అనేక ఉపద్రవంగా పరిణమించింది. జననాల రేటును, ప్రత్యుత్పత్తి, ఇతర విషయాలను గురించి సంతానాన్ని గురించితగిన జ్ఞానాన్ని అందించాలని కనుగొన్నారు. ఈ గుర్తింపు వలన సామాజిక, మానసిక, ఆర్థిక, మానవశాస్త్ర అధ్యయనాలకు ఆసక్తి పెరిగింది. జీవశాస్త్రాలు కూడా సంతానాన్ని అధ్యయనం చేయటంలో ఆసక్తి చూపారు. వీరితోపాటు విధాన విశ్లేషకులు, పరిపాలకులు, డాక్టర్లు, స్త్రీల రచయితలు సంతాన అధ్యయనంలో ఆసక్తిచూపి, కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాలకు ఈ జ్ఞానాన్ని అన్వయించారు. ఈ రంగంలో పరిశోధనకు కూడా వారు తోడ్పడ్డారు. 1960 తరువాత అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో సంతాన అధ్యయనానికి ఇదంతా తోడ్పడింది.

ప్రత్యుత్పత్తి అధ్యయనంలో ఆసక్తి పెరగడానికి జనాభాలో వయస్సు నిర్మితి ప్రాధాన్యత వహించింది. ఏ జనాభా వయో నిర్మితియైనా సంతానం వలన నిర్ధారితమవుతుంది. ఆ వయోనిర్మితిలో మార్పులు వస్తే, సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ రంగాలలో తీవ్ర సమస్యలు తలెత్తవచ్చు. నమూనా సర్వేలు చేయటంతోనూ, ఇతర సామాజిక పద్ధతులు పెంపొందడం వలన సంతానాన్ని తెలుసుకునేటందుకు కొత్త విధానాన్ని ప్రయోగించటం వలన, భిన్న కోణాల నుండి సంతాన అధ్యయనం సాధ్యమైంది. నమూనా సర్వేలు జాగ్రత్తగా నిర్వహిస్తే సంతాన ధోరణులఅధ్యయనం చేయవచ్చు. మానవ సంతానంలో గర్భనిరోధక పరికరాలు వాడటం, గర్భస్రావ, సంయోగం మొదలైన విషయాలను అధ్యయనం చేయటం సాధ్యమైంది. ఈ విషయాలు వ్యక్తిగతమైనవి గనుక క్రమబద్ధమైన విశ్లేషణకు అంతగా వీలుకావడం లేదు. అయినప్పటికీ, వేరు భిన్న సాంస్కృతిక ధోరణులలో మానవ సంతానాన్ని గురించి అధ్యయనం చేయగలుగుతున్నారు.

1981 జనాభా లెక్కల ప్రకారం ఈ విషయంలో [illegible] శక్తి పెరిగినట్లు నిర్ధారితమైంది. 1971—81 మధ్య జనాభా పుట్టుకరేటు 1000కి 39 వరకూ ఉన్నట్లు శాస్త్రజ్ఞులు భావించారు. ఈ పెరుగుదల వల్ల వారు ఆందోళన వ్యక్తపరిచారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. ప్రత్యుత్పత్తిని అధ్యయనం చేయడం వలన లాభాలేమిటి?

....

....

....

....

....

....

13.3 భారత స్త్రీలలో ప్రత్యుత్పత్తి

సగటున వర్తేంచు బట్టి భారత స్త్రీ 15—40 సంవత్సరాల వివాహ జీవితంలో సగటున 6 నుండి 8 మంది సంతానాన్ని పొందుతుందని అంచనా వేశారు. స్త్రీ ఏ వయస్సులో వివాహం చేసుకున్నది అనే విషయాన్ని బట్టి [illegible] నిర్ధారితమవుతుంది. అమెరికా, కెనడా దేశాల్లోని హట్టరైట్ సెక్ట్ సమాజంలోని స్త్రీ 18 సంవత్సరాలకు వివాహమాడి సంతానోత్పత్తి వయస్సు అంతా భర్తతో గడిపితే 12 మంది పిల్లలను కనవచ్చని అంచనా వేశారు. 14—15 సంవత్సరాలలో పెళ్ళయిన కోకోస్ దీవులలోని స్త్రీ 8 నుండి 10 మంది పిల్లలను పొందగలదని భావించారు. 16 సంవత్సరాలకు పెళ్ళాడితే, 9, 3, 8.8., 7.3. పిల్లల్ని [illegible] అంచనా వేశారు. ముస్లింలలోనూ, క్రైస్తవులలోనూ సగటు సంఖ్య 7—8 మధ్య ఉంటున్నది. గ్రామీణ [illegible] పట్టణాలు వాటి కంటే ఇందులో సంతానం సగటున ఎక్కువగా ఉన్నట్లు తేలింది. మానసిక, సాంఘిక, సాంస్కృతిక కారణాలే ఇందుకు ప్రధాన పాత్ర వహిస్తున్నాయి.

సంతానోత్పత్తి కాలంలో ఎంతమంది పిల్లలు పుడతారనే దాన్ని బట్టి స్త్రీ సంతాన శక్తిని చూపిస్తారు. జీవ, సాంస్కృతిక కారణాలతోపాటు సామాజిక పరిస్థితులు కూడా జననాలను నిర్ణయిస్తాయి. సాంఘిక ఆచారాలు, సాంఘిక నిర్మాణం మారితే సంతానంలో తగ్గుముఖం పడుతుంది. ఒక దేశంలో జననాలరేటు తక్కువగా ఉంటే జనాభా తగ్గడానికి లేదా పెరుగుదల [illegible] ఉంటుంది. ఫ్రాన్స్‌లో ఇలాగే జరిగింది. జననాల రేటు ఎక్కువగా ఉంటే జనాభా పెంపుదల జరిగి, పరిమితమైన ఉద్యోగాలు, ఇళ్ళు విద్యారంగంపైన ఒత్తిడి ఏర్పడుతుంది. ఆ దేశంలో బాధలు సర్వసాధారణంగా ఉంటాయి. ఒక దేశంలో జననాలు, మరణాలు ఎక్కువగా ఉండటం, లేదా జనన మరణాలు పరిమితంగా ఉండటం అనేది ఆ సమాజంలోని నాగరికత స్థాయిని చూపిస్తుంది.

BRAOU

13.4 సంతాన ధోరణులు

ప్రపంచ వ్యాప్తంగా సంతాన ధోరణులు స్వల్పంగాను, అధికంగాను ఉన్న దేశాలుగా విభజించారు. తక్కువ సంతానం ఉన్న చోట వెయ్యికి 30 మంది జననాలు ఉన్నాయి. ఎక్కువ సంతానమున్నచోట వెయ్యికి 30 మంది పుట్టారు.

తక్కువ సంతానంగల దేశాలను మూడు విభాగాలు చేశారు. మొదటి విభాగంలో పశ్చిమ, మధ్య యూరప్‌లోని దేశాలు, అర్జెంటీనా, ఆస్ట్రేలియా, కెనడా, ఇజ్రాయిల్, న్యూజిలాండ్, అమెరికాలు ఉన్నాయి. ఈ దేశాలు 1930—50 మధ్య పిల్లలు విపరీతంగా పుట్టి, మళ్లీ, సమావస్థాయి వచ్చింది. రెండవ విభాగంలో దక్షిణ, ఆగ్నేయ యూరప్ దేశాలున్నవి. వీటిలో పారిశ్రామికీకరణ తక్కువగా ఉన్నది. 1930—50 మధ్య సంతాన స్థాయి క్రమంగా తగ్గుముఖంలో ఉన్నది. 1950 చివరలో కంటే సంతాన సగటు స్థాయి తక్కువగా ఉన్నది. రుమేనియా గర్భస్రావాలను పరిమితం చేయుటంలో జననాల రేటు పెరిగింది. 1967లో వెయ్యికి 28 జననాల రేటు పెరిగింది, 1975 నాటికి వెయ్యికి 19 జననాలకు తగ్గింది. మూడవ విభాగంలో జపాన్, తైవాను దీవుల వంటి విదేశాలున్నవిరెండవ ప్రపంచ యుద్ధం చివరి వరకూ అధిక సంతానం గల దేశాలు 1950లో బాగా తగ్గిపోయి ఆ తరువాత కొంత కోలుకున్నాయి.

ఆఫ్రికా, ఆసియా, మధ్య దక్షిణ అమెరికాలు అధిక సంతానం గల దేశాలు, రెండు దశాబ్దాలలో ఆధారపడదగిన జననాల లెక్కలను సేకరించిన దేశాలు తక్కువ.

ఇండియాలో సంతాన ధోరణులు జనాభా మార్పులో ఒక ప్రధానాంశంగా ఉన్నది. ఇతర దేశాలతో పోల్చితే ఇండియాలో సరిగా పుట్టి, బ్రతికే సంఖ్య ఎక్కువ ఐక్యరాజ్య సమితి లెక్కలను బట్టి ప్రపంచంలో నాలుగు మిలియన్ల జననాలు సాలీనా ఇండియాలో అధికంగా ఉన్నాయి.

1981 జనాభా లెక్కలను బట్టి చాలా ఆసక్తికరమైన అధ్యయనం ప్రారంభమైంది. 1961—71 మధ్య ఉన్న జనాభా పెంపుదల 2.2. కాగా 1971—81 మధ్య కూడా ఇదే పెరుగుదల ఉన్నది. కాని వెయ్యికి 39 శాతం అధికంగా జనాభా పెరుగుదల ఉండవచ్చునని జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు అంచనా వేశారు. కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమం జనాభాపై ప్రభావం చూపలేకపోయిందని భయపడ్డారు.

ఇండియాలో నమోదైన సమాచారం ప్రకారం సరైన జననాల విషయం తెలియదు. నమోదు లోపభూయిష్టంగా ఉండటమే ఇందుకు కారణం. ఈ సమాచారాన్ని జనాభా లెక్కలపై ఆధారపడి లేదా పరోక్ష పద్ధతులలో సేకరిస్తారు. 1961—71 మధ్య 1000కి సుమారు 40—42 మంది జననాలుగా అంచనా వేశారు. 1931—41, 1941—51, 51—61, 61—71 మధ్య జననాల సమాచారాన్ని పరోక్ష పద్ధతిలో సేకరించి చూపారు.

ఇటీవల నమూనా నమోదు విధానాన్ని బట్టి అంచనా వేయగా 1971లో 36.9 1977లో 32.9 జననాల రేటు ఉన్నట్టు అంచనా వేశారు. గ్రామీణ ప్రాంతాలకంటే నగరాలలో జననాల రేటు తక్కువగా ఉన్నది. నగరాలలో సంతానం తక్కువకావడమే ఇందుకు కారణం. మొత్తం మీద ఇండియాలో సంతానం అధికంగా ఉన్నది. ఇందులో ప్రాంతాల వారీగా భేదాలున్నవి. కుటుంబ నియంత్రణ పథకాలను అమలు పరచడంలో భేదాల వలన ఇలా జరిగింది.

13.5 సంతానోత్పత్తిపై ప్రభావం చూపే కారకాలు

స్త్రీలలో సంతానోత్పత్తి శక్తిపై ప్రభావం చూపే సాంఘిక, సాంస్కృతిక, ఆర్థిక విషయాలను చర్చించేముందు, గర్భధారణకు, సంతానానికి మధ్య ఉన్న భేదాన్ని గమనించాలి. సజీవంగా బిడ్డనుకనే శక్తి ఉన్న స్త్రీ పురుషులకు సంతానోత్పత్తి శక్తి ఉన్నట్లు భావిస్తారు. ఈ విషయాన్ని లెక్కలలో చూపరు. అయితే సంతానం ద్వారా దీనిని పరిశీలిస్తారు. సంతానోత్పత్తిలో మానసిక కారణాలు కూడా సేకరిస్తారు.

సంతానం వ్యక్తి విషయంలోకాని సమూహం విషయంలోగాని అన్వయించి సంతానోత్పత్తి జరిగే తీరును గమనిస్తారు. ఒక స్త్రీకి ఎందరు సంతానమనేది పరిశీలనాంశంగా ఉంటుంది.

13.5.1 గర్భధారణ – [illegible]

[illegible] సంతానోత్పత్తి [illegible] స్త్రీలు [illegible] అమెరికాలో 2.4 [illegible] 8.2 ఉన్నది.

13.5.2 [illegible]

[illegible] స్త్రీ [illegible] అవకాశం [illegible] సంతానోత్పత్తి [illegible] లోపాలు మానసిక కారణాలు [illegible] అవకాశం ఉన్నది.

13.5.3 ప్రత్యుత్పత్తి సంబంధ విషయాలు

[illegible] పురుషుల లైంగిక ప్రవర్తన ప్రభావం ఉంటుంది. వివాహం, [illegible] సంతానోత్పత్తి ఉండాలనేది సర్వసాధారణంగా సమాజం కోరుకుంటుంది. [illegible]

13.5.4 సంతానోత్పత్తి వయసు

[illegible] 15–45 [illegible] స్త్రీ సంతానానికి [illegible] ఎక్కువగా ఉండే వయసు [illegible] స్త్రీ [illegible] తరువాత ఆగిపోతుంది. [illegible] ప్రవేశిస్తారు. [illegible] ఇంగ్లండులో 12.9 [illegible] 13.8 సంవత్సరాలకు స్త్రీలు [illegible] 142 [illegible]

స్త్రీ సంతానోత్పత్తి [illegible] 30–3[illegible] [illegible]

వయస్సు మించిన తరువాత సంధ్య కాలం ప్రవేశిస్తుంది. 13 నుండి 19 సంవత్సరాల మధ్య స్త్రీలలో ఇది హెచ్చుగా ఉన్నది. దీనికి ప్రధాన కారణం ఋతుస్రావ కాలం సరిగ్గా వ్యవస్థీకృతం కాకపోవడమే. 20–25 సంవత్సరాల మధ్య సంతానోత్పత్తి శక్తి స్త్రీకి అధికంగా ఉంటుంది. తరువాత క్రమేణా తగ్గిపోయి 38 సంవత్సరాల తరువాత బాగా పడిపోతుంది. 50 సంవత్సరాలకు అది శూన్యదశకు చేరుకుంటుంది.

13.5.5 సాంఘిక సాంస్కృతిక విషయాలు ప్రత్యుత్పత్తిపై చూపే ప్రభావం

అనేక సాంఘిక సాంస్కృతిక కారణాల ప్రభావం సంతానంపై ఉంటుంది. అవివాహిత స్త్రీలు, వితంతువుల వలన భగ్నమైన వివాహాలు, ఎడబాటు, వదిలిపెట్టి పోవటం, అనారోగ్యం, అశక్తత మొదలైన శారీరక లోపాలు, తాత్కాలిక ఎడబాటు గర్భనిరోధక పరికరాల వినియోగం, ఇలాంటివి పేర్కొనదగిన కారణాలు, అనుకోకుండానూ కావాలని జరిగే పిండ మరణాలు కూడా ఉన్నవి.

ఈ సాంఘిక సాంస్కృతిక కారణాలు ప్రత్యక్ష పరోక్ష ధోరణిలో సంతానంపై ప్రభావాన్ని చూపెడతాయి. ఎక్కువ మంది దంపతులు సంతాన నిరోధక పరికరాలు వాడితే సంతాన స్థాయి తగ్గిపోతుంది. ఇందుకు భిన్నంగా జరిగితే సంతానస్థాయి పెరుగుతుంది. ఈ పరిస్థితులన్నీ వివిధ సమాజాలలో భిన్న స్థితులలో సంభవిస్తూనే ఉంటాయి.

13.5.6 కుటుంబ పరిమాణం — సాంఘిక ప్రమాణాలు

సాధారణ స్త్రీ పురుషులు నలుగురు పిల్లలు ఉంటే ఆదర్శ కుటుంబంగా అభిప్రాయపడుతున్నారు. ఇందులో ఇరువురు కుమారులు ఉండాలని, దీనివలన వంశం కొనసాగుతుందని, తల్లిదండ్రులకు అంత్యక్రియలు చేసేవారు ఉండాలని తండ్రి ఆత్మశాంతితో ప్రవేశించుటకు కుమారులు కావలెనని భావిస్తారు. తల్లిదండ్రులు జబ్బుపడినప్పుడు కుమారులు వారి సంరక్షణ చూస్తారని. అయితే ఈ విషయంలో ఏకాభిప్రాయం లేదు. పిల్లలు దైవదత్తాలని ఈ విషయంలో మనం చేయగలిగేదేమీ లేదని కొందరు అంటారు.

స్త్రీ విద్య ఉన్నతంగా ఉన్నచోట చిన్న కుటుంబాన్ని గురించి ఆదర్శాలు, ప్రమాణాలు వేరుగా ఉన్నవి. స్త్రీలు పిల్లల పట్ల హేతువాద దృక్పథాన్ని పెంపొందించుకొని, పరిమిత కుటుంబాన్ని కోరుకుంటారు. ఆ సమాజాలలో బాల్యవివాహాలు తక్కువగా ఉంటాయి. నిరక్షరాస్యత స్త్రీలలో ఎక్కువగా ఉంటే బాల్య వివాహాలు సర్వసాధారణంగా ఉంటున్నవి. భార్యలుగాను, స్త్రీలుగాను తమ పాత్రను గురించి పరిమిత కుటుంబాన్ని గురించి మహిళలలో అభిప్రాయాలు త్వరగా మారవు.

కొన్ని సమాజాలలో అధిక సంతానానికి అనుకూలంగ ఉన్నప్పటికీ, ఆచార వ్యవహారాలు ఇందుకు సహకరించవు. ఇంటియందు కుమార్తె గర్భం ధరించినప్పుడు తల్లి గర్భవతి కాకూడదు అలాగే జరిగితే ఆమెను చిన్న చూపు చూసి విమర్శకు గురిచేస్తారు. ఇలాంటి సాంఘిక కట్టుబాట్ల వలన సంతానంపై ప్రభావం ఉంటుంది. సంతానంపై మానసిక, సామాజిక, ఆర్థిక సాంస్కృతిక కారణాల ప్రభావం ఉంటుందని నిర్ధారణ అయింది. ఇందులో వివాహ వయస్సు, విధవలు కావటం, విధవ పునర్వివాహం, మతం, సంప్రదాయపరమైన లైంగిక కట్టుబాటు, సంతానానికి తల్లి పాలిచ్చే కాలం, వంధ్యత్వం, పోషకాహార లోపం, చిన్న వయస్సులో ప్రసవించటం, విధవల వివాహాలపై నిషేధం ఎక్కువ కాలం పాటించడం వంటివి కూడా సంతానంపై ప్రభావం చూపెడతాయి. ప్రభుత్వం ఇటీవల కుటుంబ నియంత్రణ పథకాల ద్వారా అధిక సంతానాన్ని అదుపులో పెడుతున్నది. వివాహ వయస్సును పెంచటం వలన కూడా ఇది సాధ్యమవుతున్నది. విద్య ఉపాధి వలన యువతులలో కృషివారి ఉత్తరోత్తరా సంతానంపై ప్రభావం చూపెట్టనున్నవి. కుటుంబ నియంత్రణ పథకాలను స్వచ్ఛందంగా అనుసరించడం ఉద్యోగులకు ప్రోత్సాహకర ఉపయోగాలు చూపెట్టవు.

BRAOU

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

2. సంతానోత్పత్తిపై ప్రభావం చూపే కారణాలేమిటి?

13.6 సారాంశం

జనాభా అధ్యయనంలో ప్రత్యుత్పత్తిని పరిశీలించటం ఒక ముఖ్య విషయం. మానవ ప్రత్యుత్పత్తి మానవ సమాజాన్ని కొనసాగించటానికి బాధ్యత వహిస్తుంది. ప్రత్యుత్పత్తి అధ్యయనంలో ఆసక్తి పెరగటానికి జనాభాలో పెరుగుదల విస్తృత ప్రాధాన్యత వహించింది. భారత దేశంలో సంతాన [illegible] ఒక ప్రధానాంశంగా ఉన్నది. గర్భధారణ – ప్రత్యుత్పత్తి, సంతానోత్పత్తి వయస్సు, వంధ్యత్వం, జీవ సంబంధ విషయాలు, సాంఘిక, సాంస్కృతిక విషయాలు, కుటుంబ పరిమాణం, సాంఘిక ప్రమాణాలు ప్రత్యుత్పత్తిని ప్రభావితం చేస్తాయి. విద్య, ఉపాధి వంటి యువతులలో వృద్ధిచెందితే ఉత్తరోత్తరా సంతానంపై ప్రభావం [illegible] అమలుపరచడం [illegible] ప్రోత్సాహక ఉపయోగాలు చూపెట్టినప్పు.

13.7 చదువదగిన పుస్తకములు

1. S.N. Agarwala : India's Population Problems
2. Thomlinson : Population Dynamics
3. Asha Bhende and Kanitkar : Principles of Population Studies

13.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.

1. ప్రత్యుత్పత్తి [illegible] ప్రాధాన్యాన్ని తెలపండి.
2. ప్రత్యుత్పత్తికి, గర్భధారణకు (Fecundity) మధ్యగల వ్యత్యాసాన్ని తెలపండి.
3. ప్రత్యుత్పత్తిని ప్రభావితం చేసే వివిధ కారకాలను క్లుప్తంగా వర్ణించండి.

II. ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.

1. [illegible] పరిమాణం — [illegible] ప్రమాణం
2. [illegible] సంబంధమైన కారకాలు
3. ప్రత్యుత్పత్తి [illegible]

భాగం — 14: ప్రత్యుత్పత్తి లెక్కల వివరణ

విషయక్రమం:

14.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

14.1 పరిచయం

14.2 ప్రత్యుత్పత్తి లెక్కల వివరణ

- 14.2.1 జననాల రేటు (Crude Birth Rate)
- 14.2.2 సాధారణ సంతాన తీరు (General Fertility Rate)
- 14.2.3 ప్రత్యేక వయస్సులో సంతానం
- 14.2.4 మొత్తం సంతాన తీరు
- 14.2.5 మొత్తం సంతానోత్పత్తి రేటు
- 14.2.6 జనాభా, వయసు సంఘటితంపై ఇట్టే అంచనా

14.3 సారాంశం

14.4 చదవదగిన పుస్తకములు

14.5 నమూనా ప్రశ్నలు

14.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

పుట్టుక, సంతానతీరు, ఆయా వయసులలో సంతాన తీరు, మొత్తం సంతానం తీరు, సంతానోత్పత్తి రేటు, జనాభా లెక్కల ఆధారంగా వయసు సంపిణీ మొదలైన వాటి దృష్ట్యా సంతాన లెక్కల వివరాలు తెలుసుకొనుట, జనన మరణాల పట్టిక, జనాభా లెక్కలు, సర్వేల ఆధారంగా సమాచారాన్ని సేకరించుట అనే అంశాలు ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశాలు. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు

- ప్రత్యుత్పత్తి లెక్కల వివరణను వివరించగలరు.

14.1 పరిచయం

ఒక శతాబ్దం నుండి ఇండియా జననాల నమోదు ఉన్నది. దీనితో సంతాన ధోరణులను అధ్యయనం చేయుటానికి జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు దీనిని వినియోగించుకున్నారు. (కార్ — సాండర్స్ 1936, వైన్ — గార్డన్ 1971). ఈ నమోదు లెక్కలు అంత ఆధారపడదగినవి కావు. కనుక ఇటీవలి సంతాన ధోరణులను అంచనా వేయవలసి ఉన్నది. ప్రతి పదేళ్లకొకసారి సేకరించే జనాభా లెక్కలలో భిన్న వ్యాఖ్యానాలు ఉన్నాయి. 1961—71 మధ్య ఇండియాలో 40 శాతం లెక్కల కంటే జననాల నమోదయ్యాయని ఒక అధ్యయనం తెలుపుతున్నది. జననాల నమోదువలన సరైన సమాచారం లభిస్తుంది. కొన్ని రాష్ట్రాలలో నమోదైన 40 శాతం లెక్కల కంటే, జననాల ప్రతి సంవత్సరం ఈ జననాల నమోదు లెక్కలు అందుబాటులో ఉంటున్నవి. దీనితోపాటు పుట్టుక, లైంగికం, పుట్టుక క్రమం, తల్లిదండ్రుల మతం, వృత్తి, జన్మస్థలం కూడా వివరంగా తెలుస్తున్నవి. ఐక్యరాజ్య సమితి జనాభా గ్రంథంలో ప్రతి సంవత్సరం వివిధ దేశాల జననాల గురించి, తల్లి వయసు, సంతాన లైంగిక, గ్రామాలలో లెక్కలతోసహా చూస్తున్నారు. 1945—50, 1959, 1969, 1975లో సంతానమనేది ఒక ప్రత్యేక అంశంగా వివిధ దేశాల నుండి సమాచారాన్ని సేకరించి ప్రచురించారు.

BRAOU

[illegible]

14.2 [illegible] (Measures of fertility)

[illegible]

14.2.1 [illegible] (Crude Birth Rate)

[illegible]

[illegible] 1000

[illegible] 1100 [illegible] 6,280 [illegible]

110 X 1,000 = 17.[illegible]

6,280

[illegible]

14.2.2 సాధారణ [illegible] (General Fertility Rate)

[illegible] 15 [illegible] 44 [illegible] 15—44 [illegible]

అయినా ఒకానొక ప్రాంతంలో, ఒక సంవత్సరంలో సంతానాన్ని పొందిన స్త్రీలను మాత్రమే స్వీకరించి వారి సంఖ్యను వెయ్యిలో చెప్పిస్తారు.

బి X యక్స్ బి X

పి పి

బి: ఒక సంవత్సరం మధ్యలో 15 మరియు 44–49 వయస్సులో ఉన్న స్త్రీల జనాభా

1965–66 సంవత్సరము మధ్యలో మద్రాసులో సాధారణ సంతాన రేటు ఈ విధంగా ఉంది.

1965–66లో ఉత్పత్తియైన జననాల సంఖ్య: 110

1965–66 సంవత్సరము మధ్యలో 15–45 వయస్సులో ఉన్న స్త్రీల జనాభా : 1,125

1965–66లో సాధారణ ప్రత్యుత్పత్తి : 110 X 1000; 97.97

1125

మద్రాసులో 1965–66 మధ్య 1000 మంది స్త్రీలకు సర్వేచేసిన ప్రాంతంలో 97.77 శిశువులు ఉన్నట్లు సూచితమైంది. ఈ పద్ధతి సంతాన శక్తిని సేకరణలో కొంత అభివృద్ధి సాధించింది. అయితే, స్త్రీలందరిలో సంతానోత్పత్తి ఒకే తీరుగా లేదు. 72 దేశాలను పరిశీలించిన తరువాత 15–19 సంవత్సరాల మధ్య సంతానోత్పత్తి ఎక్కువగాను వున్నట్లు నిర్ధారణ అయింది.

వివాహితులైన అధిక సంఖ్య స్త్రీలలో సంతానోత్పత్తి శక్తి ఉన్నప్పటికీ ఉండగా, మరికొన్ని దేశాలలో 50 సంవత్సరాలకు ఈ శక్తి క్షీణదశకు వస్తుంది. స్త్రీలలో సంతానోత్పత్తి శక్తి ఒకే తీరుగా ఉండనందున సంతాన రేటును నిర్ధారించడంలో సాధారణ సంతాన రేటు పద్ధతిని అంత సమర్థవంతమైనదిగా భావించుటలేదు.

14.2.3 ప్రత్యేక వయసులలో సంతానం

స్త్రీలలో 20–24, 25–29 సంవత్సరాల మధ్య సంతానోత్పత్తి సమాచారాన్ని అందించే పద్ధతిని సేకరించారు. అది వార్షిక పద్ధతిలో పొందుపరుస్తారు. మద్రాసు నగరంలో 1965–66లో 20–24 సంవత్సరాల మధ్య ఉన్న 250 మంది స్త్రీల సంతాన రేటును పరిశీలించారు. మొత్తం 250 మంది స్త్రీల సంఖ్యను ఆ కాలంలో పుట్టిన 40 మంది పిల్లలతో భాగించారు.

ఆ రేటు 20–24 సంవత్సరాల మధ్య స్త్రీలలో వెయ్యి మందిలో 160 మంది పిల్లలు పుట్టారు.

మద్రాసు నగరంలో 1965–66లో చేసిన నమూనా సర్వే

వయస్సు	జననాలు	స్త్రీలు	ప్రత్యేక వయస్సు సంతానరేటు $(25+3^{8}) \times 1000 =$
15–19	10	340	29.4
20–24	47	365	128.76
25–29	38	319	119.14
30–34	27	292	92.46
35–39	8	211	11.04
40–44	2	181	418.35
	132	1708	

BRAOU

[illegible] ఉంటుంది [illegible]

14.2.4 మొత్తం సంతాన రేటు

15 నుండి 44 లేదా 49 సంవత్సరాల మధ్య [illegible] 20, 21, 22, 23, [illegible] 1000 [illegible] మొత్తం సంతాన రేటు [illegible]

[illegible] సంతానోత్పత్తి [illegible]

14.2.5 మొత్తం సంతానోత్పత్తి రేటు

[illegible] మొత్తం సంతానోత్పత్తి [illegible] సమాచారం వివిధ వయస్సులలో లభిస్తే, [illegible] సమాచారం లభించటంలేదు.

[illegible] సంతానోత్పత్తి కాలంలో [illegible] సంతానోత్పత్తి కాలంలో [illegible]

సంతాన స్థాయి, [illegible] సంతానోత్పత్తి [illegible] సంతాన [illegible] చెపుతున్నారు. [illegible] సంతాన స్థాయి [illegible] సంతాన స్థాయిని [illegible] సంతాన [illegible]

14.2.6 జనాభా, వయస్సు [illegible] బట్టి అంచనా

జనన మరణాల తీరును నిర్ణయించటంలో వయస్సుకు చాలా ప్రాధాన్యత ఉన్నది. జనాభా స్వల్పంగా ఉన్నదా, విస్తారంగా ఉన్నదా, అనేది ముఖ్యాంశం. ప్రస్తుత కాలంలో మరణాల రేటు ఎక్కువగా ఉన్నందున మొత్తం మీద మరణాలపై పరోక్షప్రభావం ఉన్నది. అయితే, ఒకానొక వయస్సులో దాని ప్రభావం జనాభా పెరుగుదల వైపు కనిపిస్తుంటుంది.

కాలానుగుణంగా వయోనిర్మితిలో మార్పులు జననమరణాలపై ప్రభావం చూపెడుతుంటాయి. జనాభా వార్ధక్యం వైపు పెరుగుతుంటే మరణాల రేటు కూడా పెరుగుతుంటుంది. అలా రేటులో ముసలివారి సంఖ్య పెరుగుతున్నప్పటికీ మరణాల రేటులో మార్పులేమీ లేకపోవచ్చు. అందువలన వయోనిర్మితిలో జనాభా అంశాలేమిటో తెలుసుకోవలసి ఉంటుంది. ఈ వయస్సు పంపిణీ ఎలా జరుగుతుందో గమనించాలి. గతంలోని సంతానాన్ని బట్టి రోగడ మరణాలు కూడా మారుతుండేవి. దీనికి సంబంధించిన వయస్సు పంపిణీని నమోదుచేస్తారు. ఒకానొక కాలంలో ఏడాదిలో పుట్టినవారు, వారిలో బ్రతికినవారి సంఖ్యను ఈ రికార్డు సూచిస్తుంది. ఒక ఏడాదిలో పుట్టినవారి సంఖ్య సరిగా నమోదు చేయనందున ఈ విషయంపై సరైన సమాచారం లేదు. అలాంటప్పుడు జనాభాలో వయో పంపిణీ ఆధారంగా పిల్ల, తల్లి నిష్పత్తిని లెక్కలు వేస్తారు. 5 ఏళ్ళలోపు పిల్లలు సంతానోత్పత్తి కాలంలో స్త్రీలను ఈ నిష్పత్తికి స్వీకరిస్తారు. 1961లో 5 ఏళ్ళలోపు పిల్లలు 1000 మంది స్త్రీలకు గాను, 849,8 ఉన్నారు. ఈ లెక్కల వలన జనాభా లెక్కల ప్రత్యేక ఉపయోగం లేదు. వివిధ సమూహాలలో సంతానావకాశాలను పోల్చి చూడటానికి మాత్రమే తల్లి, పిల్ల నిష్పత్తి పనికివస్తుంది. అయితే పిల్లలకు సంబంధించి సరైన సమాచారం లేనందున ఈ పద్ధతిలో పరిమితులున్నాయి. 5 ఏళ్ళలోపు పిల్లలను సరిగా లెక్కించరు. ఒకానొక కాలంలో పుట్టిన వారి [illegible] బట్టి బ్రతికిన వారి లెక్కలు తీసుకోవటం ఒక లోపం.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. ప్రత్యుత్పత్తి అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

....

....

2. జనన మరణాల తీరును నిర్ణయించటంలో వయస్సు ప్రాధాన్యత ఏమిటి?

....

....

....

....

....

....

BRAOU

14.3 సారాంశం

ఫెక్యండిటీ, సంతానశక్తి, ఆయా వయస్సుల్లో సంతాన రేటు, మొత్తం సంతాన రేటు, సంతానోత్పత్తి రేటు, వివాహ కాలం ఆధారంగా వయస్సు వంటివి మొదలైనవాటి దృష్ట్యా సంతానసాఫల్యం వివరాలు తెలుసుకుంటారు. జనన మరణాల నిష్పత్తులు, వివాహ కాలం, వర్గం ఆధారంగా ప్రత్యుత్పత్తి కొలమానాన్ని లెక్కిస్తారు. ఒక ప్రాంతంలో జనాభా పెరుగుదల తెలుసుకోవటానికి జననాల రేటు పద్ధతి ఉపయోగపడుతుంది. ఒక సమాజంలో సంతాన స్థాయిని ఈ పద్ధతి ద్వారా తెలుసుకోవచ్చును. ఒక స్త్రీ తన జీవితకాలంలో సంతానోత్పత్తి సమయంలో సగటు పిల్లల సంఖ్యను బట్టి మొత్తం సంతాన రేటును నిర్ణయిస్తారు. కాలానుగుణంగా సామాజిక స్థితిలో మార్పులు జనన మరణాలపై ప్రభావం చూపెడుతుంటాయి.

14.4 చదువదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *Thomlinson* : *Population Dynamics*
3. *Premi M.K. Bhat* : *An Introduction to Social Demography*
4. *Bogue* : *Principles of Demography*

14.5 నమూనా ప్రశ్నలు

I. క్రింది వాటికి 30 పంక్తుల్లో జవాబు వ్రాయండి.

1. ప్రత్యుత్పత్తి మౌలిక పరిమాణాలను తెలపండి.
2. అనిర్దిష్ట జననాల రేటును ఎలా లెక్కిస్తారో తెలపండి.
3. స్థూల పునరుత్పత్తి రేటు అంటే ఏమిటి?

II. క్రింది వాటికి 10 పంక్తుల్లో జవాబు వ్రాయండి.

1. మొత్తం ప్రత్యుత్పత్తి రేటును ఎలా లెక్కిస్తారో తెలపండి?
2. సాధారణ ప్రత్యుత్పత్తి రేటును మీరు ఎలా లెక్కిస్తారు?

BRAOU

భాగం — 15: భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తి

విషయక్రమం

15.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
15.1 పరిచయం
15.2 భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తిని అధ్యయనానికి ఉపయోగపడే కారకాలు (Factors)
15.2.1 ఆవర్తన కారణాలు
15.2.2 గ్రామీణ, పట్టణ నివాసము మరియు ప్రత్యుత్పత్తి
15.2.3 విద్య — ప్రత్యుత్పత్తి
15.2.4 ఆర్థిక పరిస్థితులు మరియు ప్రత్యుత్పత్తి
15.2.5 వృత్తి
15.2.6 జాతి
15.2.7 మతం, కులం
15.3 సారాంశం
15.4 చదవదగిన పుస్తకములు
15.5 నమూనా ప్రశ్నలు

15.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

ప్రత్యుత్పత్తిస్థాయిలను, పద్ధతులకు గ్రామీణ పట్టణ నివాసానికి, విద్య, ఆదాయం, వృత్తి, జాతి, మతం, కులాలకు ఉండే సంబంధాన్ని చర్చించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తిని అధ్యయనానికి తోడ్పడే కారకాలను వివరించగలరు.

15.1 పరిచయం

ఒకే జనాభాలో ప్రత్యుత్పత్తనేది ఆయా ఉప సమూహాలను బట్టి మారుతూ ఉంటుంది. ఈ ఉప సమూహాలనేవి స్థితి, వయసు దాని వివాహము, మతం, చదువు, వృత్తి ఆదాయం, కులం లేక జాతులను బట్టి ఉండవచ్చు. వివిధ జనభా సమూహాల్లో ప్రత్యుత్పత్తి స్థాయిలను తెలుసుకోవడానికి భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తి సమాచారం చాలా ఉపయోగిస్తుంది. భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తి అధ్యయనం కనీసం రెండు విధాల ముఖ్యమైనది, మొదటిగా విభిన్న జనాభాల్లో ప్రత్యుత్పత్తి సమాచారం ద్వారా పునరుత్పాదక కారణాలను తెలుసుకోవటానికి ఆ సమూహాల ప్రవర్తనను తెలుసుకోవటానికి ఉపయోగిస్తుంది. ఉదాహరణకు ప్రత్యుత్పత్తిస్థాయి విద్యాస్థాయిని బట్టి తలక్రిందులుగా మారుతుంది. పెరుగుతున్న జనాభాలో కొంతభాగం ఉన్నత విద్యను అంటే స్కూలు, కాలేజీ విద్యను పూర్తిచేసినట్లయితే, ప్రత్యుత్పత్తిస్థాయి మొత్తం మీద కొంతపడిపోతుంది. రెండవది: ప్రత్యుత్పత్తి మార్పులు జనాభా మిశ్రమంలో కొంత కాలానికి ఒకే భూభాగంపై మార్పులను చూపిస్తూ ఉంటుంది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో జనాభా ఎక్కువ రేటులో పెరుగుతుంటే, ప్రపంచంలో అభివృద్ధి చెందిన

BRAOU

దేశం జనాభా [illegible] ఈ జనాభా [illegible] ఉన్నదన్నమాట. కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాలు [illegible] ఈ భేదాత్మక [illegible] సమాచారం ఎంతో [illegible]గున్నది. ప్రత్యుత్పత్తి [illegible] ఉన్న సమూహాల్లో కుటుంబ [illegible] కార్యక్రమాలను ప్రత్యేకంగా [illegible] 1930లో ఒక పరిశోధన [illegible] జననాల రేటు [illegible] ప్రణాళికల్ని [illegible] అవసరమైన పద్ధతులను [illegible] ఏర్పాటు [illegible].

15.2 భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తికి ముఖ్యమైన కారకాలు

15.2.1 ఆవరణ కారణాలు

[illegible] మనం ముఖ్యంగా ప్రత్యుత్పత్తిలో ప్రాంతీయ తేడాలు, గ్రామీణ పట్టణ నివాసాల్లో ప్రత్యుత్పత్తి, సామాజిక ఆర్థిక కారణాలు, విద్యాస్థాయి ప్రత్యుత్పత్తి, ఆర్థిక హోదా మరియు ప్రత్యుత్పత్తి, వృత్తి, స్త్రీ వృత్తి, మతం, కులం, జాతి మరియు ప్రత్యుత్పత్తి ఇత్యాది విషయాలపై ఎక్కువ శ్రద్ధచూపవలసి ఉంటుంది.

జనాభా సంబంధ కారణాలైన వయస్సు, [illegible], జనాభా నిర్మాణం లేక ప్రకృతి పరివర్తన కారణాలు లేక సామాజిక ఆర్థిక కారణాలు మొదలైనవి బహుశః జనాభా ప్రత్యుత్పత్తికి కారణాలై ఉండవచ్చు. మనకు ముఖ్యంగా [illegible] ప్రత్యుత్పత్తి ఆయా ఆవరణాలను బట్టి, సాంఘిక ఆర్థిక పరిస్థితుల మార్పులను [illegible] సామాజిక పద్ధతుల ద్వారా అంటే మొత్తం ప్రజనన [illegible] పునరుత్పాదక రేటులను తర్వాత పుట్టిన పిల్లల [illegible] వివిధ వయసుల్లో జననాల [illegible] చేయవలసి ఉంటుంది.

[illegible] మార్పు ఉండే [illegible] కూడా అనేక రాష్ట్రాల్లో, కేంద్రపాలిత [illegible] తేడాలను [illegible] గమనిస్తాం. 1971–72లో [illegible] నమూనా ద్వారా రాష్ట్ర, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల్లోని గ్రామాల్లో మొత్తం ప్రత్యుత్పత్తి రేటును తెలుసుకోవడం జరిగింది. [illegible], గోవా, డయ్యూ, డామన్‌లో స్త్రీ కనటువ పిల్లలు 3.79 [illegible] స్త్రీ [illegible] ఉన్నారు. ఇంత ఎక్కువగా ప్రత్యుత్పత్తి (స్త్రీకి కనటువ 7గురు సంతానం) ఉత్తరప్రదేశ్, [illegible], [illegible], పశ్చిమబెంగాల్, [illegible] రాష్ట్రాల్లో ఉంటే దక్షిణాది రాష్ట్రాలైన ఆంధ్రప్రదేశ్, కేరళ, [illegible], [illegible] ప్రత్యుత్పత్తి తక్కువగా ఉంది. అంటే కనటువ స్త్రీ [illegible] సంతానం. గుజరాత్‌లో మొత్తం ప్రత్యుత్పత్తి రేటు [illegible].42గా ఉంది. మిగిలిన రాష్ట్రాల్లో 5 నుంచి 6 వరకు ఉంది.

15.2.2 [illegible] నివాసము మరియు ప్రత్యుత్పత్తి

శాస్త్రీయ పరిశోధకులను గ్రామీణ పట్టణ ప్రత్యుత్పత్తి [illegible] ఎక్కువగా [illegible] [illegible] అధ్యయనాలు జరిగాయి. [illegible] గ్రామీణ [illegible] ప్రాంతాల [illegible] ఎక్కువగా ఉంటుంది, [illegible] భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తి [illegible] మార్పు [illegible]గా ఉంటుందని కూడా తేలింది. [illegible] మార్పు వచ్చినప్పుడు పట్టణ ప్రాంతాలలో [illegible] స్త్రీ కుటుంబాలలో ప్రత్యుత్పత్తిరేటు ప్రముఖంగా పడిపోయింది.

BRAOU

భారతదేశంలో 1931 నుంచి ఉన్న ప్రత్యుత్పత్తి మార్పులు వివరంగా చూస్తే 1951 వరకు గ్రామీణ పట్టణ ప్రాంతాలలో ప్రత్యుత్పత్తి వ్యత్యాసం పెద్దగా లేకుండా పోయింది. 1951 తర్వాత ఎక్కువ రాష్ట్రాలలో గ్రామీణ ప్రాంతం కన్నా పట్టణ ప్రాంతాలలో ప్రత్యుత్పత్తి రేటు తక్కువగా ఉంది. సామాజిక ఆచారాల ప్రభావం పట్నవాసికన్నా పల్లెవాసిపై ఎక్కువగా ఉండేది. విద్యాస్థాయిలో తక్కువగా ఉంది. భౌగోళికంగా మిగతా ప్రాంతాలకు దూరంగా ఉండటంచేత పల్లెవాసికి కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులను అంతత్వరగా ఆచరించడం తేలికైన విషయం కాదు. ఇలాంటి పరిస్థితులలో పరిమిత కుటుంబ పద్ధతులను ఆచరించడం ఆలస్యమవటమేగాక ఆర్థిక పరిస్థితులు కూడా కొంతవరకు ఈ సమస్యకు తోడ్పడతాయి. గ్రామప్రాంతాలలో పట్టణ ప్రాంతాలకన్నా సులువుగా బిడ్డను పెంచవచ్చు. గ్రామాలలో బిడ్డను ఆస్తిగా చూసుకుంటారు. పొలాలలో పనిచేసే కుటుంబ ఆదాయాన్ని పిల్లలు వృద్ధిచేస్తారు గనుక, అభివృద్ధి చెందుతున్న అనేక దేశాలలో తల్లిదండ్రులు తమ వృద్ధాప్యంలోనేకాక అనారోగ్యంలో కొడుకుల మీద ఆధారపడి ఉంటారు.

అనేక జాతీయ నమూనా సర్వేల ద్వారా భారతదేశంలో జననాల రేటు పట్న ప్రాంతాలకన్నా ఎక్కువగా గ్రామ ప్రాంతాలలో ఉంటుందని నిర్ధారించబడింది. 1972లో పట్టణ గ్రామీణ ప్రత్యుత్పత్తి రేటు 5, 6 మరియు 4.3 గా ఉంది. వైవాహిక ప్రత్యుత్పత్తి రేటు కూడా గ్రామ ప్రాంతాలలో పట్టణ ప్రాంతాలకన్నా ఎక్కువగా ఉంది. ఈ రేటు 6.8 మరియు 6గా ఉంది.

ఐరోపాలో 1970లో ప్రత్యుత్పత్తికి ఆయా ప్రాంతాల ప్రజలకు వ్యతిరేక సంబంధం కల్పించి ఆయా దేశాలలో తక్కువ జనాభా సమస్య ఏర్పడింది. ఈ సమస్య ముఖ్యంగా ఫిన్‌లాండ్, హంగరీ, పోలెండ్‌లలో ఉండేది. 1972లో జరిగిన అధ్యయనం ఒక లక్ష జనాభా ఉన్న పట్టణంలో అంతకన్నా తక్కువ జనాభా ఉన్న చిన్న పట్టణాలకన్నా తక్కువగా ప్రత్యుత్పత్తి రేటు ఉండేది.

మహానగరాలకు గ్రామప్రాంతాల నుంచి వలస వచ్చిన మహిళలలో ప్రత్యుత్పత్తి ఎక్కువగా గ్రామ ప్రాంతాలవలెనే ఉందని ఎన్నో పరిశోధనా అధ్యయనాలను బట్టి తేలింది. మహానగరాల్లో ప్రత్యుత్పత్తి మార్పులనేవి ముఖ్యంగా వలస, హోదా మరియు పూర్వనివాసం మీద ఆధారపడి ఉంటాయని ఈ అధ్యయనాల ద్వారా తేలింది. ప్రత్యుత్పత్తి, కుటుంబ నియంత్రణలపై బొంబాయిలో నిర్వహించిన అధ్యయనాల ద్వారా గ్రామ ప్రాంతాల నుంచి వలస వచ్చిన మహిళలలో ప్రత్యుత్పత్తి రేటు ఇతర పట్టణ ప్రాంతాల నుండి బొంబాయికి వచ్చిన మహిళలకన్నా మరియు స్థిరనివాసంగా ఉన్న మహిళలకన్నా ఎక్కువగా ఉందని తేలింది.

15.2.3 విద్య — ప్రత్యుత్పత్తి

పిల్లల సంఖ్యపై విద్యాప్రభావం ఎక్కువగా ఉంది. విద్యాస్థాయి ప్రత్యుత్పత్తికి చాలా [illegible] సంబంధం ఉంది. విద్యావతియైన స్త్రీ సహజంగా చిన్న కుటుంబాన్ని నిర్ణయించుకుంటుంది. తక్కువ ప్రత్యుత్పత్తి రేటున్న పశ్చిమ దేశాల్లో నిర్వహించిన అధ్యయనం ద్వారా తేలిందేమనగా విద్యాస్థాయి ఎక్కువగా ఉన్నవాళ్ల కుటుంబం చిన్నదిగా ఉండడం.

ప్రత్యుత్పత్తి ఎక్కువగా ఉన్న దేశాలైన [illegible], తైవాన్, చిలీల్లో కూడా విద్యాస్థాయి ప్రత్యుత్పత్తి ఈ రెండూ వ్యతిరేక సంబంధాలు కలిగినట్లు తెలుస్తుంది. ఇదేవిధంగా భారతదేశంలో కూడా చేపట్టిన అధ్యయనాల ద్వారా పెద్ద పెద్దపట్టణాలలో బాగా చదువుకున్న స్త్రీలలో ప్రజననశక్తి అంత ఎక్కువ విద్యలేని స్త్రీలకన్నా తక్కువగా ఉన్నట్లు తేలింది. జాతీయ నమూనా సర్వే (1960–61) చదువుకున్న పట్టణ మహిళలకు కనీసం ప్రాథమిక విద్య కూడా పూర్తిచేయని మహిళలకు వారి వారి కుటుంబాల్లో ఉన్న తేడాను తన సర్వేద్వారా ప్రకటించింది. స్త్రీ విద్య తక్కువగా ఉన్న కుటుంబాలపై సైజు 6.10, 6.32 లేక 6.25గా ఉంటే ఉన్నత పాఠశాల విద్య పూర్తి చేసిన కుటుంబాలపై [illegible] లేక 2.82 గానూ ఉంది. (ఆషా ఎ.భేండే మరియు తారా కనిత్కర్)

ఇటీవల 1966లో మహారాష్ట్రలోని కొలాబా జిల్లాలో నిర్వహించిన అధ్యయనం ద్వారా స్త్రీ విద్యస్థాయికి ప్రత్యుత్పత్తికి వ్యతిరేక సంబంధం ఉన్నట్లు ప్రత్యేకంగా ఏవిధమైన సమాచారం లభ్యమైనట్లు తెలిసింది. స్త్రీ 40 సంవత్సరాలకంటే [illegible] కుటుంబాల్లో [illegible] ఎక్కువగా ఉన్నట్లు తెలిసింది. గ్రామీణ పట్టణ ప్రాంతాల్లోని మొత్తం వైవాహిక ప్రత్యుత్పత్తి వ్యతిరేక సంబంధం ఉన్నట్లు ఈ అధ్యయనం ద్వారా కూడా తెలిసింది. [illegible] విద్యస్థాయి ఎక్కువగా ఉంటే ప్రత్యుత్పత్తి రేటు పడిపోతుందని కూడా తెలిసింది.

ఈ పరిశీలన ద్వారా భారతదేశంలో కేరళలో ప్రత్యుత్పత్తి గణనీయంగా తగ్గిపోతుందని తెలుస్తున్నది. స్త్రీ విద్యస్థాయికి ప్రత్యుత్పత్తికి చాలా దగ్గర సంబంధం ఉన్న విషయం ఇక్కడ మనం గుర్తించవచ్చు. చదువులేని స్త్రీ లేక కొద్దిగా చదువుకొన్న స్త్రీ కేవలం కుటుంబ వ్యవహారాల్లోనే ఉంటుంది. తద్వారా ప్రత్యుత్పత్తి కూడా ఎక్కువగా ఉంటుంది. అంతేకాకుండా యుక్తవయస్సు వచ్చిన స్త్రీ సహజంగా ఆలస్యంగా పెళ్లి చేసుకుంటుంది. తద్వారా సంతానం కూడా తక్కువగానే ఉంటుంది. చదువుకున్న మహిళలు కుటుంబ నియంత్రణ ప్రత్యుత్పత్తి విషయాలు బాగా తెలిసి ఉండటంతో ఉంటారు. జీవన ప్రమాణాలను బాగా పెంచుకోవడం కోసం చదువుకొని ఉద్యోగం చేస్తున్న మహిళలు తమ కుటుంబాలను పెద్దవి కాకుండా చూసుకుంటారు.

15.2.4 ఆర్థిక పరిస్థితులు మరియు ప్రత్యుత్పత్తి

ప్రత్యుత్పత్తి ప్రత్యక్షంగా సంబంధం ఉన్న కారణాల్లో ఇదొకటి. ఆదాయానికి ప్రత్యుత్పత్తికి వ్యతిరేక సంబంధం ఉంది. సాంప్రదాయిక వ్యవసాయిక కుటుంబాల్లో ప్రత్యుత్పత్తి ఎక్కువగా ఉండటం సామాన్యమైన విషయం. [illegible] ప్రాంతాల్లో ఉమ్మడి కుటుంబాలవల్ల ప్రత్యుత్పత్తి ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఈ సాంప్రదాయిక పద్ధతి క్రమంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో విపరీతంగా మార్పు చెందుతున్నది. బొంబాయిలో ప్రత్యుత్పత్తి — కుటుంబ నియంత్రణపై 1959–60, 1960–61, 1961–62లో నిర్వహించిన జాతీయ నమూనా సర్వేలను బట్టి 1966లో నిర్వహించిన భారత రిజిస్ట్రార్ జనరల్ సర్వేను [illegible] ప్రత్యుత్పత్తికి [illegible] సంబంధం ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది.

పట్టణ ప్రాంతాలలో విద్య కల్పనా వసతులు ఎక్కువగా ఉండే వృత్తి అవకాశాలను దాంతో ద్వారా ఎక్కువ ఆదాయాన్ని [illegible]. అంతేకాక కుటుంబ ఆదాయం ఏదైనా, అధిక ఆదాయం అనేది సహజంగా తక్కువ ప్రత్యుత్పత్తితో ముడిపడి ఉంటుంది. ఈ దృక్పథం కేవలం ప్రత్యుత్పత్తికే కాకుండా కుటుంబ నియంత్రణకు కూడా సంబంధించింది. పాశ్చాత్య దేశాల్లో కుటుంబ నియంత్రణ అనేది [illegible] విద్యావంతులలోను, మధ్యతరగతి లేక కార్మికులు ఎక్కువగా ఉన్న కుటుంబాలలో ప్రవేశపెట్టడం ద్వారా పెద్ద స్థాయిలో ప్రవేశపెట్టబడింది. కుటుంబ నియంత్రణకు ముఖ్యంగా కావలసింది దంపతుల మధ్య ప్రేమ, [illegible] సరైన పద్ధతులను లేక ప్రక్రియలను చేపట్టే సమర్థత ఉండాలి. అయితే విద్యావంతుల్లో [illegible] కుటుంబ నియంత్రణనేది నిరక్షరాస్యులలో కన్నా ఎక్కువ పెరుగుతున్నది. అంతేకాకుండా [illegible] కొంతకాలంలో సంపాదించి కుటుంబ ఆదాయాన్ని పెంచుతారనే నమ్మకం భారతదేశంలో ఉంది. ఈ నమ్మకం వల్లనే సమాజంలోని పేదవర్గాలలో ప్రత్యుత్పత్తి ఎక్కువగా ఉంది.

ఏదేమైనప్పటికీ కుటుంబ నియంత్రణపై [illegible] సంబంధాలలో మార్పులు ప్రత్యుత్పత్తిని కట్టుబాటులో ఉంచడం [illegible] అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో కేవలం ప్రత్యుత్పత్తి [illegible].

BRAOU

15.2.5 వృత్తి

సంపన్న దేశాలలో వివిధ వృత్తులలో ప్రత్యుత్పత్తి అధ్యయనం ద్వారా వృత్తి ప్రత్యుత్పత్తికి విలోమ సంబంధమున్నట్లు తేలింది. 1970లో ఐరోపాలో జరిగిన అధ్యయనం ద్వారా ప్రజనన శక్తి వ్యవసాయ కూలీలలో ఎక్కువగా ఉంటుందని వారి తర్వాత వరుసక్రమంలో పనిచేసే నైపుణ్యంలేని లేక కొంత నైపుణ్యం ఉన్న కార్మికులలో ఎక్కువగా ఉంటుందని నిర్ధారించబడింది. ఈ వ్యత్యాసాలు ఇతర దేశాలకన్నా అమెరికాలోని, ఫ్రాన్స్‌లోనూ ఎక్కువగా ప్రకటించబడ్డాయి. మధ్యతరగతి, మధ్యతరగతికి తక్కువగా ఉన్న కుటుంబాలు, గుమస్తాలు, కొట్లలో పనిచేసేవారు, వృత్తిని పాటించే వాళ్లలో, చిన్నచిన్న వ్యాపారుల్లో ప్రత్యుత్పత్తిరేటు తక్కువగా ఉంది. వీళ్ళు ఇతరులకన్నా తమ ఆదాయాలు అవసరాల విషయంలో జాగ్రత్తగా ఉంటారు. అవసరాలు ఆదాయాల మధ్య వీరికి ఎక్కువ అంతరం ఉంటుంది. జీవన ప్రమాణాలను మార్పు చేయాలనే బలమైన కోరికవల్ల ప్రత్యుత్పత్తి రేటు తగ్గుతుంది. పాశ్చాత్యదేశాల్లో మధ్య తరగతికి మించివున్న కుటుంబాల్లో, వృత్తిపరమైన వారిలో, యజమానులలో ప్రత్యుత్పత్తి రేటు మధ్య తరగతి లేక ఈ స్థాయికి కొంత తక్కువగా ఉన్న వారికన్నా కొద్ది ఎక్కువగా ఉన్నప్పటికీ మొత్తం మీద ప్రత్యుత్పత్తి రేటు తక్కువగా ఉంది.

భారతదేశంలో వృత్తిపరమైన కుటుంబాల్లో ప్రత్యుత్పత్తి రేటు మరీ తక్కువగా ఉందని అధ్యయనాల ద్వారా తెలుస్తుంది. అగర్‌వాలా ద్వారా వ్యవసాయ దారులకు, కూలీలకు సగటున 7.4 మంది పిల్లలున్నారని తెలుస్తుంది. వృత్తిపరమైన వారిలో లేక ఒకచోట స్థానికంగా పనిచేసేవారిలో సగటున 6.6 గురు పిల్లలున్నారు. గుమాస్తాలకన్నా చేతిపనివారల్లో, వ్యవసాయ పనివారల్లో, నైపుణ్యం లేని పనివారల్లో ప్రత్యుత్పత్తి ఎక్కువగా ఉందని "డ్రైవర్" నిర్ధారించారు.

15.2.6 జాతి

ప్రత్యుత్పత్తి స్థాయిలను ఆ జాతి అధ్యయనంలో నిర్ధారించవచ్చు. మానవవర్గాల్లో ఉన్న విభిన్న ప్రత్యుత్పత్తి రేట్లు ఆయా వర్గాల్లోని సామాజిక రాజకీయ ఆర్థికాంశాలను తెలియజేస్తాయి. అమెరికాలో సాంప్రదాయకంగా నీగ్రోలు (నల్లవాళ్లు లేక నీగ్రోజాతివారు) తెల్లవారికన్నా ఎక్కువ ప్రత్యుత్పత్తి [illegible] భారతీయులు, ఎస్కిమోవా జాతీయ సగటుకు మించి ప్రత్యుత్పత్తి కలిగి ఉన్నారు. ఈ వ్యత్యాసాలు ఆయా జాతుల్లో వర్గాల్లో స్వతఃసిద్ధంగా ఉన్నవికావు. ఇవి కేవలం వారి వారి సామాజిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక స్థాయిలను [illegible] ఉన్నట్లు ముఖ్యంగా కెవాడే నిర్ధారించబడ్డాయి. చిన్న కుటుంబంపై కోరిక దంపతుల మధ్య ఉన్న ప్రేమపై, వైఖరిపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

15.2.7 మతం, కులం

ప్రత్యుత్పత్తిని నిర్ధారించే విషయాల్లో మతమనేది ముఖ్యమైనది. వివిధ మత సమూహాల్లో ప్రత్యుత్పత్తిరేటు ఆయా సామాజిక రాజకీయ కారణాలను గుర్తించింది. ప్రతి వానికి ఓటు హక్కున్న ప్రజాస్వామ్య సమాజాల్లో మతం, కులం, వర్గాలు ముఖ్యంగా ఆదేశ రాజకీయ వ్యవస్థను నిర్ధారిస్తాయి. మత ప్రభావం ప్రత్యుత్పత్తి మీద ఉంటుందనే విషయమై సంపన్న దేశాల్లో, అభివృద్ధి చెందని దేశాలలో ఎన్నో అధ్యయనాలు జరిపారు. ఈ విషయంలో ముఖ్యమైన ఆలోచనలు ఇలా ఉన్నాయి. (1) కొన్ని మతాలు జనాభాను గుణీకృతంగా పెంచాలని చెపుతాయి గనుక మతమనేది సమాజంలో ప్రత్యుత్పత్తిపై ఎలాంటి ప్రభావం కలిగి ఉంటుంది. (2) సంతాన నిరోధక పద్ధతులను ఖండించిమతం పరోక్షంగా ప్రత్యుత్పత్తిని ప్రోత్సహించవచ్చు. లాటిన్ అమెరికా దేశాలలో రోమన్ కేథలిక్ చర్చ్ సంతాన నిరోధక పద్ధతులను ఖండించింది. కేథలిక్స్, ప్రొటెస్టెంట్స్ కలిసివున్న అమెరికా, స్విట్జర్లాండ్, నెదర్లాండ్ దేశాలలో ప్రత్యుత్పత్తి రేటు ప్రొటెస్టెంట్స్ కన్నా కేథలిక్స్‌లో ఎక్కువగా ఉంది. కాని కొన్ని దశాబ్దాల నుంచి కేథలిక్స్ యువత కుటుంబ నియంత్రణ విషయంలో చర్చి సలహాను అంతగా

BRAOU

పట్టించుకోవడంలేదు.

అయినా విశిష్ట నైతిక సిద్ధాంతాలతో ఆధారపడిన లేక జన్మనెత్తిన మతాలైన జుడాయిజమ్, క్రిస్టియానిటీ, ఇస్లామ్, హిందూమతాలు అధిక ప్రత్యుత్పత్తికి ఎక్కువ విలువనిస్తాయి. మానవాళికి మానవ మనుగడకు [illegible] అవసరమైనందున ఈ మతాలు అధిక మరణాలను అధిగమించడానికి ఇలాంటి కార్యవిధులను ప్రముఖంగా పేర్కొన్నారు.

అనేక మతాలున్న భారతదేశాన్ని ఒక ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. రకరకాలైన మత సమూహాల పునరుత్పత్తి ప్రవర్తనలను తెలుసుకోవడానికి అనేక అధ్యయనాలు చేశారు. ముస్లింలకు, హిందూ, క్రిస్టియన్‌లకన్నా పెద్ద కుటుంబాలున్నట్లు తేలింది. 1971 జనాభా లెక్కల ప్రకారం ముస్లింలు ప్రతి దశాబ్దానికి తప్పనిసరిగా అధిక జనాభాలో ఉన్నారని తేలింది. 1966లో కుటుంబ నియంత్రణ, ప్రత్యుత్పత్తిపై బొంబాయిలో జరిపిన సర్వే ద్వారా హిందువులకన్నా ముస్లింలలో విశిష్టంగా ప్రత్యుత్పత్తి ఉన్నట్లు తేలింది. ప్రత్యేకంగా పారశీ స్త్రీలలో (జొరాష్ట్రియన్) ఇతర మతాలకన్నా తక్కువగా పునరుత్పత్తి రేటు ఉందని తేలింది.

వైవాహికేతరమైన భారతదేశంలో పారశీలు (జొరాష్ట్రియన్) అమెరికాలోని జ్యూస్‌లలో ఉత్పత్తి రేటు ఇతర మతాలకన్నా [illegible] తక్కువగా ఉందని సామాజిక శాస్త్రవేత్తలు నిర్ధారించారు. ఇంతకుముందు తెలుసుకున్నట్లుగా సామాజిక ఆర్థిక పరిస్థితులైన విద్య, సమాజంలో స్త్రీ స్థాయి, సమాజంలో ఆధునిక స్థాయి మొదలైన విషయాలు ఆ సమూహాలలో పునరుత్పత్తిని నిర్ధారిస్తాయి. బొంబాయి మహానగరంలో మత [illegible] అధ్యయనం ద్వారా తెలిసినదేమిటంటే మతాలలో పునరుత్పత్తికి స్త్రీ [illegible] ఉందని తెలిసింది. హిందువులలో ముస్లింలలో పునరుత్పత్తి వ్యత్యాసం పూర్తిగా తగ్గనప్పటికీ కొంత వరకు తేడాలు తగ్గాయని తేలింది. ఈ వివరణను బట్టి [illegible] పునరుత్పత్తిని ఎలా ప్రభావితం చేస్తుందని చెప్పడం కష్టం. కాని మత ప్రభావం కొంత వరకే ఉంటుందని మాత్రం చెప్పవచ్చు.

సామాజిక స్థాయిని తెలుసుకోవడంలో కులం [illegible] భారతదేశంలో ముఖ్యమైనది. వివిధ కులాల్లో పునరుత్పత్తి వ్యత్యాసం తెలుసుకోవడానికి అనేక అధ్యయనాలు చేశారు. ఢిల్లీలో జరిపిన ఒక అధ్యయనం ద్వారా హిందూ (అగ్ర) కులాలలో జననాలరేటు [illegible] నిమ్న కులాలలో 4.1 గాను ఉంది. [illegible] ఒక [illegible] సమాజంలో విభిన్న సమూహాలలో ప్రతిమార్పు కొద్దో గొప్పో పునరుత్పత్తిని మార్పు చేస్తూ ఉంటుంది. ఈ మార్పులన్నింటికి పరస్పర సంబంధాలున్నాయి. ఉదాహరణకు ఎక్కువ విద్యాస్థాయి ఉన్నచోట ఎక్కువ ఆదాయం కూడా ఉంటుందని తెలుసుకున్నాం. విద్య, శిక్షణ ద్వారా ఎక్కువ ఉద్యోగావకాశాలుండి జీవన ప్రమాణాలను పెంచుతాయని కూడా తెలుసుకున్నాం. కొన్ని సమాజాల్లో స్త్రీ ఉన్నత స్థాయికెదిగి అన్నిరంగాల్లో ప్రవేశించనప్పుడు మతప్రాబల్యం అంతగా ఉండదని కూడా తెలుసుకున్నాం. [illegible] గ్రామీణ స్త్రీలలో విద్యాస్థాయి పూర్తిగా తక్కువగా ఉన్నప్పుడు మతప్రభావం ఎక్కువగా ఉంటుంది. స్త్రీలలో ఉన్నత విద్యాస్థాయికి, ఆలస్యంగా వివాహాలకూ దగ్గర సంబంధం ఉంది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. వృత్తికి, ప్రత్యుత్పత్తికి ఎలాంటి సంబంధం ఉన్నది?

....

....

....

....

BRAOU

2. మతానికి, కులానికి, ప్రత్యుత్పత్తికి ఎలాంటి సంబంధం వుంది?

....

....

....

....

3. భేదాత్మక, ప్రత్యుత్పత్తిని అధ్యయనానికి ఉపయోగపడే కారకాలేమిటి?

....

....

....

....

15.3 సారాంశం

కాబట్టి పునరుత్పత్తికి ముఖ్యకారణాలు సామాజిక, మత, ఆర్థిక మైనవి. అభివృద్ధి చెందిన మరియు అభివృద్ధి చెందని దేశాల్లో అధిక పునరుత్పత్తికి లేక తక్కువ పునరుత్పత్తికి లేక తక్కువ పునరుత్పత్తికి ఇవే ముఖ్యకారణాలు. అభివృద్ధి చెందుతున్న భారతదేశంలో ఈ పునరుత్పత్తి వ్యత్యాసాలు ప్రత్యేకంగా కన్పించటానికి కారణం ఇదే. భారత సమాజంలో పునరుత్పత్తి తగ్గిపోయే పరివర్తన జరుగుతోంది. కాబట్టి వివిధ సామాజిక సమూహాలు వివిధ ప్రత్యుత్పత్తి దశల్లో వున్నాయని స్పష్టంగా గుర్తించబడుతున్నాయి.

15.4 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanikar* : *Principles of Population Studies.*
2. *S.N. Agarwala* : *Indian Population Problems.*
3. *Vignesha* : *Demography.*

15.5 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తిని మీరు ఎలా అర్థం చేసుకున్నారు.
2. గ్రామీణ పట్టణ నివాసము మరియు ప్రత్యుత్పత్తిని విశదీకరించండి.
3. మతం కులం పునరుత్పత్తిని నిర్ధారించే కారణాల్లో ముఖ్యమైనది వివరించండి.

II *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. ఆవరణానికి పునరుత్పత్తికున్న సంబంధాన్ని వివరించండి.
2. ఆదాయానికి పునరుత్పత్తికి ఎలా సంబంధం వుంది?

ఖండిక – 6: సుమతీ శతకం

BRAOU

BRAOU

భాగం — 16: మరణకాలం – అర్థం, ప్రాముఖ్యత

విషయక్రమం:

16. 0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
16. 1 పరిచయం
16. 2 మరణకాలం అర్థం
16. 3 మరణకాలం ప్రాముఖ్యత
    16.3.1 మరణకాలం [illegible]
16. 4 మరణాల రేటులో లింగ వ్యత్యాసాలు
16. 5 మరణాల రేటులో వయసు తేడాలు
16. 6 శిశు మరణాల రేటు
16. 7 మరణానికి ప్రధాన కారణాలు
16. 8 సారాంశం
16. 9 చదవదగిన పుస్తకములు
16.10 నమూనా ప్రశ్నలు

16.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

మరణకాలం యొక్క అర్థాన్ని, ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించి దీనికి కారణాలైన లింగము, వయసు, [illegible]లను గురించి తెలిపి, మరణ కాలంపై లింగపరమైనటువంటి ప్రభావం మరియు [illegible] ముఖ్యకారణాలు, [illegible] గల కారణాలను విశదీకరించడం ఈ భాగపు ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తరువాత మీరు:

- మరణకాలం అర్థాన్ని, ప్రాముఖ్యాన్ని వివరించగలరు.

16.1 పరిచయం

క్రిందటి భాగంలో మనము ప్రత్యుత్పత్తి అర్థం, ప్రాధాన్యత, భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తికి ముఖ్యమైన కారణాలను గురించి తెలుసుకున్నాము. ఈ భాగంలో మరణకాలం అర్థాన్ని, ప్రాముఖ్యాన్ని గురించి [illegible].

16.2 మరణ కాలం అర్థం

[illegible] జనాభా శాస్త్రకారులు జనాభా భాగమైన ప్రత్యుత్పత్తి వలెనే [illegible] ముందుగా మరణకాలాన్ని [illegible] ఉంటుంది. మరణాన్ని గూర్చి పెద్ద వివరణ చేయనక్కరలేదు, [illegible] వలెనే నిర్వచించినప్పుడు వ్యతిరేకముంటాయేమో గాని మరణాన్ని నిర్వచించటానికి అటువంటి

ఘట్టాలు ఉండవు. దీనికి వ్యాపకంగా అర్థం "జీవన సమాప్తి" [illegible]. [illegible] పుట్టుక విషయంపై వలెనే వివిధ [illegible] అనేక వాదనలున్నాయి. [illegible] ఎలాంటి వాదనలూ లేవు.

ఇచ్చిన కాలంలో అంటే సాధారణంగా ఒక సంవత్సర కాలంలో మరణాల సంఖ్యను మరణ [illegible] లేక మరణ రేటు అంటారు. జనాభాపై దీని ప్రభావాన్ని అధ్యయనం చేస్తుంది. దాని, [illegible] అర్థాలు [illegible] తెలిసినప్పటికీ శాస్త్రపరంగా నిర్వచించవలసి ఉంటుంది.

ఐక్యరాజ్యసమితి, ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థ నిర్వచనాన్ని బట్టి "పుట్టుక తర్వాత జీవన [illegible] శాశ్వతంగా కనుమరుగై పోవటాన్ని మరణం" అంటారు. సజీవ జననాల తర్వాతనే మరణం ఉంటుంది. జనన మరణాల మధ్యకాలాన్నే జీవనం అంటారు.

సజీవ జననానికి ముందున్న మరణాన్ని పైనిర్వచనం గుర్తించదు. అసలు సజీవ జననమంటే ఏమిటి? చైనా, రష్యా దేశాల్లో శిశువు పుట్టిన 24 గంటలలో మరణిస్తే దాన్ని సజీవ జననంగా గుర్తించక [illegible] కింద లెక్కకడతారు. గర్భస్రావాన్ని, ప్రాణం [illegible] పుట్టుకలను [illegible] భ్రూణమరణాలుగా భావిస్తారు. మరికొన్ని [illegible] పేర్లను నమోదు చేయించే సమయానికి బ్రతికి ఉంటేనే సజీవ జననంగా పరిగణిస్తారు. ఈ దేశాల్లో పిల్లలు కలిగిన చాలా రోజుల తర్వాత కూడా నమోదు చేయవచ్చు. జననానికి ఉండవలసిన లక్షణాలు లేకుండా గర్భస్రావమైనప్పుడు దాన్ని "ప్రాణం లేని పుట్టుక" అంటారు. మరణాల రేటు అనేది జనాభాకు ఉన్న మూడు భాగాలలో ఒకటి. (మిగిలిన రెండు ప్రత్యుత్పత్తి, వలస) మరణాల రేటు ప్రత్యుత్పత్తిని, జననాల రేటును ప్రభావితం చేస్తుంది. చారిత్రకంగా మరణాల రేటు అనేది అనేక దేశాల్లోని మరణ సంఖ్యను బట్టి జనాభాపై దాని [illegible]. 17వ శతాబ్దంలో పారిశ్రామిక విప్లవం తర్వాత యూరోప్ దేశాల్లో మరణాల [illegible] ప్రముఖంగా [illegible] పోషకాల్లో హెచ్చుతగ్గులు పూర్తిగా మాయమై జనాభా శీఘ్రంగా పెరిగింది. జనాభా పరివర్తన అనేది ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో మరణాల రేటును తగ్గించటానికి ఉపయోగపడింది. మరణాల రేటు పడిపోవటం జనాభా క్రమంగా పెరగటాన్ని జనాభా శాస్త్రవేత్తలు శాస్త్రీయపరంగా అధ్యయనం [illegible]. వెనుకటి కాలాల్లో ప్రజారోగ్యంపై తగినంత శ్రద్ధ లేకపోవటం [illegible] లేకపోవడం వల్ల మరణాల రేటు అధికంగా ఉండేది. వైద్యశాస్త్రం అప్పుడు మరీ అంతగా అభివృద్ధి కూడా చెందలేదు. ఈనాడు శాస్త్ర సాంకేతికపరంగా అభివృద్ధి చెందడం వల్ల అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో కూడా మరణాల రేటు తగ్గింది. ఈనాడు అనేక వ్యాధులు అదుపులో ఉన్నాయి. దీనివల్లనే అధికంగా జననాల రేటులో వృద్ధి కనిపిస్తుంది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. ఐక్యరాజ్య సమితి మరణాన్ని ఎలా నిర్వచించింది?

....

....

....

....

16.3 మరణాల రేటు ప్రాముఖ్యత

మరణాల రేటును విశ్లేషించటం ద్వారా [illegible] మరణాల సంబంధాన్ని [illegible].

BRAOU

సంబంధించిందని తెలుసుకోవటం చాలా ముఖ్యం. (ఉదా. 1960) ఆసియాలోని 21 దేశాల్లోనూ, ఆఫ్రికాలో 14 దేశాల్లోనూ, మరణానికి సంబంధించి అరకొర్ర వివరాలున్నాయి. ఇలాంటి సమాచారం వల్ల చాలా లోటుగా ఉంటుంది. కారణం అన్ని వివరాలు సేకరించకపోవటమో, వైద్యసర్టిఫికేటు లేకుండానే మరణాలను ధ్రువీకరించటమో లేక మరణాలను తెలియని పరిస్థితులకు ఆపాదించటమో లేక, ఒక కారణాన్ని సూచించి చూపటమో జరుగుతుంది. మరణాల కారణాల్లో వస్తున్న మార్పులను లేక మరణరేటులో మార్పులను తెలుసుకోవటానికి ఈ దేశాల్లో మరణాల భోగట్టా ఉండాలి. ఉదాహరణకు భారతదేశంలో 1951 నుంచి మరణాల రేటు తగ్గింది. ఈ సమాచారంతో భారతదేశంలో ఎంత త్వరగా మరణాలరేటు తగ్గిపోయిందో సూచిస్తుంది. పరిశుభ్రత, తాగటానికి మంచినీరు, రోగక్రిమి నిర్మూలక మందులు, క్షయవ్యాధి వ్యతిరేక ఉద్యమం ప్రవేశపెట్టడంతో భారతదేశంలో ఇకముందు మరణాలరేటు ఎలా ఉంటుందో కూడా తెలుసుకోవచ్చు. ప్రజారోగ్య కార్యక్రమాలు వల్ల తక్కువ ఆదాయ వర్గాలు కూడా ఉపయోగించి మరణాలరేటును బాగా తగ్గించాయి. మరణాలరేటు ఎప్పుడైతే తగ్గిందో దాని కారణాల తీరులో కూడా మార్పువచ్చింది. ఈ దొరికిన సమాచారాన్నిబట్టి భారతదేశంలో మరణాలపై అంచనా వేయవచ్చు. భవిష్యత్తులో జనాభాపై సమగ్రంగా అధ్యయనం చేయవచ్చు. భూతకాలపు సమాచారాన్ని బట్టి భవిష్యత్‌లో మరణాలరేటుపై అంచనా వేయవచ్చు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

2. మరణ శాతం భోగట్టా ఎలా ఉపయోగపడుతుంది?

16.4 మరణాల రేటులో లింగవ్యత్యాసాలు

మరణాల రేటు స్త్రీ పురుషులలో ఒకేవిధంగా ఉంటుందని రుజువుచేయబడింది. పిల్లలను కనే సమయం మినహాయిస్తే చిన్న వయసులో చనిపోయేవారు స్త్రీలలో పురుషులకన్నా తక్కువ. పశ్చిమ దేశాల్లో కూడా ఇదే పరిస్థితి ఉంది. "ఎక్కువ వయసున్న వారిలో వయసురాయాలు స్త్రీలలోనే ఎక్కువగా తగ్గి ఉంటుంది" (విలియం పీటర్సన్) ఈ నియమానికి మినహాయింపు భారతదేశం, పాకిస్తాన్, బంగ్లాదేశ్. 1970లో అమెరికాలో లింగనిష్పత్తి 5 సం. వయసులోపలం 103.8 గానూ, 85 సం. పైన 72.2 గానూ ఉంది. అనేక దేశాల్లో సగటు జీవనకాలం పురుషులకంటే స్త్రీలలోనే పుష్కలంగా ఉంటుంది. ఈ వ్యత్యాసం సంపన్న దేశాలలో అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకంటే ఎక్కువగా ఉంది. 1962లో శ్రీలంకలో స్త్రీ పుట్టినప్పుడు 61.9 గాను పురుషునికి 61.4 గానూ ఉంది. మొత్తం మీద మరణాల సంఖ్యలో బాగా మార్పు వచ్చి స్త్రీలలో పురుషులకంటే ఎక్కువ అభివృద్ధి కనిపిస్తుంది. మరణాల రేటులో లింగ వ్యత్యాసాలను తప్పనిసరిగా వారసత్వాన్ని బట్టి ఉంటాయనేది ఆసక్తికరమైన విషయం. పురుషులలో ఎక్కువ శిశుమరణాలను వాతావరణ మార్పుల వల్ల వచ్చేవని చెప్పలేము. పెద్దవాళ్ళలో జీవనశైలి వల్లనో లేక ఇతర కారణాల వల్లనో విడదీసి చెప్పడం కష్టంగాని. ఈ వ్యత్యాసాన్ని మనుషులలోను అవివాహితులైన సన్యాసులు సన్యాసినులలోను చూడవచ్చు. వీళ్ళిద్దరూ కూడా ఒకేవిధమైన వృత్తిలో ఉన్నారు. వీళ్ళ జీవనపద్ధతి ఒకేవిధంగా ఉంటుంది. స్త్రీలలో పిల్లల భారం లేదు. పురుషులలో అపాయకరమైన అలవాట్లలో ఉన్న వృత్తులు కూడా లేవు. సాంఘిక ప్రమాణాలకు చెందిన ఈ వర్గాల్లో సగటు జీవన కాలం మొత్తం జనాభాకన్నా ఎక్కువగా ఉంటుందని చాలా

[illegible] ఉంటుంది. [illegible] లింగ [illegible] ఉంటుందని తెలుస్తుంది. [illegible] స్త్రీ పురుషుల [illegible] [illegible] ఈ విషయాలపై పరిశోధనలు జరిపారు. ఈ వ్యత్యాసం [illegible] సమాజంలో స్త్రీ పురుషుల విభిన్న పాత్రలు [illegible] అనేది ఈ పరిశోధనల ముఖ్యాంశం. [illegible] [illegible] ప్రకారం [illegible] పురుషులు [illegible] సమాజంలో [illegible] [illegible] స్త్రీ పురుషులలో [illegible] పరిశోధించవలసి ఉంటుంది.

16.5 మరణాల రేటులో వయోభేదాలు

మరణ విశ్లేషణలో వయస్సు అనేది ముఖ్య కారణం, మరణాల రేటు వయస్సును బట్టి లింగభేదాలను బట్టి [illegible] "వ్యయం [illegible]" [illegible] 90 సంవత్సరాల వరకు 8–9 సంవత్సరాల [illegible] ఉంటుందని [illegible] [illegible] ఉంటుంది. [illegible] కార్యాలను బట్టి [illegible] ఉంటుంది. [illegible] ధర్మాలను పొందిన రెండు [illegible] [illegible] వయోపరిమితి, వైద్యపరిమితి, [illegible] [illegible] చూపుతుంది.

[illegible] అభివృద్ధి చెందిన సమాజాల్లో వృద్ధ [illegible] [illegible] వాక్సిన్లు [illegible] జరుగుతాయా చెప్పలేం.

16.6 [illegible] రేటు

[illegible] ఒక పరిశీలనగా [illegible] ఉంటుందని చెప్పవచ్చు. ఒక దేశం అభివృద్ధి అనేది ఆ దేశంలో

శిశుమరణాలను ఎంతవరకు అరికట్టగలిగే [illegible] ఉన్నప్పటికీ [illegible] సమాజానికి అయినప్పటికీ కొంత [illegible] (ప్రభుత్వాలు [illegible] తీసుకునే (శ్రద్ధ ఆధారపడుతుంది. పునరుత్పత్తి (ప్రక్రియ [illegible] ముఖ్యమైన [illegible] కొందరికి కొన్ని [illegible] [illegible] సమాచారం లేదు. (ప్రపంచంలో కొత్త [illegible] పుట్టుకముందు [illegible] కొద్దికాలానికి మరణించడమో జరుగుతుంది.

శిశు మరణాలరేటు [illegible] ఎదురయ్యే [illegible] అభివృద్ధి చెందిన దేశాల్లో ఇది [illegible] 33 గామా, అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో [illegible] 14 నుండి 136 గామా ఉన్నాయి. [illegible] రెండు ముఖ్యమైన కారణాలున్నాయి. మొదటిది [illegible] [illegible] [illegible] రెండవది పైకి కన్పించే కారణాలైన (ప్రమాదాలు, అంటువ్యాధులు, [illegible] దారిద్ర్యం, పోషకాహారం అంతగా లేకపోవడం మొదలైనవి. తల్లి అజ్ఞానం వల్ల మరింత నష్టపోయి తన బిడ్డ వైద్యావసరాలు కూడా గుర్తించలేకపోవడం.

16.7 మరణానికి ప్రధాన కారణాలు

[illegible] 1900 సంవత్సరానికి ముందు [illegible] వ్యాధులు [illegible] 1650లో బ్రిటన్ (ఫ్రాన్స్ [illegible] అంటువ్యాధుల వల్లనో, పోషకాహారం లేకపోవడం వల్లనో, [illegible] వల్లనో మరణించారు. అంటువ్యాధుల వల్ల (ప్లేగ్) [illegible] వారిలో [illegible] దేశాలలో సగటు జీవిత కాలం 50 సంవత్సరాలు. [illegible] 20 [illegible] సంబంధమైన మరియు [illegible] విస్తృతమవడంతో [illegible] మందులు, టీకాలు మొదలగు [illegible] రావడం.

దీనితో పాటు అమెరికా, కెనడా, బ్రిటన్ దేశాలలో [illegible] కూడా కొంత మార్పు వచ్చింది. 100 సంవత్సరాల క్రితం ఉన్న పరిసరాలకంటే ప్రస్తుతమున్న పరిసరాలు చాలా ఆరోగ్యకరంగా, పరిశుభ్రంగా ఉన్నాయి. [illegible] విస్తృతమైన మార్పులు వచ్చాయి. [illegible] మంచి పరిశ్రమలుగా అభివృద్ధి చెందిన [illegible] ఉండటంవల్ల వ్యాధిని ఎదిరించే శక్తి కూడా పెరిగింది. 1900 సంవత్సరానికి [illegible] జీవితకాలం 70 సంవత్సరాలు మారింది. ఇప్పటికే అంటువ్యాధులను, క్షయ వల్ల వచ్చే వ్యాధులను పూర్తిగా రూపుమాపటమో లేక అదుపులో ఉంచటమో జరిగింది. మధ్య వయసులో లేక వృద్ధాప్యంలో సామాన్యమైన మరణాలన్నీ కూడా అనారోగ్యం, ఉదరకోశ వ్యాధులు, రాచపుండు వల్లనో లేక ప్రమాదాలు, ఆత్మహత్య, హింస ఇత్యాది కారణాలవల్ల జరిగినవే.

ప్రస్తుతంగా భారతదేశంలో 1951 నుండి [illegible]

అంటువ్యాధులు బాగా పెరిగి, తగిన వైద్యసదుపాయాలు లేక భారతదేశంలో మరణాల సంఖ్య 1951 ముందు సంవత్సరానికి రెండు మిలియన్ల మంది చనిపోయేవారు. ఈ మలేరియా వ్యాధికి వ్యతిరేకంగా ప్రచారాన్ని మొదలు పెట్టడం వల్ల 1953 కల్లా మరణాల రేటులో కొంత తగ్గుదల కన్పించింది. సమాజ వికాస కార్యక్రమాలలో ముఖ్యమైనది పారిశుభ్రత. దీనికి సంబంధించినదే పారిశుద్ధ్య మురుగుదొడ్లు, త్రాగేనీరు విధిగా అందించటం, వైద్య సౌకర్యాలు వీటివల్లనే పల్లెవాసులు కూడా ఆధునిక సౌకర్యాలపై ఆకర్షింపబడి పారిశుభ్రాన్ని అభివృద్ధి చేశారు. క్షయవ్యాధి రాకుండా బి.సి.జి.టీకాలను ప్రచారం చేసి అందరికీ అందుబాటులో ఉండేలా చేపట్టారు. ప్రపంచ ఆరోగ్యసంస్థ సహాయంతో "స్మాల్‌పాక్స్" మొదలైన వ్యాధులను పూర్తిగా అరికట్టగలిగారు. 10 సంవత్సరాల వయసులో సగటు జీవనకాలం 52.3గా నాటి అంచనాలను బట్టి ఉండేది. పునరుత్పత్తి రేటులో మార్పు లేకుండా ఉన్నప్పుడు మరణాలరేటు అంచనాల ప్రకారం ఒక వెయ్యికి 16.3గా 1971లో ఉండేది. అందుకే 5 సంవత్సరాల లోపున్న వయసులో 1971 తర్వాత మరణాల రేటులో మార్పుండదని అలాగే 5 సంవత్సరాల వయసుపైన 1981 తర్వాత మరణాల రేటులో మార్పుండదని ఊహించటం జరిగింది. ఈ సమగ్రమైన అంచనాకు తగ్గేధరల విషయం కూడా ముడిపడి ఉంది. తక్కువ ఆదాయం ఉన్న సమూహాలలో మరణముల రేటులో విశిష్టమైన మార్పురావటం కష్టం. అసలు భారతదేశం మరణముల రేటును తగ్గించగలదా? తగ్గించినప్పటికీ ఆహార ఉత్పత్తి సరిపోయి అవసరాలు పెరుగుతున్నప్పుడు ఇలాంటి పరిస్థితిని తట్టుకొని సాధించగలదా అనేది ఓ పెద్ద ఆలోచన. పునరుత్పత్తి రేటులో పెద్దగా మార్పురాకుండా ఆహారోత్పత్తి 30 సంవత్సరాలలో రెట్టింపు కానప్పుడు ఇప్పుడున్న మరణాల రేటుపై ఆధారపడటం సక్రమమైనది కాదు. అందుకే మరణముల రేటు అంచనా రేపటి మన ఆర్థిక ఫలసాయం మీద అభివృద్ధి మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. 1971లో మరణాల రేటులో వచ్చిన మార్పువల్ల 1986 కల్లా ఉండే జనాభా, [illegible] ప్రకారం ఉండదని "ఆన్సిలీ జె.కోల్ మరియు ఇ.ఎం.హూవర్ అభిప్రాయపడ్డారు" (Ansley J Coale and E.M.Hoover)

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

3. మరణానికి ప్రధాన కారణాలేమిటి?

BRAOU

16.8 సారాంశం

మరణానికి అర్థం జీవన సమాప్తి లేక జీవితం ముగియటం. ఐక్యరాజ్య సమితి ప్రపంచ ఆరోగ్యసంస్థ నిర్వచనాన్ని బట్టి పుట్టుక తర్వాత జీవన సాక్ష్యాలు శాశ్వతంగా కనుమరుగై పోవటాన్ని మరణం అంటారు. ఇచ్చిన కాలంలో అంటే సామాన్యంగా ఒక సంవత్సర కాలంలో మరణాల సంఖ్యను శాస్త్రపరంగా మరణాల రేటును అధ్యయనం చేయటానికి లింగము, వయసు ఎక్కువగా ఉపయోగిస్తారు. పరిసరాల కారణాలతో ముఖ్యంగా భౌతికంగా ఉన్న వాతావరణం, సామాజిక ఆర్థిక పరిస్థితులు, వ్యక్తి అలవాట్లు కూడా కలిసి ఉంటాయి. జనాభా శాస్త్రంలో శిశు మరణాలకు అత్యంత ప్రాధాన్యం ఉంది. శిశు మరణాలనేది ప్రజారోగ్య పద్ధతులకు ఒక పరీక్షగాను కొలమానంగాను ఉంటుందని చెప్పవచ్చు. మరణాల రేటును విశ్లేషించడం ద్వారా భవిష్యత్తులో మరణాల నిబంధనలను సూచించవచ్చు.

16.9 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *S.N. Agarwala* : *India's Population Problems*
3. *Thomlinson* : *Population Dynamics*
4. *Bogue D.K* : *Principles of Demography*
5. *Hans Raj* : *Principles of Demography*

16.10 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.*

1. మరణ శాతమంటే ఏమిటో తెలిపి దాని ప్రాధాన్యతను వివరించుము.
2. మరణ శాతంపై వయస్సు, లింగ ప్రభావాన్ని వివరించుము.
3. మరణానికి గల కారణములను వివరించండి.

II. *క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. జనాభా శాస్త్రంలో శిశుమరణ శాతం ప్రాధాన్యాన్ని తెలపండి.
2. మరణశాతం వివరాలను ఎలా సేకరిస్తారో తెలపండి.

B R A O U

భాగం — 17: మరణాల పరిశీలన

విషయ క్రమం

17.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
17.1 పరిచయం
17.2 మరణాల అంచనా
  17.2.1 మరణాల రేటు (Crude death rate)
  17.2.2 ప్రత్యేక వయసులో మరణాల రేటు
  17.2.3 మరణాల ప్రమాణీకరణ
  17.2.4 బాల్య మరణాలు
  17.2.5 జీవిత పట్టిక
17.3 సారాంశం
17.4 చదవదగిన పుస్తకములు
17.5 నమూనా ప్రశ్నలు

17.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

మరణాల విశ్లేషణలో ఉపయోగించే వివిధ పద్ధతులు, మరణాలు, ప్రత్యేక వయసులలో మరణాలు, మరణాలలో ప్రమాణీకరణ, బాల్య మరణాల జీవిత పట్టికను వర్ణించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- మరణాలను విశ్లేషించడానికి ఉపయోగపడే పద్ధతులను వివరించగలరు.

17.1 పరిచయం

మరణాలను అంచనా వేయటానికి, విశ్లేషించడానికి అనేక నియమాలు పాటిస్తారు. ఈ మరణాల లెక్కల వివరాలు సేకరించడం చాలా అవసరమని ప్రతిదేశం గుర్తించింది. వయసు, లైంగికం, మరణించిన చోట మొదలైన వివరాలతో సమాచారాన్ని వర్గీకరించటం అవసరమని భావించారు. ఒక ఏడాదిలో ఒక దేశంలోని మరణాల సంఖ్యను తెలుసుకోవటం సాధ్యమే. ప్రపంచంలోని వివిధ దేశాల నుండి మరణాల సమాచారాన్ని సేకరించిన ప్రపంచ ఆరోగ్యసంస్థ, మరణాల కారణాన్ని బట్టి వర్గీకరించింది. ఈ సమాచారాన్ని విశ్లేషించి వర్గీకరించడంలో స్థూలంగా కొన్ని మాత్రాలను రూపొందించారు. జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు జనన మరణ పట్టికలను సిద్ధం చేశారు. కాలానుగుణంగా జీవనంలో వచ్చే మార్పులు, కాల ప్రదేశాన్ని బట్టి ఆయా వయసులలో సంభవించే మరణాలు ఇందులో సేకరిస్తారు.

17.2 మరణాల రేటు

మరణాలను అంచనా వేయడంలో అరమ సర్వసాధారణంగా వాడే పద్ధతి ఇది. జనాభాలో సంవత్సరంలో

వెయ్యిమందిలో ఎందరు మరణించారనేది ఈ పద్ధతిలో పరిశీలిస్తారు. జూలై 1 నాటికి, అనగా సంవత్సరం మధ్యలో జనాభా ఎంత ఉన్నదో పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు. 1975లో కలకత్తాలో 68,650 మంది చనిపోయారు. అనగా 1000 మందిలో 9.22 మంది చనిపోయారు. ఇది అతి సాధారణమైన పద్ధతి. జనాభాలో మరణాల స్థాయిని ఈ పద్ధతి సూచిస్తుంది. జనాభాలో సహజంగా ఉన్న పెంపుదల కూడా అంచనా వేయడానికి ఈ విధానం తోడ్పడుతుంది. జనన మరణాలను సులభంగా పోల్చి చెప్పవచ్చు కూడా. ఒకానొక కాలంలో మొత్తం జనాభాలో 1000కి 14 మంది మరణించగా 34 మంది పుట్టారు. అనగా జనాభాలో సహజాభివృద్ధి 1000కి 20 అన్నమాట అంటే 2 శాతం అన్నమాట.

ఇది సులభంగా అంచనా వేయడానికి మరణాల సంఖ్య తెలుసుకోవడానికి తోడ్పడినప్పటికీ దీనికి పరిమితులున్నాయి. నమోదు చేసే అధికారులు మరణాల సమాచారాన్ని సరిగా సేకరించకపోవడం ఒకటి. ఈ లోపం చాలా దేశాలలో ఉన్నది. అందుకే ఈ పద్ధతిపై ఆధారపడటం సాధ్యంకాదు. వివిధ రకాలుగా మరణాలున్న చోట జనాభా అనుభవాలను ఈ పద్ధతి సూచించదు. కేవలం జనాభాలో ఎక్కువ మందిలోని మరణాలను మాత్రమే ఈ పద్ధతి ప్రాధాన్యత ఇస్తుంది. అంతేకాక, వయసు లైంగికం వంటి ప్రధానాంశాలను సేకరించడం లేదు. ఇంగ్లండ్, వేల్స్ దేశాలలో వృద్ధ జనాభా విస్తృతి ఎక్కువ. కనుక యువతరం ఎక్కువగా ఉన్న అమెరికా కంటే ఈ దేశాలలో మరణాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. అమెరికా, కెనడాలలో యువతరం వలన మరణాల రేటుపై ప్రభావం స్పష్టంగా ఉంటుంది. జనన ప్రమాణం పెరిగి అమెరికాలో పుట్టుకల శాతం తగ్గినందున అమెరికా జనాభాలో వయసు మళ్లిన వారు తక్కువగా ఉంటూ ప్రతి ఏడాది మరణాల సంఖ్య కూడా పెరిగింది.

16.2.2 ప్రత్యేక వయసులో మరణాల రేటు

జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు ప్రత్యేక వయస్సులో మరణాల సమాచారాన్ని లైంగిక భేదాలను వివరంగా కనుగొంటున్నారు. స్త్రీ పురుషులకు విడిగా ఈ వివరాలను పరిశీలిస్తారు.

సాధారణ మరణాల అంచనాలలో ఉన్న లోపాన్ని సవరించడానికి ప్రత్యేక వయసులలో మరణాల సమాచారాన్ని సేకరిస్తున్నారు. దీనివలన అయా వయసులలోని మరణాల సంఖ్య ఖచ్చితంగా తెలుస్తుంది. ఒకానొక కాలంలో జనాభాలో ఒక ప్రాంతంలోని మరణాల సంఖ్యను స్పష్టంగా లెక్కలు వేసి చూపవచ్చు.

వయస్సు	జనాభా	మరణాలు	మరణాలరేటు (3)—2 1000
0—1	8000	2000	250.00
1—5	12000	4000	333.03
10—15	15000	6000	400.00
16—20	22000	8000	363.63
21—25	28000	7000	250.00
26—30	26000	5000	192.03
మొత్తం	111000	32000	288.28

ఈ విధమైన ప్రత్యేక మరణాల రేటు వలన సాధారణ మరణాలు కూడా తెలుసుకోవచ్చు. వివిధ వయసులలో మరణాల విషయమై ఖచ్చితమైన సమాచారాన్ని తెలుసుకోవచ్చు.

BRAOU

జనాభాలో వృద్ధులు అధిక సంఖ్యలో ఉంటే, మరణాల రేటు ఎక్కువగా ఉంటుంది. జనాభాలో యువకులు ఎక్కువగా ఉన్న సందర్భంతో పోల్చి దీన్ని చూడాలి. ఈ విధమైన పోలిక చేయాలంటే వివిధ వయసులకు సంబంధించిన పూర్తి సమాచారం ఉండాలి.

17.2.3 మరణాల ప్రమాణీకరణ

రెండు ప్రదేశాలకు లేదా రెండు కాలాలకు పోల్చి మరణాల రేటును వ్యక్తం చేయటం మంచిది. దీనివలన జనాభాలో వయసులకు సంబంధించిన తేడాల ప్రభావాన్ని తొలగించవచ్చు. ఇక్కడ పోలిక అనేది ప్రధానాంశం. రెండు సమాజాలలోని మరణాలను పోల్చి తద్వారా మరణాల ప్రమాణీకరణ చేయవచ్చు. వివిధ సమాజాలలోని మరణాలను పోల్చి చూడటానికి ఈ పద్ధతి ఉపయోగిస్తుంది. ప్రమాణీకరణ అనేది ప్రత్యక్ష పరోక్ష పద్ధతులలో ఉంటుంది. ప్రత్యక్ష ప్రమాణీకరణలో ముందు తెలిసిన ఒక వయోపరిమితిని స్వీకరిస్తాం. అంటే జనాభాను భిన్న వయోపరిమితులను అన్వయిస్తున్న మాట. ఈ పద్ధతిని మన ఇష్టం వచ్చినట్లు చేసినప్పటికీ జనాభా ప్రమాణాన్ని బట్టి ఆసక్తికరమైన ఫలితాలొస్తాయి. ఒక ప్రాంతానికి, దేశానికి లేదా రెండు జనాభాలకు మధ్య ప్రమాణాలను నిర్ధారించవచ్చు. ప్రామాణిక జనాభాలో వయసు సంపతిని బట్టి మరణాల అంచనాను చెప్పవచ్చు. ఇందుకు ఉదాహరణ. 1976లో మరణాల రేటును ప్రామాణీకరించి అంచనా వేశారు. కువైట్‌లో యువకులు ఎక్కువగా ఉన్నారు. ఆస్ట్రేలియాలో అనారోగ్యవంతులు ఎక్కువగా ఉన్నట్లు తెలిసింది. ఈ రెండు దేశాల మరణాల సంఖ్యను పోల్చి చూశారు.

వయసు	ప్రామాణిక జనాభా (వేలల్లో)	అసలు జనాభాలో మరణాల రేటు ఆస్ట్రేలియా 1976	కువైట్ 1976	ప్రామాణీకరణ మరణాల అంచనా ఆస్ట్రేలియాలో	కువైట్‌లో
0–4	1,686	3.1	7.32	8,332	15,892
5–10	2,154	0.3	0.8	631	1,714
11–15	2,210	0.2	0.4	649	920
16–20	2,112	1.0	0.5	2,124	1,360
21–25	1,786	1.2	1.2	1,525	1,788
26–30	1,542	1.1	1.3	1,882	2,115
	11,490	0.6%	1.0%	15,143	23,789

17.2.4 బాల్య మరణాలు

పసిపిల్లలలో మరణాలు ఎక్కువని వింటుంటాం. "ఎక్కువ మంది పసివారున్న చోట, ఆ కాలంలో ఎక్కువ మరణాలు ఉండవచ్చు"ని జావిద్ ఒవర్ బెక్ అన్నారు. బాల్యదశలో మరణాల రేటును తెలుసుకుంటే మొత్తం మీద మరణముల రేటుకు ఇది ప్రాతిపదికగా ఉంటుందని గ్రహించవచ్చు. అంతేగాక దీని ప్రభావం జాతి, సామాజిక, ఆర్థికాభివృద్ధిపైన, ఆరోగ్య పరిస్థితిపైన, వైద్యసహాయం పోషకాహారంపైన ఉంటుంది.

BRAOU

బాల్య మరణాల రేటు:

సంవత్సరంలోపు పిల్లల మరణాల గురించి ఈ పరిశీలనలో ప్రధానంగా గ్రహిస్తారు. ఏడాదిలో నమోదైన మరణాల సంఖ్యను ఆ ఏడు జననాల సంఖ్యతో భాగిస్తారు. ఉదాహరణకు 1975లో కలకత్తాలో 85,724 మంది పుట్టారు. ఆ ఏడు 8210 మంది పిల్లలు చనిపోయారు. కలకత్తాలో ఆ ఏడు ఏడాదిలోపు పిల్లలు ఎంత మంది చనిపోయింది దీనివలన తెలుస్తుంది. ఇందులో మగ, ఆడ పిల్లలకు విడిగా లెక్కలు చూడవచ్చు. ఇతర వయసులలో పోల్చి చూపినప్పుడు బాల్యమరణాలు ఎక్కువగా పసివారు ఆరోగ్యంగా ఉన్నప్పటికీ వ్యాధులకు గురయ్యే ప్రమాదం ఉన్నది. ఇందులో పరిణితి రాకముందే పుట్టడం ఒకటి, పిండం బలహీనంగా ఉండటం, కష్టంగా ప్రసవించడం మొదలైన కారణాలు కూడా ఉంటాయి. సరైన చికిత్స, ప్రజారోగ్య సేవలు లభిస్తే ఈ దశలో మరణాలను ఆపవచ్చు. పుట్టిన మొదటి వారంలో ఎక్కువ శాతం చనిపోతుంటారు. పసిబిడ్డ బ్రతుకుతుందా లేదా అనే విషయం అప్పుడే నిర్ధారణ అవుతుంది. తరువాత పరిసరాల ప్రభావం పసివారిపై ఉంటుంది. సంవత్సరంలో తరువాత 11 మాసాలు ఇలాంటి ప్రభావంలో ఉంటారు. అంటువ్యాధులు మొదలైన వాటివలన మరణాలకు గురయ్యే ప్రమాదం ఉన్నది. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఈ దశలో మరణాల సంఖ్య బాగా తగ్గిపోయింది.

బలహీనంగా పుట్టిన వారు బ్రతకడం అనేది పరిశుభ్రత పైన, వైద్య సౌకర్యాల పైన ఆధారపడి ఉంటుంది. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో 1970లో పసివారి మరణాలు 1000 కి 10 నుండి 30 వరకూ ఉండేవి. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఈ మరణాల సంఖ్య 100కి పైగా ఉన్నది. 250 సంవత్సరాల క్రితం 1000లో పసిపిల్లల మరణాలు 200 నుండి 250 వరకూ బడుగు దేశాలలో ఉండేవి. ఆఫ్రికాలోని చార్డు అనే దేశంలో 1975లో ఒక నగరంలో బాల్య మరణాల రేటు 1600 శాతం ఉన్నది.

అభివృద్ధి చెందుతున్న కొన్ని దేశాలలో బాల్యమరణాల సంఖ్య తగ్గింది. 1935–39 మధ్య సింగపూర్‌లో 1000కి 150 మంది పసిపిల్లలు చనిపోగా 1964 నాటికి 29 శాతానికి, 1973 నాటికి 20 శాతానికి తగ్గిపోయింది. 87 శాతం బాల్య మరణాల సంఖ్య తగ్గిందన్నమాట. శ్రీలంకలో కూడా బాల్య మరణాలు 60 శాతం తగ్గిపోయాయి. అభివృద్ధి దేశాలలో బాల్య మరణాల రేటు సూచిస్తున్న దాన్ని బట్టి కొన్ని మార్పులు కనిపిస్తున్నవి. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో సాంఘిక, ఆర్థికాభివృద్ధి విషయమై ఈ మరణాల ప్రభావం ఎక్కువగా లేదు.

17.2.5 జీవిత పట్టిక

ఒకానొక కాలంలో, ప్రదేశంలో జీవన్మరణాల విషయమై సూచించేది జీవిత పట్టిక లేదా మరణాల పట్టిక.

ఒక వయసు దాటిన తరువాత ఆ వ్యక్తుల మిగిలిన జీవితం సగటు ప్రమాణం ఎంతో ఈ పట్టిక తెలియజేయదు. 1980లో బర్మాలో పుట్టిన పసివాడు ఎన్నాళ్లు బ్రతుకుతారో అంచనా వేయదు. జీవిత పట్టికలో, జీవిత భీమ రేట్లు ఈ సమాచారాన్ని అందిస్తాయి. ఈ విధానం వలన కొన్ని సమస్యల పరిష్కారానికి తోడ్పడుతుంది.

వాస్తవానికి జీవిత పట్టిక ప్రమాణీకరణ విధానం కాదు. ఈ పద్ధతిని అనుసరించి మరణాల సంఖ్యను కొలుచుకోవచ్చు. ఒకానొక దశలో మరణాలకు సంబంధించి వయసు, లైంగికతను ఈ పట్టిక సూచిస్తుంది. ఒకే దేశంలో ఒక ఏడాదిలో పుట్టిన వారిని పరిశీలిస్తే, వారందరూ చనిపోయే వరకు గమనిస్తూ పోతే, ఒక తరం జీవిత పట్టికను నిర్మించవచ్చు. అందరూ చనిపోయే వరకు ఇలాంటి పట్టిక సాధ్యం కాదు గనుక దీని ఉపయోగం పరిమితం. ఇంతకంటే ఆచరణయుక్తమైన ప్రాధాన్యత గల మరొక పట్టిక వలన జనాభాలో మరణాల అనుభవాన్ని తెలుసుకోవచ్చు. కాల వ్యవధితో కూడిన పట్టిక అని దీన్ని అంటారు.

ఒకేవాడు లక్షమంది వసివారు పుట్టారనుకొని కాలం పరిమితి పట్టికలను నిర్మిస్తారు. సంవత్సరానికి చనిపోయేవారెందరో లెక్కచూసుకొంటారు. చివరి వ్యక్తివరకూ ఈ విధానం కొనసాగుతుంది. ఏమి జరుగుతుందని ఈ పట్టిక చూపదు. ఏమి జరిగి ఉండేది అని మాత్రమే ఈ పట్టిక తెలుపుతుంది. ఆధునిక కాలంలో మరణాల సంఖ్య బాగా తగ్గిపోయిన దృష్ట్యా ఈ పట్టికలను మార్చుకోవలసి వస్తున్నది. స్వల్పకాలిక మార్పుల ప్రభావాన్ని తొలగించే నిమిత్తం 7 సంవత్సరాలకు ఒకసారి ఈ జీవిత పట్టికలను రూపొందిస్తున్నారు. మరణాలలో మార్పుల దృష్ట్యా స్త్రీ పురుషులకు విడిగా ఈ పట్టికను తయారు చేస్తున్నారు.

జీవిత పట్టిక వలన సగటు జీవితం ఎంతో అంచనా వేయవచ్చు. పుట్టినప్పటి నుండి సగటు వయస్సును అంచనా వేయటానికి ఈ పట్టికను వినియోగిస్తారు

పాశ్చాత్య దేశాలలో స్త్రీ పురుషుల సగటు వయసు 70 సంవత్సరాలు పైగా ఉంటున్నది. చాలా దేశాలలో ఈ శతాబ్దం మధ్య వరకూ సగటు వయసు సంభవ్యే ఉండేది. అమెరికాలో 1940 నాటికి 68.2 సంవత్సరాల జీవనం ఉండేదని, 1970 నాటికి 70.9 కాగా 1977 నాటికి తెల్లవారిలో 73.8, నీగ్రోలలో 68.8 సంవత్సరాల వయసు ప్రమాణం ఉన్నట్లు తేలింది. నీగ్రోలకంటే తెల్లవారు ఎక్కువ కాలం బ్రతుకుతున్నారు. (జోహాన్స్ ఓవర్ బెక్).

ఇండియాలో 20వ శతాబ్దపు ప్రథమ రెండు దశాబ్దాలలో స్త్రీ పురుషులు జీవించే కాలంలో చాలా తక్కువగాను, మరణముల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉండేది. 1911–12 మధ్య ఇండియాలో పురుషులు 19.4, స్త్రీలు 20.9 సంవత్సరాల ప్రమాణంలో ఉండగా, ఉభయులకు కలిపి సగటున 20.1 ఉండేది. దేశంలో ఈ లెక్కలు అతి తక్కువ ప్రమాణాన్ని తెలుపుతున్నది. క్రమేణ ఇండియాలో ఈ ప్రమాణ స్థాయి పెరిగింది. అమెరికాలో అభివృద్ధి చెందిన దేశాలతో పోల్చి చూస్తే ఇండియాలో ఇంకా బాల్య మరణాల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉన్నా మొత్తంమీద ఈ సంఖ్య తగ్గుముఖం పట్టింది. కాని ఇండియాలో మరణాల సంఖ్య తగ్గినా, ఇంకా ఈ స్థితి ఎంతో మెరుగుపడవలసి ఉన్నది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. మరణాల ప్రమాణీకరణ అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

2. జీవిత పట్టిక అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

17.3 సారాంశం

మరణాల రేటు, ప్రత్యేక వయసులలో మరణాలరేటు, బాల్య మరణాలు, మరణాల ప్రమాణీకరణ జీవిత పట్టిక పద్ధతులలో మరణాల తీరును విశ్లేషించవచ్చు. మరణాలను అంచనా వేయడంలో తరచు

BRAOU

సర్వసాధారణంగా వాడే పద్ధతి ఇది. జనాభాలో సంవత్సరంలో వెయ్యిమందిలో ఎందరు మరణించారనేది ఈ పద్ధతిలో పరిశీలిస్తారు. పసిపిల్లలో మరణాలెక్కువని వింటుంటాం. బాల్యదశలో మరణాల రేటును తెలుసుకుంటే మొత్తం మీద మరణాల రేటుకు ఇది ప్రాతిపదికగా ఉంటుందని గ్రహించవచ్చు. అంతేగాక దీని ప్రభావం జాతి, సామాజిక, ఆర్థికాభివృద్ధిపైన, ఆరోగ్యపరిస్థితిపైన, వైద్యసహాయం పోషకాహారంపైన ఉంటుంది. ఒకానొక కాలంలో ప్రదేశంలో జీవన్మరణాల విషయమై సూచించేది జీవిత పట్టిక లేదా మరణాల పట్టిక. జీవిత పట్టిక వలన సగటు జీవితం ఎంతో అంచనావేయవచ్చు. పుట్టినప్పటి నుండి సగటు వయసును అంచనా వేయటానికి ఈ పట్టికను వినియోగిస్తారు.

17.4 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tara Kanitkar* : *Principles of Population Studies.*
2. *S.N. Agarwala* : *India's Population Problems*
3. *Thomlinson* : *Population Dynamics*
4. *Dr, Vignesha* : *Demography*
5. *Bogue D.K.* : *Principles of Demography*

17.5 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.

1. అకాల మరణ రేటును ఎలా లెక్కిస్తారు.
2. వయసు ప్రత్యేక మరణ రేటును ఎలా లెక్కిస్తారో తెలపండి.
3. మరణాల రేట్లు ప్రయాణీకరణ అంటే ఏమిటి?

II. ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము

1. "జీవిత పట్టిక" అంటే ఏమిటి?
2. శిశు మరణాల శాతం రేటును ఎలా లెక్కిస్తారు?
3. శిశు మరణాల శాతం అంటే ఏమిటి?
4. పరిచేసిన మరణ రేటు అంటే ఏమిటి?
5. కొన్ని మరణముల శాతం రేటును లెక్కకట్టే విధానాన్ని తెలపండి.

BRAOU

భాగం — 18: వివిధ రీతుల మరణాలు

విషయ క్రమం:

18.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
18.1 పరిచయం
18.2 మరణాలలో భేదాలు
  18.2.1 లైంగిక, వయో భేదాలు
  18.2.2 గ్రామ, నగర భేదాలు
  18.2.3 సాంఘిక, ఆర్థిక భేదాలు
  18.2.4 వృత్తిరీత్యా మరణాలు
  18.2.5 విద్యాభేదాలు
  18.2.6 వివాహస్థితి — మరణాలు
  18.2.7 మానవ సమూహాలు, జాతులు
18.3 సారాంశం
18.4 చదవదగిన పుస్తకములు
18.5 నమూనా ప్రశ్నలు

18.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

వివిధ రీతుల మరణాలను చర్చించి, లైంగిక, వయస్సు, గ్రామ, నగర ప్రాంతాలు, సాంఘిక, ఆర్థిక, వృత్తి విద్య, వివాహస్థితి, జాతులు మొదలైన విషయాల దృష్ట్యా మరణాలలో భేదాలను చర్చించుట ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- మరణాల స్థాయిలో భేదాలను వివరించగలరు.

18.1 పరిచయం

మరణాల స్థాయిలో వివిధ భేదాలున్నట్లు జనాభాలోని మృతులను బట్టి తెలుసుకోవచ్చు. భిన్న ప్రాంతాలలో, భిన్న సమూహాలలో మరణాలు భిన్న స్థాయిల్లో ఉంటాయని తేలింది. మరణాల రేటు అంతర్జాతీయ సమూహాలలో మారుతున్నట్లు కనుగొన్నారు. పట్టణ జీవితంలో కూడా ఈ భేదాలు అధిక, అల్ప ఆదాయాలు గల దేశాలమధ్య గమనించవచ్చు. ఈ భేదాలు బాల్యమరణాలు, వివిధ వయస్సులలో మరణాలు మొత్తం మరణాల సంఖ్యను బట్టి తెలుసుకోవచ్చు.

18.2 మరణాలలో భేదాలు

ఒకే దేశంలో గ్రామ నగర ప్రాంతాలను బట్టి మరణాలస్థాయి మారుతుంటుంది. అలాంటి భేదాలన్నింటినీ ఇప్పుడు చర్చిద్దాం.

18.2.1 లైంగిక, వయో తేడాలు

స్త్రీ పురుషులలో మరణాల రీతి ఒకే తీరుగా ఉండదు. స్త్రీకంటే పురుషుల మరణాల శాతం అధికంగా ఉండటానికి పది శాతం పిండస్థాయిలో చనిపోవడమే కారణం. అమెరికా, కెనడా, బ్రిటన్‌లో ఇలా జరుగుతున్నది. బాలికలు అంటురోగాలను ఎదుర్కోవడంలోనూ, క్షీణించే రోగాలను సంక్రమించనీయక పోవడంలోనూ ఎక్కువ శక్తితో ఉంటున్నారు. సాంఘిక, ఆర్థిక, వృత్తిపరమైన ఒత్తిడులు పురుషులపై ఎక్కువ. స్త్రీలు తమ రుగ్మతలను అంగీకరించి చికిత్సకు సిద్ధపడతారు. స్త్రీలు ఉద్వేగాలను వ్యక్తపరుస్తున్నందువలన వారికి మానసిక ఒత్తిడి తక్కువ. ఈ కారణంగా వారి మానసిక ఆరోగ్యం కూడా బాగుంటుంది.

అమెరికాలో 20 శతాబ్దంలో పురుషుల కంటే స్త్రీలలో మరణాల రేటు తగ్గిపోయింది. ప్రసూతి మరణాలు తగ్గిపోవటం ఒక కారణం కాగా, అధిక సంతానాన్ని పొందే స్త్రీల సంఖ్య కూడా తగ్గిపోయింది. పాశ్చాత్యదేశాలలో స్త్రీ పురుషుల మరణాలలో తేడాలు పెరగడానికి ప్రమాద సంఘటనలు కారణం. ఇవి 15, 29 సంవత్సరాల మధ్య ఎక్కువగా ఉంటాయి. పురుషులలో స్త్రీకంటే మరణాల సంఖ్య ఎక్కువ. పురుషులలో గుండె జబ్బులు, కాలేయం దెబ్బతినటం, ఊపిరితిత్తుల కాన్సర్ ప్రధానంగా మరణాలకు దారితీస్తున్నవి. పొగ త్రాగటం, మత్తుపానీయాలు సేవించటం ఈ రోగాలకు కారణం.

అభివృద్ధి చెందని సమాజాలలో స్త్రీలలో పోషకాహార లోపం, అంటువ్యాధులు ఎక్కువగా ఉంటున్నాయి. తరచు పిల్లల్ని కనడం, వైద్య సౌకర్యాలు గర్భిణీలకు లోపించటం, ప్రసవానంతరం శ్రద్ధ లేకపోవడం మరణాలకు దారితీస్తుంది. అంటు రోగాలను అరికట్టడం వలన స్త్రీలలో మరణాల సంఖ్య తగ్గింది. అదే విధంగా గర్భధారణ కూడా తగ్గింది. ఆరోగ్య వైద్య సౌకర్యాలు పెరిగాయి. పురుషుల కంటే స్త్రీలలో మరణాలు తగ్గడానికి ఆధునీకరణ, అభివృద్ధి ప్రధాన కారణాలు.

18.2.2 గ్రామ నగర తేడాలు

లోగడ నగరాలలో మరణాల రేటు హెచ్చుగా ఉండేది. యూరప్, ఉత్తర అమెరికాలోని చాలా దేశాలలో మరణాలు ఎక్కువగా ఉండేవి. పరిశుభ్రత లోపించటం, మంచినీటి సౌకర్యాలు లేకపోవడం, ఆరోగ్య సంబంధమైన పరిసరాలు అట్టి పెట్టుకోలేకపోవడం వలన ఇలాంటి పరిస్థితులు వచ్చాయి. 1841 నాటికి ఇంగ్లండ్, వేల్స్ పరిస్థితి ఇలాగే ఉండేది. అక్కడ జీవన ప్రమాణం 40 ఏళ్లుగా గుర్తించారు. ఆ రోజుల్లో గ్రామాలలో మరణాల సంఖ్య తక్కువగా ఉండేది. గ్రామీణ ప్రాంతాలు జనాభా ఉత్పత్తికి, నగరాలు జనాభా నాశనానికి తోడ్పడేవి.

ఇండియాలో 1964 జూలై నుండి 1965 జూలై వరకు నేషనల్ శాంపుల్ సర్వే ప్రకారం గ్రామాల్లో 13.01, నగరాలలో 7.97 మరణాల రేటు ఉన్నది. 1974 జూలై నుండి 1975 జూలై వరకు శాంపుల్ రిజిస్ట్రేషన్ ప్రకారం నగరాలలో 9.6, గ్రామాలలో 16.1 మరణాల సంఖ్య (వెయ్యికి) ఉండేది. దేశంలోని అన్ని రాష్ట్రాలకు దీని నమోదు చేశారు. నగరాలలో యువకులు ఎక్కువగా కేంద్రీకరించటం, ఉత్తమ ఆరోగ్య పరిస్థితులు, రక్షిత మంచినీరు, వైద్య సౌకర్యాలు ఉండడం మరణాలు తగ్గడానికి కారణమైంది. రాష్ట్రాలలో మరణాలు కూడా ప్రాంతాల వారీగా అనేక తేడాలతో ఉన్నవి.

అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో గ్రామ నగర మరణాలలోని తేడాలు బాగా తగ్గిపోయినవి. ఉన్నత పారిశ్రామికీకరణ జరిగినచోట, గనులు, ఓడరేవులు బాగా ఉన్నచోట మరణములు ఎక్కువగా ఉంటున్నవి. కాలుష్యం, హింస, నేరం, రహదారుల ప్రమాదాలు అనేవి నగరాలు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలు. అయితే సిటిస్థానే నగరాలలో ప్రత్యేక వైద్య సౌకర్యాలు కూడా లభిస్తున్నవి. నగరాల కంటే గ్రామాలలో మరణాల సంఖ్య తక్కువగా ఉంటున్నది. ఇందులో వయోభేదాలున్నవి. అధిక ఆదాయం కలవారు నగరాల నుండి ప్రవాసం పోవడం స్వల్పాదాయం కలవారు నగరాలకు రావడం కూడా ఒక కారణం. ప్రజారోగ్య సేవలు, రక్షిత

BRAOU

మంచినీరు, వైద్యసౌకర్యం ఇత్యాదులన్నీ గ్రామాల కంటే నగరాలలో ఎక్కువగా ఉంటున్నాయి.

18.2.3 సాంఘిక, ఆర్థిక భేదాలు

వివిధ సాంఘిక వర్గాల మధ్య మరణాల రేటు మారుతున్నది. సాంఘిక ఆర్థిక రంగాలలో నిమ్న స్థాయివారు ఎక్కువ మరణాలకు గురవుతున్నారు. దీనికి వైద్య సౌకర్యాలు సులభంగా లభించకపోవడం, డాక్టర్లను సంప్రదించలేక పోవడం ఇందుకు కారణాలు. పారిశ్రామికీకరణంలో వర్గాన్ని బట్టి మరణాల తీరును పరిశీలించటం జరిగింది. కర్మాగారాలలో తక్కువ వేతనాలకు పనిచేస్తూ తరువాత ఎక్కువ శ్రమ చేయలేని స్థితిలో దిగజారిపోవడం కూడా జరిగింది. ఇందుకు [illegible] మధ్య ఉన్నత తరగతుల వారు మెరుగుపడిన వైద్యసౌకర్యాలను వినియోగించుకున్నారు. సంపన్న, [illegible] దేశాల మరణాల రేట్లను పోల్చి చూసి పరిశీలించారు. కొన్ని దేశాలలో ఉన్నత సాంఘిక, ఆర్థిక స్థాయిని సమకూర్చుకున్న వారు విద్య, వృత్తి, ఆదాయం, ఆవాసం దృష్ట్యా స్థాయిని పెంచుకున్నారు. సంపన్నులలో మరణముల సంఖ్య [illegible]. [illegible]లో అసమానత్వాలు, జీవితంలో అసమానత్వాలపై ప్రభావాన్ని చూపెట్టాయి. స్వీడన్ వంటి బాగా సంపాదించిన దేశాలలో మరణాల సంఖ్య కనీస స్థాయికి తగ్గిపోయి, వర్గరీత్యా మరణాల అంచనా వేసే స్థితి పోయింది. మరణములలో సాంఘిక, ఆర్థిక భేదాలను జీవసామాజిక రీతులలో వివరిస్తున్నారు. పోటీతో కూడిన ఎంపిక పద్ధతి కూడా [illegible]. [illegible] సమర్థులు ఉన్నత స్థాయి వృత్తులలో ఉంటున్నారు. అసమర్థులకు తక్కువ స్థాయి పని లభిస్తున్నది. రోగాలు కూడా వ్యక్తిని పనిచేయలేనివానిగా చేస్తున్నాయి. తక్కువ ఆదాయం వచ్చే వృత్తికి అతడిని పరిమితం చేస్తున్నాయి. తక్కువ స్థాయి వృత్తుల వారు [illegible] పదార్థాలు వాడటం, ఎత్తయిన ప్రదేశాలు ఎక్కడం, కాలుష్య వాతావరణంలో పనిచేయుటం జరుగుతున్నది. వృత్తినిబట్టి ఆదాయం [illegible] వారు పోషకాహారం, సరైన దుస్తులు, గృహవసతి, వైద్య సౌకర్యాలు పొందుతున్నారు. ఈ [illegible] తక్కువ ఆదాయాల వారిలో మరణాల సంఖ్య హెచ్చుగా ఉంటున్నది.

[illegible]లో మరణాల తీరుపై అధ్యయనం జరిగింది. వివిధ స్థాయిలలో వివిధ కాలాలలో జరిగిన [illegible] ఈ [illegible] లభించాయి. 1. మరణాల సంఖ్య హెచ్చుగానో, తక్కువగానో ఉన్నప్పుడు వర్గభేదం లేదు. ఎక్కువ నుండి తక్కువకు మరణాల సంఖ్య పడిపోయినప్పుడు భేదాలు కనబడి, ఉన్నత వర్గాల ఆధిక్యం తెలుస్తుంటుంది. 2. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో వర్గభేదాలు క్రమేణా తగ్గిపోతూ మరణాల సంఖ్య [illegible] సూచిస్తున్నది.

సాంఘిక ఆర్థికాభివృద్ధి [illegible]గడలో మార్పులు భేదాలను ఇంకా ఎక్కువ చేసే అవకాశం కూడా ఉన్నది. కొత్త ఆరోగ్యసేవా [illegible] అంతటికీ ఉద్దేశించినప్పటికీ, అవకాశాలు గల వర్గాలకే అవి అందుతున్నవి.

[illegible] వృత్తిరీత్యా మరణాలు

ప్రతి [illegible] వృత్తి ఎంపిక చేసుకునే వృత్తిరీత్యా అతడు ఎదుర్కొనే ప్రమాదాలను గుర్తించారు. ఫ్యాక్టరీ తదితర ఉద్యోగాలలో పరిస్థితుల ప్రభావం వలన కార్మికుల ఆరోగ్యం క్షీణిస్తుంది. 50—100 ఏళ్లకు ముందుకంటే నేడు అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో పారిశ్రామిక వాతావరణం పూర్తిగా మారిపోయింది. పనిచేస్తున్నప్పుడు నేడు మరణాలకు గురయ్యే అవకాశం తక్కువ. పనులలో ప్రమాదాలు గుర్తించగానే వాటిని చక్కదిద్దుతున్నారు. అయినప్పటికీ, వృత్తిరీత్యా మరణాల అధ్యయనం నేటికీ ప్రధాన పాత్రను వహిస్తున్నది. వివిధ కాలాలలో ఉద్యోగాలలో మరణాల రేటు భేదం ఇంకా ఉన్నది. 1950లో అమెరికాలో గని కార్మికుల మరణాల నిష్పత్తి 180 కాగా [illegible] వారి మరణాల నిష్పత్తి 69 మాత్రమే. పనితీరుని బట్టి, పరిసరాలను బట్టి ఈ భేదాలున్నట్లు గమనించారు.

వృత్తిరీత్యానూ, ప్రమాదాల విషయంలోనూ ఉన్న సంబంధాన్ని అధ్యయనం చేయటం అవసరం. వృత్తికి విద్యతో సంబంధం ఉన్నది. వృత్తిని బట్టి ఆదాయం ఉంటుంది. విద్య ఆదాయం కూడా ఆహార గృహస్థితి గతులను అలవాట్లను ప్రభావితం చేస్తాయి. పరిశోధకులు వృత్తిని ప్రధానాంశంగా స్వీకరించారు. 1816 నుండి ఇంగ్లండ్, వేల్స్‌లలో వృత్తి, సాంఘిక వర్గం దృష్ట్యా మరణాలలో తేడాను క్రమబద్ధంగా అధ్యయనం చేశారు.

18.2.5 విద్యా తేడాలు

మరణాల స్థాయికి, విద్యకు సంబంధం కలదు. ఈ రెండింటికి అనులోమ సంబంధం కలదు. విద్యాస్థాయి వలన ఉత్తమ ఆరోగ్యం తక్కువ మరణాలు ఉంటాయని అధ్యయనాలు తెలుపుతున్నవి. వివిధస్థాయి విద్యల వలన, ఆరోగ్య పరిస్థితుల గురించి భిన్నాభిప్రాయాలు వచ్చాయి. చదువుకోవడంతో వైద్యసౌకర్యాలు వినియోగించుకోవడం, ఆరోగ్య కార్యక్రమాలు తెలుసుకోవడం జరుగుతున్నది. తల్లిదండ్రులు ముఖ్యంగా తల్లి చదువుకుంటే మరణాల సంఖ్య స్వల్పంగా ఉన్నట్లు తేలింది. కుటుంబ ఆదాయం కంటే తల్లికి విద్య రావడం అనేది చాలా ప్రధానాంశంగా భావించారు. పేదరికం కంటే తల్లిదండ్రుల నిరక్షరాస్యత ప్రమాదకరమైనదన్నారు. (తల్లిదండ్రుల నిరక్షరాస్యత ప్రమాదకరమైందన్నారు). తల్లిదండ్రుల విద్యాస్థాయిని, పసిపిల్లల మరణములకు గల సంబంధాన్ని హంగరీలో అధ్యయనం చేశారు. పాఠశాల విద్య ఉన్న తల్లి వలన వెయ్యికి పసిపిల్ల మరణములు 95 వరకు ఉండగా, 13 ఏళ్ళు అంతకు మించి చదువుకున్న తల్లివలన వెయ్యికి 27 మంది మాత్రమే పసిపిల్లలు చనిపోయారు. 1966లో బొంబాయిలో తల్లి విద్యాస్థాయిపై బాల్య మరణములకు సంబంధం ఉన్నదని తేలింది.

18.2.6 వివాహస్థితి — మరణాలు

విడాకులు పుచ్చుకున్న వారు, విధవలు, అవివాహితులలో మరణముల స్థాయి ఎక్కువగా ఉన్నట్లు స్పష్టపడింది. ఈ విషయంలో పురుషులకంటే, అవివాహితులలో జీవన ప్రమాణం ఎక్కువగా ఉన్నది. వివాహంలో ఎంపిక ఉండడం స్త్రీ పురుషులు ఆరోగ్యకరమైన తోటివారిని నిర్ణయించుకోవడం ఒక కారణం. మంచి ఆరోగ్యం, చక్కని వివాహ జీవితానికి తోడ్పడుతుంది. అనారోగ్యులు వివాహాన్ని కాదనుకుంటారు. వారిలో మరణాల సంఖ్య ఎక్కువ. వివాహితులలో ముఖ్యంగా పురుషులలో క్రమబద్ధ జీవితం ఉంటుంది. ఆహార నియమాలు, నిద్ర, మంచి స్నేహితులు, అనారోగ్యాన్ని శ్రద్ధగా పట్టించుకోవటం మొదలైన అంశాలుంటాయి. ఒంటరిగా ఉన్నవారు ఏకాకితనంలో ఖేదంలో సరిగా ఉండలేక, దిగజారిపోయి సరిగా ఆహారం స్వీకరించక అతిగా తాగి ఆరోగ్యం చెడగొట్టుకుంటారు. ఇలాంటి కష్టాలే విధవలకు, అవివాహితులకు ఉంటాయి. పైగా తోటి వారిని పోగొట్టుకున్న బాధ కూడా ఉంటుంది. సాధారణంగా మనుగడ సాగించలేని వారు విడాకులు పొందడంలో వారిలో మరణాల రేటు ఎక్కువ.

వివాహిత స్థితివలన శారీరక, మానసిక ధోరణిలో ప్రత్యక్ష ప్రభావం కనిపిస్తుంది. ఇది స్త్రీలలో ముఖ్యంగా గమనించవచ్చు. వారు వృత్తి మార్పిడి వలన, సంతానం వలన కొన్ని చిక్కుల్లో ఇరుక్కోవలసి వస్తుంది. స్త్రీ పురుషులలో సహజీవిని కోల్పోయిన వారు, అనారోగ్యానికి గురవుతుంటారు. ఆ తరువాత వారిలో మరణముల సంఖ్య కూడా ఎక్కువగా ఉంటుంది.

18.2.7 మానవ సమూహాలు — జాతులు

దక్షిణాఫ్రికా, అమెరికాలో మానవ సమూహం, జాతులలో మరణాల స్థాయికి చక్కని ఉదాహరణలు. అమెరికాలో నీగ్రోలకంటే తెల్లవారి జీవన ప్రమాణం ఎక్కువ, మరణాలు తక్కువ వృద్ధులకంటే యువకులలో ఈ తేడాలు ఎక్కువ. 1900 లో తెల్లవారి వయోప్రమాణం 47.6 సంవత్సరాలు కాగా నీగ్రోలకు 33

BRAOU

సంవత్సరాలు మాత్రమే. 1977లో స్త్రీల జీవిత ప్రమాణం 73.5 కాగా, పురుషులకు 68.8 సంవత్సరాలు మాత్రమే. 77 ఏళ్లలో వీరి మధ్యతేడా 14.6 నుండి 5 ఏళ్లకు తగ్గిందన్నమాట.

జాతిని బట్టి మరణం అనేదానికి జీవసంబంధమైన ఆధారం ఏదీలేదు. బహుశా సాంఘిక, ఆర్థిక తేడా ప్రభావం కావచ్చు. ఆర్థికంగా అభివృద్ధి చెందిన తెల్లవారు ఉత్తమ అర్హతలతో ఉన్నత ఆదాయాలను అనుభవించారు. దీనివలన చక్కని వైద్యసౌకర్యాలు, పోషకాహారం, గృహవసతి లభించింది. ఉన్నత విద్య వలన వైద్యసౌకర్యాలను వినియోగించుకోవడమే గాక, సరైన ఆహారం ఏంటో తెలుసుకున్నారు.

వయసు, లైంగికం గ్రామ నగర ప్రాంతాలు, సాంఘిక, ఆర్థికత, వృత్తి విద్య, జాతుల తేడాలు మొదలైనవి మరణాలపై ఎలా ప్రభావితం చూపిస్తాయో తెలుసుకుందాం.

జనాభా శాస్త్రజ్ఞులు మరణములను, జననాలను, భిన్న రీతులలో విశ్లేషిస్తారు. వీటి లక్షణములు వేరు కావడమే ఇందుకు కారణం పుట్టుకలో మానవేచ్ఛ ఉన్నది. మరణంలో మన ఇష్టం లేదు.

మరణాల వలన జననాలపై ప్రభావం ఉంటుంది. మరణములు ఎక్కువగా ఉంటే జననాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. బిడ్డ చనిపోయిన తరువాత మరో బిడ్డ బ్రతకాలని కుటుంబం కోరుకుంటుంది.

చాలా మరణాలు జీవ, పరిసరాల ప్రభావం వలన జరుగుతాయి. శారీరక కారణాలు వ్యక్తిగతమైనవి కాగా మరణమును అదుపులో పెట్టే చర్యలన్నీ సాంఘిక సంస్థలకు చెందినవి. ఆహారోత్పత్తి, మరణములపై అదుపు సమర్థవంతంగా ఉన్నచోట సంఘటనలు తదితర కారణములు మరణాలకు దారితీయవచ్చు. వ్యవసాయం, వైద్య, ఆరోగ్య రంగాలలో వచ్చిన మార్పుల వలన జీవితస్థాయి 35 నుండి 70 సంవత్సరాలకు పెరిగింది. మరణముల సంఖ్య తగ్గింది. అంటువ్యాధుల మరణములను బాగా అదుపులో పెడుతున్నారు. సాంఘిక అవ్యవస్థత వలన వచ్చే మరణములు ఇందులో స్వీకరించవు.

అంటు రోగాలను అదుపులో పెట్టినందున వాటిని మరణములలో ప్రధానాంశంగా తీసుకోవడం లేదు. వీటిస్థానే క్యాన్సర్, గుండె జబ్బులు, ప్రమాదకరమైన నేరాలు, సంఘటనలు మరణాలకు దారితీస్తున్నవి. వయసు, లైంగిక సమూహాలను బట్టి మరణములలో చాలా మార్పులు గమనించారు. వృద్ధులలో మరణములు ఆలస్యంగా పరిమితంగా ఉండటం, బాల్యంలోనూ యువకులలోనూ మరణాలను బాగా అరికట్టడం జరిగింది. గ్రామనగర తేడాలు, సాంఘిక వర్గతేడాలు, వృత్తిభేదాలు బాగా తగ్గిపోతున్నవి. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో 1945 నుండి క్రిమిసంహారక మందులు, హానికర సూక్ష్మజీవులను చంపివేసే ఔషధాల వలన మరణాలపై అదుపు లభించింది. అంతర్జాతీయ సహకారం ద్వారా పాశ్చాత్య దేశాలు ఇందుకయ్యే ఖర్చులు భరించాయి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. సాంఘిక, ఆర్థిక తేడాలు మరణాలను ఎలా ప్రభావితం చేస్తాయి?

....

....

....

....

18.3 సారాంశం

మరణాల స్థాయిలో వివిధ తేడాలున్నట్లు బాల్య మరణాలను బట్టి, వివిధ వయసులలో మరణాలను బట్టి, మొత్తం మరణాల సంఖ్యను బట్టి తెలుసుకోవచ్చు. స్త్రీ పురుషులలో మరణాల రీతి ఒకే తీరుగా ఉండదు. వివిధ

BRAOU

సామాజిక వర్గాల మధ్య మరణాల రేటు మారుతున్నది. అభివృద్ధి చెందని సమాజాలలో స్త్రీలలో పోషకాహార లోపం, అంటువ్యాధులు ఎక్కువగా ఉంటున్నాయి. బాల్య దశలో మరణాలు కూడా ప్రాంతాల వారీగా అనేక భేదాలున్నవి.

18.4 చదువదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *Viguesha* : *Demography*
3. *S.N.Agarwal* : *India's Population Problems*
4. *Sivha and Zackaria* : *Elements of Demography*
5. *David Heer* : *Society and Population*

18.5 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ క్రింది వానికి 30 పంక్తులలో సమాధానం వ్రాయండి.

1. మరణం అనగా ఏమి? మరణాన్ని గురించి సమాచారం ఎందుకు సేకరించాలి?
2. ఒక జాతి అభివృద్ధి, సాంఘికాభివృద్ధి అక్కడి పసివారి మరణాలను బట్టి ఉంటుందని అంగీకరిస్తావా? అయితే ఎందుకని?
3. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో మరణాల ప్రధాన కారణాలేవి?
4. క్రింది వర్గాల కంటే మధ్య, ఉన్నత వర్గాలలో మరణాలు తక్కువ, మధ్య, ఉన్నత వర్గాల వారు శారీరకంగా ఉన్నతులు కావడమే కారణం — వ్యాఖ్యానింపుము.

II. ఈ క్రింది వానికి 10 పంక్తులలో సమాధానం వ్రాయండి.

1. మరణాల్లో భిన్నరీతులు — వివరింపుము. మరణాలలో లైంగిక భేదాన్ని వివరింపుము.
2. పసిపిల్లల మరణాలలో బాహ్య, అంతర భేదాలు ఏమిటి?
3. నగరాల కంటే గ్రామాలలో మరణాల సంఖ్య ఎక్కువకావడానికి కారణం ఏమిటి?
4. వృత్తిరీత్యా మరణాలు సంభవించిన రీత్యా సమస్యలు వివరింపుము.

BRAOU

భాగం – 19: జనన మరణాలపై ప్రభావం చూపే సామాజిక, ఆర్థిక విషయాలు

విషయక్రమం

19.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
19.1 పరిచయం
19.2 జననాలు
19.3 జననాల్లో తేడాలు
19.4 జననాల నిర్ధారణలో సామాజిక విషయాలు
    19.4.1 విశ్వాసాలను పాటించడం
    19.4.2 బ్రహ్మచర్యం
    19.4.3 వివాహం వాయిదా
    19.4.4 సంతాన నిరోధకాలు
    19.4.5 గర్భస్రావం
    19.4.6 బాల్య మరణాలు
    19.4.7 ఆర్థిక సాంఘిక అవరోధాలు
    [illegible]
19.5 మరణాలు
19.6 సారాంశం
19.7 చదువదగిన పుస్తకాలు
19.8 నమూనా ప్రశ్నలు

19.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

జనన మరణాలపై ప్రభావం చూపే సామాజిక, ఆర్థిక విషయాలను వర్ణించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- జననాల తేడాలను వివరించగలరు,
- జననాల నిర్ధారణలో సామాజిక విషయాలను వివరించగలరు,
- లింగభేద నిష్పత్తిలో, బాల్యదశలో మరణాలలో వ్యత్యాసానికి కారణాలను వివరించగలరు.

19.1 పరిచయం

సమాజం ప్రజలతో కూడినది. జనాభా సంఖ్యను ఆధారంగా సమాజాభివృద్ధి కొనసాగిస్తు ఉంటుంది. సమాజం — జనాభా పరస్పరం సంబంధం తెలుసుకోవాలంటే రెండూ ఉండాలి. జనాభాను నిర్వచించడంతో,

జాతిలక్షణాలు, వివాహ ప్రాంతమే కాక సామాజిక లక్షణాలు కూడా స్వీకరిస్తారు. సామాజిక — సాంస్కృతిక పరస్పర సంబంధాలు లేకుండా జనాభా ఉండదు. జనాభాను సమాజం నిర్దిష్టం చేస్తుంది. జనాభా విపరీతంగా పెరిగితే, సమాజానికి కావాల్సిన శక్తి, దృష్టి తప్పుతుంది. అలాంటి సన్నివేశం వలన సమాజ ఉనికికి భంగం వాటిల్లితే, సమాజంలో ఉండే వాటిని అదుపులో పెట్టే లక్షణాలు కూడా వస్తాయి. జనాభా ధోరణులు, సామాజిక శక్తులు పరస్పరం ఆధారపడుతూ ప్రభావితం చేసుకుంటాయి.

19.2 జననాలు

సమాజంలో జనాభా పరిమాణం, పెంపుదల అనేవి జననాలపై ఆధారపడతాయి. స్త్రీలకు గర్భధారణ శక్తి, జననాలకు తేడా ఉన్నది. 15—44 సంవత్సరాల మధ్య స్త్రీలకు సంతానోత్పత్తి శక్తి ఉంటుంది. కాని ఈ వయసులోని వారందరికీ సంతానం కలగకపోవచ్చు. సంతానం ఎక్కువగానున్న సమాజంలో సైతం పుట్టుకలు పరిమితమే కావచ్చు కనుక జననాలను బట్టి సంతానోత్పత్తి శక్తిని అంచనా వేయలేం. సంతానోత్పత్తి వయోపరిమితిలో స్త్రీ గర్భధారణ శక్తిని ప్రసవాలను బట్టి అంచనా వేస్తారు. సంతానాన్ని జనాభాలో కొత్తగా జన్మించిన వారి శాతాన్ని అనుసరించి గాని లేదా ఒక సంవత్సరంలో వెయ్యిమంది జనాభాలో కలిగిన సంతానాన్ని బట్టిగాని కొలుస్తారు. ఇది మోటుతరహాగా అంచనా వేయడమే. వివిధ దేశాలలో గాని ఒకే దేశంలో గానీ సంతాన తీరును పోల్చి చూసుకోవడానికి ఇలాంటి అంచనా వేస్తారు.

19.3 జననాలలో తేడాలు

ప్రపంచంలోని వివిధ దేశాలలో సంతానంలో తేడాలున్నట్లే ఒకే దేశంలోని వివిధ సమాజాలలో కూడా ఇలాంటి తేడాలున్నవి. 1970 ప్రాంతంలో ప్రపంచ జనాభా రేటు 30 కాగా, ఆఫ్రికాలో 47, ఆగ్నేయాసియాలో 44, దక్షిణ అమెరికాలో 30, యూరప్‌లో 18, ఉత్తర అమెరికాలో 18 ఉన్నది, చాలా యూరప్ దేశాలలో 13—17 మధ్య పుట్టుక రేటు ఉన్నది. ఇండియాలో మాత్రం పుట్టుక రేటు 33 వరకూ ఉన్నది. ఉత్తరప్రదేశ్‌లో 39.8, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో 37.4, కేరళలో 25.9 ఉన్నది. జనాభా లెక్కలను బట్టి వివిధ సంతానాల ఆధారంగా కొన్ని నిర్ణయాలు రాబట్టవచ్చు.

ఎ. నగర ప్రాంతాలకంటే గ్రామీణ ప్రాంతాలలో సంతానం ఎక్కువగా ఉన్నది. 1981లో ఇండియాలోని గ్రామీణ ప్రాంతంలో పుట్టుక రేటు 34.8 ఉండగా నగరాలలో 27.3 ఉన్నది.

బి. కష్టించి శ్రమించేవారు, గ్రామీణ వ్యవసాయ కూలీలు, ఉద్యోగస్తుల కంటే ఎక్కువ సంతానాన్ని పొందుతున్నారు.

సి. ప్రొటెస్టెంట్ల కంటే కాథలిక్కులలో సంతానం అధికం. హిందువులకంటే ముస్లింలలో సంతానం ఎక్కువ. చదువుకున్న వారు, మధ్యతరగతి, ఉన్నతవర్గం వారిలో కంటే స్వల్పాదాయం, తక్కువ చదువు ఉన్న రు ఎక్కువ సంతానాన్ని పొందుతున్నారు.

19.4 జననాల నిర్ధారణలో సామాజిక విషయాలు

సమాజంలో సంస్థల ఆచారాల పరిమితులకు లోబడి సంతాన ప్రోత్సాహం జరుగుతుంది. సభ్యులు వివాహమాడి సంతానం పొందాలని సమాజం ప్రోత్సహిస్తున్నది. సంస్కృతి రీతులలో సంతాన విధానం

BRAOU

మిళితమవుతుంది. వ్యక్తికి ఉద్వేగం గానీ, ఆర్థిక, రాజకీయ, మానసిక రీతులలోనూ వివాహం, తల్లిదండ్రులు గావడం అనేవి సదవకాశాన్నిస్తుంది. వృద్ధాప్యంలో భద్రత, వస్తూత్పత్తి, ఆస్తిని కాపాడటం, సంక్రమింప చేసుకోవడం ఆప్యాయతలు మొదలైన వాటి దృష్ట్యా సంతానం జీవితంలో ప్రధాన లక్ష్యంగా ఉంటుంది. ప్రాచీన సమాజాలలో సంతానవతిని పురుషశక్తిని అభినందించేవారు. పెళ్లిచేసుకోకపోవడం, గర్భనిరోధక పరికరాలు వాడటం, గర్భస్రావం లోగడ అభినందనీయులు కావు.

సంతానాన్ని ప్రోత్సహిస్తూ వచ్చినా, అందులో కూడా పరిమితులు లేకపోలేదు. ఏ సమాజంలోనైనా జీవశక్తిని బట్టి సంతానోత్పత్తి ఉంటుంది. సాంఘిక, సాంస్కృతిక విధానాలు సంతాన శక్తికి అదుపు విధిస్తుంది. మానవ సమాజాలు సాంస్కృతికంగా అభివృద్ధి చెందినప్పటి నుండి, కేవలం సంతానం పొందాలనే శారీరకేచ్ఛ కూడా ఆధారపడలేదు. ఆచారాలు, వివాహవ్యవస్థ, కుటుంబం మతం మొదలైన అనేక విషయాల దృష్ట్యా సంతాన విషయాన్ని చూసారు. అనుకోకుండా సంతానంపై సామాజిక అదుపు విధించారు అందులో కొన్ని:

19.4.1 నిషిద్ధాలను పాటించడం

స్త్రీ పురుష సంబంధాలలో సమాజాలన్నీ కొన్ని నియమ నిషిద్ధాలను పాటించాయి. స్త్రీ పురుషులను దూరంగా ఉంచటానికి ఈ నియమాలు తోడ్పడ్డాయి. రక్తబంధువుల మధ్య లైంగిక సంబంధమైన నిషిద్ధాలు, ఒకరికొకరు దూరంగా ఉండాల్సిన అనేక నియమాలు ఆచరణలో పెట్టటం వలన స్త్రీలను వేరుపర్చి కొద్దిమంది పురుషులతో మాత్రమే సంబంధం ఉండేటట్లు చూశారు. వివాహానికి పూర్వం, వివాహానంతరం వేరే వారితో సంబంధాలు ప్రపంచ వ్యాప్తంగా నిషిద్ధాలు.

19.4.2 బ్రహ్మచర్యం

అనేక సమాజాలలో బ్రహ్మచర్యాన్ని పాటించటం గౌరవప్రాతంగా ఉన్నది. భార్యాభర్తల మధ్య లైంగిక సంబంధానికి కూడా హద్దులు ఏర్పరచారు. కొన్ని సమయాలలో ఇరువురునూ దూరంగా ఉండమన్నారు. ప్రసవించిన తరువాత ఏడాదిపాటు లైంగిక సంబంధం ఉండరాదని, ఒకవేళ ఉంటే పుట్టిన సంతానానికి అనారోగ్యం లేదా అదృష్టం పట్టక పోవడం సంభవించవచ్చునన్నారు.

19.4.3 వివాహం వాయిదా

వివాహం, కుటుంబ వ్యవస్థ కూడా సంతానాన్ని అదుపులో పెట్టడానికి తోడ్పడుతుంది. వివాహానంతరమే సంతానాన్ని కనాలని అనడం, సంప్రదాయంగా వివాహ వయసును నిర్ధారించడం, విధవా పునర్వివాహంపై అదుపువలన స్త్రీ సంతాన ఉత్పత్తి వయసులో కొంతభాగం తగ్గిపోతున్నది. ఆధునిక సమాజాలలో రజస్వల అయిన చాలా సంవత్సరాలకు గానీ వివాహం కావడంలేదు. 1901లో ఇండియాలో 13 ఏళ్ళకు పెళ్లి కాగా, 1951లో 15.3 సంవత్సరాలకు, 1971లో 17 సంవత్సరాలకు, 1981లో 18.8 సంవత్సరాలకు వివాహాలు జరుగుతున్నవి. ఇందులో ప్రాంతీయ భేదాలున్నవి. కేరళలో ఈ వయస్సు ఎక్కువగానూ, మధ్యప్రదేశ్, ఉత్తరప్రదేశ్, రాజస్థాన్, బీహార్‌లలో తక్కువగానున్నవి. కొన్ని సమాజాలలో కొందరు స్త్రీలు అవివాహితులుగా ఉండటానికి లేదా పెళ్లి చేసుకొని కూడా సంతానం లేకుండా ఉండటానికి ఇష్టపడతారు.

19.4.4 సంతాన నిరోధకాలు

లోగడ బ్రహ్మచర్యం అవలంబించినట్లే, నేడు సంతాన నిరోధకాలను ఆచరిస్తున్నారు. గర్భధారణ రాకూడదనే దృష్టిలో ఈ చర్యను తీసుకుంటున్నారు. శస్త్రచికిత్సను చేయించుకోవటం, శాశ్వత సంతాన నిరోధక పద్ధతులుగా ఉంటున్నవి. సమాజం ఈ పద్ధతులను ఆమోదించినందున చాలా దేశాలలో పుట్టుక రేటు తగ్గింది.

BRAOU

19.4.5 గర్భస్రావం

కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితులలో గర్భస్రావాన్ని చాలా సమాజాలు ఆమోదిస్తున్నాయి. సాధారణ పరిస్థితులలో దీనిని ఖండిస్తున్నాయి. ఆధునిక సమాజాలలో అవసరంలేని బిడ్డను కనకుండా ఐచ్ఛిక గర్భస్రావాన్ని ఆమోదిస్తున్నారు. ఇందువలన జననరేటు తగ్గింది.

19.4.6 బాల్యమరణాలు

అక్రమ సంతానం, పుట్టుకలో వికలత్వం, జబ్బులు, జారిణి సంతానం కారణంగా పిండాన్ని అంతం చేసే పద్ధతిని ఆమోదిస్తున్నారు. కొన్ని సాంఘిక ఆచారాలను అనుసరించి పసిపిల్లలను శ్రద్ధగా చూడలేకపోవడంవలన వారు చనిపోతున్నారు. ఇండియాలో నాలుగేళ్లలోపు మరణాలు 47 శాతం ఉంటున్నాయి. పుట్టిన మొదటి సంవత్సరంలోనే దేశంలోని మరణాలలో మూడవ వంతు ఉంటున్నాయి. పుట్టిన నెలకే ఐదవ వంతు మంది, పుట్టిన వారానికి, ఐదింట రెండు వంతుల మంది చనిపోతున్నారు.

19.4.7 ఆర్థిక, సాంఘిక అవరోధాలు

ఆర్థిక, వర్గ, కుల అవరోధాలు స్త్రీ పురుషుల సంబంధాలకు అదుపులు విధిస్తూ ఆటంకాలు కల్పించటం సర్వసాధారణమైంది.

19.4.8 జీవన ప్రమాణం మెరుగుదల

జీవన ప్రమాణం పెరగడం, విద్య శిక్షణ కాలం ఎక్కువ కావడం, తగిన ఉపాధి లభించడానికి కాలవ్యవధి, ఉన్నత స్థితికై ఆశలు పెంచుకోవడం, వ్యక్తిగత రీతులు కారణంగా వివాహాలు వాయిదావేసుకొని ఇష్టం వచ్చిన పద్ధతిలో సంతానాన్ని పొందుతున్నారు. అందువలన సంతాన రేటు తగ్గింది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. జననాల నిర్ధారణలో సామాజిక విషయాలేమిటి?

....

....

....

....

19.5 మరణాలు

గత మూడు శతాబ్దాలలో ప్రపంచ జనాభా అనూహ్యంగా పెరిగింది. మరణాల రేటు బాగా తగ్గింది. పుట్టుక రేటు కూడా తగ్గిపోయింది. ఇండియాలో 1941లో వెయ్యికి 12.5 మరణాల రేటు ఉన్నది. జపాన్, రష్యా, అమెరికా, ఆస్ట్రేలియాలతో పోల్చితే ఇండియాలో మరణాల రేటు ఎక్కువ. ఆఫ్రికా, ఆసియా ఖండాలలో మరణాల రేటు అభివృద్ధి చెందిన దేశాలకంటే చాలా ఎక్కువ. 1901లో ఇండియాలో మరణాల రేటు 42.6 ఉండగా, 1980 నాటికి ఆ రేటు 12.5కు పడిపోయింది. అయినప్పటికీ చాలా దేశాలకంటే ఈ మరణాల రేటు ఎక్కువే. ఉత్తరప్రదేశ్‌లో 1979లో వెయ్యికి 16.4 మరణాల రేటు ఉండగా, కేరళలో వెయ్యికి 6.9 మాత్రమే ఉన్నది. ఇండియాలోని గ్రామీణ ప్రాంతంలో మరణాల రేటు వెయ్యికి 13.7 ఉండగా, నగరాలలో 7.9 ఉన్నది. ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని గ్రామీణ ప్రాంతాలలో మరణాలరేటు 17.3 ఉండగా కేరళలోని గ్రామీణ ప్రాంతాలలో వెయ్యికి 7 మరణాల రేటు ఉన్నది.

BRAOU

మరణాల రేటులో స్త్రీలు ఎక్కువగానూ, పురుషులు తక్కువగానూ ఉన్నారు. గ్రామీణ, నగర ప్రాంతాలలో సంతానోత్పత్తి గల 15—29 సంవత్సరాల మధ్య స్త్రీల మరణం పురుషుల కంటే చాలా ఎక్కువగా ఉన్నది. గర్భం, ప్రసవం ఇందుకు దోహదం చేస్తున్నాయి. ఇండియాలో ఈ శతాబ్దారంభంలో స్త్రీలకంటే పురుషులు ఎక్కువగా ఉండేవారు. 1901లో వెయ్యి మంది పురుషులకు 972 స్త్రీలు ఉండగా, 1981లో స్త్రీల కంటే 22.9 మిలియన్ స్త్రీలు ఎక్కువగా ఉన్నారు. ఈ నిష్పత్తిలో వ్యత్యాసానికి కారణాలు

ఎ. బాల్యదశ నుండి సంతానోత్పత్తి వయసులోగా ఆరోగ్య పోషకాహార లోపాల కారణంగా స్త్రీలలో ఎక్కువ మరణాలు.

బి. సంప్రదాయంగా స్త్రీలు స్వయం బాధిత లక్షణాలకు గురికావడం,

సి. గర్భధారణ, ప్రసవం వలన వచ్చే చిక్కులు.

ఇండియావంటి దేశాలలో బాల్యమరణాలు హెచ్చు. ఇందుకు కారణాలు.

ఎ. గర్భవతికి పోషకాహార లోపం. 60 శాతం స్త్రీలలో రక్తహీనత, 50 శాతం స్త్రీలలో ప్రసవించే ముందు రక్తహీనత ప్రధాన కారణాలు.

బి. బిడ్డల మధ్య రెండు మూడేళ్ల ఎడం కూడా లేనందున తల్లికీ, సంతానానికీ ప్రమాదం ఏర్పడుతుంది.

సి. 20 సంవత్సరాలలోపు, 34 సంవత్సరాల తరువాత గర్భధారణ వలన తల్లికి ప్రమాదం.

డి. ప్రసవానికి ముందు, తరువాత తగిన శ్రద్ధ లేకపోవడం.

ఇ. పోషకాహార లోపం.

ఎఫ్. బాలరోగాల నుండి కాపాడుకోవడానికి తగిన టీకాల చికిత్స లేకపోవడం.

స్త్రీలు, పసిపిల్లలు మరణించటంలో సామాజిక వర్గ వివక్షత కూడా ఉన్నది. పోషకాహార లోపం, మురికి పరిసరాలు, ఆరోగ్య వైద్య సౌకర్యాల లోపం. అజ్ఞానం, విద్యాహీనత, పిల్లల్ని పెంచడంలో తల్లిదండ్రుల దృష్టి మొదలైనవన్నీ మరణాలకు దారితీస్తున్నవి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

2. స్త్రీలలో మరణాల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉండటానికి కారణాలేమిటి?

....

....

....

....

....

3. బాల్యమరణాలు హెచ్చుగా ఉండటానికి కారణాలేమిటి?

....

....

....

....

....

....

BRAOU

19.6 సారాంశం

ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ఆరోగ్య వైద్య సౌకర్యాల అభివృద్ధి వలన విజ్ఞాన సాంకేతిక పురోగమనం వలన మరణములలో తగ్గుదల కనిపించి, పుట్టుకల రేటు కూడా తగ్గింది. ప్రపంచ జనాభా అమాహ్యంగా పెరగడంతో మనుగడకు ముప్పు వాటిల్లుతున్న భయం వలన ఈ పరిస్థితి వచ్చింది. కనుక జనాభాను తగ్గించుకొని, పుట్టుక రేటును పరిమితం చేసి సాంధిక తీసుకురావటానికి ప్రయత్నం జరుగుతున్నది.

19.7 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *Thomlinson* : *Population Dynamics*
3. *Vignesha* : *Demography*
4. *Agarwala S.N.* : *India's Population Problems*

19.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. సంతానాన్ని నిర్వచించి, దానిని ఎలా అంచనా వేస్తారో వివరింపుము.
2. సంతాన నిర్ధారితాలేవి?
3. అధిక సంతానానికీ, మరణాలకు కారణాలేవి?

II. *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము.*

1. ప్రపంచంలోనూ, బాల్యంలోనూ అధిక మరణాలకు కారణమేమిటి?
2. స్త్రీ పురుషుల నిష్పత్తి దెబ్బతినటానికి ప్రధాన కారణములేవి?

BRAOU

ఖండం—6: వలస

BRAOU

BRAOU

భాగం — 20: వలసలలో రకాలు

విషయక్రమం:

20.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
20.1 పరిచయం
20.2 వివిధ రకాల వలసలు
20.3 ఐదు దృక్కోణాలలో వలసలు
20.3.1 స్థల సంబంధమైన వలసలు
20.3.2 కాల సంబంధమైన వలసలు
20.3.3 కారణ సంబంధమైన వలసలు
20.3.4 సంఖ్యా సంబంధంగా వలసలు
20.3.5 సమ్మతిని సంబంధించిన వలసలు
20.3.6 ఇతర రకాలైన వలసలు
20.4 సారాంశం
20.5 చదవదగిన పుస్తకములు
20.6 నమూనా ప్రశ్నలు

20.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

వివిధ రకాల వలసలను పరిచయం చేయడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తరువాత మీరు:

- వివిధ రకాల వలసలను వివరించగలరు.

B R A O U

20.1 పరిచయం

అనేక కారణాల వల్ల ప్రజలు వలసపోవడం జరుగుతుంది. వీటిలో అనేక రకాలైనవి కనిపిస్తాయి. ఒక సమాజంలో ప్రజలు ఒకచోట నుండి మరొక చోటకి వలస పోవడంలో ఒక ప్రత్యేకమైన ధోరణి కనిపించడానికి కారణాలను తెలుసుకోవడానికి వివిధ రకాలైన వలసలను వర్గీకరించవలసిన అవసరం ఉన్నది.

20.2 వివిధ రకాల వలసలు

ప్రజలు వలసపోవడంలో రెండు ప్రధానమైన వాటిని పేర్కొనవచ్చును. 1. వలసపోవడం — ఒక దేశం నుండి ప్రజలు మరొక దేశానికి వలస పోవడం: 2. వలస రావడం — ప్రపంచంలోని ఏ దేశం నుండైనా మరొక దేశానికి వలస రావడం.

20.3 ఐదు దృక్కోణాలలో వలసలు

పైన పేర్కొన్న రెండు రకాలైన ప్రజల వలసలను ఐదు దృక్కోణాలలో పరిశీలించవచ్చు. అవి 1. స్థల సంబంధమైన కారణాలు. 2. కాలానికి సంబంధించిన కారణాలు. 3. కారణ సంబంధమైనవి. 4. సంఖ్యాసంబంధమైనవి. 5. సుస్థిరతకు సంబంధించినవి.

20.3.1 స్థల సంబంధమైన వలసలు

స్థల సంబంధమైన వలసలలో ప్రజలు వలసపోయే స్థలాన్ని పరిశీలించడం జరుగుతుంది. ఉదాహరణకు శకులు హూణులు మధ్య ఆసియా నుండి భారతదేశానికి, ఐరోపా దేశాలకు వలసపోవడం జరిగింది.

ఈ రకమైన మానవుల వలసలలో నాలుగు ఉప విభాగాలున్నవి. అవి 1. అంతర్ ఖండ వలసలు. 2. అంతర్జాతీయ వలసలు. 3. అంతర్ రాష్ట్ర వలసలు. 4. స్థానిక వలసలు.

ఎ. అంతర్ ఖండ వలసలు

ఈ రకమైన వలసలలో ప్రజలు ఒక ఖండం నుండి మరొక ఖండానికి వలసపోతారు. ఈ రకమైన వలసలు 17వ శతాబ్దం నుండి 10వ శతాబ్దం వరకు సంభవించాయి. ప్రజలు ఉత్తర దక్షిణ అమెరికా, దక్షిణాఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండ్ ఖండాలకు వలసపోవడం జరిగింది.

బి. అంతర్జాతీయ వలసలు

ఈ రకమైన వలసలలో ప్రజలు అంతర్జాతీయ సరిహద్దులను దాటి వేర్వేరుదేశాలకు వలసపోతారు. ఉదాహరణకు అనేక మంది భారతీయులు మారిషస్ దేశంలో చెరకు పండించే పొలాలలో కార్మికులుగా పనిచేయుడానికి శాశ్వతంగా వలసపోయారు.

సి. అంతర్ రాష్ట్ర వలసలు

ఒక దేశంలోని ప్రజలు ఒక రాష్ట్రం నుండి మరొక రాష్ట్రానికి వలసపోతే దానిని అంతర్ రాష్ట్ర వలసగా వర్ణిస్తారు. ఉదాహరణకు అనేక మంది పంజాబీలు, సిక్కులు ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్ రాష్ట్రాలలో స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకున్నారు. అనేకమంది మార్వాడీలు వ్యాపార నిమిత్తం కలకత్తా, బొంబాయి, ఉత్తర భారతదేశంలోని ఇతర పెద్ద నగరాలలో స్థిరనివాసం కల్పించుకున్నారు.

డి. స్థానిక వలసలు

ఈ రకమైన వలసలలో ప్రజలు ఒక గ్రామీణ ప్రాంతం నుండి మరొక గ్రామీణ ప్రాంతానికి లేక గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి పట్టణ ప్రాంతాలకు వలస పోతారు. అంతేగాక పారిశ్రామిక కేంద్రాలకు వస్తూపోతూ ఉంటారు.

20వ శతాబ్దంలో ప్రపంచంలోని దాదాపు అన్ని దేశాలలో పారిశ్రామికీకరణ జరిగింది. దీని ఫలితంగా పెద్ద పారిశ్రామిక నగరాలు అభివృద్ధి చెందాయి. పారిశ్రామిక కేంద్రాలలో లభిస్తున్న సేవా సౌకర్యాల కారణంగా గ్రామీణ ప్రాంతాల ప్రజలు పట్టణ ప్రాంతాలకు వలస పోవడం జరుగుతున్నది. భారతదేశంలో గ్రామీణ ప్రాంతాల ప్రజలు బొంబాయి, కలకత్తా అభివృద్ధి చెందుతున్న హైదరాబాద్, భిలాయ్ , రూర్కేలా, జంషెడ్‌పూర్ వంటి మరికొన్ని పారిశ్రామిక నగరాలకు వలసపోవడం జరుగుతున్నది. మొదటి రెండు నగరాలు ఇప్పటికే మితికి మించిన జనాభాను కలిగి ఉన్నాయి. మిగతా నగరాలు తమ సమీప ప్రాంతాల నుండి, దూర ప్రాంతాలలోని గ్రామాల నుండి నిరుద్యోగులైన లేక తగిన పనిలేని వ్యవసాయ కూలీలను ఆకర్షిస్తున్నాయి.

BRAOU

20.3.2 కాల సంబంధమైన వలసలు

ప్రజలు ఒకచోట నుండి మరొక చోటికి వలసపోయే ప్రక్రియలో కాలం కూడా ప్రధానపాత్ర వహిస్తుంది. అందువల్ల జనాభా ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి వలసపోయే విషయాన్ని పరిశీలించేటప్పుడు ఆ వలసను కాలానికి సంబంధించి పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. శతాబ్దాలుగా, దశాబ్దాలుగా, సంవత్సరాలుగా ఈ వలసలు జరగడాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి. కొన్ని వలసలు ఇతర వాటికంటే దీర్ఘకాలం సంభవించాయి. మధ్య ఆసియా నుండి ఆర్యులు, శకులు, హూణులు వలస పోవడం దీర్ఘకాలం జరిగింది. ఈ రకమైన వలసను దీర్ఘకాలిక వలసగా పేర్కొంటారు. కొన్ని వలసలు కొన్ని ప్రత్యేక సమయాలలోనూ, కొన్ని ఋతువులలోనూ సంభవిస్తాయి. చరిత్రకు పూర్వపు కాలంలో జరిగిన వలసలను చరిత్ర పూర్వపు వలస అని అంటారు.

కొన్ని ప్రత్యేక సమయాలలో లేక ఋతువులలో జరిగే వలసలు

ఈ రకమైన వలసలు కొన్ని నిర్ణీత సమయాలలో జరుగుతాయి. ఉదాహరణకు ఆర్కిటిక్ ప్రాంతంలోని టండ్రాలలో నివసించే ఎస్కిమోలు వేసవికాలంలో ఆహారం సంపాదించడానికి వేట కొరకై తమ నివాసిత ప్రాంతాల నుండి వలసపోతారు. శీతాకాలంలో వారు తమ కుటుంబ సభ్యులు, గొర్రెలు, మేకలతోసహా వెచ్చగా ఉండే ప్రదేశాలకు వలసపోతారు. ఈ ప్రదేశాలలో వారు ఉన్ని దుస్తులను నేయడం, పశుపోషణ చేయడం తమ వృత్తులుగా కలిగి ఉంటారు. వేసవి కాలం ప్రారంభంలో వారు తిరిగి తమ స్వస్థలాలకు వెళతారు.

20.3.3 కారణ సంబంధమైన వలసలు

ప్రజలు వలసపోయే ప్రక్రియలో రెండు శక్తులు నిరంతరం పనిచేస్తుంటాయి. అవి 1. వలసపోవడాన్ని ప్రోత్సహించే శక్తులు; 2. వలస రావడాన్ని ప్రోత్సహించే శక్తులు.

1. వలస పోవడాన్ని ప్రోత్సహించే శక్తులు

ఒక ప్రదేశంలో శాశ్వత నివాసులైన ప్రజలు ఇతర ప్రాంతాలకు వలసపోవడానికి ఈ శక్తులు ప్రోత్సహిస్తాయి. వరదలు, కరువులు మొదలైన ప్రకృతి వైపరీత్యాలు సంభవించినప్పుడు ప్రజలు తమ స్వస్థలాల నుండి వలసపోయేటట్లు చేస్తాయి. ఈ విధంగా అనేక రకాలైన భౌతిక, ఆర్థిక (తగిన వనిలేక పోవడం, నిరుద్యోగం) కారణాలు, సాంఘిక సంబంధమైన ఇబ్బందులు (కుల విభేదాలు) ప్రజలు తమ స్వస్థలాల నుండి ఇతర ప్రాంతాలకు వలస పోయేటట్లు చేస్తాయి.

2. వలస రావడాన్ని ప్రోత్సహించే శక్తులు

ఇతర ప్రాంతాల నుండి ప్రజలు ఒక ప్రత్యేక ప్రాంతానికి వలస రావడానికి ఈ శక్తులు కారణమవుతాయి. ఉదాహరణకు పారిశ్రామికీకరణ జరుగుతున్న నగరాలు గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి, ఇతర చిన్న పట్టణాల నుండి ప్రజలకు తమ వద్దకు వలసరావడానికి ఆకర్షిస్తాయి.

20.3.4 సంఖ్యా సంబంధంగా వలసలు

వలసలను సమీక్షించే సమయంలో వలసపోయే వారి సంఖ్యను, వలస వచ్చేవారి సంఖ్యను తెలుసుకోవడం అవసరం. దీనివల్ల ఈ రెండురకాల ప్రజలమధ్య తేడాను గ్రహించవచ్చును. కొన్ని సమయాలలో వలసపోయే వారి సంఖ్యలో పెరుగుదలగాని, తరుగుదలగాని మొత్తం వలసలు సంభవించే ధోరణులపై ప్రభావం చూపిస్తాయి.

ఒక ప్రాంతంలోని వివిధ ప్రదేశాలు, ప్రజలు కలిగివున్న వైవిధ్యాన్ని బట్టి వలసపోయే ప్రజల సంఖ్య మారుతూ ఉంటుంది. వలసపోయే వారి సంఖ్య, వారు వలసపోయే ప్రాంతానికి దారితో ఎదుర్కొనే ఇబ్బందులు, ఆ ప్రాంతపు ఆర్థిక వ్యవస్థలో సంభవించే మార్పులతో దగ్గర సంబంధం కలిగి ఉంటుంది. ఒక

B R A O U

సమాజంలో ఆర్థికమైన, పారిశ్రామిక సంబంధమైన అభివృద్ధి జరుగుతున్నప్పుడు, ప్రజలు వలసపోయే సమయంలో ఎటువంటి అవరోధాలు ఎదుర్కోనప్పుడు వలసపోయేవారి సంఖ్య పెరుగుతుంది. ఆ విధంగా వలస పోవడం కొనసాగుతుంది.

ఇతర ప్రదేశాల నుండి ఒక చోటుకు ప్రజలు వలసరావడం కూడా అనేక కారణాల వల్ల జరుగుతుంది.

సంఖ్యాపరంగా పరిశీలిస్తే వలసలను మూడు రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చును.

1. భారీతరహా వలసలు
2. సాధారణమైన వలసలు
3. చిన్నతరహా వలసలు

18, 19వ శతాబ్దాలలో భారీ తరహాలో జరిగిన చారిత్రాత్మక వలసలను అంతర్ ఖండ వలసలుగా పేర్కొంటారు.

ఆధునిక కాలంలో పట్టణ నాగరికత పెరిగిన సమాజాలన్నింటిలో గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి పారిశ్రామిక కేంద్రాలకు అనుదినం ప్రయాణం చేసే ప్రజలు కనిపిస్తారు.

20.3.5 సుస్థిరతకు సంబంధించిన వలసలు

సుస్థిరతకు సంబంధించిన విషయంగా పరిశీలిస్తే వలసలను నాలుగు రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చును. అవి 1. యాదృచ్ఛిక వలసలు. 2. తాత్కాలిక వలసలు. 3. కొంత వరకు శాశ్వతమైన వలసలు. 4. శాశ్వత వలసలు.

ఎ. యాదృచ్ఛికమైన వలసలు

ఈ రకమైన వలసలలో ప్రజలు కొద్ది సంఖ్యలో ఒకచోటు నుండి మరొక చోటుకి వలసపోతారు. దీనిలో ప్రజలు తమ సమీప గ్రామాలకుగానీ, పట్టణాలకుగానీ వలస పోవడం తిరిగి రావడం జరగవచ్చు. ఆడశిశువు జననం వల్లగానీ, లేక ఆడపిల్ల వివాహం వల్లగానీ ఇటువంటి వలస జరుగుతుంది. స్త్రీ వివాహం వల్ల జరిగే వలసలను వైవాహిక వలస అంటారు. భారతదేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో బహిర్వివాహం అమలులో ఉండడం వల్ల వివాహమైన స్త్రీలు తమ భర్తలతో భర్తల స్వగ్రామాలకు వలసపోతారు. భారతదేశంలో స్త్రీలు సాధారణంగా ఆర్థిక కారణాల వల్ల లేక ఉపాధి కొరకు ఇతర ప్రదేశాలకు వలసపోవడం జరగదు. పెద్ద నగరాలలో కూడా వలస వచ్చిన స్త్రీలమొత్తంలో పనిచేసే స్త్రీల సంఖ్య చాలా తక్కువగా ఉంటుంది.

బి. తాత్కాలిక వలసలు

ఈ రకమైన వలసలు సాధారణంగా 1. వ్యాపారం కొరకు 2. సంతలు ఉత్సవాలు లేక యాత్రాస్థలాల సందర్శనం కోసం. 3. నూతనంగా నిర్మించే రోడ్లు, భవనాలు, వంతెనలు, లేక రైల్వేలలో కార్మికులకు ఏర్పడే తాత్కాలికమైన గిరాకీ కారణాలుగా జరుగుతాయి.

సి. కొంత వరకు శాశ్వతమైన వలసలు

ఈ రకమైన వలసలో వ్యక్తి మరొక ప్రదేశంలో జీవనోపాధిని కలిగి ఉండి తన స్వగ్రామంలో నివసిస్తు తన

కుటుంబ సభ్యులతో సంబంధం కలిగి ఉంటాడు. ఇటువంటి వలసలలో వలసపోయే వారు తమ స్వస్థలాలకు క్రమబద్ధంగా తిరిగి వస్తుంటారు. ఈ రకమైన వలసలలో పురుషుల సంఖ్య స్త్రీల సంఖ్య కంటే అధికంగా ఉంటుంది. సాధారణంగా తక్కువ కులాలకు చెందిన వారిలో పురుషులు తమ కుటుంబాలను తమ స్వగ్రామాలలో వదలి, మరొక ప్రదేశంలో పనిచేస్తూ, ఒంటరిగా జీవిస్తూ, తమపై ఆధారపడిన కుటుంబ సభ్యులకు డబ్బు పంపిస్తూ ఉంటారు. ఈ విధంగా చేయడం వల్ల ఈ వ్యక్తులు తమ స్వగ్రామంలో కుటుంబంలోని ఇతర సభ్యులు వ్యవసాయపు పనుల ద్వారా ఆర్జించే ఆదాయానికి తాము పంపే డబ్బు ద్వారా పెరుగుదల కలిగిస్తారు. ఆధునిక పారిశ్రామిక వ్యవస్థలో స్త్రీలకు సాధారణంగా పనిదొరకని కారణంగా వారు తమ స్వగ్రామాలలోనే నివసిస్తూ వ్యవసాయపు పనుల్లో పాల్గొంటారు.

డి. శాశ్వత వలసలు

జనాభా పెరిగిన ప్రాంతాలలోని ప్రజలు అధిక సౌకర్యాలు కలిగిన ఇతర ప్రదేశాలకు శాశ్వతంగా వలసపోతున్నారు. ఈ రకమైన వలసలవల్ల మాతృ ప్రదేశాలలో సామాజిక వ్యవస్థ అభిలషణీయమైన పద్ధతిలో అభివృద్ధి చెందడానికి వీలుకలుగుతుంది. ఈ రకమైన వలసలలో స్త్రీలు, పురుషులు దాదాపు సమానంగా ఉంటారు.

20.3.6 ఇతర రకాలైన వలసలు

పైన పేర్కొన్న ప్రధానమైన వలసలతోపాటు, వలసపోయిన ఒకవ్యక్తి మరొక వ్యక్తిని వలసపోవడానికి ప్రోత్సహించే వలసల పరంపర కూడా పేర్కొనవచ్చును. గ్రామాల నుండి మరొక ప్రాంతానికి వలసపోయి, అక్కడ ఉద్యోగాలు సంపాదించి, కుటుంబాలకు స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకున్న వ్యక్తులు తమ బంధువులను కూడా తమ వలెనే వలస పోవడానికి ప్రోత్సహించే అవకాశం ఉన్నది.

కొన్ని కుటుంబాలు లేక కొంతమంది వ్యక్తులు సామూహికంగా మరొక చోటికి వలసపోవచ్చును.

వ్యక్తులు మాత్రమే ఇతర ప్రదేశాలకు వలసపోతే దానిని వ్యక్తిగత వలస అంటారు.

కొందరు ప్రజలు తమ జీవనోపాధి కొరకుగానీ, ఇతర కారణాలవల్లగానీ తమ స్వస్థలాల నుండి ఇష్టపూర్వకంగా మరొక ప్రదేశానికి వలసపోతే దానిని స్వచ్ఛంద వలస అంటారు. ఈ రకమైన వలస ఏ శక్తుల ప్రోత్సాహం వల్ల జరగదు.

కొన్ని సమయాలలో కొన్ని శక్తుల బలవంతం వల్ల ప్రజలు వలసపోవడం జరుగుతుంది. ఉదా: ఒక వ్యక్తిని బలవంతంగా అతని ప్రదేశం నుండి పంపివేయవచ్చు.

కొన్ని సమయాలలో తమ నివాసస్థలాన్ని మార్చే ఉద్దేశ్యంతోగానీ, మరొక కారణం వల్లగానీ కొందరు వ్యక్తులు ఒకే దేశంలో ఒక ప్రదేశం నుండి మరొక ప్రదేశానికివలస పోవచ్చును. ఇటువంటి వలసలను అంతర్ స్థానిక వలసలు అంటారు.

ఈ విధంగా ప్రజలు వలసపోవడంలో వారి నివాస స్థలాన్ని ఒక పరిపాలనా సరిహద్దు దాటి మరొకచోట ఏర్పాటు చేసుకోవడం జరుగుతుంది. ఒక వ్యక్తి ఏ ప్రదేశం నుండి మరొక ప్రదేశానికి వలసపోతున్నాడో దానిని బట్టి వలసలను 1. గ్రామీణ ప్రాంతం నుండి గ్రామీణ ప్రాంతానికి. 2. పట్టణ ప్రాంతం నుండి పట్టణ ప్రాంతానికి 3. పట్టణ ప్రాంతం నుండి గ్రామీణ ప్రాంతానికి. 4. గ్రామీణ ప్రాంతం నుండి పట్టణ ప్రాంతానికి జరిగే వలసలుగా వర్గీకరించవచ్చును.

BRAOU

1. సాధారణంగా పట్టణ ప్రాంతంలో ఉపాధి లభించని వ్యక్తులు ఒక గ్రామీణ ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి వలసపోతారు. దీనిఫలితంగా క్షితిజ సమాంతర, స్థలమార్పిడి, సాంఘిక చలత్వం సంభవిస్తుంది. తన ఆర్థిక పరిస్థితిని వృత్తిరీత్యా మెరుగుపరుచుకోవడానికి వీలులేని పరిస్థితిలో ఒక వ్యక్తి ఈ రకంగా వలసపోతాడు. ఉదా: గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పెద్ద భూస్వాములు ఒకేరకమైన పనికోసం అప్పుడప్పుడు కార్మికులను ఏర్పాటు చేసుకుంటారు. ఈ కార్మికుల వేతనాలలో ఒక గ్రామం నుండి మరొక గ్రామానికి చెప్పుకోదగిన తేడాలుండవు.

2. ఒక పట్టణ ప్రాంతం నుండి మరొక పట్టణ ప్రాంతానికి వలసపోయేవారి విషయంలో వలస పోయే వ్యక్తులకు సాంఘిక, వృత్తిసంబంధమైన చలత్వం కలిగే అవకాశం ఉన్నది. ఈ వ్యక్తులు పట్టణ ప్రాంతాలలో తమ సాంఘిక, ఆర్థిక పరిస్థితులను మెరుగుపరచుకోవడానికి అవకాశాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి.

కొన్ని ప్రభుత్వ సర్వీసులలో ఉద్యోగులను ఒక పట్టణ ప్రాంతం నుండి మరొక పట్టణ ప్రాంతానికి అదే రకమైన పని చేయుడానికి బదిలీ చేస్తుంటారు. ఇటువంటి సందర్భాలలో క్షితిజ సమాంతర చలత్వం మాత్రమే జరుగుతుంది. అయినప్పటికీ వలసపోయే వారు స్వేచ్ఛా సమాజపు లాభాలను అనుభవించగలుగుతారు.

కొన్ని సమయాలలో పట్టణ ప్రాంతాల నుండి గ్రామీణ ప్రాంతాలకు ప్రజలు వలసపోవచ్చును. ఇది అంత తరచుగా జరగదు. ఈ రకమైన వలసలలో గ్రామాలలో వ్యవసాయ భూములు కలిగిన ప్రజలు తమ వ్యవసాయ ఆస్తుల పరిరక్షణ కోసం తమ పట్టణ గృహాల నుండి వలసపోతారు. కాని ఇవి తాత్కాలికమైన వలసలు మాత్రమే.

కొన్ని సమయాలలో పట్టణాలలో కార్యాలయాలు కలిగి గ్రామీణాభివృద్ధి కార్యక్రమాలతో సంబంధం కలిగివున్న ప్రభుత్వాధికారులను గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో నియమిస్తారు. కొందరు వైద్యులు లేక స్వచ్ఛంద సాంఘిక సేవకులు గ్రామీణ ప్రజల పరిస్థితులను మెరుగుపరచడానికి పనిచేసే ఉద్దేశ్యంతో స్వచ్ఛందంగా గ్రామీణ ప్రాంతాలకు వలస పోవడం కూడా జరగవచ్చు.

కొన్ని సమయాలలో పట్టణ నివాసులు ప్రశాంతమైన గ్రామీణ వాతావరణంలో సెలవులు గడపడానికి గ్రామాల్లోని తమ గృహాలకు వెళతారు.

4. గ్రామీణ ప్రాంతాల నుంచి పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసపోవడం భారతదేశంలో తరచు కనిపించే విషయం. గ్రామీణ ప్రాంతాలలోని కొన్ని శక్తుల ప్రభావం వల్ల వీరు పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసపోతారు. కరువు కాటకాలు, వరదలు, గ్రామీణ యువకులలో నిరుద్యోగం, రైతులలో తగిన పని లేకపోవడం, వలసను ప్రోత్సహించే శక్తులుగా చెప్పవచ్చును. కొన్ని సమయాలలో ధైర్యవంతులైన గ్రామీణ యువకులు పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసపోతారు. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో కులం పేరుతో జరిగే దౌర్జన్యాలవల్ల కూడా ప్రజలు తమ స్వగ్రామాలను విడిచి పట్టణ ప్రాంతాలకు పోవడం జరుగుతున్నది. ముఖ్యంగా కుల వివక్షతకు అధికంగా గురి అయ్యే తక్కువ కులాలవారు అటువంటి వివక్షతలేని పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసపోవడానికి ఇష్టపడతారు.

పట్టణ ప్రాంతాలలో పారిశ్రామికీకరణ వృద్ధిచెందిన ఫలితంగా సంప్రదాయ కులవృత్తుల ప్రాధాన్యత తగ్గిపోవడం వల్ల గ్రామీణ ప్రాంతాల ప్రజలు ఆధునికమైన పారిశ్రామిక వ్యవస్థ కలిగిన పట్టణ ప్రాంతాలకు జీవనోపాధి కొరకు వలసపోతారు.

గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసపోవడానికి ప్రోత్సహించే శక్తులతోపాటు, పట్టణ ప్రాంతాలకు గ్రామీణ ప్రజలను ఆకర్షించే శక్తులుకూడా ఉన్నాయి. పారిశ్రామికీకరణ ఫలితంగా గ్రామీణ కార్మికులకు పట్టణ ప్రాంతాలలో ఉద్యోగ అవకాశాలు లభిస్తున్నాయి. గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి వలసవచ్చే వ్యవసాయ కార్మికులలో అధికభాగం అంతగా నేర్పు అవసరంలేని, పనులలో చేరగలుగుతున్నారు. తగిన

BRAOU

విద్యలేని కారణంగా వీరికి పారిశ్రామిక వ్యవస్థలో ఉన్నత స్థానాలు లభించవు.

పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసరావడానికి ఆకర్షణ కలిగించే ఇతర విషయాలు పట్టణ ప్రాంతాలలోని సినిమాలు, క్లబ్బులవంటి వినోద సౌకర్యాలు. వివిధ రకాలైన సాంఘిక సంస్థలు మొదలైనవి. ఈ విధంగా భారతదేశంలో గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి పట్టణ ప్రాంతాలకు ప్రజలు వలసపోవడానికి అనేక శక్తులు ప్రోత్సాహాన్ని కలుగజేస్తున్నాయి.

ప్రస్తుత పాఠంలో అతి ముఖ్యమైన వలసలను గురించి మాత్రమే చర్చించడం జరిగింది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. వలసలను ఏ దృక్కోణాలలో పరిశీలించవచ్చు?

....
....
....
....
....
....

2. ప్రజలు వలస పోవడానికి కారణాలేమిటి?

....
....
....
....

B R A O U

20.4 సారాంశం

అనేక కారణాల వల్ల ప్రజలు వలసపోవడం జరుగుతుంది. ప్రజలు వలస పోవడంలో రెండు ప్రధానమైనవి. — వలస పోవడం — వలస రావడం. వలసకు చెందిన ఐదు ప్రధాన విషయాలు — ప్రాంతానికి చెందినవి, కాలానికి సంబంధించినవి, కారణ సంబంధమైనవి, సంఖ్యాసంబంధమైనవి, సుస్థిరత సంబంధమైనవి. కొందరు ప్రజలు తమ జీవనోపాధి కొరకుగానీ, ఇతర కారణాలవల్ల గాని తమ స్వస్థలాల నుండి ఇష్టపూర్వకంగా మరొక ప్రదేశానికి వలసపోతే దానిని స్వచ్ఛంద వలస అంటారు.

20.5 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. *Thomlinson* : *Population Dynamics*
3. *Bogue* : *Principles of Demography*
4. *Vignesha* : *Demography*
5. *Agarwala S.N.* : *India's Population Problems*

20.6 నమూనా ప్రశ్నలు

I. క్రింది ప్రశ్నలకు ఒక్కొక్కదానికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము.

1. ప్రాంతానికి సంబంధించిన జనాభా కదలికకు చెందిన వివిధ రకాల వలసలను వర్ణింపుము.
2. అప్పుడప్పుడు లేక యాదృచ్ఛికంగా జరిగే వలసలు అనగానేమి?
3. వలస ప్రక్రియలో వలస పోవడానికి, వలసరావడానికి ప్రోత్సాహం కలిగించే శక్తులు ఏ విధంగా తమ ప్రభావం చూపుతాయి.
4. వలసకు చెందిన ప్రధాన విషయాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని వివిధ రకాల వలసలను వివరింపుము.

II. క్రింది ప్రశ్నలకు ఒక్కొక్కదానికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము

1. కొంతవరకు శాశ్వతమైన వలస అనగానేమి?
2. స్థానిక వలసను వివరింపుము.
3. యాదృచ్ఛికంగా వలస అనగానేమి? తగిన ఉదాహరణలిమ్ము.
4. భారత దేశంలో గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి పట్టణ ప్రాంతాలకు జరిగే వలస ప్రక్రియను వివరింపుము.

B R A O U

భాగం — 21: జనాభా వలసకు కారణాలు

విషయక్రమం

21.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

21.1 పరిచయం

21.2 భారతదేశంలో వలస గురించి సంక్షిప్త విశ్లేషణ

21.3 జనాభా వలసకు కారణాలు

21.3.1 భౌతిక కారణాలు

21.3.2 ఆర్థిక కారణాలు

21.3.3 సాంఘిక సాంస్కృతిక కారణాలు

21.3.4 రాజకీయ కారణాలు

21.3.5 నెట్టివేత, ఆకర్షించే కారణాలు

21.4 సారాంశం

21.5 చదవదగిన పుస్తకములు

21.6 నమూనా ప్రశ్నలు

21.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

జనాభా వలసకు ముఖ్యమైన కారణాలను వివరించుట ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- జనాభా వలసకు ముఖ్యమైన కారణాలను వివరించగలరు.

21.1 పరిచయం

క్రిందటి భాగంలో మనము వివిధ రకాల వలసలను గురించి తెలుసుకున్నాము. ఈ భాగంలో వలసకు కారణాలను గురించి తెలుసుకుందాము.

21.2 భారత దేశంలో వలసల గురించి సంక్షిప్త విశ్లేషణ

వలస అంటే ప్రజలు [illegible] నదగినంత దూరం వెళ్లిపోవడం.

ఇండియాలో గ్రామీణ జనాభా అంతగా వలసపోరు. వివాహ ఆచారాలు, బంధుత్వాలు, భాష, చిరకాలంగా కలిసి [illegible] కారణంగా వీరు ఒక పట్టాన కదలరు. గ్రామాల్లో కుటీర పరిశ్రమలు, చేతి [illegible] పనిలో ఉపాధి కల్పించడానికి ప్రయత్నాలు జరిగాయి. 1950 నుండి ఇండియాలో నగర జనాభ [illegible] సేవి పట్టణాలు నిర్మించే ధోరణి అవలంభించారు. 1951లో జనాభా 3.1 శాతం జన్మస్థలాని [illegible] ఇండియాలో చాలా జనాభా పుట్టిన చోటే నివసించి చనిపోతారు.

గత చరిత్రలో దాడులకు, దండయాత్రలకు గురైన ఇండియా జనాభా వలసలను చవిచూసింది. కనుక ఇండియా జనాభా వలసరహితం అవడానికి వీల్లేదు. అస్సాం, బర్మా, శ్రీలంక, మలయా, ఆఫ్రికా వంటి ప్రాంతాలకు, కొత్త తోటలు వేసిన చోట్లకు ఇండియాలో జనాభా వలసవెళ్లింది. ఇటీవల యూరప్ అరబ్ దేశాలవైపుకు వెళుతున్నారు.

21.3 జనాభా వలసకు కారణాలు

గ్రామాల నుండి నగరాలకు, ఇతరత్రానూ, జనాభా వలస వెళ్లటానికి ఆర్థిక, సాంఘిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ కారణాలు అనేకం ఉన్నవి.

21.3.1 భౌతిక కారణాలు

జనాభా వలసలో తొలుత వాతావరణం ప్రధాన పాత్ర వహించింది. వాతావరణం పొడిగా ఉన్న మధ్య ఆసియా ప్రాంతం నుండి లోగడ జనాభా చైనా, ఇండియా, యూరోప్ దేశాలకు వెళ్లారు. ఆర్యులు సింధునది ప్రాంతానికి, పంజాబ్ మైదానాలకు వెళ్లగా, మంగోలులు శాఖాలు, హూణులు, టార్టార్లు, ఇరాన్, యూరోప్ ప్రాంతాలకు వెళ్లారు. హిమాలయ పర్వత ప్రాంతాల నుండి ఏటా ఋతువులలో వలసలు జరుగుతాయి. వరదలు వచ్చి జనాభా వెళ్లిపోవడం, నదీమార్గాలు మారడం, కరువు కాటకాలు, భూకంపాలు, అగ్ని పర్వతాలు పేలటం, విస్పార భూమి, కోస్తా తీరంలో ఉప్పెనలు జనాభా వలసకు దారితీస్తాయి. గంగాసింధూ, కోసి,గండక్ నదుల మార్గాలు మళ్లటం వలన జనాభా వలసలు జరిగాయి. ఒకేసారి దశాబ్దం పాటు కరువు కొనసాగడంతో రాజస్థాన్‌లో తరచూ వలసలు జరుగుతుంటాయి. 1944లో బెంగాల్‌లో తీవ్రమైన కరువు రాగా, భారీ ఎత్తున పొరుగు రాష్ట్రాలకు వలసలు సాగాయి. ఉత్తరాదిలోనూ, చైనా, బంగ్లాదేశ్‌లలోనూ భూసారం కొట్టుకుపోగా, పారిశ్రామిక వాడలకు నగరాలకు వలస పోయారు.

21.3.2 ఆర్థిక కారణాలు

బ్రతుకుదెరువు అన్వేషణకై వలస పోతుంటారు. పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి రంగాలకు ఈ వలసలు సాగుతుంటాయి. ఇందులో ఇమిడి ఉన్న ఆర్థిక కారణాలు:

1. జనాభా సాంద్రత ఎక్కువగా ఉండడం, బ్రతుకుతెరువు అవకాశాలు తగ్గటం.
2. బయట ప్రాంతాలలో వ్యవసాయ నిమిత్తం కొత్త భూములు లభించటం.
3. అధికోత్పత్తి చేయగల భూముల ఆకర్షణ.
4. నీటిపారుదల సౌకర్యాలు
5. గనుల వనరులు లభించటం.
6. అటవీ సంపద.
7. రవాణా సౌకర్యాలు.
8. పారిశ్రామిక కేంద్రాల ఆకర్షణ.
9. వాణిజ్యం, వర్తక సౌకర్యాలు.

ఉత్తరాదిలో అధిక జనాభా వలన ఇటీవల ఇతర ప్రాంతాలకు వలస పోతున్నారు. లోగడ గంగా, సింధూ మైదానాలకు [illegible]టి నుండి వచ్చారు. ప్రపంచ యుద్ధానంతరం, పంజాబ్, సింధూ రాష్ట్రాలలో కాలువద్వారా నీటిపారు[illegible] ఉండటంతో ప్రజలు అక్కడకు వలసపోయారు. జంషెడ్‌పూర్, బొకారో, భిలాయి ఉ[illegible]భారీ ఎత్తున వలస పోయినట్లే, కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు, హైదరాబాద్,

B R A O U

కాన్పూర్, ఢిల్లీ, బెంగుళూరు వంటి పెద్దనగరాలకు కూడా విపరీతంగా వలసలు పోయారు.

21.3.3 సాంఘిక సాంస్కృతిక కారణాలు

క్రీస్తు పూర్వం 500 నుండి క్రీ.శ. 500 వరకూ భారతీయులు వేలాదిగా బర్మా, సిలోన్, ఇండోచైనా, మలేషియా, సయాన్, సుమత్రా జావా, బాలీ వంటి దేశాలకు భారతీయ సంస్కృతిని వ్యాపింపజేశారు. అలాగే వలస వెళ్లినవారు హిందూ మతాన్ని కూడా తీసుకెళ్లారు. ఈ దేశాలలో జరిగిన పరిశోధనల ఫలితంగా ఇప్పటికీ భారతీయులు స్థిరపడిన విషయాలు వెల్లడవుతున్నాయి. 1947లో దేశ విభజన జరిగినప్పుడు పాకిస్తాన్ నుండి హిందువులు, ఇండియా నుండి ముస్లింలు పరస్పరం వలస పోయారు. ఇండియా, పాకిస్తాన్, ఇరాన్, ఈజిప్టు వంటి దేశాల నుండి మక్కా, మదీనాలకు తాత్కాలికంగా వలసపోయి, ప్రార్థనలు జరుపుతుంటారు. అమెరికా, రష్యా, బ్రిటన్ నుండి అనేక మంది భారతీయ సంస్కృతిని అధ్యయనం చేయటానికి వస్తుంటారు. భారతీయ విశ్వవిద్యాలయాలను ఏటా అనేక మంది సందర్శిస్తుంటారు. ఇంజనీరింగ్, సైన్స్‌వంటివి చదవటానికి వేలాది భారతీయులు విదేశీ విశ్వవిద్యాలయాలకు వెళ్తుంటారు. ప్రతి సంవత్సరం అనేకొల్ల కళాకారులు, గాయకులు, నటులు, టూరిస్టులు, వర్తకులు, పార్లమెంటు సభ్యులు వివిధ దేశాల నుండివస్తూ, పోతూ ఉంటారు. అంతర్జాతీయ వలసలు క్రమంగా పెరిగిపోతున్నవి.

21.3.4 రాజకీయ కారణాలు

1. దండయాత్ర 2. ఆక్రమణ 3. వలస రాజ్యం 4. నిర్బంధపు వలస.

ముస్లింల దండయాత్ర వలన వేలాది ముస్లింలు ఇండియాకు వచ్చారు. వర్తకం నిమిత్తమై వచ్చిన బ్రిటిష్ వారు స్థానిక పాలకులతో పోరాడి స్థిరపడ్డారు. ఫ్రెంచ్, బ్రిటిష్‌వారు ఆఫ్రికాకు, డచ్‌వారు ఇండోనేషియాకు, స్పెయిన్ వారు దక్షిణ అమెరికాకు వలసలు పోయారు. అమెరికాకు బానిసలుగా నీగ్రోలను తెచ్చి పోర్చుగీస్, స్పెయిన్, ఫ్రెంచివారు నిర్బంధంగా పనిచేయించుకున్నారు. ఇవిగాక, గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి బయటకు పోవడానికి, నగర ప్రాంతాలు ఆకర్షించటానికి, కారణాలను లోగ్ పేర్కొన్నారు.

21.3.5 నెట్టివేత, ఆకర్షించే కారణాలు

గ్రామీణ పేదరికం, కరువు, భూకంపం, వరదలు, అంటువ్యాధులు, తగినంత పనిలేక పోవడం, నిరుద్యోగం, ఉద్యోగం ఊడటం, అన్యాయ వివక్షణకు దూరంగా స్వేచ్ఛగా ఉండాలనే కోర్కె, సాహసాలు, రాజకీయ ఒడిదుడుకులు కారణంగా గ్రామాల నుండి జనం నెట్టివేయబడుతుంటారు.

నగర ప్రాంతాలకు ఆకర్షించే కారణాలున్నవి. 1. పెరుగుతున్న నగరంలో విస్తృతమవుతున్న ఉపాధి అవకాశాలు. 2. నగరాలలో బంధువుల ప్రోత్సాహాలు. 3. నగరాలలో కాంట్రాక్టుల ఆకర్షణ. 4. నగర పరిసరాలు, వినోద విహారాలకు అవకాశాలు. 5. విద్యకు, ముఖ్యంగా ఉన్నత విద్యకు అవకాశాలు. 6. పెంపొందే పారిశ్రామికీకరణ. 7. వివాహ కారణంగా స్త్రీల వలస.

పైన పేర్కొన్న కారణాలన్నీ గ్రామీణ – నగర వలసలకు దారితీస్తున్నవి. నగరాలలో వివిధ నిర్మాణాలు, చిన్నవృత్తులు, వివిధ వృత్తుల అవకాశాలు, వివిధ సంస్థలలో లభించే ఉపాధి ప్రధాన ఆకర్షణలుగా ఉన్నాయి. నగరాలలోని ఆర్థికాభివృద్ధితో ముడిపడి ఉన్న కార్యకలాపాలకు కార్మికులు కావాలి. గ్రామాలలో నిరుద్యోగం, తగినంత పనిలేకపోవడం ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నవి. వ్యవసాయంపై ఆధారపడే వారు ఎక్కువ కావడంతో ఆదాయాలు తగ్గాయి. గ్రామాలలో భూమి స్థానే లభించే సాంకేతిక రంగంలేదు. చిన్న సన్నకారు రైతులు బాగా దెబ్బతిని భూములు వదులుకొని, కూలీలుగా మారిపోతున్నారు. ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని తూర్పు ప్రాంతంలో ఇలాంటి స్థితివలన చాలామంది బొంబాయి, కలకత్తా, హైదరాబాద్ వంటి నగరాలకు వలస వెళుతున్నారు. కొంగతనాలు, దోపిడీలు, సాంఘిక దోషాల వలన గ్రామస్తులు నగరాలకు పోతున్నారు. వరదపాతం స్వల్పం

B R A O U

కావడం నిరంతరం పంటల వైఫల్యం, రాబడి తగ్గడం కారణంగా గ్రామాల నుండి వలసలు ఎక్కువ అయ్యాయి. వ్యవసాయ కూలీలకు తగినంతగా వేతనాలు లేవు. ఆధునిక పరిశ్రమల కారణంగా గ్రామీణ వృత్తులు పోటీకి నిలవలేక పోతున్నాయి. కమ్మరి, కుమ్మరి మొదలైన వృత్తులలో కొత్త అంశాలకై విశాల ప్రపంచంలోకి వలసపోతున్నారు. నగరాలలో ఎక్కువ వేతనాలు లభించుట ప్రధాన ఆకర్షణ అయింది. నగరాల, గ్రామాల మధ్య ఇలాంటి ఆటుపోట్ల వలన వలసలు జరుగుతున్నాయి. ముఖ్యంగా గ్రామాల నుండి శ్రామికులు వలస పోతున్నారు. ముందుగా పురుషులు వెళ్లి, తరువాత కుటుంబాలను పిలిపించుకుంటున్నారు. కొన్ని సందర్భాలలో కార్మికులు కలిసికట్టుగా వండుకుంటూ, ఒకే గదిలో కాపురాలు చేస్తున్నారు.

నగరాలలో బంధువులు ఇచ్చే ప్రోత్సాహం, కల్పించే అవకాశాల వలన గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి వలసలు జరుగుతున్నాయి. నగరాలకు సాహసోపేతంగా యువకులు వలస పోతున్నారు. సాంప్రదాయ గ్రామీణ వృత్తులుగల పల్లెటూళ్లలో వారు ఇమడలేక పోతున్నారు. నగర జీవితం అనుభవించటానికి చాలా మంది హైదరాబాద్ వచ్చినట్లు ఒక అధ్యయనంలో తేలింది. వీరిలో కొందరు ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని భూస్వాముల కుమారులు, గ్రామీణ జడజీవితం నుండి తప్పించుకొనడానికి వారు వచ్చారు. వివిధ పరిశ్రమలలో చిన్న ఉద్యోగాలను సైతం వారు అంగీకరిస్తున్నారు. భూస్వాముల కుమారులైనప్పటికీ, తగినంత విద్యలేనందున, ఉన్నత స్థానాలకు పోలేకపోతున్నారు. కొన్ని సందర్భాలలో గ్రామాల నుండి వలస వచ్చిన వారు తొలి రోజులలో వెనక్కు పోదామనే ధోరణిలో ఉంటారు. బొంబాయి, కలకత్తా వంటి నగరాలలో జనాభావత్తిడి ఎక్కువై, గ్రామాలవైపు వలస పోవడం జరుగుతుంది. ఆర్థిక, సాంఘిక కారణాలతోపాటు రాజకీయ ఒడిదుడుకులు కూడా వలసలకు దారితీస్తుంటాయి. 1946–51 మధ్య 6.2 మిలియన్ ముస్లింలు ఇండియాను వదిలి పాకిస్తాన్‌కు పోగా 7 మిలియన్ హిందువులు ఇండియాకు వచ్చారు. ఈ వలసల వలన కొన్ని రాష్ట్రాలు, జిల్లాల, నగరాల జనాభా నిర్మాణంలో మార్పు వచ్చింది. దేశ విభజన సందర్భంగా లక్షలాది ప్రజలు జన్మస్థలాల నుండి తరలిపోయారు.

వలసలో నగరం ఏ మేరకు ప్రజలను స్వీకరించగలదనే విషయం కూడా ఒక ప్రధానాంశం. బొంబాయి, కలకత్తా వంటి పెద్ద నగరాలకు తరచుగా, ఎక్కువగా వలస వస్తుంటారు. వలస అనేది ఇటీవల ఇండియాలో ఒక పెద్ద సంఘటనగా మారింది. చిన్న నగరాలకు కూడా వలసలు సాగుతున్నాయి. 1930లో ఈ నగర వలస ప్రారంభమైంది. గ్రామ జనాభాలో నిరక్షరాస్యత వలసకు ఆటంకం కావటంలేదు. రవాణా రాకపోకల అభివృద్ధి వలన కూలీలు, పారిశ్రామిక ప్రాంతాలకు వలస పోతున్నారు. నగరాలకు వలస వెళ్లిన వారు తమ సాంప్రదాయ వృత్తులను వదిలి కొత్త పారిశ్రామిక వృత్తిని స్వీకరిస్తున్నారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. జనాభా వలసకు కారణాలేమిటి?

....

....

....

....

2. జనాభాను గ్రామము నుండి నగరానికి ఆకర్షించే కారణాలేమిటి?

....

....

....

....

BRAOU

21.4 సారాంశం

జనాభా వలస పోవడానికి వివిధ కారణాలున్నాయి. అవి భౌతిక కారణాలు, ఆర్థిక కారణాలు, సాంఘిక సాంస్కృతిక కారణాలు, రాజకీయ కారణాలు, నెట్టివేత, ఆకర్షించే కారణాలు. గ్రామ జనాభాలో నిరక్షరాస్యత వలసకు ఆటంకం కావడంలేదు. నగరాలకు వలస వెళ్లిన వారు తమ సాంప్రదాయ వృత్తులను వదిలి కొత్త పారిశ్రామిక వృత్తిని స్వీకరిస్తున్నారు.

21.5 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* . *Principles of Population Studies*
2. *Hans Raj* : *Fundamentals of Demography*
3. *Vignesha* : *Demography*
4. *Heer* : *Population*

21.6 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.

1. [illegible] వలస రీతులను విశ్లేషింపుము.
2. వలసకు దారితీసే భౌతిక ఆర్థిక కారణములేవి?

II. ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము.

1. వలసలో సామాజిక, సాంస్కృతిక కారణములేవి?
2. వలసలపై రాజకీయ విషయాలు ప్రభావాన్ని చూపెడతాయి. వ్యాఖ్యానింపుము.
3. ప్రజలను నెట్టివేసే వలస కారణములేవి?
4. వలసలో పారిశ్రామికీకరణ ఆకర్షణ.
5. వెనక్కు నెట్టివేసే వలస విధానం.
6. నగర గ్రామీణ వలసలో ఆటుపోట్లు.

BRAOU

భాగం — 22: వలస పర్యావసానాలు

విషయ క్రమం

22.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
22.1 పరిచయం
22.2 తొలివలస
22.3 భారతదేశంలో వలసపోవడం
22.4 గ్రామీణ, పట్టణ వలస — నగరీకరణ
22.5 గ్రామీణ, పట్టణ వలస — పారిశ్రామికీకరణ
22.6 గ్రామీణ, పట్టణ వలస — సామాజిక అంతస్తులలో మార్పు
22.7 సారాంశం
22.8 చదవదగిన పుస్తకములు
22.9 నమూనా ప్రశ్నలు

22.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

వలస పోవడంవల్ల ఏర్పడే పర్యావసానాలను పరిచయం చేయడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- వలస పోవడం వల్ల ఏర్పడే పర్యావసానాలను వివరించగలరు.

BRAOU

22.1 పరిచయం

ఒక స్థల మార్పిడి ప్రక్రియకు సంబంధించిన 'వలస' అనేది ఎన్నో పర్యావసానాలు కలిగియున్నది. ఎందుకంటే దీనివల్ల సమాజాంలో ఎన్నో మార్పులు కలుగుతాయి. ఉదాహరణకు 'ఏ' అనే దేశాన్ని వదిలి 'ఎక్స్' మంది (లేదా కొంత మంది) 'బి' అనే దేశానికి తరలివెళితే రెండు దేశాల జనాభా పరిమాణంలో మార్పులు సంభవిస్తాయి. 'ఎక్స్' మంది 'ఏ' అనే దేశం నుండి వలస వెళ్లడం వల్ల 'ఏ' దేశం జనాభా తగ్గి 'బి' దేశం జనాభా పెరుగుతుంది. అయితే ఇది కొంతకాలం వరకే వర్తిస్తుంది.

ఒకవేళ యుక్త వయసులోనే వలస వెళ్లిన వారి పిల్లలు కూడా వారు వలస వచ్చిన కొత్తదేశంలోనే ఉంటే, ఈ దేశ ('బి' దేశం) ప్రత్యుత్పత్తి రేటు పెరగగా, వారిస్వంత దేశపు ('ఏ' దేశం) ప్రత్యుత్పత్తి రేటు ...పోతుంది. అంటే 'ఏ' దేశంలో ఇంకా మిగిలిన జనాభా ముసలివాళ్లు కావడంవల్ల మరణాలరేటు ...తుంది. కాని 'బి' దేశంలో మరణాలరేటు తగ్గుతుంది.

...గా మాల్తస్ అనే అర్థశాస్త్రవేత్త వలస అనేది పాక్షికమైనది, అశాశ్వతమైన అంశమని ఇది జనాభా ...ఎలాంటి శాశ్వతమైన ప్రభావాన్ని కనబరచదని అభిప్రాయపడినాడు. ముఖ్యంగా ఏ దేశంలోనైతే ...అధికంగా ఉంటుందో లేదా ఆర్థిక పరమైన ఇబ్బందులవల్ల వివాహాలు, గర్భధారణలు ...గా ...వేయడం జరుగుతుందో ఆ దేశాలలో ఇది వాస్తవంగానే తోస్తుంది. ఫలితంగా ఒక దేశం

నుండి మరో దేశానికి ప్రజలు వలసవెళ్లడం వల్ల వలసను అనుమతించే దేశంలో ప్రజల ప్రత్యుత్పత్తి రేటు అధికంగా పెరగడానికి దోహదం చేస్తుంది.

ఇటువంటి పరోక్ష ప్రభావాల వల్ల, వలసను అనుమతించే దేశాలలోని జనాభా మార్పులను అంచనావేయడం కష్టమవుతుంది.

22.2 తొలివలస

మనమొకసారి చరిత్ర పూర్వకాలాన్ని పరిశీలిస్తే ప్రజలు తమ జీవనాధారం కోసం వేటాడటం, చేపలుపట్టడం, ప్రకృతినుండి లభ్యమయ్యే కాయలు, పండ్ల ఫలహారాలపైనవే ఆధారపడి జీవించారు. అలాగే పశుపోషణ ప్రధాన వృత్తిగాగల ప్రజలు వారి వారి పశువుల మందలపైనవే ఆధారపడి చిన్న చిన్న సమూహాలు లేదా గిరిజన గణ సముదాయాలుగానే విస్తరించియుండిరి. ఆ కాలం ప్రజలందరు సంచార జాతులుగానే యుండి ఒక ప్రాంతం నుండి మరో ప్రాంతానికి సులభంగానే తరలిపోయేవారు. అయితే ఇందులో వేటాడటమే ప్రధాన వృత్తిగాగల వారు తమ పశువుల మందలను తోలుకుంటూ తమ తమ గుడారాలకు సంబంధించిన వస్తువులను మూటకట్టుకొని ఒక ప్రాంతం నుండి మరో ప్రాంతానికి తరలివెళ్లేవారు. ఈ విధంగా ఈ సంచార జాతుల ప్రజలు కొన్ని తరాల తర్వాత తమకు అందుబాటులో ఉన్న లేదా చేరువలో ఉన్న భూములను ఆవరమునుకుంటే ఆ ప్రాంతం నుండి ఇతరులను పార్రదోలడం లేదా ఎవరు నివాసం లేని ప్రాంతాలకు వలసపోవడం ద్వారా స్థిరనివాసమేర్పరచుకొని యుండవచ్చని భావించబడింది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించండి

1. తొలి వలస అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

22.3 భారత దేశంలో వలసపోవడం

భారతదేశం నుండి ఇతర దేశాలకు వలసవెళ్లడం అనేది రెండు ప్రపంచ యుద్ధానికి ముందుకంటే దాని తర్వాతే ఎక్కువని చెప్పవచ్చు. 1924వ సంవత్సరంలో 2,130,000 మంది భారతీయులు విదేశాలలో ఉన్నట్లు అంచనా వేయబడింది. ఇందులోనే 1,00,000 మంది భారతీయులు బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంలోని ఇతర ప్రధాన భాగాలైన సిలోన్, మలయా, దక్షిణాఫ్రికా, ఫిజి మార్షియస్‌లలోనే ఉన్నారు.

1930లో ఏర్పడిన ప్రపంచ ఆర్థిక మాంద్యం అనేది భారతీయులలో ఒక గొప్ప తిరుగు ఉద్యమం (అంటే భారత దేశానికి తిరిగి రావడం) మొదలైంది. ఇది 1947కు ముందు అంటే భారతదేశ విభజన అంటే మునుపటి స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ కాలానికి ముందు ఈ పరిస్థితి నెలకొని ఉంది. ఈ తిరుగువలసకు సంబంధించిన వివరాలు లేవు. కాని వాస్తవానికి ప్రస్తుత భారత, పాకిస్తాన్ దేశాలలో ఒక దేశం నుండి మరో దేశానికి వలస వెళ్లడం—వలస రావడం అనే 'ఆధునిక వలస వెళ్లడం' అనేది దేశవిభజన తర్వాతే అంటే 1947 తర్వాతే జరిగిందనే చెప్పాలి.

B R A O U

వలస రావడం, పోవడం అనే పైన పేర్కొన్న అంశాలు భారత ఉపఖండంలోని వివిధ ప్రాంతాలని హిందూ, ముస్లింల జనాభా పంపిణీపై కొంత ప్రభావాన్ని కనబరచిన ఈ రెండు దేశాల జనాభా పరిమాణంపై పెద్ద ప్రభావాన్ని కనబరచలేక పోయాయి. ఏదేమైనప్పటికీ దేశవిభజన తర్వాత ఏర్పడే అమానుష్యమైన మత వైషమ్యాలను అరికట్టడానికి హిందూ, ముస్లింలను వారి వారి నివాస స్థలాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని గాక వారి వారి అభీష్టం మేరకు ఏ దేశ భూభాగంలో పౌరత్వం కావాలనుకుంటారో ఆ దేశానికి తరలి పోవుటకు అనుమతించబడింది. ఫలితంగా ఇది ఒక గొప్ప వలసకు దారితీసింది. పాకిస్తాన్ 1951 జనాభా లెక్కలను చూస్తే మొత్తం నిరాశ్రయులైన ప్రజల సంఖ్య 7,227,000 అని తెలుస్తుంది. కాగా భారతదేశ రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికను బట్టి 8,550,000 నిరాశ్రయులైన ప్రజలకు పునరావాసం కల్పించినట్లుతెలుస్తుంది.

పైన వివరించిన వలస అనేది 1941–1951 మధ్యన భారతదేశ జనాభా పెరుగుదలపై కొంత దుష్ప్రభావాన్ని కలుగజేయగా పాకిస్తాన్ జనాభా పెరుగుదలపై ఎక్కువ ప్రభావాన్ని కనబరచింది. దేశ విభజన తర్వాత భారతదేశ జనాభా లెక్కలను పరిశీలిస్తే 1931–1941 కంటే (13.5 శాతం) 1941–1951 మధ్యకాలంలో కొంత పెరుగుదల (14.1 శాతం) కనిపిస్తుంది. అలాగే పాకిస్తాన్ జనాభా లెక్కలను చూస్తే 1941–1951 మధ్య కాలంలో ఒకటిన్నర శాతానికంటే తక్కువ పెరుగుదల (1.9 శాతం) ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. దీనిని బట్టి పాకిస్తాన్ 1951 జనాభా లెక్కలను భారతదేశ జనాభాలెక్కలతో పోలిస్తేపాకిస్తాన్‌లో సమర్ధవంతమైన పాలనా యంత్రాంగం లేనందువల్లనే అవి (జనాభా లెక్కలు) అసంపూర్ణంగా ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. అలాగే దేశవిభజన తరువాత స్థిరనివాసమేర్పరచుకోక మధ్యకాలంలో చాలా మంది హిందూ ముస్లింలు మరణించి ఉంటారని, మరికొంత మంది అధికార పూర్వకంగా లెక్కించక ముందే నిరాశ్రయులుగా ఉన్న ప్రజలు ఒక దేశం నుండి మరొక దేశానికి తరలి వెళ్లుటలో అనేక ఇబ్బందులు, కష్టాలకు గురై అకాలమరణం చెంది ఉంటారని అంచనా వేయబడింది. ఒక రకంగా చూస్తే అధిక సంఖ్యలో ఉన్న నిరాశ్రయులైన ప్రజలకు పునరావాసం కల్పించడమనేది ఇరుదేశాలకును కష్టమే [illegible] పరిస్థితిని ఎదుర్కొనుటలో పాకిస్తాన్ కంటే భారతదేశం కొంత మెరుగనే చెప్పవచ్చు. ఆ విధంగా దేశ విభజన వల్ల రెండు దేశాలకు జననష్టం సంభవించినా, ఇందులో పాకిస్తాన్ (1941–1951)కే ఎక్కువ నష్టం వాటిల్లింది.

22.4 గ్రామీణ, పట్టణ వలస — నగరీకరణ

సాధారణంగా చూస్తే మనకు కనిపించేదేమంటే వలస అనేది లింగభేద ఎంపికకు (Sex Selective) సంబంధించింది. ఎందుకంటే ఈ వలసవెళ్లడంలో స్త్రీలను పిల్లలనుతమ తమ స్వంత గ్రామాలలోనే ఉంచి, కేవలం పురుషులు మాత్రమే జీవనాధారం కోసం బాగా ఆర్థికంగా అభివృద్ధిచెందిన ప్రాంతాలకు తరలివెళ్లడం జరుగుతుంది. అంటే తమ తమ కుటుంబాలను కూడా వెంటబెట్టుకుని వెళ్లడం వల్ల కలిగే అధికవ్యయం నుండి తప్పించుకోవడం కోసం చాలా సందర్భాలలో కేవలం పురుషులే వలస వెళుతుంటారు. అలాగే మనం భారతదేశ అనుభవాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని చూస్తే స్త్రీలు ముఖ్యంగా గ్రామీణ ప్రాంతాలకు చెందిన స్త్రీలలో విద్యనేర్చిన వారు తక్కువగా ఉండటం లేదా నిరక్షరాస్యులుగా ఉండటాన్ని చూస్తాం. కావున గ్రామీణ ప్రాంతాలలోని స్త్రీలలో విద్యాస్థాయి తక్కువగా ఉండటం లేదా ఎక్కువ మటుకు నిరక్షరాస్యులు కావడంవల్ల వారు ఆధునిక పారిశ్రామిక ప్రాంతాలలో ఉద్యోగి తను సంపాదించడం — ఉద్యోగాలు వెతుక్కోవడం కష్టం. మరో సమస్య ఏమంటే నగర ప్రాంతాలలో బాధ్యత లేకపోవం అనేది. ముఖ్యంగా మొదట్లో గ్రామాల నుండి వచ్చిన పురుషులే నగర వాతావరణానికి తట్టుకోవడం లేదా అందులో కలిసిపోవడం అనేది కొంత కష్టమైన పని. కాలం గడుమతన కాని [illegible]) నగర సమాజంలో

B R A O U

మెల్లగా [illegible] ఆ తరువాత అక్కడనే స్థిరనివాసమేర్పరచుకునే ఆలోచన కలగడం జరుగుతుంది. ఈ దశలోనే వీరు (పురుషులు) తమ స్వగ్రామంలోని కుటుంబాన్ని ఇక్కడకు తెచ్చుకునే ఆలోచన కూడా కలుగుతుంది.

వయసును బట్టి చూస్తే చిన్నపిల్లలు, ముసలి వారికి పనిచేసే శక్తి ఉండదు కాబట్టి వారు ఇతర ప్రాంతాలకు వలస వెళ్లడం జరగదు. అలాగే ఒకవేళ ఉద్యోగావకాశాలకు దెబ్బతీసేదిగా పట్టణ ప్రాంతాలలో ఆర్థిక సంక్షోభమేర్పడితే గ్రామాలనుండి పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసవచ్చిన శ్రామికజనం వారి వారి స్వగ్రామాలకు తిరిగి వెళ్లిపోయేటట్లు చేస్తుంది. జనసాంద్రత ఎక్కువగా ఉన్న దేశాలలో వలస అనేది స్థానిక వనరులపై వత్తిడిని తగ్గిస్తుంది. భారతదేశాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని చూస్తే దాదాపు డెబ్బది శాతం ప్రజలు వ్యవసాయరంగంపైననే ఆధారపడి జీవిస్తున్నారు. నేడు మన వ్యవసాయ భూమిపై ఎంత వత్తిడి ఉందంటే దేశంలోని అన్ని గ్రామాల వ్యవసాయ భూములపైన ప్రజల అదనపు వత్తిడి ఉన్నట్లు మనం గమనించవచ్చు. అంటే మనిషి, భూమి నిష్పత్తి ఎంత ఉందనేది చెప్పడమే నేడు కష్టంగా ఉంది. ఇటువంటి పరిస్థితులలో నేడు మనకున్న ఒకేఒక మార్గం ఏమిటంటే గ్రామీణ ప్రాంతాలలో ఉన్న అదనపు జనాభాను అనుగుణంగా ఉన్న కొన్ని పట్టణ ప్రాంతాలకు తరలించడమే. ఇది గ్రామీణ – పట్టణ ప్రాంతాల మధ్య సమతూకం ఏర్పరచడానికి కూడా దోహదం చేస్తుంది. అలాగే ముఖ్యంగా వ్యవసాయేతర రంగంలో భూమి పంపిణీ, భూమి ఉపయోగపరలిలో కూడా మార్పులు సంభవిస్తాయి.

గ్రామీణ నిరుద్యోగ ప్రజలు పారిశ్రామిక రంగాలలో ఉద్యోగితను సంపాదించడం వల్ల ఈ వలస ప్రక్రియ అనేది తలసరి ఆదాయం పెరగడానికి దోహదం చేస్తుంది. ఆ విధంగా గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి పట్టణాలకు [illegible] పెరగడానికి, ప్రజల జీవన ప్రమాణం పెరగడానికి దోహదం చేయడమే గాక జనాభా పంపిణీ, నిరుద్యోగిత వంటి సమస్యలను పరిష్కరించడానికి దోహదం చేస్తుంది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి.

2. నగరీకరణ అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

....

22.5 గ్రామీణ పట్టణ వలస – పారిశ్రామికీకరణ

[illegible] వ్యవస్థను పటిష్టపరిచే లక్ష్యంతో భారత ప్రభుత్వం రెండు పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలం నుండి పారిశ్రామికీకరణ [illegible] ఒక గొప్ప కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించింది. అందువల్ల మొదటి రెండు ప్రణాళికల మాదిరిగా గాక రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక నుండి దేశ సమగ్రాభివృద్ధి వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక రంగాన్ని సమర్థవంతంగా ఉపయోగించుకునేందుకు అవకాశమిచ్చే పారిశ్రామికీకరణకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది. ఇటువంటి ఆర్థిక కార్యక్రమం వల్ల వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక రంగాల మధ్య సమతూకాన్ని ఏర్పరచడం సాధ్యమవడమేగాక, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో స్థానిక ప్రజల సహకారాన్ని, శ్రమను ఉపయోగించుకోవడానికి కూడా దోహదం చేస్తుంది. అంటే వ్యవసాయ రంగంలో స్థానికంగా లభ్యమయ్యే మానవశ్రమ, పారిశ్రామిక రంగంలోని వలస వచ్చిన శ్రామికులు అనేది ఈ రెండు దేశ సమగ్రాభివృద్ధికి రెండో మూలధన ఆధారం (Second Capital Base) గా ఏర్పడుతుందన్న మాట.

నగరీకరణ లేదా పట్టణీకరణ, పారిశ్రామికీకరణ ప్రక్రియ మరియు ఆర్థికాభివృద్ధి అనేవి ఒకదానితో ఒకటి ముడిపడి ఉన్న అంశాలనేది అందరూ అంగీకరించే యథార్థం. అలాగే ఈ మూడు ప్రక్రియలన్నీ కూడా వలసవల్ల ఏర్పడేవని కూడా అందరూ అంగీకరిస్తారు. పారిశ్రామికీకరణకు అవసరమయ్యే నగరీకరణను లేదా పట్టణీకరణకు దోహదం చేసేది. ప్రోత్సహించేది వలస (Migration) నే అని చెప్పవచ్చు. వాస్తవంగా చూస్తే నగరీకరణవల్లనే పారిశ్రామికీకరణ జరిగి, నగరీకరణ చెందిన దేశంలోని నిరుద్యోగుల తలసరి ఆదాయాన్ని, జీవన ప్రమాణాన్ని, జాతీయాన్ని పెంచడం ద్వారా ఆ దేశ ఆర్థిక ప్రమాణాలను కూడా పెంచుతుంది.

భారతదేశ జనాభాను ముఖ్యంగా గ్రామీణ ప్రజలను పరిశీలిస్తే చాలామేరకు వారి కదలికలు అంటే ఒక ప్రాంతం నుండి మరో ప్రాంతానికి వెళ్లడం అనేది చాలా తక్కువ. అందువల్ల ఈ దేశం ఆర్థికంగానూ, పారిశ్రామికంగాను చాలా వెనుకబడి ఉన్నది.

భారతదేశంలో గ్రామాలనుండి పట్టణ ప్రాంతాలకు వలసవెళ్లడం అనేది 1930 చివరలో ప్రారంభమై ఇటీవల కాలం నుండి జరుగుతున్న అంశంగా చెప్పవచ్చు. 1930కి పూర్వం దాదాపు భారతీయులందరూ ఉమ్మడి కుటుంబ వ్యవస్థను అలవరచుకొని రక్తసంబంధం స్వగ్రామం అనే భావబంధాలలోనే ఉన్నారని సాధారణంగా అందరూ అనుకునేవారు.

అయితే గ్రామీణ ప్రజల వైఖరులలో మార్పురావడం దానితోపాటు గ్రామాలలో తీవ్రమైన కరువు కాటకాలు సంభవించడం, వరదలు, భూస్వాములు వ్యవసాయ కార్మికులను దోచుకోడం, కులవివక్షత, నిరుద్యోగం వంటి సమస్యల వల్ల ఇటీవలి కాలంలో వలసవెళ్లే వారి సంఖ్య గణనీయంగా పెరిగింది. గ్రామీణ ప్రజలు నేడు నగరీకరణ చెందిన ఆర్థిక వ్యవస్థకు ఆకర్షితులవుతున్నారు. అలాగే వలసపోవడానికి గల మార్గాలు కూడా అధికం కావడం వల్ల భారతదేశంలోని పట్టణాలు లేదా నగరాలు ఇంతకు ముందెప్పుడూ లేనంతటి నగరీకరణ లేదా పట్టణీకరణ దశను చేరుకుంటున్నాయి.

వలసపోవడం జరగనిచో నగరీకరణ కూడా అంతగా జరగదు. ఉదాహరణకు కలకత్తా నగరాన్ని చూస్తే 1951 వరకు నమోదైన జననాల రేటును, మరణాల రేటుతో పోలిస్తే మరణాలరేటే అధికంగా ఉంది. అందువల్ల నగరీకరణ రేటు అనేది, పట్టణాలలోని నికర ఆదివాసిగా (immigration) వచ్చిన దానికి సమానమవుతుంది. అందువల్ల ఇక్కడ తేలేదేమంటే గ్రామాల నుండి పట్టణాలకు వలసరావడమే నగరీకరణకు ముఖ్యకారణం అనేది కావున ప్రపంచ వ్యాప్తంగా జరుగుతున్న పట్టణీకరణ ధోరణికి వలసే (migration అంటే వలస వెళ్లడమే ఒక ముఖ్య సాధనంగా పరిణమించింది. అందుకే పట్టణీకరణ ప్రక్రియను అవగాహన చేసుకోవాలంటే గ్రామీణ — పట్టణ వలసపై మనం దృష్టి కేంద్రీకరించాలి.

ఇంతకు ముందు మనం పరిశీలించినట్లుగా పట్టణాలకు వెళ్లే వలస ప్రక్రియ అనేది నాగరీకరణకు, పారిశ్రామికీకరణకు దోహదం చేస్తుంది. సాధారణంగా మనం గమనించేదేమంటే భారీ పరిశ్రమలు మరియు మూలధన వస్తువుల పరిశ్రమలన్నీ కూడా నగరాలలోనే కేంద్రీకరించడం లేదా స్థాపించడం జరుగుతుంది. ఉదాహరణకు మనం మధ్యప్రదేశ్‌లోగల బిలాయ్ ప్రాంతంలోని అతిపెద్ద ఉక్కు కర్మాగారం చూడవచ్చు. ఇది సమీప గ్రామాలు, చిన్నపట్టణాలలోని వేలమంది శ్రామికులకు ఆశ్రయాన్ని ఇస్తుంది. అలాగే దుర్గాపూర్, జంషెడ్‌పూర్‌లోని చిత్తరంజన్ కర్మాగారం, బీహార్‌లోని బొగ్గుగనులు, మైసూర్‌లోని కోలార్, హట్టి బంగారు గనులు దేశంలోని వివిధ భాగాల నుండి వచ్చే వారికి ఆశ్రయాన్ని కల్పిస్తున్నాయి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

3. పారిశ్రామికీకరణ అంటే ఏమిటి?

....

BRAOU

ఖండం—7: జనాభా సమస్య

BRAOU

BRAOU

భాగం — 23: అధిక జనాభా, తక్కువ జనాభా — వాటి పరిణామాలు

విషయక్రమం

23. 0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
23. 1 పరిచయం
23. 2 జనాభా సమస్య — మర్కంటైల్ వాదం
23. 3 జనాభా సమస్య — సహజవాదం
23. 4 జనాభా సమస్య — మాల్థూస్
23. 5 అధిక జనాభా మార్క్సిస్ట్ భావన
23. 6 సమష్టియిలో జనాభా
23. 7 తక్కువ జనాభా, ఎక్కువ జనాభా
23. 8 తక్కువ జనాభాతో పరిణామాలు
23. 9 అధిక జనాభాతో పరిణామాలు
23.10 సారాంశం
23.11 చదవదగిన పుస్తకములు
[illegible] ప్రశ్నలు

23.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

జనాభా భావనను పరిశీలించుట, అధికంగాను, తక్కువగాను జనాభా ఉంటే రాగల పరిణామాలను వివరించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- అధిక జనాభా, తక్కువ జనాభా అనే భావనలను వివరించగలరు,
- అధిక జనాభా, తక్కువ జనాభా వల్ల కలిగే పరిణామాలను వివరించగరు.

23.1 పరిచయం

క్రీ.పూ. 10 వేల సంవత్సరాల నుండి నేటి వరకూ జనాభా పెరుగుదల ధోరణిలో చాలా మార్పులు వచ్చాయి. క్రీ.పూ. 10 వేల నాడు ఒక మిలియన్ జనాభా ఉండగా, క్రీ.శ. 1650 నాటికి 500 మిలియన్లు అయింది. ఈ కాలంలో పెరుగుదల రేటు స్వల్పమే. 1650—1920 మధ్య 1.8 బిలియన్ జనాభా పెరిగింది. 1984 నాటికి 4.9 బిలియన్ జనాభా ఉన్నది. సాలీనా 1.7 శాతం పెరుగుదల అంచనావరంగా పరిగణించబడింది. 1650 నుండి జనాభాలో మార్పు వచ్చిందన్న మాట. ఈ మార్పులో కొన్ని పర్యాయాలు తక్కువగానూ, మరికొన్ని సందర్భాలలో ఎక్కువగానూ జనాభా పెరుగుదల కనిపించింది. ఈ మార్పుల వలన బ్రతుకుదెరువు విషయాలలో ఒడిదుడుకులు వచ్చాయి.

23.2 జనాభా సమస్య — మర్కంటైల్ వాదం

ఆంటోని డిమాంట్ ఫ్రాన్స్‌లోనూ, సర్ థామస్‌మన్, సర్ విలియమ్స్ పెట్టీ ఇంగ్లండులోనూ ఆర్థిక కారణాలతో జనాభా పెరుగుదల ఉంటుందని ప్రచారం చేశారు. దీనిని మర్కంటైల్ వాదం అంటారు. జనాభా తక్కువ ఉంటే ఆర్థికాభివృద్ధి కుంచించుకుపోతుందని వాణిజ్యం పరిశ్రమలలో అభివృద్ధికి జనాభా పెరుగుదల అవసరమని వాదించారు. జాతీయ సంపదకు అధిక జనాభా ఒక చిహ్నంగా పేర్కొనడానికి ఈ క్రింది కారణాలు చూపారు.

1. శ్రామికులు ఎక్కువగా ఉత్పత్తివ్యయం తగ్గి, లాభాలు పెరుగుతాయి.
2. పెరుగుతున్న జనాభా వలన వస్తువులకు గిరాకీ పెరిగి వాణిజ్య రంగం విస్తృతమవుతుంది.
3. ఉత్పత్తి పెరిగితే వాణిజ్యం విస్తరిల్లి ఎగుమతులు జరుగుతాయి.
4. యుద్ధ పరికరాలు, సైనిక శక్తి విస్తృతం చేసి దేశాలను బలవత్తర శక్తులుగా మార్చవచ్చు.

మర్కంటైల్ వాదుల దృష్టిలో ఆర్థిక రాజకీయాభివృద్ధికి తక్కువ జనాభా వ్యతిరేక ధోరణి కనబడుతుంది. జనాభా పెరుగుదల వలన ఉత్పత్తులు పెరిగి తలసరి ఆదాయం, జీవన ప్రమాణం మెరుగవుతాయి.

23.3 జనాభా సమస్య — సహజ వాదం

BRAOU

18వ శతాబ్దంలో ఫ్రాన్సిస్ క్వెసానే, జాక్ టర్గాట్, మార్క్విస్ మిరాబు, మైసర్ రివరే ప్రభృతులు సహజ శక్తుల ఆధారంగా జనాభా పెరుగుదల ఉంటుందని పేర్కొన్నారు. దీనినే ప్రకృతి పాలనా లేదా వ్యవసాయ అవసరాలు అని కూడా అంటారు. వ్యవసాయం సంపాదిస్తేనే, అధిక జనాభా పోషణ జరగగలదని వారు భావించారు. ప్రకృతి రీతులకు అడ్డం రానంతవరకే జనాభా పెరుగుదల సమాజానికి ఉపయోగకారి అన్నారు. బ్రతుకు దెరువు అవకాశాలు ఉన్నంత వరకే జనాభా పెరుగుదల ఉండాలన్నారు. ఆదాయాలలోనూ వ్యవసాయంలోనూ తగినంత పెంపుదల ఉంటేనే జనాభాలో పెరుగుదల ఉండాలని, హద్దులు మీరితే దారుణ ఫలితాలు సంభవిస్తాయని అన్నారు.

23.4 జనాభా సమస్య — మాల్థూజ్

19వ శతాబ్దంలో యూరప్ దేశాలలో జనాభా పెరుగుదల ప్రభావం కనిపించింది. వ్యవసాయోత్పత్తి తగ్గింది, కరువు, పేదరికంతో జనాభా బాధపడ్డారు. జనాభా పెరుగుదల గురించి కొత్తాలోచన బయలుదేరింది. జనాభాకు, బ్రతుకుదెరువుకు ఉన్న సంబంధాన్ని మాల్థూజ్ ఆలోచించాడు. జనాభా పెరుగుదల ప్రమాదాలను, సమస్యలను ప్రపంచ దృష్టికి మాల్థూజ్ తెచ్చాడు. కాలానుగుణంగా వ్యవసాయ రంగంలో రాబడి తగ్గిపోయి, బ్రతుకుదెరువుకు కావాల్సిన అవసరాలు తీరక సమస్య వస్తుందని మాల్థూజ్ వాదించాడు. బ్రతుకుతెరువు తీర్చే అవకాశాలు మందకొడిగా సాగుతుండగా, జనాభా పెరుగుదల విపరీతంగా జరుగుతుందన్నాడు. మూడు సంవత్సరాలలో జనాభా 16 రెట్లు పెరిగితే, ఆహారపదార్థాలు 5 రెట్లు మాత్రమే పెరుగుతున్నాయి. పౌష్టికాహార లోపం, పేదరికం, రోగాలను అదుపులో పెట్టటానికి, జనాభా సమస్య చివరకు యుద్ధాలకు దారితీస్తుందన్నాడు.

23.5 అధిక జనాభా మార్క్సిస్ట్ భావన

అధిక జనాభా జీవ సంబంధమైనది కాదని, పెట్టుబడిదారీ విధాన ఫలితంగా వచ్చేదని కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంత కర్తకార్ల్‌మార్క్స్ పేర్కొన్నారు. పెట్టుబడిదారి విధానంతో దోపిడీ, నిరుద్యోగం, పేదరికం వలనకార్మిక వర్గం ప్రజాసంఖ్య సమస్యను సృష్టించాడు. ఉత్పత్తి రంగంలో పెట్టుబడిదారీ విధానం నుండి సమిష్టి విధానానికి మారినప్పుడు అసమానతలు తగ్గిపోయి, ఆదాయాలు, జీవన ప్రమాణాలు పెరిగి, అదుపు జనాభా సమస్య అదృశ్యమవుతుందన్నాడు.

తక్కువ జనాభా ఉంటే తక్కువ ఉత్పత్తి, తక్కువ ఒత్తిడి, వనరులను పూర్తిగా వినియోగించలేక పోవడం జరుగుతుందని మర్కంటైల్ వాదులు చెప్పారు. ప్రజాసంఖ్య స్థాయికి మించి జనాభా ఉంటే జీవితం దుర్భరం అవుతుందని సహజవాదులు అన్నారు. ఉద్యోగావకాశాల కార్మికుల మధ్య పోటీ, వారిని పెట్టుబడిదారులు దోపిడీచేయడం వలన అదనపుజనాభా సమస్య వస్తుందని మార్క్స్ అన్నాడు. అధిక జనాభా వలన రాగల సమస్యలను మాల్థూస్ ప్రపంచ దృష్టికి తెచ్చాడు.

23.6 సమస్థాయిలో జనాభా

కార్ల్ వింకెల్ బ్లన్ జనాభా పరిణామాన్ని బట్టి దేశాలను మూడు రకాలుగా వర్గీకరించాడు. 1. తక్కువ జనాభా 2. ఎక్కువ జనాభా 3. సమంగా ఉన్న జనాభా అని పేర్కొన్నాడు. సమంగా ఉన్నచోట గరిష్ట ఉత్పత్తి సాధ్యమవుతుంది. ఈ జనాభాను సమర్థమైనదిగా ఎడ్విన్ కానన్ పేర్కొన్నాడు. గరిష్ట, ఆర్థిక సంక్షేమాన్ని సాధించిన జనాభాను సమమైనదిగా కార్ సాండర్స్ అన్నాడు. తలసరి గరిష్ట ఆదాయాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకొని చూడాలని ఇతడు సిద్ధాంతీకరించాడు. గరిష్ట జీవన ప్రమాణాన్ని సాధించిన జనాభాను సమమైనదిగా కె.ఇ.బౌల్డింగ్ నిర్వచించాడు. ఒకానొక కాలంలో తలసరి ఆదాయం గరిష్ట స్థాయికి చేరితే, అది సమమైన జనాభాగా డాల్టన్ చెప్పారు. సమస్థాయి జనాభాలో హెచ్చుతగ్గులుంటే తలసరి ఆదాయం తగ్గుతుంది. జనాభా పెరిగితే, తలసరి ఆదాయం పెరుగుతుంది. సహజ వనరులు, ఉత్పత్తిరీతులు, పెట్టుబడులు లభించే దేశంలో జనాభా పెరిగితే తలసరి ఆదాయం పెరగవచ్చు. జనాభా పెరిగినప్పుడు తలసరి ఆదాయం తగ్గితే అధిక జనాభా ఉన్నట్లు మాట. అలాంటి జనాభాను తగ్గించుకొని, తలసరి ఆదాయాన్ని పెంచుకోవాలి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి.

1. జనాభాను బట్టి దేశాలను ఎన్ని రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చు?

....

....

....

....

23.7 తక్కువ, ఎక్కువ జనాభాలు

ప్రజాసంఖ్య, వనరులు, ఉత్పత్తి తలసరి ఆదాయం, సంక్షేమం వంటి సమస్యల దృష్ట్యా జనాభాను చూడాలేగాని, విడిగా చూడరాదు. ప్రజాసంఖ్య స్థాయికి చేరుకోలేక వనరులను గరిష్ట ఉత్పత్తి

BRAOU

వినియోగించుకోలేక పోయిన చోట జనాభా తక్కువ ఉన్నదన్నమాట జనాభా పెరిగినందున, ఉత్పత్తి తలసరి ఆదాయం పెరిగితే ఆ జనాభా తక్కువ జానాభాగా చెప్పవచ్చు.

బ్రతుకుదెరువు అవకాశాలను వినియోగించుకోలేక తరుగుతో బాధపడే చోట, అధిక జనాభా ఉన్నట్లే, జనాభా పెరిగినప్పుడు, తలసరి ఆదాయం తగ్గి, జీవన ప్రమాణం పడిపోతే అధిక జనాభా ఉన్నట్లు, జనాభాలో కేవలం అధికంగా ఉండటం, సాపేక్షికంగా అధికం కావడం అనే తేడాను జాన్ క్లార్క్ చూపారు. కేవలం అధిక జనాభాలో తక్కువ జీవన ప్రమాణాలు ఉంటాయి. అలాంటిచోట జనాభాను తగ్గించాల్సిందే. సాపేక్షికంగా అధిక జనాభా ఉన్నచోట వనరులను సరిగావినియోగించుకోనందున ఉత్పత్తి తగ్గి కొరత ఏర్పడుతుంది. అక్కడ వనరులను సద్వినియోగం చేసుకుంటూ ప్రణాళికబద్ధమైన అభివృద్ధి సాధించుకోవాలి.

అధిక జనాభా – తక్కువ జనాభా సాపేక్షికాలు కావటం వలన వాటిని గుర్తించటం కష్టం. డాల్టన్ ఈ విషయంలో ఒకే సూత్రాన్ని పేర్కొన్నాడు. వాస్తవ జనాభాకు, సమక జనాభాకు తేడా ఉన్నచోట డాల్టన్ సూత్రాన్ని ఉపయోగిస్తారు.

$$M - \frac{a - o}{o}$$

M — మాల్ అడ్జస్ట్‌మెంట్ (సరిగా ఇమడక పోవటం)

a — వాస్తవ జనాభా

o — సమ జనాభా

ఒక దేశంలోని జనాభాను M సూచిస్తుంది. సమ జనాభాను O సూచిస్తుంది. A అధిక జనాభాను O తక్కువ జనాభాను సూచిస్తుంది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి.

2. తక్కువ జనాభా ఉంటే వచ్చే సమస్యలేమిటి?

....

....

....

....

23.8 తక్కువ జనాభా పరిణామాలు

వివిధ కాలాలలో అనేక దేశాలు, తక్కువ జనాభాను చవిచూశాయి. అమెరికాలో 9.68,660 చదరపు కిలోమీటర్ల వైశాల్యంలో 1900 నాటికి 7.6 కోట్ల జనాభా ఉండేవారు. 1980 నాటికి ఇది 22.6 అయింది. జపాన్ వైశాల్యం 3,77,700 చదరపు కిలోమీటర్లు. 1900లో దీని జనాభా 4.29 కోట్లు. 1980లో 11.69 కోట్లు ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండ్‌లో 1980 నాటికి 18 కోట్లు అనగా చదరపు కిలోమీటరుకు సగటున ఇద్దరు వ్యక్తులేనన్న మాట. పుట్టుకరేటు తగ్గటం, మరణాలు పెరగడం, రెండు ప్రపంచ యుద్ధాలు చవిచూసిన జపాన్, ఇంగ్లాండ్, జర్మనీ, ఫ్రాన్స్, రష్యాలు తక్కువ జనాభాను అనుభవించాయి. అమెరికా, న్యూజిలాండ్, ఆస్ట్రేలియా, న్యూఫౌండ్ లాండ్ కూడా తక్కువ జనాభాతోనే ఉన్నాయి. తక్కువ జనాభా

BRAOU

[illegible] తక్కువ, [illegible] ఉత్పత్తి తగ్గుతుంది. కార్మికులు అధికమైతే, [illegible] ఉత్పత్తి పడిపోతుంది. కార్మికులకు హెచ్చు వేతనాలు ఇవ్వవలసి ఉంటుంది, ఉత్పత్తి వ్యయం పెరుగుతుంది. పెట్టుబడిదారులు కొద్దిమందే ఉంటారు. కనుక ఆర్థిక వ్యవస్థ దెబ్బతింటుంది. సరైన సైనిక బలం లేకపోవడం తక్కువ జనాభాగల దేశాలు రాజకీయంగా బలహీనపడతాయి. [illegible] జనాభా తగ్గిపోయిన కొద్దీ ఆధారితుల సంఖ్య పెరిగి, స్త్రీ జనాభా ఎక్కువై సాంఘిక సమస్యలు తలెత్తుతాయి. జనాభాలో యువత అంశం కూడా గణనీయంగా లేకుండా పోయింది. యువకుల కంటే వృద్ధుల సంఖ్య ఎక్కువై వారికి సంక్షేమ సేవలు జరపవలసి ఉంటుంది. సాంకేతిక పురోగమనం వలన ఆర్థిక [illegible] సమస్యలను తట్టుకోగలిగినా, వృద్ధుల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉండడం తక్కువగా జనాభాగల దేశాలకు [illegible]గానే ఉన్నది. యువకులు తగ్గిపోయినందున ఉత్పత్తి పడిపోవడంతో సంతానం ప్రోత్సహించి, సమస్యను ఎదుర్కొనడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు.

23.9 అధిక జనాభా పరిణామాలు

ఆసియా, ఆఫ్రికా, దక్షిణ అమెరికా దేశాలు అధిక జనాభా సమస్యను ఎదుర్కొంటున్నవి. పుట్టుకరేటు తగ్గడం, మరణాలరేటు కూడా తగ్గటం ఈ సమస్యకు ప్రధాన కారణం. అధిక జనాభా పెద్ద ప్రపంచ సమస్యగా పరిణమించింది. రేమాండ్ త్వెల్ ఈ సమస్యను ఇలా వర్ణించారు.

1. ప్రపంచంలో నివాసయోగ్య స్థలాల కొరత ఏర్పడుతుంది.
2. ఆహార కొరత
3. మంచినీటి కొరత, [illegible] కొరత
4. [illegible]
5. జనాభా సాంద్రతవలన అనేక సాంఘిక సమస్యలు తలెత్తుతున్నవి.

అధిక జనాభా సమస్యను ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ రీతులలో వర్ణించవచ్చు. నిరుద్యోగం, పేదరికం, తక్కువ తలసరి ఆదాయం, పెట్టుబడులలో కొరత, పెట్టుబడిలో కొరత, సంక్షేమ వ్యయభారం, రుణాల పెరుగుదల, వాణిజ్యలోపాలు, అధిక జనాభాలోని ఆర్థిక సమస్యలు. ఇవి పరస్పర ఆధారితాలేకాక, ఒకదానిని ఒకటి తీవ్రతరం చేస్తాయి. అధిక జనాభా సహజంగా నిరుద్యోగాన్ని సృష్టిస్తుంది. అధిక జనాభా ఒత్తిడికి [illegible] శక్తి [illegible] ఆర్థిక రంగానికి లేదు. పెట్టుబడి శక్తి లేనప్పుడు, జనాభా అవసరాలను తీర్చగల [illegible]. నిరుద్యోగ సమస్య తీవ్రతరమవుతుంది. జాతీయాదాయానికి హద్దులేర్పడతాయి. తలసరి ఆదాయం తగ్గుతుంది లేదా స్థిరపడుతుంది. పేదరికం వలన అధిక జనాభా గల దేశంలో కొనుగోలు శక్తి లేక వస్తువుల గిరాకీ తగ్గుతుంది. సంక్షేమ వ్యయానికీ, అభివృద్ధి పెట్టుబడులకు నిధులు లభించవు. అలాంటి దేశాలు బయట నుండి సహాయాన్ని అర్థిస్తాయి. దిగుమతులు పెరిగితే, ఎగుమతులు తరిగితే వాణిజ్యం లోపభూయిష్టం అవుతుంది. రుణాలపైవడ్డీ చెల్లింపులతో పాటు [illegible]. దేశం ఆర్థికంగా వెనుకబడి పెంపొందలేక ప్రజలు నిరుద్యోగులుగా, పేదవారుగా ఉంటారు.

పేదరికం, నిరుద్యోగంతో బాధపడే ప్రజలు పోషకాహార లోపంతోఆరోగ్య సౌకర్యాలు లేక [illegible]. నీటికిలోడు నిరక్షరాస్యత కూడా లేక ఆర్థిక వ్యవస్థకు భారంగా పరిణమిస్తుంది. రుణాలు [illegible] రాజకీయంగా బలహీనపడతాయి. అధిక జనాభా గల దేశాలు జనాభా నియంత్రణకు [illegible]. ప్రణాళికా బద్ధమైన సాంఘిక ఆర్థికాభివృద్ధి ద్వారా ఈ దేశాలు [illegible]

BRAOU

23.10 సారాంశం

1650 నుండి జనాభాలో మార్పు వచ్చింది. ఈ మార్పులో కొన్ని సమయాలు తక్కువగానూ మరికొన్ని సందర్భాలలో ఎక్కువగానూ జనాభా పెరుగుదల కనిపించింది. ఈ మార్పుల వలన బ్రతుకుదెరువు విషయాలలో ఒడిదుడుకులు వచ్చాయి. బ్రతుకుదెరువు స్థాయికి చేరుకోలేక సహజ వనరులు గరిష్ట ఉత్పత్తికి వినియోగించుకోలేక పోయినచోట జనాభా తక్కువ ఉన్నదన్న మాట. జనాభా పెరిగినందువల్ల ఉత్పత్తి, తలసరి ఆదాయం పెరిగితే ఆ జనాభా తక్కువ జనాభాగా చెప్పవచ్చు. అధిక జనాభా సమస్యను ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ తీరులలో చర్చించవచ్చు.

23.11 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : ***Principles of Population Studies***
2. *Sinha and Zacharia* : ***Elements of Dynamics***
3. *Hans Raj* : ***Fundamentals of Demography***

23.12 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. జనాభా సమస్యలలో వివిధ సిద్ధాంతాలు చర్చింపుము.
2. అధిక జనాభా ఫలితాలేమిటి?

II. *క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.*

1. సహజవాదం — జనాభా సమస్య.
2. అధిక, తక్కువ జనాభా గుర్తింపుకు డాల్టన్ సూత్రం.
3. అదుపు జనాభా సమస్యలేమిటి.
4. మర్కంటైల్ వాదం గురించి రాయండి.
5. తక్కువ జనాభా పరిణామాలు ఏమిటి.

BRAOU

విషయసూచిక

24. 0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు
24. 1 పరిచయం
24. 2 1650 కు పూర్వం ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల.
24. 3 1650 నుండి 1920 వరకు ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల.
24. 4 1920 నుండి 1984 వరకు ప్రపంచ జనాభా.
24. 5 ప్రపంచ జనాభా పరిస్థితి సూచనలు
24. 6 భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదల
24. 7 క్రీ.శ. 1650 వరకు భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదల
24. 8 1650–1920 మధ్య భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదల
24. 9 1921 నుండి భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదల
24.10 భారత జనాభా అభివృద్ధి సూచనలు
24.11 సారాంశం
24.12 చదవదగిన పుస్తకములు
24.13 నమూనా ప్రశ్నలు

24.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

[illegible] విప్లవ కాలంలోనూ (1650–1920), ఆధునిక కాలంలోనూ (1920–1984) ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల, ఆయా కాలాల్లో జనాభాలో తేడాలకు కారణాలు భారతదేశంలో జనాభాలో తేడాలకు కారణాలు భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదలను కూడా వర్ణించడం ఈ [illegible]

ఈ భాగం చదివిన తరువాత మీరు:

- 1650–1984 జనాభా పెరుగుదలను వివరించగలరు,
- భారతదేశంలో జనాభా పెరుగుదలను వివరించగలరు.

24.1 పరిచయం

1984 సంవత్సరాంతానికి ప్రపంచ జనాభా 4.9 బిలియన్లు లేదు. 400 కోట్లు అని అంచనా వేశారు. [illegible]ంగా, మానవుడు అవతరించినప్పటి నుండి, కొన్ని సందర్భాలలో స్థిరంగానూ, మరికొన్నిసార్లు [illegible] పెరిగిన జనాభా [illegible] చేసే [illegible] చేస్తున్నాము. ప్రపంచ జనాభా సంపూర్ణ చరిత్రను [illegible] తెలుసుకోవడం కష్టం. అందుకు తగిన ఆధారాలు అతి స్వల్పంగా ఉన్నాయి. ప్రపంచ జనాభా లెక్కలను 19వ శతాబ్దం నుండి, అది కూడా కొన్ని దేశాలలో మాత్రమే సేకరించడం ప్రారంభించారు. [illegible] ప్రపంచ యుద్ధం [illegible] చాలా దేశాలకు జనాభా లెక్కలు లేవు. అభివృద్ధి

చెందుతున్న దేశాల జనాభా లెక్కలు నేటికి ఏమంత ఆధారపడదగినవి కావు. 1920 నుండి ప్రపంచ జనాభాను గురించి కొంతమేరకు నమ్మదగిన సమాచారం లభిస్తున్నది. వెనక్కు వెళ్లి చూసేకొద్దీ జనాభా లెక్కల వివరాలు సరిగాలేక, పండితులు ఊహాపోహలపై ఆధారపడటమే మిగిలింది. వీటన్నిటి దృష్ట్యా ప్రపంచ జనాభాను మూడు దశలలో చూడవచ్చు. క్రీ.పూ. 1000 నుండి క్రీ.శ. 1650 వరకు ప్రథమ దశగానూ, 1650—1920 ద్వితీయ దశగాను, ఆ తరువాత మూడవ దశగాను పరిగణించవచ్చు.

24.2 1650కు పూర్వం ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల

ప్రాచీన త్రవ్వకాల, ఆదిమ మానవశాస్త్రం ఆధారంగా లభించిన వ్యాఖ్యానాలు వర్ణనల వలన 1650 కు పూర్వం ప్రపంచ జనాభాను అంచనా వేస్తున్నారు. క్రీ.పూ. పదివేల కాలంలో — నూతనయుగంలో ప్రపంచ వ్యాప్తంగా జనాభా అక్కడక్కడ చెదురుమదురుగా చిన్న గుంపులుగా ఉండేవారు. అప్పట్లో ఉన్న జనాభా మొత్తం లక్ష నుండి ఒక బిలియను వరకు ఉండవచ్చునని భావిస్తున్నారు. ఆ తరువాత 5 వేల సంవత్సరాలలో నెమ్మదిగా జనాభా పెరిగింది. క్రీ.పూ. 5 వేల సంవత్సరాల నాటికి 5 నుండి 20 బిలియన్ల వరకూ జనాభా ఉండవచ్చునన్నారు. క్రీ.శ. 13 వందల సంవత్సరానికి ప్రపంచ జనాభా 400 మిలియన్‌లు కాగా, ఆ తరువాత 250 సంవత్సరాలకు వంద మిలియన్‌లు జనాభా అదనంగా చేరింది. 1680 నాటికి ప్రపంచ జనాభా ఐదు వందల మిలియన్‌లు.

క్రీ.పూ. 10 వేల నుండి క్రీ.శ. 1650 వరకు జనాభా పెరుగుదల చాలా నెమ్మదిగా ఉండటానికి సాంఘిక, ఆర్థిక పరిస్థితులే కారణమన్నారు. సంతానాభివృద్ధి విషయంలో [illegible] ముందు సాలీనా వెయ్యికి 40 నుండి అధికంగానే ఉన్నది. థామ్సన్ ఇందుకు కారణాలు పేర్కొన్నారు.

1. తొలి శతాబ్దంలో వేట, చేపలు పట్టుట, ఆహార సేకరణ ప్రధాన బ్రతుకుదెరువు మార్గాలు. తగిన పరికరాలు లేకపోవటం, వేటలు పట్టడానికి కొన్ని సమయాలలో వెరువులో అవి లభించకపోవడం, ఇత్యాది కారణాలుగా ఆహారం కొరత ఉండేది.
2. ఆహారం, నీరు తగినంత లభించక తరచూ ప్రపంచం కరువు కాటకాలకు గురైంది.
3. కరువు అనంతరం అంటురోగాలు వచ్చి, చాలా మంది చనిపోయేవారు.
4. పారిశ్రామిక యుగానికి ముందు జబ్బులకు గురైనవారు ఎక్కువగా మరణిస్తుండేవారు.
5. పారిశ్రామిక యుగానికి ముందు ఆదివాసుల పోరాటాల వలన చాలా మంది చనిపోతుండేవారు. ఆహార పరస్పరం కూడా నాశనం చేయుటం వలన బ్రతుకుతున్న వారు కూడా ప్రమాదంలో పడేవారు.

ఈ విధమైన ప్రకృతి సహజ కారణాలు, ఆహార కొరత, కరువు, అంటువ్యాధులు రోగాలు, యుద్ధాలు, మరణాలకు దారితీసేవి. అప్పట్లో జననాల రేటు బాగానే ఉన్నా ఈ మరణాల రేటు వలన జనాభా అభివృద్ధి కనీస స్థాయిలో నిలిచిపోయింది.

24.3 1650 నుండి 1920 ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల

ఉత్పత్తి విధానంలో మానవజాతి కొంత అభివృద్ధి సాధించినట్లు ఈ కాలంలో కనిపిస్తుంది. 1650 తరువాత పాశ్చాత్య ప్రపంచం వ్యవసాయ విప్లవాన్ని చూడగా 19వ శతాబ్దారంభం నుండి పారిశ్రామిక విప్లవాన్ని

బాగా అనుభవించింది. ఈ పారిశ్రామిక యుగంలో వ్యవసాయం, రవాణా, పరిశ్రమల వలన మానవుల జీవితం సుఖమయమైంది. ఆహార కొరతను చాలా వరకు తగ్గించారు. ఫలితంగా, ప్రపంచ జనాభా క్రమేణా [illegible] పెంపొందినది.

అయితే, పారిశ్రామిక యుగారంభంలో ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల రేటును గురించి వాస్తవాలు తెలియవు. 1800 నాటికి కొన్ని దేశాలలోనే జనాభాకు సంబంధించి సరైన సమాచారమున్నది. దక్షిణ అమెరికా, ఆఫ్రికా, ఆసియా దేశాలు 19వ శతాబ్దాంతంలోను, 20వ శతాబ్దం ప్రారంభంలోను జనాభా లెక్కల సేకరణ ఆరంభించారు. 1650 నుండి 1920 వరకు లభిస్తున్న ఆధారాల మూలంగా చేసిన అంచనాలే జనాభా లెక్కలకు మూలం. విల్ కాక్స్, కార్ సాండర్స్ అనేవారు జనాభా అంచనాలు తయారు చేశారు. వీరి ఆధారంగా జనాభా వివరాలను పరిశీలిద్దాం.

1650 నాటికి ప్రపంచ జనాభా అర్ధ బిలియన్ ఉన్నారు. 1700 నాటికి 0.6 బిలియన్ జనాభా పెరిగారు. అంటే వెయ్యికి ఒకరు చొప్పున పెరిగారన్న మాట. 1750 నాటికి 0.7 బిలియన్, 1800 నాటికి 0.9 బిలియన్ జనాభా ఉన్నారు. 1800–1850 మధ్య ప్రపంచ జనాభా ఒక బిలియన్‌ను మించిపోయింది. 19వ శతాబ్దానికి 1.6 బిలియన్ జనాభా ఉండగా 0.6 శాతం పెరుగుదల కనిపించింది. 19వ శతాబ్దం చివరలో ఇలావుండగా, 1920లో 1.8 బిలియనయింది. సంవత్సరానికి 0.65 శాతం పెరుగుదల రేటన్నమాట.

ప్రపంచ జనాభా 113 శతాబ్దాలలో 500 మిలియన్లకు చేరుకున్నది. (క్రీ.పూ. పదివేల నుండి క్రీ.శ. 1650 వరకు) ఆ తరువాత 200 సంవత్సరాలలో 500 మిలియన్ల జనాభా చేరారు. 1650 తరువాత జనాభా పెరుగుదల బాగా ఉన్నప్పటికీ, 1700లో 0.4 శాతం 1920లో 0.65 శాతం మాత్రమే పెరుగుదల [illegible]

1650 నుండి 1920 వరకు ప్రపంచ జనాభా అభివృద్ధి [illegible] మరణాల రేటులో కొంచెం తగ్గుదలే కారణం. ఈ తగ్గుదల యూరోప్, ఉత్తర అమెరికా, ఆస్ట్రేలియాలో ఉన్నది. ఆసియా, ఆఫ్రికా దేశాలలో అప్పుడు మరణాల రేటు ఎక్కువ.

24.4 1920 నుండి 1984 వరకు ప్రపంచ జనాభా

1920 తరువాత జనాభా అసాధారణంగా పెరిగింది. వైద్యరంగంలో వచ్చిన విప్లవం కారణంగా మరణాల రేట్లు తగ్గిపోయాయి. 1930 నుండి సల్ఫా మందులు, 1940 నుండి యాంటిబయాటిక్స్ వాడకం వలన అంటురోగాలపై పోరాటం సాధ్యమైంది. 2వ ప్రపంచ యుద్ధానంతరానికి అనేక వ్యాధినిరోధక ఔషధాలతో దేహాన్ని రక్షించే పద్ధతి ప్రారంభమైంది. టైఫాయిడ్, పచ్చజ్వరం, కలరా, మసూచి, ప్లేగ్ వంటి భయంకర వ్యాధులను అదుపులోకి తెచ్చారు. కోరింత దగ్గు మొదలైన ప్రమాదకరమైన జబ్బుల నుండి పిల్లలను టీకాల ద్వార కాపాడారు. శిశు మరణాలు తగ్గించారు. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా డి.డి.టి.ని వాడి మలేరియాను అదుపులోకి తెచ్చారు. ప్రభుత్వ, స్వచ్ఛంద, ప్రైవేట్ రంగాలలో వైద్య సేవల వలన జనాభాకు అనేక ఉపయోగాలు జరిగాయి. వీటన్నిటి కారణంగా మరణాలు తగ్గడం, జనాభా పెరగడం జరిగింది.

1920లో 0.65 శాతం సంవత్సరానికి జనాభా పెరుగుదల కనిపిస్తే, 1970 నాటికి 1.92 పెరుగుదల ఉన్నది. 1920లో 1.8 బిలియన్ ఉన్న జనాభా 1930లో 2 బిలియన్లకు, 1940లో 2.2 బిలియన్లకు, 1950లో 2.5 బిలియన్లకు పెరిగిపోయింది. 1950–60 మధ్య ప్రపంచ జనాభాకు 500 మిలియన్లు అదనంగా కలిసారు. 1960 చివర్లో జనాభా మూడు బిలియన్లు ఉండగా, 1970లో 600 మిలియన్లు వచ్చి చేరారు. 1960–70 మధ్య జనాభా పెరుగుదల రేటు 1.92 శాతం.

1970 తరువాత జనాభాలో పెరుగుదల ఉన్నా, జనాభా పెరుగుదల రేటు తగ్గుముఖం పట్టింది. 1970లో 3.6 బిలియన్ల జనాభా ఉండగా, 1980లో 4.4 బిలియన్లు ఉన్నారు. 1984 నాటికి 6.9 మిలియన్లు అయ్యారు. 1970లో 1.92 శాతంగా తగ్గుదల ఉండగా 1980లో 1.81, 1985 నాటికి 1.7 తగ్గుదల కనిపించింది. జననాల రేటును తగ్గించడానికి వివిధ దేశాలు చేసిన ప్రయత్నమే ఇందుకు కారణం. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో జననాల, మరణాల రేటు ఒకే స్థాయికి చేరుకోగా, వాటిని అనుసరించడానికి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ప్రయత్నిస్తున్నాయి. ప్రపంచంలో అత్యధిక జనాభాగల చైనా, 1950లో వెయ్యికి 37 శాతం జనాభా రేటు ఉండగా, 1984 నాటికి ఈ శాతాన్ని 19కి తగ్గించగలిగింది. జనాభాలో ద్వితీయ స్థానంలో ఉన్న ఇండియా 1950లో వెయ్యికి 42 జననాలు చూపగా, 1974లో అవి 36కు తగ్గిపోయి 1981లో 33కు చేరాయి. ఇలాంటి ధోరణే ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో కనిపించినా, ప్రపంచ జనాభా స్థిరంగా ఉండటానికి ఇంకా చాలా కాలం పట్టేటట్లు ఉన్నది.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

I జనాభా విపరీతంగా పెరిగిపోవడానికి కారణాలేమిటి?

....

....

....

....

24.5 ప్రపంచ జనాభా పరిస్థితి సూచనలు

ప్రపంచ జనాభా స్థితి కలవరపరుస్తున్నది. 1950—55 మధ్య వెయ్యికి 1.97 శాతం ఉన్న మరణాలరేటు 1980—85 మధ్య 10.6 శాతానికి పడిపోయింది. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో గత 4.5 దశాబ్దాలలో మరణాలరేటు వెయ్యికి 9.10 శాతం మధ్య స్థిరపడింది. ఈ మధ్యనే అభివృద్ధి చెందే దేశాలలో ఈ శాతం 11 వరకు వచ్చింది. సంతానానికి సంబంధించి ప్రపంచ వ్యాప్తంగా తగ్గుముఖం కనిపిస్తున్నది. 1970—75 మధ్య 4.5 శాతం జననాలు ఉండగా 1980—85 3.6 శాతంకు తగ్గిపోయింది. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఇద్దరు అంతకులోపే స్త్రీ సంతానం ఉంటుండగా, అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఈ సంఖ్య నాలుగు వరకు ఉన్నది. ఆఫ్రికా దేశాలలో స్త్రీకి సగటున ఆరుగురు సంతానం కూడా ఉంటున్నది.

ఐక్యరాజ్యసమితి జనాభా నివేదన బట్టి ప్రపంచ వ్యాప్తంగా జనాభా పెరుగుదల రేటు తగ్గుముఖంలో ఉన్నది. 2 వేల సంవత్సరంలో 6.1 బిలియన్లు ఉంటుంది. 2090 సంవత్సరంలో 10.5 బిలియన్లకు చేరుకుంటుంది. అప్పటి నుండి ఇంచుమించు జనాభా రేటులో పెరుగుదల లేకుండా స్థిరపడవచ్చు.

24.6 ఇండియాలో జనాభా పెరుగుదల

వివిధ దశలలో ప్రపంచ జనాభావలె ఇండియాలోనూ తారతమ్యాలున్నవి. క్రీ.పూ. 300 నుండి క్రీ. శ. 1850 వరకు ఇండియా జనాభా స్థిరంగా ఉండేది. ఆ తరువాత 1920 వరకు స్వల్పమార్పులతో జనాభా పెరిగింది. ఇండియా జనాభాలో 1921 తరువాత 1971 వరకు విపరీతమైన పెరుగుదల కనిపించింది. 1971—85 మధ్య జనాభా తగ్గుముఖం పట్టింది.

BRAOU

24.7 క్రీ.శ. 1650 వరకు ఇండియాలో జనాభా పెరుగుదల

[illegible] ఇండియాలో జనాభా లెక్కల సేకరణ జరిగింది. ఆ తరువాత ప్రతి [illegible] చేసేవారు. అంతకు పూర్వం పురావస్తు, చారిత్రక, సాహిత్య వర్ణనల ఆధారంగా జనాభా [illegible]. హరప్పా, మొహెంజదారో [illegible] కాలంలో క్రీ.పూ. 4 వేల సంవత్సరాల నాడే [illegible] స్థిరపడి సుస్థిరంగా జనాభా గల [illegible] ఉండేవని రుజువైంది. డేవిస్, ప్రాన్‌వాల్ చేసిన [illegible] అంచనాలను బట్టి క్రీ.పూ. 3 వందల నాటికి ఇండియాలో 10 నుండి 14 కోట్ల వరకు జనాభా ఉండేవారు. ఆ తరువాత 2 వేల సంవత్సరాల పాటు ఇండియా జనాభాలో అట్టే మార్పులేదు. 17వ శతాబ్దారంభంలో షిరాప్ అంచనాలను బట్టి 13 కోట్ల జనాభా [illegible] 1650లో 12.5 కోట్ల జనాభా ఉన్నారని డేవిస్ అంచనా వేశారు. క్రీ.పూ. మూడు వందల నుండి [illegible] 1650 వరకు ఇండియా జనాభాలో అట్టే మార్పు [illegible]. ఇతర చోట్లవలె ఇండియాలో [illegible], మరణ రేట్లు అత్యధికంగానే ఉండేవి. ఈ [illegible] జనాభా [illegible]గా ఉండేది.

24.8 1650–1920 మధ్య ఇండియా [illegible] జనాభా పెరుగుల

[illegible] దేశాల్లో ఆహారోత్పత్తి విధానంలో [illegible] అభివృద్ధి చేసి మరణాలు క్రమంగా [illegible] ఇండియాలో జనాభా [illegible] రేటు సమంగా ఉంటూ వచ్చింది. 1650 నుండి 1800 వరకు ఇండియా జనాభా 12.5 కోట్ల వద్ద స్థిరపడింది. మొగల్ పాలనలో పతనం సంభవించటం, అంతర్యుద్ధం, నిరంకుశ పన్నులు [illegible]టం, వ్యవసాయికరంగం స్తంభించి పోవటంతో [illegible] రంగంలో అస్థిరత్వం వచ్చినట్లు థాంప్సన్ [illegible]. బ్రిటిష్ పాలన స్థాపితమై 1800 తరువాత [illegible] జనాభా [illegible] మార్పు వచ్చింది. రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక జీవనంలో క్రమంగా మార్పులు రావడమేగాక, మరణాల రేటు తగ్గుముఖం పట్టింది. 1800లో 12.5 కోట్లు జనాభా ఉన్న ఇండియాలో 1855 నాటికి 17.5 కోట్లు అయ్యారు. 1863లో 19 కోట్ల జనాభా ఉన్నట్లు అంచనా వేశారు. 1971 [illegible] లను బట్టి 21.5 కోట్ల జనాభా ఉన్నారు.

1871–1921 మధ్య ఇండియా జనాభా పెరుగుదలలో ఎగుడుదిగుడులు ఉన్నవి. 1871–81 మధ్య జనాభా పెరుగుదల వెయ్యికి ఒకటికి లోపే [illegible]. ఆ దశాబ్దంలో 18 లక్షల జనాభా మాత్రమే పెరిగారు. 1881–91 మధ్య జనాభా 23.68 నుండి 25.89 కోట్లకు పెరిగారు. ఇది 9.3 శాతం పెరుగుదల. [illegible] 1901 మధ్య కేవలం 0.05 శాతం జనాభా పెరుగుదల కనిపించింది. ఈ దశాబ్దంలో ప్లేగ్‌వంటి [illegible], [illegible], మరణాలకు కారణమయ్యాయి. 1911 నాటికి జనాభా 24.9 కోట్లు ఉన్నది.

1911–21 మధ్య ఇండియా జనాభా చరిత్రలో విశిష్టమార్పు కనిపించింది. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధంలో [illegible] ప్లేగ్ వలన 3 మిలియన్ల మంది ఆహుతులయ్యారు. యుద్ధానంతరం ఇన్‌ఫ్లూయెంజా వలన 1918 [illegible] మాసాలలో 13 మిలియన్ల మంది చనిపోయారు. 1000కి 63 మంది చనిపోయినట్లు లెక్కలు. పెరుగుదల రేటు 0.4 శాతానికి పడిపోయింది. లోగడ దశాబ్దానికి పోలిస్తే జనాభాలో 9 లక్షలు తగ్గిపోయారు.

BRAOU

24.9 1921 నుండి ఇండియా పెరుగుదల

1921 ఇండియాలో పెద్ద మలుపు తిరిగిన సంవత్సరం. ఆ ఏడు, 24.81 కోట్ల జనాభా ఉండగా 1931లో 27.55 కోట్లు ఉన్నారు. సంవత్సరానికి 1.04 శాతం సాలీనా పెరుగుదల ఉండటమే గాక 1941లో ఇండియా జనాభా 21.23 కోట్ల జనాభా కాగా, 1951లో 35.69 కోట్లకు పెరిగారు. 1951 మధ్య 8.23 కోట్ల జనాభా అదనంగా చేరడంతో పెరుగుదల రేటు సంవత్సరానికి 2 శాతం మించిపోయింది. 1961—71 మధ్య సాలీనా పెరుగుదల రేటు 2.63 శాతానికి సగటున ఉన్నది. 1970 నాటికి ఇండియా జనాభా 54.8 కోట్లు దాటింది.

50 సంవత్సరాలలో (1921—71) ఇండియా జనాభా రెట్టింపు మించింది. మరణాలరేటు 1911—21 మధ్య 48.6 ఉండగా, 1931—41 మధ్య 31కు పడిపోగా 1961—71 మధ్య వెయ్యికి 18.9 మరణాల రేటు ఉన్నది. మరణాల రేటులో తగ్గుదల బాగా కనిపించింది. 1911—21 మధ్య వెయ్యికి 48.1 జననాల రేటు ఉండగా 1971 నాటికి ఈ రేటు 41.1కి మాత్రమే తగ్గింది.

ఇండియాలో స్వాతంత్ర్యానంతరం కుటుంబ నియంత్రణ జనాభా అదుపుకు ప్రాధాన్యత వలన 1971 నుండి ఫలితాలు రాసాగాయి. 1971—81 మధ్య జననాల రేటు వెయ్యికి 33.4కు తగ్గింది. అయితే, అదే కాలంలో మరణాల రేటు వెయ్యికి 14.2కు తగ్గిపోవడంతో మార్పు అట్టే తెలియలేదు. ఏమైనా 60 సంవత్సరాలలో ప్రప్రథమంగా పెరుగుదల రేటులో స్వల్పంగా తగ్గుముఖం కనిపించింది. 1961—71 మధ్య సంవత్సరానికి 2.48 శాతం పెరుగుదల ఉండగా అది 2.47కు తగ్గింది. మొత్తం మీద జనాభాపై ఈ స్వల్పతగ్గుదల ప్రభావం లేదు. 1971—81 మధ్య 14 కోట్ల జనాభా పెరిగింది. 1981 జనాభా లెక్కల ప్రకారం 68.38 కోట్ల జనాభా ఇండియాలో ఉన్నారు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

2. 1921—22 సంవత్సరాన్ని "మలుపు తిరిగిన సంవత్సరం" అని ఎందుకన్నారు.

....

....

....

....

....

24.10 భారత జనాభా అభివృద్ధి సూచనలు

జననాలరేటును తగ్గించడంలో, ఇక ముందు కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాలను అమలు పర్చే దానిని బట్టి దేశ భవిష్యత్ ఉంటుంది. 1982లో వెయ్యికి 11 మంది ఇండియాలో మరణిస్తున్నారని గమనించారు. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఈ విషయంలో ఇండియా సమానంగా ఉన్నది. 1981లో వెయ్యికి 33.4 జననాల రేటు ఉండగా 1984లో 30 మాత్రమే ఉన్నది. 1982—83లో మొట్టమొదటిసారిగా పెరుగుదల రేటు 2 శాతం తగ్గినట్లు ఇండియాలో కనిపించింది.

ఆరవ ప్రణాళికతో పోల్చితే కుటుంబ నియంత్రణ పథకాలకు, 7వ ప్రణాళికలో 4 రెట్లు అనగా 6 వేల 4 వందల కోట్ల రూపాయలు కేటాయించారు. 1990 నాటికి ఇష్టంలేని గర్భధారణ నుండి 42 శాతం దంపతులను కాపాడాలని ఉద్దేశించారు. ఇప్పుడు ఆ శాతం 32 వరకే ఉన్నది. 2 వేల నాటికి 60 శాతం వరకు

BRAOU

చిన్న పెంచదలచారు. అప్పుడు ఇండియా జనాభా 130 కోట్ల దగ్గర స్థిరపడవచ్చు. ఈ విషయంలో కావ్యం చేస్తే, 2020 నాటికి ఇండియా జనాభా 190 కోట్లకు చేరుకుంటుంది.

24.11 సారాంశం

ప్రపంచ జనాభాను మూడు దశలలో చూడవచ్చు. క్రీ.పూ. 1000 నుండి క్రీ.శ. 1650 వరకు ప్రథమ దశగాను, 1650—1920 ద్వితీయ దశగాను, ఆ తరువాత మూడవ దశగాను పరిగణించవచ్చు. ప్రాచీన గ్రంథకాల, ఆదిమ మానవ శాస్త్రం ఆధారంగా లభించిన వ్యాఖ్యానాలు, వర్ణనల వలన 1650కు పూర్వం ప్రపంచ జనాభాను అంచనా వేస్తున్నారు. వివిధ దశలలో ప్రపంచ జనాభావలె భారతదేశంలోనూ మార్పులున్నవి. 1981 జనాభా లెక్కల ప్రకారం 68.38 కోట్ల జనాభా భారతదేశంలో ఉన్నారు. జననాల రేటును తగ్గించటంలో ఇకముందు కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాలను అమలు పర్చేదానిని బట్టి దేశ భవిష్యత్ ఉంటుంది.

24.12 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Agarwala S.N.*	: *Population*
2. *Asha Bhende and Tarakanitkar*	: *Principles of Population Studies*
3. *Vimesha*	: *Demography*
4. *Premi M.K.etal*	: *Principles of Population Studies*

24.13 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. 1650 తరువాత ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదలను చూపుము.
2. భారత జనాభా పెరుగుదల రీతులను వ్రాయుము.
3. 1920 తరువాత ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదలకు తోడ్పడిన పరిస్థితులేమిటి.

II. *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. 1650 కు పూర్వం ప్రపంచంలో జనాభా నెమ్మదిగా పెరగటానికి కారణాలేవి?
2. 1981—1901, 1911—1921 మధ్య ఇండియా జనాభా పెరగడానికి కారణాలేవి?
3. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వైద్యరంగ విప్లవం వలన 20వ శతాబ్దంలో కల్పించిన మార్పేమిటి?

BRAOU

పట్టిక — 1

క్రీ.పూ. 10000 నుండి క్రీ.శ. 1850 వరకు

సంవత్సరం	జనాభా
క్రీ.పూ. 10000	1 లక్ష నుండి 1 మిలియను
క్రీ.పూ. 5000	5 మిలియన్ల నుండి 20 మిలియన్లు
క్రీ.శ.	256 మిలియన్లు
క్రీ.శ. 1300	400 మిలియన్లు
క్రీ.శ. 1650	500 మిలియన్లు

పట్టిక — 2

ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల 1650 నుండి 1920 వరకు

సంవత్సరం	జనాభా	పెరుగుదల శాతం
1650	0.5 బిలియన్లు	—
1700	0.6 బిలియన్లు	0.10
1750	0.7 బిలియన్లు	0.30
1800	0.9 బిలియన్లు	0.40
1850	1.2 బిలియన్లు	0.50
1900	1.8 బిలియన్లు	0.60
1920	1.8 బిలియన్లు	0.65

BRAOU

పట్టిక — 3

సంవత్సరం	జనాభా	సంవత్సరంలో పెరుగుదల శాతం
1920	1.8 బిలియన్లు	0.65
1930	2.0 "	1.07
1940	2.2. "	1.11
1950	2.5 "	1.10
1960	3.0 "	1.79
1970	3.6 "	1.92
1980	4.4 "	1.81
1984	4.9 "	1.70

పట్టిక — 4

భారత జనాభా క్రీ.పూ. 300 నుండి క్రీ.శ. 1871 వరకు

సంవత్సరం	10 నుండి 14.0
క్రీ.పూ. 300	10 నుండి 14.0
క్రీ.శ. 1600	10.0
1650	12.5
1800	12.5
1846	13.0
1855	17.5
1868	19.4
1871	21.5

పట్టిక — 5

భారత జనాభాలో 1871 నుండి 1921 వరకు మార్పులు

సంవత్సరం	జనాభా కోట్లలో	సంవత్సరంలో పెరుగుదల శాతం
1971	21. 5	
1881	21.68	0.09
1891	23.59	0.93
1901	23.55	0.05
1911	24.90	0.56
1921	24.81	0.04

BRAOU

పట్టిక — 6

భారతదేశంలో 1921 నుండి 1983 వరకు జనాభా పెరుగుదల

సంవత్సరం	జనాభా కోట్లలో	సంవత్సరంలో పెరుగుదల
1921	24.81	
1931	27.55	1.04
1941	31.28	1.27
1951	35.69	1.33
1961	43.92	2.15
1971	54.80	2.48
1981	68.80	1.47

భాగం — 25: జనాభా అదుపుభావన, అదుపు విధానాలు

విషయక్రమం

25.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

25.1 పరిచయం

25.2 కుటుంబ నియంత్రణ భావన

25.3 ప్రాచీన కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులు

23.4 ఆధునిక సంతాన నిరోధక పద్ధతులు

23.5 కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతుల వర్గీకరణ

- 25.5. 1 రిథమ్
- 25.5. 2 సంపర్కంలో అంతరాయాలు
- 25.5. 3 నిగ్రహం
- 25.5. 4 కాండోమ్
- 25.5. 5 అమెరికన్ టిప్
- 25.5. 6 సర్వైకల్ క్యాప్స్
- 25.5. 7 డయాఫ్రామ్
- 25.5. 8 లూప్
- 25.5. 9 ఫోమ్ టాబ్లెట్స్
- 25.5.10 జెల్లీస్, క్రీమ్స్
- 25.5.11 ఓరల్ పిల్స్
- 25.5.12 శస్త్రచికిత్స
- 25.5.13 వేసెక్టమీ
- 25.5.14 ట్యూబెక్టమీ
- 25.5.15 గర్భస్రావం

25.6 సారాంశం

25.7 చదవదగిన పుస్తకములు

25.8 నమూనా ప్రశ్నలు

25.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

ప్రపంచ వ్యాప్తంగా జనాభా పెరుగుదల త్వరితగతిని జరగడంతో కుటుంబ నియంత్రణ ప్రాధాన్యతను సమకూర్చుకున్నది. కుటుంబ నియంత్రణ భావన అందుకు సంబంధించిన విషయాలు ఇక్కడ చర్చనీయాంశాలు. ప్రాచీన కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులు, ఆధునిక పద్ధతుల వర్గీకరణ, చర్చించడం ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తర్వాత మీరు:

- జనాభా అదుపును నియంత్రించే పద్ధతులను వివరించగలరు.

BRAOU

25.1 పరిచయం

తరతరాలుగా మానవుడు జనాభాను అదుపులో పెట్టవలసిన ఆవశ్యకతను కుటుంబాలను తగ్గించుకోవాలని గ్రహించాడు. 4000 సంవత్సరాల క్రితం ప్రాచీన ఈజిప్టులో కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులున్నాయి. క్రీ.పూ. 600 లోనే గ్రీకు తత్వవేత్తలు కుటుంబ నియంత్రణ గురించి వర్ణించారు. 1600 సంవత్సరాల క్రితం కుటుంబ నియంత్రణకు సంబంధించి ప్రమాణ పూరిత ఆధారాలు లభించాయి. చైనాలో 1300 ఏళ్ల క్రితం కుటుంబ నియంత్రణ ఉన్నట్లు వైద్యగ్రంథాలలో ప్రస్తావన ఉంది. ప్రాచీనులు కుటుంబ నియంత్రణ గురించి ఎందుకు ఆలోచించారో తెలియకపోయినా, ఆధునిక పారిశ్రామిక యుగంలో మాత్రం పెరిగిపోతున్న జనాభా వలన కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులు కనుగొనవలసి వచ్చింది.

25.2 కుటుంబ నియంత్రణ భావన

1914 మార్గరెట్ సాంగర్ మొట్టమొదటిసారిగా కుటుంబ నియంత్రణ పదాన్ని ప్రయోగించారు. అప్పటి నుండి ఇది విస్తారంగా ప్రయోగంలోకి వచ్చింది. కుటుంబ నియంత్రణ అంటే పిల్లలను తగ్గించుకోవడానికి పెళ్లి వాయిదా వేసుకోవడం, వివాహితులు లైంగికంగా నియమాలు పాటించడం, శస్త్రచికిత్స, కుటుంబ సంక్షేమాలు అదుపులు ఇలాంటివన్నీ ఇమిడి ఉంటాయని ఎన్‌సైక్లోపీడియా బ్రిటానికా పేర్కొన్నది. జనాభా అదుపు అనేపదం స్థానే సంతాన అదుపు, పరిమిత కుటుంబం, కుటుంబ ప్రణాళిక, కుటుంబ సంక్షేమం అనేవి [illegible] వాలను ఆపడం సంతాన నిరోధంలో ప్రథమ లక్ష్యం. కుటుంబ నియంత్రణలో కుటుంబ సంఖ్యను అదుపులో పెట్టడానికి శాస్త్రీయ పద్ధతి భావించారు. కుటుంబ సంక్షేమంలో సాంఘిక, ఆర్థిక సంక్షేమాలు కూడా ఇమిడి ఉన్నాయి. పదజాలం ఎలా మార్చినప్పటికీ, సామాజికంగా ఆమోదయోగ్యం కావడానికి తప్ప, అన్నీ సంతాన పరిమితిని ఉద్దేశించినవే.

25.3 ప్రాచీన కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులు

నేటి కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులన్నీ 19—20వ శతాబ్దంలో రూపొందించినవే. వీటిలో కొన్నిటిని పూర్వకాలంలో మోటుగా వినియోగించారు. మెక్సికో ఇండియనులు, న్యూజిలాండ్‌లోని మావ్రీలు. బహిష్టు దృష్ట్యా నియంత్రణ విధానాలను వినియోగించారు. బహిష్టు అనంతరం 10 రోజుల వరకు పూర్వం జపాన్‌లో స్త్రీ పురుష సంపర్కం ఉండేది కాదు. ఇండియాలో ఈ సంపర్కం 14 రోజుల వరకూ నిషేధిస్తూ వాత్స్యాయన సూత్రాలు పేర్కొన్నవి. క్రీ.పూ. 1850 మొసలి పేడను తేనెతో కలగలిపి కుటుంబ నియంత్రణకు వాడేవారు. అలాగే ఇండియాలో ఏనుగు పేడను తేనె కలిపి వాడేవారు. బాగ్దాదులో [illegible], ఏనుగు పేడ, [illegible] కలిపి వాడవచ్చని 9వ శతాబ్దపు వైద్యుడు రాజెస్ అభిప్రాయపడ్డారు. రోమ్‌లో జంతువుల గర్భకోశాలను, [illegible] కూరగాయల డొల్లలు కుటుంబ నియంత్రణకు వాడేవారు. చైనీయులు [illegible] పూసిన పట్టు కాగితాన్ని, జపానీయులు తోలు తొడుగులను సంతాన నిరోధానికి వాడేవారు. [illegible] గర్భం ధరించకుండా ఉండడానికి గంజి, కషాయం వాడేవారు. స్త్రీలకు శాశ్వతంగా గర్భధారణ లేకుండా ఉండటానికి చెరుకు పిప్పిని ఒకపక్షం రోజులు వాడేవారు. నిమ్మకాయను సగానికి కోసి గర్భనిరోధక సంచిగాను, కొన్ని సందర్భాలలో గర్భకోశ ద్వారంలో దూదిని పెట్టడం ద్వారా సంతాన నిరోధాన్ని పాటించేవారు. ప్రాచీన కాలంలో స్త్రీ పురుషులలో శస్త్రచికిత్స కూడా ఉన్నది. ప్రాచీన అరేబియాలో బానిసలను క్యాస్ట్రేట్

BRAOU

చేసేవారు. ఆస్ట్రేలియాలో పురుషుల రేతస్సు పోవడానికి వీలుగా నాళద్వారాన్ని చీల్చివేసేవారు. దీనిని మైకా లేక కూపీ అంటారు. స్త్రీలలో ఈ పద్ధతులు చాలా క్రూరంగాను, మోటుగాను ఉండేవి. ఆస్ట్రేలియా ఆదివాసి స్త్రీలలో ఒక విధమైన ఈకలను స్త్రీల మర్మావయంలో ప్రవేశపెట్టి చీల్చడం ద్వారా గర్భకోశాన్ని పనిచేయకుండా మార్చేవారు. మరికొన్ని సార్లు గర్భకోశాన్ని వెనుక వైపుకు వంచేసేవారు. ఈ పద్ధతులన్నీ చాలా బాధాకరమైనవి. ప్రాచీన కాలంలో కూడా ఏదో ఒక పద్ధతిలో సంతానవిరోధక విధాలున్నవి.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. కుటుంబ నియంత్రణను నిర్వచించండి.

....

....

....

....

....

2. పూర్వము కుటుంబ నియంత్రణకు ఉపయోగించిన పదార్థాలను పేర్కొనండి.

....

....

....

....

....

25.4 ఆధునిక సంతాన విరోధక పద్ధతులు

ఆధునిక కాలంలో సంతాన విరోధానికి దంపతులు తమ ఇష్టం వచ్చిన పద్ధతులను అవలంభించే అవకాశమున్నది. ఇందులో కొన్ని తాత్కాలికంగా విరోధించేవి గనుక గర్భం రాకుండా వాయిదా వేసుకోవచ్చు. శాశ్వత పద్ధతులు అవలంభిస్తే గర్భధారణకు అవకాశం ఉండదు. వాసెక్టమీ, ట్యూబెక్టమీ అనేవి శాశ్వత పద్ధతులు కాగా, మిగిలినవి తాత్కాలిక పద్ధతులుగా ఉంటున్నవి.

23.5 కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులలో వర్గీకరణ

సంతాన అదుపు విధానాలలో జీవ, యాంత్రిక, రసాయనిక పద్ధతులు ఉన్నాయని వాట్సిన్ వర్గీకరించారు. బయటి పరికరాలతో నిమిత్తం లేకుండా, గర్భం రాకుండా చూసుకుంటే దీనిని జీవపద్ధతి అంటారు. వాసెక్టమీ ట్యూబెక్టమీ సంపర్కంలో అంతరాయాలు బహిష్టు పద్ధతులను పాటించడం, నియమాలు గమనించడం వంటివి జీవపద్ధతులు. వివిధ తొడుగులను వాడి గర్భం రాకుండా చేసుకోవడం యాంత్రిక పద్ధతి స్త్రీ పురుషులలోని రేతస్సును చంపివేసే రసాయనిక పదార్థాలను వాడితే దీనిని రసాయనిక పద్ధతి అంటారు.

వినియోగదారులను బట్టి పద్ధతులలో స్త్రీ పురుషులకు వేరువేరుగా ఉన్నవి. పిల్స్, క్రీములు, జెల్లీలు, డయాఫ్రామ్స్, లూప్, రింగ్స్, ట్యూబెక్టమీ స్త్రీలు వాడే సంతాన విరోధక పద్ధతులు. సంపర్కంలో అంతరాయం, అమెరికన్ టిప్, కాండోమ్స్, వాసెక్టమీ అనేవి కుటుంబ నియంత్రణకు పురుషులు వాడే

పద్ధతులు. సంతాన నిరోధంలో సహజ, యాంత్రిక, రసాయనిక, శస్త్రచికిత్సా పద్ధతులనేవి నాలుగు విధాలుగా ఉంటున్నాయి. సహజ పద్ధతిలో రిథమ్, నియమంగా ఉండటం, సంపర్కంలో అంతరాయం ప్రధానంగా కనిపిస్తున్నాయి. శస్త్రచికిత్స పద్ధతులలో వాసెక్టమీ, ట్యూబెక్టమీ, గర్భస్రావం ప్రధానమైనవి. మిగిలిన రెండు పద్ధతులు అయినా పరికరాలను, ఔషధాలను వినియోగిస్తాయి.

25.5.1 రిథమ్

దీనిని సురక్షిత కాలపద్ధతి అని కూడా అంటారు. ఋతుచక్రాన్ని రెండుగా విభజించారు. మొదటి 7 రోజులు, చివరి 11 రోజులు సురక్షిత కాలంగాను భావించారు. మిగిలిన కాలంలో సంపర్కం వలన గర్భధారణ జరిగే అవకాశం ఉన్నది. ఈ పద్ధతిని దృష్టిలో పెట్టుకుంటే దంపతులు సంతాన నిరోధాన్ని చేసుకోవచ్చు. ఈ పద్ధతిలో వ్యయం లేదు. వేరే పరికరాలు వాడనక్కరలేదు. అయితే దంపతులకు నిగ్రహశక్తి ఉండాలి. అదీగాక, ఋతుస్రావం ఎప్పుడు వస్తుందో తెలుసుకొని, ఖచ్చితంగా సంప్రదించి సురక్షితకాలం ఏదో, కానిదేదో తెలుసుకోవాలి. దంపతులు [illegible]డమేగాక, విషయ పరిజ్ఞానం కూడా పొంది ఉండాలి. ఎవక్రైన్ పేపర్ పరీక్ష వలన సురక్షిత కాలం కానిదేదో తెలుసుకోవచ్చు కాని, ఇందుకు నైపుణ్యత చాలా అవసరం. ఋతుస్రావ క్రమంగా రాని స్త్రీలు ఈ పద్ధతిని అవలంబించజాలరు. నవదంపతులు కూడా నిగ్రహశక్తిని చూపడంలో సమస్యలు ఎదుర్కొంటారు. కనుక ఈ పద్ధతి దంపతులందరికీ పనికిరాకపోవచ్చు.

25.5.2 సంపర్కంలో అంతరాయాలు

ఈ పద్ధతిలో పురుషుడు సంపర్క సందర్భంగా పరాకాష్ఠ దశలో రేతస్సును స్త్రీలో ప్రవేశించకుండా "అంగాన్ని బయటకు తొలగించటం" ప్రధానాంశం. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ఈ పద్ధతిని వినియోగిస్తున్నారు. సంపర్క అంతరాయమనేది సాధారణ పద్ధతి కనుక, ఎప్పుడైనా అవలంబించవచ్చు. దీనికోసం యాంత్రిక, రసాయనిక పరికరాలేవి అక్కరలేదు. ఈ పద్ధతిలో వ్యయంలేదు. సహజమైన సంపర్కానికి, సంవేదనలకు ఆస్కారం ఉండే ఈ పద్ధతిలో అరమరికలులేవు. అయితే, సంపర్కంలో అంతరాయం వలన లైంగిక, భౌతిక, మానసిక స్వభావాలకి సంబంధించిన కొన్ని చిక్కులున్నవి.

1. లైంగిక జీవితానికి కొత్త అయినప్పుడు పురుషుడు సరైన సమయంలో పరాకాష్ఠను నిర్ణయించి రేతస్సును స్త్రీ యోనిలో పడకుండా చూడటం దుర్లభం.
2. [illegible]ంచే రేతస్సు స్త్రీ అంగంలో ప్రవేశించే అవకాశమున్నది కనుక ఈ పద్ధతి [illegible] సురక్షితం కాదు.
3. పరాకాష్ఠకు ముందు పురుషాంగాన్ని [illegible]రించినందువలన స్త్రీ పురుషులలో అంగజం (Ejaculation) కలుగవచ్చు.
4. తరచు సంపర్కానికి అంతరాయం కలుగజేస్తే, లైంగిక కేంద్రాలు సరిగా పనిచేయక, స్తంభన లోపించి త్వరగా రేతస్సు వచ్చే అవకాశం ఉన్నది. స్త్రీలలో పెల్విక్ బాధ కలుగవచ్చు.
5. పరాకాష్ఠ [illegible] అయినా వలన అంగజం పొందలేక, లైంగికంగా మొద్దుబారిపోయి, మానసిక ఆందోళనకు గురికావచ్చు.

25.5.3 నిగ్రహం

సంపర్కానికి దూరంగా ఉండే ఈ పద్ధతిని సంతాన నిరోధంలో సహజపద్ధతిగా భావించారు. స్వయంగా నిగ్రహంతో [illegible] స్వచ్ఛందంగా లైంగిక చర్యకు పూనుకోక పోవటమే ప్రధానాంశం. వివాహ జీవితంలోనూ, ప్రేమలోనూ లైంగికమే ఒక ముఖ్యాంశం కాదని ఇందలి వాదన. లైంగిక తృష్ణ అనేది అంతర్గతమైనది. బలీయమైనది కావటంతో ఇలాంటి నిగ్రహం వలన శారీరక, మానసిక ఒత్తిడికి గురయ్యే

అవకాశం ఉన్నది. ఆరోగ్యవంతులైన దంపతులకు పూర్తి నిగ్రహము వేరి అసాధ్యం. కనుక అందరూ పాటించే పద్ధతి కాదు. సంతాన నిరోధంలో నూటికి నూరుపాళ్లూ ఈ పద్ధతిని అనుసరిస్తే జయప్రదమవుతారు గాన ఇది సరైన పద్ధతి అనడానికి వీలులేదు.

25.5.4 కాండోమ్

ఇదొక పలుచని రబ్బరు తొడుగు. 6 నుండి 8 అంగుళాల పొడుగు, 1 నుండి 2 అంగుళాల చుట్టుకొలత గల ఈ కాండోమ్ గర్భధారణ నిరోధానికి సురక్షిత పరికరంగా భావిస్తారు. సంభోగ ప్రారంభంలో దీనిని పురుషాంగానికి తొడగాలి. పరాకాష్ఠ అనంతరం రేతస్సు ఈ రబ్బరు తొడుగులో ఉండి పోతుంది గనుక స్త్రీ అండంలో ప్రవేశించదు. ఈ కాండోమ్ వాడటం సులభమైనప్పటికి తగిన జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి. రబ్బరు తొడుగు చివరిభాగం కొంత వదులుగా అట్టిపెట్టాలి. అందులో రేతస్సు పడుతుంది. అలాగాక చివరి భాగానికి కూడా పురుషాంగానికి బిగువుగా తొడిగితే సంపర్క సమయంలో తొడుగు చిట్లిపోయి రేతస్సు స్త్రీ అంగంలో ప్రవేశించవచ్చు. తొడుగులో ఉన్న రేతస్సు వెల్లాడకుండా కాకుండా కాండోమ్‌ను జాగ్రత్తగా విప్పాలి. కాండోమ్ వలన 3 శాతం గర్భధారణను నిరోధించవచ్చు. ఇది సురక్షితమైనది, స్వల్పవ్యయంతో కూడినది. దీనివలన శారీరక ప్రభావాలు లేని పద్ధతి కూడా. దీనిని వినియోగించడానికి లైంగిక రీతులలో అవరోధాలు అవసరం లేదు, అంతేగాక, సుఖరోగాలు రానివ్వకుండా కూడా కాండోమ్ కాపాడుతుంది. అయితే, పురుషాంగాన్నంతటిని కాండోమ్ కప్పివేయడం వలన కొంత మేరకు సహజలైంగిక ఇంద్రియ ప్రేరణ తగ్గుతుంది. ఒక్కో సందర్భంలో కాండోమ్ చిన్నది లేక పెద్దది కావడం వలన సంభోగచర్యలో ఆటంకాలేర్పడవచ్చు. కాండోమ్ చిన్నది లేక పెద్దది కావడం వలన సంభోగచర్యలో ఆటంకాలేర్పడవచ్చు. కాండోమ్ చిట్లిపోతే అది వినియోగించిన ప్రయోజనమే లేకుండాపోతుంది. సరైన కాండోమ్‌లు వాడడంవల్ల ఇలాంటి చిక్కులు రాకుండా చూసుకోవచ్చు.

25.5.5 అమెరికన్ టిప్

కాండోమ్‌ను మెరుగుపర్చిన రూపంలో ప్రవేశపెట్టిన దానినే అమెరికన్ టిప్ అన్నారు. పురుషాంగం చివరలో మాత్రమే దీనిని తొడుగుతారు. ఇది కాండోమ్ వలెనే పనిచేస్తుంది. అయితే అంగం చివరిభాగాన్నే అంటిపెట్టుకుని ఉంటుంది. గనుక సంభోగ సమయంలో సహజ ఇంద్రియ ప్రేరణలన్నీ ఉండడం ఈ పద్ధతిలో విశేషం.

25.5.6 సర్వికల్ క్యాప్స్

ఇవి స్త్రీలకు సంబంధించిన పరికరాలు. ఒక సన్నని రిమ్ చుట్టూ రబ్బరు టోపీవలె ఉంటుంది. దీనిని గర్భకోశంలో అమరుస్తారు. గర్భంలోకి రేతస్సు ప్రవేశించకుండా ఈ సర్వికల్ టోపీలు ఆపుతాయి. రేతస్సును చంపివేసే రసాయనిక పదార్థాన్ని రిమ్‌కు పూసిన తరువాత దీనిని అంగంలో ప్రవేశపెడతారు. నిపుణులైన డాక్టర్ల సలహాతోనే స్త్రీలు దీనిని వాడవలసి ఉంటుంది. తగిన పరిమాణంలో లేని క్యాప్‌లను వాడితే రేతస్సు గర్భంలో ప్రవేశించవచ్చు లేదా స్త్రీకి చాలా అసౌకర్యం కలగవచ్చు. ఈ క్యాప్‌లు 55 మిల్లీమీటర్ల నుండి 80 మిల్లీమీటర్ల వరకూ మూడు పరిమాణాలలో లభిస్తాయి. మొదటిసారి ప్రసవించిన వారికి చిన్న క్యాప్‌లు, ఒకటి రెండు పర్యాయాలు గర్భం ధరించిన వారికి మధ్యస్థ క్యాప్‌లు, 3, 4 పర్యాయాలు గర్భం ధరించిన వారికి పెద్ద క్యాప్‌లు సూచిస్తారు. ఈ క్యాప్‌ను సరైన మార్గదర్శకత్వంలోనే వాడాలి. ఒకసారి ఈ క్యాప్‌కు అలవాటుపడితే, తరువాత వారంతట వారే దీనిని వాడుకోగలరు. సంవత్సరాల తరబడి ఇది పనిచేస్తుంది. గనుక తరచుగా కొనక్కర్లేదు. క్యాప్ ఉన్నందున సహజ భావనలు ఏవీ దెబ్బతినవు. క్యాప్‌లు ఒకసారి సరిగా తొడిగితే, తరువాత బహిష్టు వరకు అట్టిపెట్టవచ్చు.

BRAOU

25.5.7 డయాఫ్రామ్

సర్వికల్ క్యాప్‌కంటే ఇది పరిమాణంలో పెద్దది. 5 నుండి 10 సెంటీమీటర్ల వరకు చుట్టుకొలత ఉంటుంది. స్త్రీ అంగంలో లోతుగా దీన్ని ప్రవేశపెడతారు. ఇది కూడా రేతస్సును గర్భంలో ప్రవేశించకుండా ఆపుతుంది. అయితే, దీనిని ఎక్కువ కాలం అట్టిపెట్టడానికి వీలులేదు. సంభోగానంతరం కొన్ని గంటల తర్వాత డయాఫ్రామ్ తొలగించాలి.

25.5.8 లూప్

ప్రపంచ వ్యాప్తంగా స్త్రీలులూప్‌ను వాడుతున్నారు. 27.5 మిల్లీమీటర్ల నుండి 30 మిల్లీమీటర్ల వరకు వివిధ పరిమాణాలలో, ఆకారాలలో ఇది లభిస్తుంది. వైద్యనిపుణులు పరికరాల సహాయంతో గర్భకోశంలో దీనిని పొందుపరుస్తారు. దీని చివరి రెండు దారాలు సెర్విక్స్ వద్ద వదిలేస్తారు. లూప్‌ను తొలగించడానికి, సరిగా అమరిందో లేదో చూసుకోవడానికి ఈ దారాలు పనికివస్తాయి. 2, 3 ఏళ్ల వరకు అట్టిపెట్టిన తరువాత మళ్లీ కొత్త లూప్‌లు వేసుకోవాలి. గర్భనిరోధనలో 99 శాతం ప్రభావం చూపిన ఈ లూప్ అత్యుత్తమ యాంత్రిక పరికరంగా భావిస్తున్నారు.

లూప్ ప్రయోజనాలు

1, గర్భనిరోధానికి సరైన ఉత్తమ తాత్కాలిక పద్ధతిగా అంగీకరించారు. 2. సాధారణ పద్ధతిలో దీనిని లోనప్రవేశపెట్టవచ్చు. 3. ఇది వాడే స్త్రీకి అసౌకర్యాలేమీ ఉండవు. 4. తరచు శుభ్రం చేయాల్సిన పనిగానీ, మరొకటి ప్రవేశపెట్టవలసిన అవసరం కాని లేదు. 5. లూప్ ఉన్నప్పుడు మరేపద్ధతి వాడనక్కరలేదు.

అపాకర్యాలు

1. లూప్ ధరించిన అనంతరం ఒకమోస్తరు నుండి భారీగా రక్తస్రావం జరగవచ్చు. 2. కొందరు లూప్‌ను వాడినప్పుడు బహిష్టు సక్రమంగా కాకపోవటం, బహిష్టు కాలంలో నొప్పులు, నడుమునొప్పి, తొడల నొప్పులు, పొత్తికడుపులో నొప్పులు ఉంటున్నాయన్నారు. 3. లూప్ తొడిగిన తొలిమాసాలలో గర్భాశయం నుండి ప్రక్కకు జరిగిన సందర్భాలున్నవి, బయటకు వేళ్లాడుతున్న దారాల సహాయంతో ఈ లూప్ సరైన స్థానంలో ఉన్నదో లేదో పరిచూసుకోవచ్చు.

25.5.9 ఫోమ్‌టాబ్లెట్స్

ఇవి రేతస్సును చంపివేసే రసాయనిక పదార్థాలు, ఇవి టాబ్లెట్ల రూపంలో వివిధ కంపెనీ పేర్లతో లభిస్తాయి. కాన్‌టాబ్స్, ప్లానీటాబ్స్, ఓల్‌సార్ అని వివిధ పేర్లున్నవి. ఈ టాబ్లెట్లను నీళ్లలో ముంచి సంభోగానికి ముందు స్త్రీ మర్మావయంలో ప్రవేశపెట్టాలి. దీనివలన యోనిలో నురుగువస్తుంది. ఆ నురుగు రేతస్సును చంపివేస్తుంది. అందువలన గర్భంరాదు. ఈ టాబ్లెట్లు చవక, సులభంగా లభిస్తాయి. వాడటంలో ఇబ్బందిలేదు. అయితే స్త్రీలందరికీ ఇవి పడకపోవచ్చు. యోనిపొడిగా ఉన్నప్పుడు ఈ టాబ్లెట్ తగిన నురుగు ఇవ్వలేకపోవచ్చును. టాబ్లెట్లు వలన చికాకు, మంట కలగవచ్చు. నురుగు రావటానికి 5 నుండి 10 నిమిషాల వ్యవధి ఉండాలి. ఇలా నురుగ వచ్చే వరకు సంభోగాన్ని జాప్యం చేయవలసి ఉంటుంది.

25.5.10 జెల్లీస్, క్రీమ్స్

రేతస్సును చంపటంలో టాబ్లెట్లవలె జెల్లీలు, క్రీములు పనిచేస్తాయి. సంభోగానికి ముందు యోనిలో వీటిని ప్రవేశపెడితే, ఇవి వ్యాపించి రేతస్సును చంపివేస్తాయి. ఓల్‌సార్ జెల్, స్పెర్‌మారిన్, కోరోమెక్స్ క్రీమ్, అర్థోజినల్ జెల్లీ మొదలైన పేర్లతో ఇవి చవకగాను, సులభంగాను లభిస్తాయి. కొందరివల్ల ఇవి ఎలర్జీని కలిగిస్తున్నట్లు నివేదికలున్నాయి.

25.5.11 ఓరల్ పిల్స్

బహిష్టు అనంతరం అయిదవ నాటి నుంచి ప్రారంభించి 21 రోజులు ఈ ఓరల్ పిల్స్‌ను వాడాలి. ప్రపంచ వ్యాప్తంగాను, ముఖ్యంగా పాశ్చాత్య దేశాలలో ఈ రసాయనిక పిల్స్ చాలా సుప్రసిద్ధమైనవి. గర్భధారణ నివారించ దలచినంత కాలం వీటిని వాడాలి. స్త్రీలు వాడే ఈ పిల్స్ చాలా చవకగా, ఓవరాల్, ఓవర్లిన్, లిండియాల్, ఓర్టెన్లు అనే వివిధ పేర్లతో లభిస్తున్నాయి. ఈ మధ్యనే పురుషులు వాడటానికి వీలుగా కూడా పిల్స్‌ను కొనుగొంటున్నారు. స్త్రీలు వాడే పిల్స్ అతిసులభంగా కొనుక్కోవచ్చు, అయితే 1, 2 రోజులు మధ్యలో వీటిని వాడకపోతే గర్భం వచ్చే అవకాశామున్నది. పిల్స్‌వాడే స్త్రీలు కొందరు బహిష్టు క్రమంగా లేదని, స్రావాలు సరిగా లేవని, వికారంగా ఉండి వాంతి వచ్చేటట్లు అనిపిస్తుందని, బరువెక్కుతున్నామని పేర్కొన్నారు. గుండెజబ్బులు, రక్తపోట్లు కామెర్లు కూడా కొందరికి వచ్చాయి. కనుక వైద్యసలహాతోనే పిల్స్ తీసుకోవాలి.

25.5.12 శస్త్రచికిత్స

సంతాన విరోధానికి శాశ్వత పరిష్కారం శస్త్రచికిత్స. తగినంత మంది పిల్లలున్న వారికి, ఇక పిల్లలు వద్దనుకునే వారికి, శస్త్రచికిత్స ఉత్తమ సాధనం. ఈ పద్ధతి అవ్వయించే ముందు దంపతులకు సరిగా విడమర్చి చెప్పాలి. పురుషుల పరంగా వాసెక్టమీ అని, స్త్రీపరంగా ట్యూబెక్టమీ అని ఈ చికిత్సను పేర్కొంటారు.

25.5.13 వేసక్టమీ

పురుషులలో రేతస్సు ప్రవహించే మార్గాన్ని స్వల్ప శస్త్రచికిత్స ద్వారా విరోధించటమే వేసక్టమీ. శుక్ర వర్గాన్ని రెండువైపుగా కత్తిరించి ముడి వేస్తారు. 10 నిమిషాలలో ఈ శస్త్రచికిత్స స్థానికంగా మత్తు ఇచ్చి పూర్తిచేస్తారు. చికిత్స పూర్తి కాగానే ఎలాంటి ఇబ్బంది లేకుండా వడిచిపోవచ్చు. వారం రోజుల తరువాత సంభోగంతోపాటు అన్ని నిత్యకృత్యాలు నిర్వహించుకోవచ్చు. వేసక్టమీ అనంతరం 2 మాసాల వరకు తాత్కాలిక సంతాన విరోధక పద్ధతులను పాటించాలి. మిగిలిపోయిన రేతస్సు సంభోగ ప్రక్రియలో యోనిలో ప్రవేశించకుండా ఈ చర్య అవసరం.

25.5.14 ట్యూబెక్టమీ

ఈ పద్ధతిలో స్త్రీ పిండోత్పత్తి విధానంలోని ఫాలోపియన్ ట్యూబులను విరోధించటం ప్రధానాంశం. పొత్తికడుపు కిందిభాగం కోసి, తెరచి ఈ శస్త్రచికిత్సను చేస్తారు. ఫాలోపియన్ ట్యూబులను పట్టుకొని, లిగేచర్‌తో మార్గాన్ని విరోధిస్తారు. ఈ చికిత్స అనంతరం మూడు, నాలుగు వారాలకు గాని స్త్రీ మామూలు పరిస్థితికి రాదు. కొత్తగా కనుగొన్న లాప్రోస్కోప్ వలన శస్త్రచికిత్స చాలా సులభమైపోయింది. పొత్తికడుపును కోయకుండానే ఫాలోపియన్ ట్యూబుల శస్త్రచికిత్సకై సాధనకనుగొన్నారు. ప్రసవించిన 2, 3 రోజులకు ఈ చికిత్స చాలా సులభం. ప్రసవానంతరం స్త్రీ జననేంద్రియాలు ఉబ్బి ఉంటాయి. కనుక ట్యూబెక్టమీకి సానుకూలంగా ఉంటుంది. అప్పుడు చేసినందువలన, కోలుకోటానికి ప్రసూతి కాలానికి పట్టే సమయమే పడుతుంది.

ట్యూబెక్టమీ, వేసక్టమీ జయప్రదంగా జరిగితే దంపతులు సంతాన విరోధానికి మరే పరికరాలు వాడకుండా లైంగిక జీవితాన్ని నిర్భయంగా సాగించవచ్చు. శస్త్రచికిత్స వలన లైంగికేచ్ఛ పోతుందని, వరాకాష్ఠ త్వరగా వస్తుందని, నపుంసకత్వం వస్తుందని, శారీరకంగా దుర్బలత్వం వస్తుందని ప్రచారంలోకి వచ్చినవన్నీ మానసికాందోళనలే తప్ప శాస్త్రీయంగా వాటికి ఆధారం లేదని రుజువైంది.

25.5.15 గర్భస్రావం

గర్భాన్ని పూర్తి దశకు రానివ్వకుండా తొలగించడమే గర్భస్రావం. ఇది సహజ కారణాలుగా జరగవచ్చు. కృత్రిమంగా చేయవచ్చు. గర్భం ధరించిన తరువాత కృత్రిమంగా తొలగించే పద్ధతిని సంతాన నిరోధానికి వాడుతున్నారు. వైద్య, నైతిక కారణాల దృష్ట్యా అనేక దేశాలలో గర్భస్రావాన్ని అంగీకరిస్తున్నారు. 1971లో ఇండియాలో గర్భస్రావాన్ని చట్టబద్ధం చేశారు. గర్భం ధరించిన స్త్రీ జీవితానికి ముప్పువాటిల్లినప్పుడు, గర్భస్రావం అనుమతిస్తారు. గర్భిణీకి తీవ్రమైన శారీరక మానసిక గాయం తగిలినప్పుడు గర్భం తొలగించుకోవచ్చు. పుట్టబోయే బిడ్డ శారీరక మానసిక వికలత్వాలున్నాయనుకుంటే, గర్భస్రావాన్ని అనుమతిస్తారు. స్త్రీని చెరచటం ద్వారాను, రక్తసంబంధంగా వారిమధ్య లైంగిక సంబంధం ఏర్పడినప్పుడు గర్భం ధరిస్తే సామాజిక, మానవతా కారణాలుగా గర్భస్రావాన్ని అనుమతిస్తారు. స్త్రీ మైనరు అయినప్పుడు, మానసికంగా లోపం ఉన్నప్పుడు, గర్భనిరోధక పద్ధతులు విఫలమైనప్పుడు గర్భం ధరిస్తే అది తొలగించుకోనిస్తారు. సంరక్షకుల అనుమతితో గర్భస్రావాన్ని వైద్యపద్ధతులతో జరపాలి. గర్భం మూడు నెలల లోపు ఉండాలి. అసాధారణ పరిస్థితులలో మాత్రమే గర్భస్రావాన్ని 20 వారాల వరకు అనుమతిస్తారు. గర్భం తొలగించుకోవటం అంటే శారీరక మానసిక ఒత్తిడులకు లోనుకావటం వంటి నైతిక విషయాలు ఇమిడి ఉన్నాయి. గనుక ఇదొక వివాదాస్పద విషయంగా నిలిచింది.

దంపతులు కొత్తగా పెళ్లి చేసుకున్నప్పుడు మొదటి బిడ్డ పుట్టకుండా అనేక తాత్కాలిక పద్ధతులు అవలంభించవచ్చు. ఈ పద్ధతుల వలన రెండవ బిడ్డకు ఎడం ఉండి తల్లి పిల్ల ఆరోగ్యంగా ఉండటానికి ఆస్కారమున్నది. ఇద్దరు, అంతకుమించిన పిల్లలున్న దంపతులు శాశ్వత పరిష్కారంగా శస్త్రచికిత్స చేయించుకొని చిన్న కుటుంబాలతో సంతోషంగా ఉండవచ్చు.

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

3. ఆధునిక సంతాన నిరోధక పద్ధతులను పేర్కొనండి.

....

....

....

....

....

....

25.6 సారాంశం

చిరకాలంగా మానవుడు జనాభాను అదుపులో పెట్టవలసిన ఆవశ్యకతను కుటుంబాలను తగ్గించుకోవాలని గ్రహించారు. సంవత్సరాల క్రితం ప్రాచీన ఈజిప్టులో, గ్రీసులో, చైనాలో కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులుండేవి. అవాంఛనీయ గర్భాలను, జననాలను ఆపడం సంతాన నిరోధంలో ప్రథమ లక్ష్యం. నేటి కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులన్నీ 19—20వ శతాబ్దంలో రూపొందించినవే. వీటిలో కొన్నింటిని పూర్వకాలంలో మోటుగా వినియోగించారు. వినియోగదారులను బట్టి పద్ధతులలో స్త్రీ పురుషులకు వేరువేరుగా ఉన్నవి. పిల్స్, క్రీమ్‌లు, జెల్లీలు, డయాఫ్రామ్, లూప్, రిథమ్, ట్యూబెక్టమీ, కాండోమ్ వాసెక్టమీ సంతాన అదుపు విధానాలలోని పద్ధతులు. శస్త్రచికిత్స పద్ధతులలో వాసెక్టమీ, ట్యూబెక్టమీ, గర్భస్రావం ప్రధానమైనవి.

BRAOU

25.7 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Government of India* : *Booklets on family planning methods issued by Ministry of Information and Broadcasting and Ministry of Health and Family Welfare.*
2. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*

25.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయండి.*

1. నాలుగు సంతాన నిరోధక పద్ధతులు చిత్రీకరించి వాటి గుణదోషాలు వివరింపుము.
2. సంతాన నిరోధంలో వినియోగించే యాంత్రిక పద్ధతులు వాటిని అన్వయించడంలో తీసుకోవాల్సిన ముందు జాగ్రత్తలు తెలియజేయుము.
3. తగినసోదాహరణలో సంతాన నిరోధక పద్ధతులను వర్గీకరింపుము.

II. *క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.*

1. మనదేశంలో గర్భస్రావాన్ని ఏ పరిస్థితుల్లో అనుమతిస్తారు.
2. ప్రాచీన కాలంలో సంతాన నిరోధక పద్ధతులు చర్చింపుము.
3. రిథమ్ పద్ధతిని గురించి వ్రాయుము.
4. సంతాన నిరోధాన్ని ఒక భావనగా వివరింపుము.

BRAOU

భాగం — 26: ఆర్థికాభివృద్ధి – జనాభా అదుపు

విషయక్రమం

26. 0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

26. 1 పరిచయం

26. 2 ఆర్థికాభివృద్ధి

26. 3 అభివృద్ధి, జనాభా

26. 4 జనాభా జీవన పరిస్థితి నమూనా

26. 5 ఆర్థికాభివృద్ధికి బహుళ సూచికలు

26. 6 ఆర్థికాభివృద్ధిపై జనాభా పెరుగుదల ప్రభావం

26. 7 జనాభా పెరుగుదలపై ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రభావం

26. 8 సారాంశం

26. 9 చదవదగిన పుస్తకములు

26.10 నమూనా ప్రశ్నలు

26.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

ఆర్థికాభివృద్ధికి, జనాభాకు గల సంబంధాన్ని వర్ణించి, అభివృద్ధి చెందిన, చెందుతున్న దేశాల అనుభవాలను పరిశీలించుట ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

ఈ భాగం చదివిన తరువాత మీరు:

- ఆర్థికాభివృద్ధికి, జనాభాకు మధ్యగల సంబంధాన్ని వర్ణించగలరు.

26.0 పరిచయం

జనాభాకు ఆర్థికాభివృద్ధికి సన్నిహిత సంబంధం ఉన్నదంటారు. 1974లో బుఖారెస్టులో జరిగిన ఐక్యరాజ్య సమితి ఐక్యరాజ్య ప్రపంచ జనాభా సమావేశం ఈ అభిప్రాయాన్ని బలపరచింది. జనాభా అభివృద్ధి చెందుతుంటే, శ్రమశక్తి, అవసరాలు, విస్తృత వాణిజ్యం ద్వారా ఆర్థికాభివృద్ధి కూడా జరుగుతుంటుంది. ఒక హద్దుదాటి జనాభా పెరిగిపోతే, భారీఎత్తున నిరుద్యోగం, ఆధారపడే వారి సంఖ్య ఎక్కువ కావడం, వినియోగదారుల సంఖ్య హెచ్చడం, పొదుపు తగ్గిపోవడం, పెట్టుబడి కుంచించుకుపోవడం, పేదరికం కారణంగా ఆర్థిక వెనుకబడినతనం వస్తుంది. ఆర్థికాభివృద్ధిపై జనాభా పరిమాణం ప్రభావం చూడగా ఏ మేరకు అభివృద్ధి జరిగిందనేది జనాభాను బట్టి నిర్ధారితమవుతుంది. ఆర్థికాభివృద్ధి వలన ఉపాధి స్థాయి, అక్షరాస్యత స్థాయి, నగరీకరణ, వైద్యసౌకర్యాలలో మెరుగుదల తలసరి ఆదాయంలో పెంపుదల, జాతీయోత్పత్తి హెచ్చిరపు, జీవన కాలపరిమితి పెరగడం ఇత్యాదులన్నీ ఒకదశలో సంతానాన్ని తగ్గించివేస్తాయి.

26.2 ఆర్థికాభివృద్ధి

అభివృద్ధి అంటే ప్రణాళికాబద్ధంగా ఉన్నత దశకు తీసుకువెళ్లే సామాజిక, సాంస్కృతిక, ఆర్థిక ధోరణి

BRAOU

మాత్రమే. ఆర్థికాభివృద్ధిలో ఆదాయం, ఉత్పత్తి, వినిమయస్థాయి పెరుగుతున్నది. జాతీయ ఆదాయం, తలసరి ఆదాయం, జీవన ప్రమాణం, జాతీయాభివృద్ధి సూచికలు, భూమి ఆహారధాన్యాలు, గనుల ఉపయోగం, ఇంధన అవసరాలు. పోషకాహార స్థాయి, విద్య, వైద్యసౌకర్యాలు, ఉపాధి అనేవి కూడా ఆర్థికాభివృద్ధి కొలమానాలే.

26.3 అభివృద్ధి — జనాభా

1974లో జరిగిన ఐక్యరాజ్యాల ప్రపంచ జనాభా సమావేశంలో కొన్ని పరిశీలనలు చేస్తూ అక్షరాస్యత ఉపాధి పెరిగితే జనాభా తగ్గుతుందన్నారు. స్త్రీలకు ఆర్థిక, సాంఘిక అవకాశాలున్నప్పుడు జనాభా తగ్గడం ఖాయం. జనాభా విధానంలో సాంఘికాభివృద్ధిని, పరిగణనలోకి తీసుకోవాలన్నారు. కుటుంబ నియంత్రణకు అనుకూలత ఏర్పడడానికి ఆర్థికావకాశాలు, ఉత్తమ జీవన పరిస్థితులు ఉండాలి. సాంఘిక ఆర్థికాభివృద్ధి జనాభా సమస్యకు పరిష్కార మార్గమన్నారు. వివిధ అభివృద్ధి అంశాలు జనాభాపై ఎలా ప్రభావాన్ని చూపుతున్నాయో పరిశీలించాలని సమావేశం పేర్కొన్నది. విద్య, ఆరోగ్యం, పారిశ్రామికీకరణ, నగరీకరణ, స్త్రీలస్థాయి, గ్రామీణాభివృద్ధి, తలసరి ఆదాయం, ఆదాయాల పంపిణీ, అనేవి పరిశీలనాంశాలు. జనాభా మార్పు — ఆర్థికాభివృద్ధి, అనే అంశాన్ని చర్చించిన విభాగం వారు వ్యక్తుల మెరుగుదలను జనాభా సంక్షేమాన్ని పెంపొందించటంపై అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి వ్యూహం దృష్టి పెట్టాలని చెప్పారు.

26.4 జనాభా జీవన పరిస్థితి నమూనా

BRAOU

జాతీయ ఉత్పత్తి తలసరి ఆదాయం దృష్టిలో పెట్టుకుని ఆర్థికాభివృద్ధిని సూచిస్తారు. అయితే ఈ రెండు విషయాలు ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్రాతినిధ్యం వహించటంలేదని అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి మండలి భావించింది. జీవన రంగంలో భౌతిక లక్షణాలను ఆర్థికాభివృద్ధి తెలుసుకోవడానికి గాను పరిశీలనకు తీసుకోవాలంటున్నారు. ఈ నమూనా రూపొందించిన డేవిడ్ మారిస్, అభివృద్ధి తెలుపడంలో జాతీయోత్పత్తి, తలసరి ఆదాయం సరైన ప్రమాణాలు కావన్నాడు. ఆదాయాలు అసమానంగా పంపిణీ అయినప్పుడు, అవి కొలమానాలుగా తోడ్పడవు అసమాన ఆర్థిక పంపిణీలో పేదలు తలసరి ఆదాయస్థాయి చెంతకు రానేరారు. వారి ఆదాయం కాలానుగుణంగా క్షీణించవచ్చు కూడా. మారిస్ నమూనా వ్యక్తి అవసరాలు కోరికలు, ఉత్తమ పోషకాహారం, ఆరోగ్య సంరక్షణ, ఉత్పత్తితో కూడిన ఉపాధి, జీవిత కాలం పెరుగుదల అనే అంశాల ఆధారంగా రూపొందించారు. అభివృద్ధికి సూచనలుగా జీవనస్థాయి, బాల్యమరణాలు, అక్షరాస్యత స్వీకరించారు. ఆయా దేశాలు చేస్తున్న కృషిని బట్టిగాక, సాధించిన వాటిని బట్టి ఈ నమూనాను రూపొందించారు. ఒక నిర్ణీత సమయంలో జరిగిన మార్పు కూడా ఈ నమూనా స్వీకరిస్తుంది.

శ్రీలంక — ఇండియాలో తలసరి ఆదాయం, లభించే తలసరి ఆహారం ఇంచుమించు ఒక్కటే. ఇండియాలో 1950లో మారిస్ నమూనాను అనుసరించి జీవన పరిమితి 25 సంవత్సరాలు కాగా, 1978లో 42 సంవత్సరాలకు పెరిగింది. కాని శ్రీలంకలో 1950లో 62 సంవత్సరాలున్న ప్రమాణం 1978లో 83 సంవత్సరాలకు పెరిగింగి

హారిసన్ బ్రౌన్ ఈ నమూనాల విలువలకు పుట్టుక రేటుకు గల సంబంధాన్ని పరిశీలించారు. 40 సంవత్సరాల వయస్సులో పుట్టుక రేటు క్షీణించటం ప్రారంభించి 75వ సంవత్సరానికి హఠాత్తుగా, సమూలంగా పతనం ఉంటుందని అన్నాడు. అంటే మొత్తం మీద ఆర్థికాభివృద్ధికి, జనాభా పెరుగుదలకు విలోమ సంబంధం

ఉంటుందన్న మాట. ఆర్థికాభివృద్ధి తక్కువగా ఉంటే, జనాభా పెరుగుదల ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఆర్థికాభివృద్ధి ఎక్కువగా జరిగితే, పుట్టుకరేటు బాగా తగ్గిపోతుంది.

26.5 ఆర్థికాభివృద్ధికి బహుళ సూచికలు

ఆర్థికాభివృద్ధి స్థాయిని, తదనుగుణమైన అభివృద్ధి రంగాలను నిర్ధారించడానికి ఐక్యరాజ్య పరిశోధనా సంస్థ కొన్ని సూచికల పట్టికలను పేర్కొన్నది.

పరిధి	సూచిక
1. ఆరోగ్యం తదనుగుణ విషయాలు	1. బాల్య మరణాల రేటు
	2. పుట్టిన తరువాత జీవించుట
	3. ఆస్పత్రిలో పడకకు సగటున ప్రసవాలు
	4. ఒక్కొక్క వైద్యుడు చూసే గర్భవతులు
2. పోషకాహారం	1. తలసరి కేలరీల స్వీకారం
	2. తలసరి ప్రోటీన్ల స్వీకారం
	3. తలసరి మాంసాహార ప్రోటీన్ల స్వీకారం
3. విద్య	1. అక్షరాస్యత శాతం
	2. 5—19 సంవత్సరాల మధ్యచేరిన విద్యార్థుల శాతం
4. గృహం	1. గదికి సగటున వ్యక్తుల సంఖ్య
	2. విద్యుత్‌తో నివసించే వారి శాతం
5. రవాణా	1. వెయ్యిమంది ఎన్ని దినపత్రికలు చదువుతారు
	2. వెయ్యి జనాభాకు గల ఫోనులు
6. రాకపోకల సౌకర్యాలు	1. తలసరి రైలు చార్జి
	2. తలసరి రైలు ప్రయాణం
	3. వెయ్యి మందికి ఎన్ని కార్లున్నవి
7. వ్యవసాయం	1. తలసరి వ్యవసాయోత్పత్తి
	2. వందమంది పురుషులలో వ్యవసాయ కార్మికులెందరు
8. పరిశ్రమ	1. తలసరి విద్యుత్ వాడుక
	2. తలసరి ఇంధన వినియోగం
	3. ఉత్పత్తిలో చురుకుగా పాల్గొనేవారి శాతం
9. వాణిజ్యం	1. తలసరి విదేశీ వాణిజ్యం
10. ఇతర విషయాలు	1. జాతీయోత్పత్తి
	2. తలసరి ఆదాయం
	3. జాతీయాదాయంలో తలసరి పొదుపు

BRAOU

మీ అవగాహనను పరీక్షించుకోండి

1. అభివృద్ధి అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

2. ఆర్థికాభివృద్ధి అంటే ఏమిటి?

....

....

....

....

3. ఆర్థికాభివృద్ధిని నిర్ధారించే సూచికలను పేర్కొనండి?

....

....

....

....

26.6 ఆర్థికాభివృద్ధిపై జనాభా పెరుగుదల ప్రభావం

1750 నుండి 1920 వరకు అమెరికా, కెనడా, బ్రిటన్, ఫ్రాన్స్, ఆస్ట్రేలియా, జపాన్ లాంటి అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు జనాభా పెరుగుదలలో ఉన్నతదశకు చేరుకున్నాయి. ఈ దేశాలలో సమాజ వనరులు బాగా వినియోగించుకోక ముందు కొద్దిమంది జనాభా ఉండగా, జనాభా పెరుగుదల ప్రారంభమైంది. అలాంటప్పుడు త్వరితగతిన జనాభా పెరగడం సదవకాశాన్నిచ్చింది. పెరిగిన జనాభా వలన వస్తూత్పత్తి పెరిగి వస్తువులు కావాలనే వత్తిడి కూడా వస్తుంది. ఆ విధంగా జనాభా పెరుగుదలతో విదేశాలలో సత్వర ఆర్థికాభివృద్ధి జరిగింది. దీనితోపాటు ఆరోగ్యం అభివృద్ధి చెందిన జీవన కాలం పెరిగి మరణాలరేటు తగ్గింది. ఈ విధంగా మరణాలరేటు తగ్గడంతో జీవన ప్రమాణం పెంపొంది ఉన్నత విద్య, కొత్త జీవన విధానాలు వచ్చాయి. జనాభా పెరుగుదల అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఆర్థికాభివృద్ధికి దోహదం చేసింది.

అభివృద్ధి చెందని దేశాలలో జనాభా పెరుగుదల వలన ఆర్థికాభివృద్ధి కుంటుపడింది. భూమి, నీరు, ఇతర వనరులపై ఒత్తిడి ఎక్కువైంది. సహజ వనరుల నుండి తల ఒక్కింటికి లభించేది తగ్గిపోయింది. ఇలాంటి తరుగుదల వలన పొదుపుకు అవకాశం సడలింది. జీవన ప్రమాణాన్ని కాపాడుకోటానికి ఉన్న పొదుపు మొత్తాలను సంక్షేమం కింద ఖర్చు పెట్టారు. కనుక పెట్టుబడులు తగ్గిపోయాయి. అది నిరుద్యోగానికి దారితీసి తగినంత ఆదాయం లభించే అవకాశాన్ని పోగొట్టింది. నిరుద్యోగం, స్వల్పాదాయాలు పేదరికాన్ని వ్యాపింపజేశాయి.

పారిశ్రామికాభివృద్ధి ఆర్థిక వృద్ధిపై ఆధారపడుతుంది. అభివృద్ధి చెందని దేశాలలో జనాభా పెరుగుదలతో పారిశ్రామికాభివృద్ధి అవకాశాలు బాగా పరిమితమైపోయాయి. స్వల్ప ఆదాయాలు, క్షీణించిన పొదుపు, పెరిగిపోయిన ఖర్చులు కారణంగా పారిశ్రామిక పెట్టుబడులకు అంతగా మిగలలేదు. అభివృద్ధి చెందని దేశాలలో జనాభా పెరుగుదల ఆర్థికాభివృద్ధిని దెబ్బతీసింది.

26.7 జనాభా పెరుగుదలపై ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రభావం

1980 ప్రాంతంలో పుట్టుకలు, మరణాలు అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో అధికంగా ఉన్నాయి. పరిమిత వైద్య

BRAOU

[illegible] మనుషుల సగటు జీవన ప్రమాణం [illegible]. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో తలసరి ఆదాయం తక్కువగానూ, జీవన ప్రమాణస్థాయి పేదగానూ జనన మరణాలు ఎక్కువగానూ ఉన్నాయి. ఆర్థికాభివృద్ధి జరుగుతున్న తొలిదశలో జనాభా పెరుగుదల మందకొడిగానూ, స్థిరంగానూ, ఉండటానికి జనన మరణాలు ఎక్కువగా ఉండటమే కారణం.

అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో మెరుగైన వ్యవసాయరీతులు, వ్యవసాయోత్పత్తి పెరుగుదల, ఆరోగ్యం మెరుగుదల [illegible] ఆర్థికాభివృద్ధి జరిగింది. వైద్యరంగంలో కనుగొన్న కొత్తరీతుల వలన జీవన ప్రమాణం అభివృద్ధి [illegible] వలన మరణాలరేటు తగ్గి జననాల రేటు స్థిరంగా ఉన్నది. తొలిదశలో జరిగిన ఈ అభివృద్ధి మారిందే తప్పనిసరి మరణాల రేటు తగ్గటం పుట్టుకల రేటు పెరగటం, అభివృద్ధి పెరగటం గమనించవచ్చు. ఇలాంటి మార్పులే అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలోనూ, ఆర్థికాభివృద్ధి దశలో అనుభవించాయి. 1931–71 మధ్య ఇండియాలో మరణాల రేటు తగ్గగా జననాల రేటు కొనసాగుతూ ఆర్థికాభివృద్ధి క్రమంగా జరిగింది.

[illegible]వృద్ధి పరాకాష్ఠకు చేరుకునే సరికి 1928 అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో భిన్న జనాభా మార్పులు సంభవించాయి. పుట్టుకల రేటు, మరణాల రేటు ఒకేస్థాయికి రాగా, పెరుగుదల రేటు కూడా తగ్గుముఖం కనిపించింది. ఇటీవల ఈ దేశాలలో జనాభా పెరుగుదల శూన్యదశకు వచ్చింది. అదనంగా జనాభా పెరుగుదలను అనుమానాస్పదంగా చూశారు. తమ [illegible]పై, జీవన ప్రమాణంపై జనాభా పెరుగుదల భారంగా పరిణమిస్తుందనుకున్నారు. ఈ గ్రహింపు కారణంగ కుటుంబ నియంత్రణ పాటిస్తూ, ఆలస్యంగా వివాహాలు చేసుకోవడం, గర్భస్రావాలు అనుమతించటం, గర్భనిరోధక పరికరాలు వాడటం జరిగింది. సాంఘిక, ఆర్థిక తత్వంలో చిన్న కుటుంబం అనేది ప్రాతిపదిక అయింది. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఆర్థికాభివృద్ధి [illegible]

అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఆర్థికాభివృద్ధిని, జనాభాను అధ్యయనం చేసినప్పుడు పైన సూచించిన సంబంధమే కనుగొన్నారు. శ్రీలంక, మలేషియాలలో జననాల రేటు తగ్గుముఖం పట్టగా, పెరుగుదల కూడా క్రమంగా తగ్గుతున్నది. ఇండియాలో కూడా కుటుంబ నియంత్రణను ఆమోదించటం జననాల రేటును బట్టి ఇటువంటి ధోరణే ఉన్నదని స్పష్టమవుతుంది.

1970–71 మధ్య ఇండియాలో తలసరి ఆదాయం 640 రూపాయలు. 20 శాతం కుటుంబ నియంత్రణను అనుసరించారు. వెయ్యి మందికి 38.9 జననాలుండేవి. పంజాబు, కేరళ, గుజరాత్, మహారాష్ట్ర [illegible] ఎక్కువగా ఉండగా కుటుంబ నియంత్రణను పెంపొందించి, జననాల రేటును తగ్గించారు. 1970–71 లో పంజాబ్‌లో తలసరి ఆదాయం 995 రూపాయలు. గర్భనిరోధక పరికరాలను 27.2 శాతం జనాభా ఆమోదించారు, జననాల రేటు 33.8 ఉన్నది. హరియానాలో తలసరి ఆదాయం 844 రూపాయలుండగా వెయ్యిమందిలో 38.8 శాతం గర్భనిరోధక పరికరాలను ఆమోదించారు. జననాల రేటు 36.2 ఉన్నది. ఈ విధంగా తొలిదశలో ఆర్థికాభివృద్ధి జనాభాపై ప్రభావాన్ని [illegible]

అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఆర్థికాభివృద్ధి వలన అక్షరాస్యత, ఉద్యోగావకాశాలు పెరుగుతుంటే ఉండను. జననాల రేటు తగ్గి, పెరుగుదల రేటు స్థిరపడాల్సింది. జనాభా స్థిరత్వానికి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఈ [illegible] ఇంకా ఎక్కువ కాలం పట్టవచ్చు.

ఈ [illegible] అంతగా అభివృద్ధి చెందని దేశాలలో కొన్ని కీలకమైన ప్రశ్నలు తలెత్తుతున్నాయి. 1. ఈ దేశాలలో ఆర్థికాభివృద్ధి ద్వారా జనాభాను సహజంగా మార్చడానికి తగిన కాలవ్యవధి ఉన్నదా. 2. ఈ దేశాలు జననాల పెరుగుదల రేట్లను కావాలని తగ్గించుకోవటం తప్పదా? ప్రస్తుతం ప్రశ్న, అటువంటి విధానాలను అభివృద్ధి

చెందుతున్న దేశాలు అనుసరిస్తున్నాయి, ఆర్థికాభివృద్ధి చేసుకుంటూనే జనాభా, పెరుగుదల రేటును తగ్గించే ప్రయత్నాలు చేస్తున్నవి.

26.8 సారాంశం

జనాభాకు సామాజికాభివృద్ధికి సన్నిహిత సంబంధం ఉన్నదంటారు. జాతీయ ఆదాయం, తలసరి ఆదాయం, జీవన ప్రకరణం, జాతీయాభివృద్ధి సూచికలు. భూమి, ఆహారధాన్యాలు, గమన సౌభాగ్యం, ఇంధన అవసరాలు, పోషకాహార స్థాయి, విద్య, వైద్య సౌకర్యాలు, ఉపాధి అనేవి కూడా ఆర్థికాభివృద్ధి కొలమానములే. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో జనాభా పెరుగుదల వలన ఆర్థికాభివృద్ధి కుంటుపడింది, భూమి, నీరు ఇతర వనరులపై ఒత్తిడి ఎక్కువైంది.

26.9 చదవదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies.*
2. *Thompson and Lewis Mamoria, C.B.* : *India's Population Problems.*
3. *Hans Raj* : *Fundementals of Demography.*
4. *Sinha and Zackaria* : *Elements of Demoprphy*

26.10 నమూనా ప్రశ్నలు

I. *ఈ క్రింది వాటికి 30 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.*

1. ఆర్థికాభివృద్ధికి జనాభాకు గల సంబంధం ఏమిటి?
2. జనాభా పెరుగుదల వలన ఆర్థికాభివృద్ధిపై ఎలాంటి ప్రభావం ఉంటుంది.

II. *ఈ క్రింది వాటికి 10 పంక్తులలో జవాబులు వ్రాయుము.*

1. ఆర్థికాభివృద్ధిని తెలిపే సూచనలేమిటి?
2. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో జనాభాపై ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రభావం ఏమిటి?
3. ఆర్థికాభివృద్ధి భావన వివరించండి.
4. ఆర్థికాభివృద్ధిలో జీవన ప్రమాణ నమూనాను వివరించండి.
5. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో అధిక జనాభా కారణంగా ఆర్థికాభివృద్ధికి అటంకాలను వివరించండి.

BRAOU

భాగం — 27: కుటుంబ నియంత్రణ — కుటుంబ సంక్షేమం

[illegible]

27.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

27.1 పరిచయం

27.2 కుటుంబ నియంత్రణ భావన

27.3 కుటుంబ సంక్షేమ భావన

27.4 కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమం

27.5 భారతదేశంలో కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమం

27.6 సారాంశం

27.7 [illegible] పుస్తకములు

27.8 [illegible] ప్రశ్నలు

27.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమం పరిశీలించి, భారతదేశంలో వీటి అన్యోన్య సంబంధాలను పరిశీలించడమే ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం.

- కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమం అనే భావనలను [illegible]గలరు.
- కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమం మధ్యగల సంబంధాన్ని వివరించగలరు.

27.1 పరిచయం

కుటుంబ నియంత్రణ అంటే జననాలను అదుపులో పెట్టడమే. ఇది పరిమితంగా గుర్తిస్తున్న విషయం. [illegible] కుటుంబ నియంత్రణ అనేది చిన్న స్థాయిలో కుటుంబాన్ని, పెద్దస్థాయిలో జాతీయ సంక్షేమాన్ని దృష్టిలో పెట్టు[illegible]ది. ఇండియాలో కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమం ప్రారంభం నుండి [illegible] జననాలను ఆపడం, [illegible] దంపతులకు బిడ్డలు కలగడం అనే విషయాలను [illegible]. కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాలలో ప్రసవానికి ముందు తరువాత ఆరోగ్యం, ఉత్తమ [illegible], పిల్లలకూ, కుటుంబానికి సలహాలు, [illegible], లైంగిక విద్య ఇత్యాదులున్నవి. కుటుంబ [illegible] కుటుంబ సంక్షేమ కార్యక్రమాల [illegible] సాగిస్తున్నారు.

27.2 కుటుంబ నియంత్రణ భావన

[illegible] నియంత్రణలో జననాల [illegible] నుండి కుటుంబ, జాతి సంక్షేమం వరకూ అర్థం [illegible] ఉన్నది. [illegible] సాధించి, ఆర్థికాభివృద్ధికి కూడా దీనిని ప్రయోగిస్తున్నారు. 1914లో [illegible] [illegible] పదాన్ని వాడారు. [illegible] సంతాన పరిమితి, కుటుంబ పరిమితి, కుటుంబ [illegible]

క్రమబద్ధమైన తల్లిదండ్రులు అనే అంశాలున్నవి. కుటుంబ పథకంలోనూ, నియంత్రణలోనూ గర్భనిరోధక చర్యలు పాటిస్తారు. సాధారణంగా జననాలను వివిధ రీతులలో అదుపులో పెట్టి జనాభా పెరుగుదలను ఆపడమే ఇందలి ఉద్దేశ్యం.

జననాల అదుపును ఒక లక్ష్యంగా ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థ పేర్కొని ఈ క్రింది విషయాలు సూచించింది.

1. ఇష్టంలేని జననాలు ఆపడం
2. గర్భధారణ మధ్య ఎడం ఉండేటట్లు చూడటం
3. తల్లిదండ్రుల వయసు దృష్ట్యా పుట్టుక కాలాన్ని అదుపులో పెట్టడం
4. కుటుంబ అవసరాల దృష్ట్యా పిల్లల సంఖ్యను నిర్ధారించడం
5. సంతానంలేని దంపతులకు పిల్లలు పుట్టడానికి వీలుగా ప్రోత్సాహం

పై లక్ష్యాలను బట్టి పిల్లల మధ్య ఎడం ఉండటం, సంతానాన్ని కనకుండావాయిదా వేయడం, జననాలను అదుపులో పెట్టడమేగాక, సంతానం లేని వారికి పిల్లలను కనేటట్లు ప్రోత్సహించడం కూడా ఉన్నది.

రేనాల్డ్ బాయిడ్ కుటుంబ నియంత్రణను తల్లుల ఆరోగ్యం, సంపద పెంచే కార్యక్రమంగా నిర్వచించాడు. కుటుంబ సంక్షేమాన్ని అభివృద్ధి చేసే దృష్టితోనే జననాల అదుపు ఒక లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నారు.

దేశంలో అభివృద్ధికి, కుటుంబ సంక్షేమానికి దోహదం చేసే రీతిలో దంపతులు ఆలోచిస్తూ నివసించడమే కుటుంబ నియంత్రణ అని 1974లో ప్రపంచ ఆరోగ్యసంస్థ నియమించిన సంఘం పేర్కొన్నది. ఈ విధంగా కుటుంబ పథకాన్ని బాగా విస్తరించి చూశారు. జనాభా బాగా పెరిగిపోతున్న నేటి ప్రపంచంలో పథకం ప్రకారం ఉండే పరిమిత కుటుంబం అభివృద్ధికి [illegible] జాతి ప్రగతి ఇమిడి ఉన్నదని స్పష్టపడింది.

27.3 కుటుంబ సంక్షేమం భావన

సమాజంలో కుటుంబం ఒక ప్రధానసంస్థ. జాతిని అట్టి పెట్టడంతో పాటు కుటుంబ సభ్యుల సామాజిక, ఉద్యోగ, ఆర్థిక, విద్య, వినోద అవసరాలను కుటుంబం తీరుస్తుంది. సమాజంలో వచ్చే మార్పులతో పాటు కుటుంబం మారుతుంది. పారిశ్రామికీకరణ, నాగరీకరణ ప్రభావంతో కుటుంబ నిర్మాణం, విధులు మారాయి. తల్లిదండ్రులకూ, పిల్లలకూ తరాల అంతరం పెరిగిపోతున్నది. భార్యాభర్తల సంబంధాలలో ఇబ్బందులు ఎదురవుతున్నాయి. కుటుంబ సభ్యుల సంబంధాలు ఈ మార్పులకు లోనయ్యాయి. ఆర్థిక, ఉద్యోగ సామాజిక ఒత్తిడులకు ఆధునిక కుటుంబం గురయ్యింది.

సాంప్రదాయ కుటుంబానికి సమాజం, కులం, మతం అండ ఉన్నది. త్వరితగతిన వస్తున్న సామాజిక మార్పుల వలన సంప్రదాయంగా వస్తున్న పద్ధతులలోనూ మార్పు వచ్చింది. ఆధునిక కుటుంబం తన విధులను నిర్వర్తించడంలో ఆటుపోటులకు గురవుతున్నారు.

కుటుంబంలోని విధులను కొన్నిటిని వివిధ సంస్థలు చేపట్టాయి. కుటుంబం విఫలమైన చోట ప్రభుత్వం చోటుచేసుకొంటున్నది. ఆధునిక సంక్షేమ రాజ్యాలు కుటుంబ సంక్షేమాన్ని కూడా పట్టించుకుంటున్నాయి. పెళ్లి విషయంలో సలహాలు, కుటుంబ జీవనాన్ని గురించి విద్య, పెరుగుతున్న ఆధునిక రాజ్యాలు కుటుంబ సభ్యుల సంబంధాలను మళ్లీ కట్టుదిట్టం చేస్తున్నది. ప్రజాసంస్థలు జనాభాకు సంబంధించిన ఆరోగ్య విద్యావినోద విషయాలను చూస్తున్నవి. పిల్లలు, యువకులు, స్త్రీలకు ప్రత్యేక సేవాకార్యక్రమాలు

BRAOU

[illegible] కుటుంబ సంక్షేమాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని చేసే కార్యక్రమాలే. కుటుంబ సంక్షేమంలో [illegible] పోషణ, ఉద్యోగ, ఆర్థిక వినోద విషయాలున్నవి.

27.4 కుటుంబ నియంత్రణ — కుటుంబ సంక్షేమం

[illegible] నుంచి ప్రపంచ జనాభా మున్నెన్నడూ లేనంతగా పెరిగింది. 1920లో 1.8 బిలియన్ జనాభా ఉండగా, 1984లో 4.8 బిలియన్లయింది. మరణాలరేటు గణనీయంగా తగ్గిపోవడం కూడా ఒక కారణమైంది. జనాభా పెరుగుదలతో భూమిపై ఒత్తిడి, పేదరికం, నిరుద్యోగం, ఆరోగ్య సౌకర్యాల లోపం, పౌష్టికాహార [illegible], మంచినీటి కొరత, [illegible] కొరత, కాలుష్యం పెరగడం వంటి సమస్యలు తలెత్తాయి. [illegible] తగ్గించడానికి జననాల, మరణాల రేటును ఒకేస్థాయికి తీసుకురావాలని చాలా దేశాలు ప్రయత్నిస్తున్నాయి. ఈ ప్రయత్నంలోనే కుటుంబ నియంత్రణ వచ్చింది. పిల్లల మధ్య ఎడం ఉండటం, [illegible] అదుపుచేయడంతో పాటు కుటుంబ సంక్షేమంలో అనేక దృక్పథాలు ఉన్నాయి. వివాహిత దంపతులు గర్భనిరోధక పద్ధతుల ద్వారా అవాంఛిత గర్భాన్ని గురించి చింతించకుండా ఆనందించవచ్చు. కుటుంబ సంక్షేమంలో లైంగిక తృప్తి ఒక ప్రధానాంశం. గర్భనిరోధక పరికరాల వలన తల్లిదండ్రులు తమ కనుకూలమైన స్థితిలో సంతానాన్ని పొందవచ్చు. ఒత్తిడులకు గురికాకుండా తల్లిదండ్రులైతే, వారి [illegible] పిల్లలను పెంచి [illegible].

కుటుంబ నియంత్రణలో పరిమిత సంతానం వలన ఆర్థిక స్థితిగతిని బట్టి పిల్లలను [illegible]. [illegible] పరిమిత సంతానం వలన తల్లీ — బిడ్డ ఆరోగ్యంగా ఉంటారు. గర్భనిరోధక పరికరాలను వాడటం సంతానాన్ని తగిన మేరకు పరిమితం చేస్తూ, [illegible] కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమాన్ని [illegible].

1. [illegible] గర్భధారణను ఆపి, దంపతులు లైంగిక జీవితాన్ని స్వేచ్ఛగా ఆనందించవచ్చు.
2. [illegible] తల్లిదండ్రులు కావచ్చు.
3. [illegible] తల్లిదండ్రులు సంతానాన్ని నిర్ధారించవచ్చు.
4. [illegible] తల్లిదండ్రులు కష్టాలను ఎదుర్కోకుండా కుటుంబ నియంత్రణ తోడ్పడుతుంది.
5. పిల్లల మధ్య ఎడం వలన తల్లీ — బిడ్డ ఆరోగ్యంగా ఉంటారు.
6. చిన్నకుటుంబాలలో సభ్యులు ఉద్వేగంగా [illegible] పొందుతూ ఆర్థిక భద్రతలో ఉంటారు.

[illegible] ప్రభుత్వాలు కుటుంబ సంక్షేమ బాధ్యతను స్వీకరించాయి. [illegible] విధానాలను [illegible], గృహవసతి, విద్య, ఆరోగ్యం, వినోదం, వెనుకబడిన [illegible] ప్రత్యేక సంక్షేమ పథకాలను రూపొందిస్తున్నారు. ఆధునిక రాజ్యాలు సంక్షేమ పథకాలకు [illegible], జనాభా పెరుగుదల వారిపై ప్రభావాన్ని చూపుతున్నది. అధిక జనాభా వలన పేదరికం, [illegible] చాలామంది ప్రభుత్వపథకాల మీదనే ఆధారపడుతున్నారు. [illegible] రాజ్యాలు సంక్షేమానికి, అభివృద్ధికి మధ్య [illegible] ప్రయత్నిస్తున్నా కుటుంబ [illegible], సామాజిక సంక్షేమాన్ని అందించవలసి అధిక [illegible]. కుటుంబ సంక్షేమం, కుటుంబ నియంత్రణ పరస్పర ఆధారితాలు. [illegible] అంటున్నారని రహీముద్దీన్ అన్నారు.

27.5 ఇండియాలో కుటుంబ నియంత్రణ — కుటుంబ సంక్షేమం

ఇండియాలో జనాల అదుపులో ప్రాధాన్యతనిస్తూన్నా, కుటుంబ సంక్షేమాన్ని కూడా దృష్టిలో పెట్టుకున్నారు. స్వాతంత్ర్యానికి ముందుమండే ఈ దృష్టి ప్రబలింది. 1938లో జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ అధ్యక్షతన జాతీయ ప్రణాళికా సంఘం సాంఘిక సంక్షేమంలో జనాభా విషయాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకోవాలన్నది. జనాభా అదుపు తప్పి పెరిగితే, జీవన ప్రమాణం కుంటుపడి, సాంఘిక, సంక్షేమ పథకాలు దెబ్బతింటాయన్నారు. వంశపారం పర్యంగా సంక్రమించే జబ్బునుండి కాపాడుకుంటూ పిల్లలను ఆరోగ్యవంతులుగా ఉంచాలని ఈ సంఘం పేర్కొన్నది. తల్లిబిడ్డల ఆరోగ్యం దృష్ట్యా గర్భనిరోధక పద్ధతుల ప్రచారం చేయాలని ప్రభుత్వానికి సూచించారు.

మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికలో పిల్లల జబ్బులను, వికలాంగులుగా పుట్టడాన్ని గురించి పట్టించుకొని, వాటి సమూలంగా తొలగించాలన్నారు. కుటుంబ మానసిక సంక్షేమానికి కట్టుబడిన ఈ ప్రణాళిక 1953 లో కుటుంబ నియంత్రణ పరిశోధన కార్యక్రమాలు సంఘాన్ని ఏర్పరచి ఈ క్రింది విధులను అప్పగించి సర్వమున్నది.

1. లైంగిక విద్యను, పారిశుభ్రతను బోధించుట
2. వివాహ విషయమై సలహాలు
3. ఆరోగ్య విద్య వైద్య సహాయం
4. పోషకాహార విద్య
5. వంధ్యత్వం అధిగమించడానికి సలహాలు
6. గర్భనిరోధక పరికరాల వ్యాప్తి

B R A O U

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో జాతీయ కుటుంబ నియంత్రణ పథకాన్ని ప్రారంభించారు. జాతీయ సంక్షేమం, ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రధానమన్నారు. జనాభాను అదుపులో పెట్టడం ద్వారా తలసరి ఆదాయాన్ని పెంచి జీవన ప్రమాణాన్ని మెరుగుపర్చాలన్నారు. మూడవ ప్రణాళికా కాలానికి కుటుంబ నియంత్రణను, కుటుంబ సంక్షేమాన్ని మిళితం చేశారు. కుటుంబ ఉపాధి సంక్షేమానికి గ్రామ స్త్రీ విద్య, ఉపాధి అవసరమన్నారు. లైంగిక విద్య కూడా చేర్చాలన్నారు.

నాలుగవ ప్రణాళికలో తల్లి — బిడ్డ ఆరోగ్య విషయం కూడా కుటుంబ పథకంలో చేర్చారు. పిల్లలకు గర్భవతులకు టీకాలు, పోషకాహార సరఫరా, పిల్లల్లో అంధత్వాన్ని నిరోధించటం, 1970 నుండి చేపట్టారు. 1971లో గర్భాన్ని చట్టరీత్యా తొలగించుకోవడానికి ఆమోదించడంతో కుటుంబ నియంత్రణకు ప్రోత్సాహం లభించింది. ఆరోగ్య కారణంగానూ జీవితానికి ప్రమాదం ఏర్పడినప్పుడు, మానవతా కారణంగానూ, మంచి సంతానం పొందటానికిగానూ, వికలాంగులు పుట్టకుండానూ, బలవంతంగా చెరిచినందుకు గర్భం ధరించినప్పుడు అలాంటి గర్భాన్ని తొలగించుకోవడానికి చట్టం అనుమతిస్తుంది.

1976 జాతీయ జనాభా విధానాన్ని అనుసరించి భారీఎత్తున పిల్లలు, ప్రసవ ఆరోగ్య కార్యక్రమాలు చేపట్టారు. 19.68 లక్షల పిల్లలకు టీకాలు వేశారు. పిల్లలలో అంధత్వం రాకుండా 21.27 లక్షల మంది విటమిన్ 'ఎ' ఇచ్చారు. 10.22 లక్షల మంది పిల్లలకు పోషకాహార సరఫరా చేశారు. 10.73 లక్షల స్త్రీలకు పోషకాహారాన్ని అందించారు. ధనుర్వాతం రాకుండా 6.28 లక్షల మంది గర్భవతులకు టీకాలు వేశారు. 1877లో జాతీయ జనాభా విధానాన్ని పునఃపరిశీలించి ఆరోగ్యం, పోషకాహారం, వస్త్రాలు, మంచినీరు, ఇల్లు, విద్య అందరికీ కల్పించాలని నిశ్చయించుకున్నారు. ఈ విధంగా కుటుంబ సంక్షేమ కార్యక్రమాలలో వివిధ అంశాలను సమన్వయం చేశారు.

మీ అభ్యాసాన్ని పరీక్షించుకోండి

1. కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమాన్ని ఏ విధంగా పెంపొందిస్తుంది?

....

....

....

....

2. కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతుల [illegible]?

....

....

....

....

27.6 సారాంశం

జనాభాను అదుపులో పెట్టాలని ప్రారంభించిన కుటుంబ సంక్షేమం విస్తరిల్లి, అనేక కార్యక్రమాలను రూపొందించింది. సంక్షేమ కార్యక్రమాలను ప్రభుత్వం చేపట్టింది. కుటుంబాలు విఫలం కావడమే ఇందుకు కారణం. కుటుంబ సంక్షేమం, కుటుంబ ప్రణాళికపై ఆధారపడివుంది. కుటుంబ సంక్షేమం, కుటుంబ నియంత్రణ [illegible] ఉన్నవి.

27.7 చదువదగిన పుస్తకాలు

1. Asha Bhende and Tarakanitkar : *Principles of Population Studies*
2. Hans Raj : *Fundamentals of Demography*
3. [illegible] : *Elements of Demography*

27.8 నమూనా ప్రశ్నలు

I. ఈ క్రింది వాటికి *30* పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.

1. కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమం అర్థాలను వివరింపుము.
2. కుటుంబ సంక్షేమాన్ని పెంపొందించుటలో ఇండియాలో కుటుంబ నియంత్రణ యొక్క పాత్రను వర్ణింపుము.

II. ఈ క్రింది వాటికి *10* పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.

1. కుటుంబ నియంత్రణ అంటే ఏమిటి.
2. కుటుంబ సంక్షేమం యొక్క అవసరం.
3. కుటుంబ సంక్షేమ ప్రాంతాలు.
4. వైద్య చికిత్స ద్వారా గర్భాన్ని తొలగించుకోవడానికి ఆధారాలు.

BRAOU

భాగం — 28: భారత జనాభా విధానం

విషయక్రమం

28. 0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

28. 1 పరిచయం

28. 2 జనాభా విధానం — నిర్వచనం

28. 3 వివిధ జనాభా విధానాలు

28.3.1 జనాభా విధానాలపై మరణాల ప్రభావం

28.3.2 జనాభా విధానాలపై వలసల ప్రభావం

28.3.3 జనాభా విధానాలపై జననాల ప్రభావం

28. 4 భారత జనాభా విధానం

28.4.1 స్వాతంత్ర్యానికి ముందు జనాభా విధానం

28.4.2 1949 నుండి 1975 వరకు జనాభా విధానం

28.4.3 అత్యవసర పరిస్థితులలో భారతదేశంలో జనాభా విధానం

28.4.4 అత్యవసర పరిస్థితి అనంతరం

28.4.5 7వ పంచవర్ష ప్రణాళిక కుటుంబ సంక్షేమం

28.5 సారాంశం

28.6 చదవదగిన పుస్తకములు

28.7 నమూనా ప్రశ్నలు

28.0 ఉద్దేశాలు, లక్ష్యాలు

వివిధ రకాల జనాభా విధానాలను, భారతదేశంలో జనాభా విధానాన్ని చర్చించుట ఈ భాగం ముఖ్య ఉద్దేశం. ఈ భాగం చదివిన తరువాత మీరు:

- భారతదేశంలో జనాభా విధానాన్ని వివరించగలరు.

28.1 పరిచయం

జనాభా సమస్యపట్ల మాల్థూస్ సిద్ధాంతాలు అనేక విధాలుగా ప్రభావితం చేశాయి. జనాభా వనరులలో తులనాత్మకత లేకపోవటం, ఫలితంగా జనించే పరిణామాలను జనాభా సమస్యగా భావించారు. ప్రపంచంలోని చాలా దేశాలలో జనాభా త్వరితగతిన పెరిగి పోతుండగా వనరులు తరిగిపోవడాన్ని గమనిస్తున్నారు. కొన్ని దేశాలలో పుట్టుకల రేటు తగ్గిపోతుండగా, తగినంత మంది లేకుండా పోతున్నారు. ఈ విధమైన ఒడిదుడుకుల వలన పరిష్కారాల అన్వేషణలో భిన్న జనాభా విధానాలు వచ్చాయి. ఇండియాలో జననాల రేటు ఎక్కువగానూ, మరణాల రేటు పడిపోతున్నప్పుడు తన జనాభా విధానాన్ని ప్రకటించింది.

[illegible] ఈ విధానంలో ముఖ్యాంశం. [illegible] జనాభా విధానాన్ని [illegible]. ఈ [illegible] ప్రకారం, [illegible] [illegible] రాజకీయ [illegible] సాధించడానికి [illegible]. ఈ [illegible] జనాభా విధానంలో ముఖ్యాంశాలు.

1. [illegible] విధానంలో ప్రభుత్వ కార్యక్రమాలు, [illegible] కూడా ఉంటాయి.
2. [illegible] పరిమాణం, [illegible] సమాజంలో మార్పులు తేవడానికి [illegible].
3. ఆర్థిక, [illegible], రాజకీయ, [illegible] దేశంలో [illegible] జనాభా విధానాన్ని [illegible].

[illegible] అవసరం ఆదాయం గరిష్ఠ స్థాయికి తెచ్చి, వ్యక్తికి ఆహార [illegible] జరిగేటట్లు ప్రయత్నిస్తారు. [illegible] వనరులను [illegible] వినియోగం చేసి, [illegible] పెంచుతారు. పోషకాహార ప్రమాణాలను, [illegible] మెరుగుపర్చి, విద్య, సాంస్కృతిక, [illegible] ధోరణులు [illegible]. రాజకీయంగా [illegible] స్వేచ్ఛ, సమానత్వం, శాంతి అందించే ప్రయత్నం [illegible]. [illegible] ప్రణాళిక [illegible] వ్యాపింపజేసి, అవకాశాలను పెంచి, [illegible] కూడా జనాభా విధానంలో ఉన్నది.

[illegible] పరీక్షించుకోండి.

[illegible]

....

....

....

....

28.3 [illegible] జనాభా విధానాలు

జనన మరణాలు, [illegible] సమస్యలను [illegible].

28.3.1 జనాభా విధానాలపై మరణ [illegible]

[illegible] ఆరోగ్య [illegible] ద్వారా ప్రజారోగ్య కార్యక్రమాలు [illegible] కార్యక్రమాలు [illegible] అరికట్టాయి. జనాభా ఆరోగ్యం [illegible] మరణాలు తగ్గి పోయాయి. [illegible] సంఖ్యను [illegible] విధానాలను [illegible] 1974లో జనాభా విధానాలను [illegible], ప్రథమ జనాభా [illegible].

28.3.2 [illegible] విధానాలపై [illegible] ప్రభావం

దేశంలో [illegible], [illegible] జనాభా విధానాలపై ప్రభావం [illegible]. [illegible] నగరాల మధ్య, రాష్ట్రాల మధ్య [illegible]. [illegible]

జనాభా ఒత్తిడిని తగ్గించటానికి కెనడా జరిగే వలసను ప్రభుత్వం ప్రోత్సాహం చేస్తుంటుంది. అమెరికా స్థానిక ఇండియన్లను బలవంతంగా వలస పంపటం, రష్యాలో భారీ ఎత్తున ఒక ప్రాంతం నుండి మరో ప్రాంతానికి మనుష్యులను తరలించటం, బలవంతపు వలసకు ఉదాహరణ. అనేక దేశాల్లో పెద్దపట్టణాలకు వలస పోవడాన్ని నిరుత్సాహపరుస్తున్నారు. కొన్ని దేశాలలో గ్రామాల నుంచి పట్టణాలకు వలసను నిరోధించే పద్ధతులను అనుసరిస్తున్నారు.

అంతర్జాతీయ వలస విధానాలు స్పష్టంగా పేర్కొన్నారు. ఇవి క్రమబద్ధమైన విధానాలతో కూడి ఉంటాయి. ఆస్ట్రేలియా, బ్రిటన్, అమెరికా వంటి దేశాలు సైతం బయటివారు వచ్చి స్థిరపడటం పట్ల ఆంక్షలు విధిస్తున్నవి. జనాభా పెరగడం, జీవన వ్యయం ఎక్కువ కావడం, నిరుద్యోగం పెరగడం వంటి కారణాలు, వివిధ రంగాలలో మేధావులు, నిపుణులు అర్హులను దేశం వదిలిపోకుండా, ఇండియా ఆంక్షలు విధిస్తున్నది.

28.3.3 జనాభా విధానాలపై జననాల ప్రభావం

సంతానాన్ని ప్రోత్సహించి, జనాభాను వృద్ధిచేసే విధానం ఒక ప్రధానాంశంగా ఉన్నది. [illegible] సంపదకు, అభివృద్ధికి దోహదం చేస్తుందని ఈ విధాన లక్ష్యం రెండు ప్రపంచ యుద్ధాల మధ్యకాలంలో జర్మనీ, ఇటలీ, జపాన్‌లు జనాభా వృద్ధిని ప్రోత్సహించారు. ఆ తరువాత కాలంలో ఫ్రాన్స్, ఇటలీ, జపాన్‌లు జనాభా వృద్ధిని ప్రోత్సహించారు. ఆ తరువాత కాలంలో ఫ్రాన్స్ ఇటీవల స్వీడన్ ఈ విధానాన్ని అనుసరిస్తున్నాయి. పెద్ద కుటుంబాలను ప్రోత్సహించి అధిక సంతానానికి బహుమతులిచ్చి, పిల్లల పోషణకు ఆర్థిక సహాయం చేసి, పన్నులు తగ్గించి పెద్ద కుటుంబాలకు మినహాయింపులిచ్చి, గర్భస్రావాన్ని రద్దుచేసి, తొందరగా పెళ్ళిళ్లను ప్రోత్సహించి,జనాభా వృద్ధికై ఈ దేశాలు కృషిచేస్తున్నాయి.

సంతానాన్ని నిరోధించి, జనాభా అభివృద్ధిని అరికట్టే ప్రయత్నాలు మరికొన్ని దేశాలు చేస్తున్నాయి. గర్భనిరోధక పరికరాలు వాడటం, గర్భస్రావ చట్టాన్ని సడలించటం మొదలైన పద్ధతులను అనుసరిస్తున్నారు. పరోక్షంగా చిన్న కుటుంబాన్ని ప్రోత్సహించటం, పెద్ద కుటుంబాలను ప్రోత్సహించకపోవడం, స్త్రీ స్థాయిని పెంచడం జనాభా విషయమై ప్రచారం, జనాభా అదుపుకు తోడ్పడుతున్నది.

BRAOU

28.4 భారత ప్రభుత్వ విధానం

ఇండియా జనాభా ఆందోళనకరంగా పెరిగిపోయింది. ప్రపంచంలో మొట్టమొదటి సారిగా కుటుంబ నియంత్రణ ద్వారా జనాభాను అదుపులో పెట్టే కార్యక్రమాన్ని ఇండియా చేపట్టింది. జననాల రేటును తగ్గిస్తూనే కుటుంబ సంక్షేమాన్ని కూడా దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి. ఈ విధానంలో బాధ్యతాయుత ధోరణి స్పష్టమవుతున్నది. స్వాతంత్ర్యానికి ముందు ఒక దశలోనూ, 1949—75 మధ్య ద్వితీయ దశగానూ, 1975—77 మధ్య అత్యవసర పరిస్థితిలో మరొక దశగానూ అనంతరం ఇంకొక దశగానూ భారత ప్రభుత్వ జనాభా విధానాన్ని విభజించి చూడవచ్చు.

28.4.1 స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వపు దశ

బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఇండియాలో జనాభా పెరుగుదలను పట్టించుకోలేదు. ఇండియా జనాభా పెరుగుదల సంపదకు కొలమానంగా బ్రిటిష్ వారు భావించినట్లు సర్కార్ పేర్కొన్నారు. కొద్దిమంది మేధావులు, సంఘ సంస్కర్తలు, స్వచ్ఛంద సంస్థలు మాత్రమే జనాభా పెరుగుదల పట్ల ఆందోళన చెందాయి. 1916లో ప్యారేకిషన్ వత్తల్ తన గ్రంథం 'ది పాపులేషన్ ప్రాబ్లమ్ ఇన్ ఇండియా'లో జనాభా సమస్య తీవ్రతను [illegible]

[illegible] కేంద్రాన్ని [illegible] [illegible] మద్రాస్‌లో [illegible] [illegible] ప్రజలను [illegible] [illegible] చెప్పాలని [illegible].

[illegible] ప్రభుత్వం [illegible] కుటుంబ నియంత్రణ కేంద్రాన్ని ప్రారంభించింది. [illegible] [illegible] అన్నింటిలోనూ, [illegible] [illegible] కేంద్రాలను [illegible]. 1932లో మద్రాసు ప్రభుత్వం [illegible] [illegible] [illegible] కలిగించే [illegible] [illegible] తరువాత స్త్రీ [illegible], [illegible] జాతీయ కాంగ్రెస్, [illegible] [illegible] [illegible] ద్వారా కుటుంబ [illegible] ప్రచారం [illegible] స్త్రీ [illegible] [illegible] 1935లో జాతీయ ప్రణాళిక [illegible] [illegible] ఇండియా [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]:

1. [illegible] [illegible] ప్రమాణాన్ని [illegible], [illegible], సంక్షేమ [illegible] [illegible].
2. [illegible], [illegible] దృష్ట్యా, కుటుంబ సంతోషానికి, జాతీయ ప్రణాళికా దృష్ట్యా [illegible] [illegible] నియంత్రణ [illegible] అనుసరించాలి.
3. [illegible] [illegible] [illegible] దృష్టితో [illegible] నిరుత్సాహపరచి, [illegible] [illegible].
4. సంక్రమింపచేసే వ్యాధులున్న వారు ఆపరేషన్లు చేయించుకోవాలి.
5. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ముఖ్యాంగాన్ని [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] సమితి కుటుంబ నియంత్రణ ప్రచారం చేస్తుంది. డాక్టర్ [illegible] కుటుంబ [illegible] శిక్షణ [illegible] [illegible]. మధ్యప్రదేశ్‌లో [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] 1939లో కుటుంబ నియంత్రణ కేంద్రాలు ప్రారంభించారు. [illegible] [illegible] 1940లో [illegible] (మహిళా కౌన్సిల్) [illegible] తీర్మానాన్ని పెట్టారు. [illegible] [illegible] అధ్యక్షతన 1946లో భారత ప్రభుత్వం ఆరోగ్య సర్వే, అభివృద్ధి [illegible] నియమించింది. [illegible] [illegible] ప్రభుత్వ సంస్థలు కుటుంబ నియంత్రణ [illegible] [illegible] ఈ సంఘం సిఫార్సు చేసింది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రత్యే[illegible] [illegible] [illegible] నిరంతర [illegible] జరగాలి. [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] అవగాహన [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] విధానాన్ని [illegible] [illegible] [illegible]?

....

....

....

28.4.2 1949–75 మధ్య జనాభా విధానం

స్వాతంత్ర్యానంతరం కుటుంబ నియంత్రణకు స్వచ్ఛంద కృషి సాగింది. శ్రీమతి ధనవంతి రామారావు అధ్యక్షతన 1949లో బొంబాయిలో కుటుంబ నియంత్రణ సంఘం ఏర్పడింది. దేశ కృషిలో ఇదొక పెద్దముందడుగు. అప్పటి నుండి కుటుంబ నియంత్రణ ప్రచారంలో ఈ సంఘం కృషిచేస్తున్నది. భారత ప్రభుత్వం జనాభా అదుపు ఆవశ్యకతను గ్రహించింది. ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళిక ముసాయిదాలో [illegible] విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ సహజ వనరులపైజనాభా ఒత్తిడి వలన ఆర్థికాభివృద్ధి కుంటుపడుతుందన్నారు. జనాభాను తగ్గించుకోవటం తప్పనిసరని సూచించారు. 1951–56లో ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికను [illegible] జాతీయ ఆర్థిక అవసరాల దృష్ట్యా జనాభా రేటును అవసరమైన మేరకు తగ్గించుకోవాలన్నారు. కుటుంబ నియంత్రణ పథకంలో పేర్కొన్న లక్ష్యాలు ఇవి.

1. జనాభా పెరుగుదల త్వరితంగా జరగడానికి కారణాలను తెలుసుకొనుట,
2. సంతానం, దానిని అదుపులో పెట్టే విధానాలు గ్రహించుట,
3. జనాభా విషయమై ప్రజలకు తెలియజెప్పే పద్ధతులు అనుసరించుట,
4. ఆరోగ్య సేవా కార్యక్రమాలలో భాగంగా కుటుంబ పథకాలను సిద్ధం చేయుట.

కుటుంబ నియంత్రణను స్వచ్ఛందంగా అనుసరించమని తొలుత సూచించారు. ప్రజలకు కుటుంబ నియంత్రణ సేవలు అందించే నిమిత్తం ప్రభుత్వం 147 కేంద్రాలు తెరిచింది. రాష్ట్రప్రభుత్వాల సహాయార్థం 205 కేంద్రాలకు నిధులను అందించారు. ఇందులో స్థానిక సంస్థలు, స్వచ్ఛంద సంస్థలు నడిపేవి కూడా ఉన్నవి ప్రజలకు బోధించటం, కార్యకర్తలకు శిక్షణ ఇవ్వటం, కుటుంబ నియంత్రణ [illegible] కార్యక్రమాన్ని పాటించమని ప్రణాళికలో నొక్కిచెప్పారు. కుటుంబ నియంత్రణలో అధికార విధానాన్ని ప్రకటించిన ప్రథమ దేశం ఇండియా మాత్రమే.

1956–61 మధ్య ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో పరిమిత కుటుంబానికి ప్రాధాన్యత ఇచ్చారు. కుటుంబ నియంత్రణ ద్వారా జీవన ప్రమాణాన్ని, తలసరి ఆదాయం పెంచాలన్నారు. ఈ దృష్టితో అనుసరించిన విధానాలు.

1. ప్రజలకు అనువృత్తి సేవలు కల్పించుట
2. ప్రచార సాధనాలతో కుటుంబ నియంత్రణ సందేశాన్ని అందించుట
3. కుటుంబనియంత్రణ సిబ్బందికి శిక్షణ నిమిత్తం తగిన కేంద్రాలు స్థాపించుట
4. కుటుంబ నియంత్రణ పనితో సంప్రదింపుల సేవల విస్తరణ
5. కుటుంబ నియంత్రణ పరిశోధనలు ప్రోత్సహించుట

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో దేశస్థాయిలో కుటుంబ నియంత్రణ డైరెక్టరును రాష్ట్ర స్థాయిలో కుటుంబ నియంత్రణ అధికారులను నియమించారు. కేంద్ర రాష్ట్ర స్థాయిలో జరిగే కృషిని [illegible] చేయడానికి కుటుంబ నియంత్రణ బోర్డును స్థాపించారు. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో 1079 కేంద్రాలు నగరాలలో 423 కేంద్రాలు స్థాపించారు.

1961–66 మధ్య తృతీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో భారత ప్రభుత్వ విధానంలో పూర్తి మార్పు వచ్చి "విస్తరణ పంథా"ను అవలంబించారు. కుటుంబ నియంత్రణ సందేశాన్ని, సేవలను, గర్భనిరోధక [illegible] ప్రజల చెంతకు తీసుకెళ్లారు. కుటుంబ నియంత్రణ కార్యకర్తలు ప్రజలను ప్రోత్సహించటం [illegible] ఉన్నది. కుటుంబ నియంత్రణలో బాగా పరిశోధన సాగింది. జీవవైద్య పరిశోధనను ప్రోత్సహించారు. 1966లో కుటుంబ నియంత్రణ శాఖను కేంద్రం స్థాపించింది. ప్రణాళికల అమలు పర్చటం సమన్వయం, కార్యక్రమాల మదింపుకై ఈ శాఖను ఉద్దేశించారు.

BRAOU

[illegible] మధ్య [illegible] ప్రణాళికలో కుటుంబ నియంత్రణకు [illegible] ఎక్కువగా [illegible] [illegible] సంవత్సరాలలో 74 లక్షల [illegible], 21 లక్షల మందికి [illegible] [illegible] జరిగింది. 1969–74 మధ్య నాల్గవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో కుటుంబ నియంత్రణ [illegible] [illegible] పొందిన అంశాలు ప్రోత్సాహకరంగా [illegible]. 330 కోట్ల [illegible] కుటుంబ నియంత్రణకు [illegible] కేటాయించారు. 1980 నాటికి [illegible] జననాల రేటు 39 నుండి 25కు [illegible]. [illegible] ఉచితంగా పంపిణీ చేయడం, అనేక విధాల ప్రోత్సాహించటం [illegible] చేశారు. 1972లో [illegible] [illegible] వెళ్ళి [illegible] చట్టం చేశారు. భారీ ఎత్తున [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రవేశపెట్టారు. [illegible] [illegible] కుటుంబ నియంత్రణలో [illegible] [illegible].

[illegible] మధ్య ఐదవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో జననాల రేటును వెయ్యికి 30 ఉండేట్లు [illegible] [illegible]. ప్రణాళిక [illegible] అత్యవసర పరిస్థితి రావడం, జాతీయ జనాభా విధానంలో [illegible] మార్పు తెచ్చి వచ్చింది.

మీ అభ్యాసాన్ని పరీక్షించుకోండి:

3. 1956–61 మధ్య ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో అనుసరించిన విధానాలేమిటి?

....

....

....

....

[illegible] అత్యవసర పరిస్థితిలో జనాభా విధానం

అత్యవసర పరిస్థితిలో [illegible] కుటుంబ నియంత్రణ [illegible] [illegible]. కుటుంబ నియంత్రణ [illegible] [illegible] కనిపించింది. అయితే, ఈ కార్యక్రమాల అమలులో అతి పోకడలు కూడా [illegible].

[illegible]

1976 ఏప్రిల్ 16న జాతీయ [illegible] విధానాన్ని ప్రకటించారు. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తీసుకున్నారు. 1971 [illegible] ఆధారంగా కేంద్ర సహాయం, రాష్ట్రాలకు కేటాయింపు [illegible]. కేంద్ర సహాయంలో 8 శాతం కుటుంబ నియంత్రణ పథకాలకు రాష్ట్రాలు కేటాయించాలన్నారు. [illegible] [illegible] వయసు 14 నుండి 18 సంవత్సరాలకు, [illegible] పెళ్లి వయసు 18 నుండి 21 [illegible] [illegible]. [illegible] జననాల రేటు 15కు పరిమితం చేయాలని [illegible] [illegible] ఉద్దేశ్యం [illegible] [illegible] సంతానం పొందేకాలం తగ్గిపోతుంది. స్త్రీ [illegible] [illegible] [illegible] పెట్టబడి. [illegible] ఆలస్యంగా వివాహం చేసుకోవడం, గర్భం రాకుండా [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ప్రయత్నాలు [illegible]. కుటుంబ నియంత్రణ ప్రోత్సాహక [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible], జిల్లా [illegible] అధికారులకూ, కుటుంబ నియంత్రణ సిబ్బంది [illegible] [illegible] ప్రవేశపెట్టారు. [illegible] [illegible] కూడా [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వచ్చింది. [illegible] [illegible] రాష్ట్రాలు [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రాధాన్యం [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. అయితే, జాతీయ జనాభా విధానం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

BRAOU

1974–75లో సుమారు 1.35 మిలియన్ల శస్త్రచికిత్సలు జరగగా 1975–76లో 2.65 మిలియన్లు, 1976–77లో 8.11 మిలియన్ల కుటుంబ నియంత్రణ శస్త్రచికిత్సలు జరిగాయి. [illegible] కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులు వాడిన దంపతులు 1974–75లో 16.3 మిలియన్లు ఉండగా 1976–77లో 25.6 మిలియన్లకు పెరిగారు. అత్యవసర పరిస్థితిలో ఉత్తరాదిలో కుటుంబ నియంత్రణ బలవంతంగా [illegible]ంది. 1974–75లో బీహార్‌లో 13.2 శాతం సాధించగా, 1975–76లో 229 శాతం, 1976–77లో 7[illegible].2 శాతానికి కుటుంబ నియంత్రణ శస్త్రచికిత్సలు పెరిగాయి. అత్యవసర పరిస్థితిలో జరిగిన నిర్బంధ కుటుంబ నియంత్రణ వలన ప్రజలలో అసంతృప్తి ప్రబలి జనాభా నిరోధానికి కొంత అవరోధం ఏర్పడింది.

28.4.4 అత్యవసర పరిస్థితి అనంతరం

కేంద్రంలో జనతా ప్రభుత్వం వచ్చి కుటుంబ సంక్షేమ కార్యక్రమాన్ని రూపొందించింది. నిర్బంధాన్ని తొలగించి ఇచ్ఛిక దృష్టిపై ఎక్కువ పెట్టింది. శస్త్రచికిత్సలు కూడా ఇచ్ఛికంగానే జరుగుతున్నది. [illegible] అంచనాలను ప్రవేశపెట్టారు. కుటుంబ సంక్షేమం, విద్య, ఆరోగ్యం, పౌష్టికాహారం, మంచినీరు, పారిశుద్ధ్య ప్రధానాంశాలన్నారు. అయినప్పటికీ, కుటుంబ నియంత్రణే ప్రధానాంశంగా మిగి[illegible]. 1984 నాటికి వెయ్యికి జననాల రేటు 30కు తగ్గించాలన్నారు. కుటుంబ నియంత్రణలో [illegible] ఆత్మనిగ్రహం కూడా ఉండాలన్నారు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు స్వచ్ఛందంగా ఆపరేషన్లు చేయించుకోవటాన్ని ప్రోత్సహించడానికి వీలుగా ప్రోత్సాహక సొమ్మును 70 రూపాయలకు [illegible]. ఆపరేషన్ తరువాత కార్యాలయాల్లో ఎవరైనా 10 ఏళ్లలోపు చనిపోతే, నష్టపరిహారం చెల్లిస్తారు. సమాజంలో ఉన్నవారే తమ ప్రజలకు కుటుంబ నియంత్రణ గురించి చెప్పేటందుకు తగిన శిక్షణ ఇచ్చారు. అయినప్పటికీ, అత్యవసర పరిస్థితి అనంతరం తాత్కాలికంగా కుటుంబ నియంత్రణ కుంటుపడింది.

1980–85లో 6వ పంచవర్ష ప్రణాళిక కుటుంబ [illegible] తిరగదోడింది. ఇందుకు గాను 1010 కోట్ల రూపాయలను కేటాయించారు. 17 మిలియన్ల శస్త్ర చికిత్సలు జరిగాయి. కుటుంబ నియంత్రణ పద్ధతులన్నీ పాటించటంలో రక్షిత దంపతుల సంఖ్య 1985 మార్చి నాటికి 22 నుండి 32 మిలియన్లకు పెరిగింది.

28.4.5 7వ పంచవర్ష ప్రణాళికలో కుటుంబ సంక్షేమం

ఏడవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో కుటుంబ సంక్షేమానికి 3256.26 కోట్లు కేటాయించడంతో కొత్త [illegible] ఇచ్చినట్లయింది. 1990 నాటికి సాధించవలసిన లక్ష్యాలను ఇలా పేర్కొన్నారు.

1. 42 శాతం అర్హులైన దంపతులను ఆదుకోవడం
2. జననాల రేటు 29.1 శాతానికి తగ్గించటం
3. మరణాలరేటు 10.4 శాతానికి తగ్గించటం
4. పసిపిల్లల మరణాల రేటు వెయ్యికి 90గా పరిమితం చెయ్యటం
5. టీకాల కార్యక్రమం అందరికీ వర్తింపచేయుట

కుటుంబ సంక్షేమ కార్యక్రమాన్ని పాటించడంలో కట్టుబడి ఉంటామని ప్రభుత్వం ప్రకటించింది. స్వచ్ఛంద సంస్థలను, స్త్రీలను, యువకులను ఈ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనాలని విజ్ఞప్తి చేశారు. జనాభా నిరోధం వలన కుటుంబ నియంత్రణ సాధించాలనే లక్ష్యం స్పష్టపడింది. 1985 మార్చిలో రక్షిత దంపతుల శాతం 32 మిలియన్లకు పెరిగింది. 1983లో 60 మిలియన్ జననాలు జరగకుండా చేశారు. మరో 22 మిలియన్ల జననాలను ఆపగలమంటున్నారు. 1951లో వెయ్యికి 41.7 జననాలుండగా, 1981లో ఈ జననాల రేటు 36కు తగ్గింది. ప్రస్తుత పరిస్థితినిబట్టి చూస్తే జనాభా 2000 నాటికి స్థిరత్వాన్ని చేరుకోవచ్చు.

BRAOU

[illegible] మంచినీటి సౌకర్యం, గృహవసతి వంటి [illegible] ...

[illegible] సారాంశం

[illegible] వలసల వల్ల జనాభా విధానం పరిష్కరిస్తుంది. [illegible] సంఘటనల వల్ల వచ్చే సమస్యలను జనాభా విధానం పరిష్కరిస్తుంది. [illegible] కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాన్ని [illegible] కుటుంబ సంక్షేమాన్ని [illegible] పెరగాలి, [illegible] గృహవసతి, వైద్య సౌకర్యాలు ఇత్యాదులన్నీ భారతదేశ జనాభా విధానంలో [illegible].

[illegible].12 చదువదగిన పుస్తకములు

1. *Asha Bhende and Tarakanitkar* : *Principles of Population Studies*
2. [illegible] : *Elements of Demography*
3. [illegible] : *Fundamentals of Demography*

[illegible].14 నమూనా ప్రశ్నలు

1. [illegible] సమాధానాలు రాయండి.
   1. జనాభా విధానాన్ని [illegible] జనాభా విధానాన్ని వివరించండి.
   2. [illegible] మరణాల [illegible] వివరించండి.
   3. [illegible] జనాభా విధానం వివిధ దశలను [illegible].
2. [illegible] ప్రశ్నలకు 10 [illegible] సమాధానాలు రాయండి.
   1. జనాభా [illegible] ముఖ్య లక్షణాలను వివరించండి.
   2. [illegible] కుటుంబ నియంత్రణ [illegible] లక్ష్యాలు ఏమిటి.

[illegible]

మూడో సంవత్సర పాఠ్యప్రణాళిక

సమాజ శాస్త్రం

కోర్స్-III- సమాజ జనాభాశాస్త్రం

ఖండం 1 : జనాభా శాస్త్ర రంగం

భాగం 1 : సాంఘిక జనాభా శాస్త్రం — స్వభావం — పరిధి
భాగం 2 : సాంఘిక జనాభా శాస్త్రం — ఇతర సామాజిక శాస్త్రాలు
భాగం 3 : జనాభా వివరాలకు మూలాధారాలు

ఖండం 2 : జనాభా సిద్ధాంతాలు

భాగం 4 : మాల్థస్ పూర్వ సిద్ధాంతాలు
భాగం 5 : మాల్థస్ సిద్ధాంతం
భాగం 6 : జనాభా పరివర్తనా సిద్ధాంతం

ఖండం 3 : జనాభా నిర్మాణ విధానం

భాగం 7 : జనాభా నిర్మాణ విధానము — మార్పు
భాగం 8 : వయస్సు, స్త్రీ పురుష భేదం—వైవాహిక స్థితి—నిర్మాణ విధానం
భాగం 9 : జాతులు, మతాల నిర్మాణ విధానం
భాగం 10 : వృత్తి విద్య నిర్మాణ విధానం
భాగం 11 : జనాభాలో గ్రామీణ, పట్టణ భేదాలు
భాగం 12 : భారతదేశంలో జనాభా నిర్మాణ విధానం (ఏర్పడిన పద్ధతి)

ఖండం 4 : ప్రత్యుత్పత్తి

భాగం 13 : ప్రత్యుత్పత్తి, అర్థం, ప్రాధాన్యం
భాగం 14 : ప్రత్యుత్పత్తి పద్ధతులు
భాగం 15 : భేదాత్మక ప్రత్యుత్పత్తి, ప్రత్యుత్పత్తి భేద సూచిక

ఖండం 5 : మరణ శాతం

భాగం 16 : మరణ శాతం, అర్థం, ప్రాధాన్యము
భాగం 17 : మరణ శాతం పద్ధతులు
భాగం 18 : భేదాత్మక మరణ శాతం
భాగం 19 : ప్రత్యుత్పత్తిని, మరణ శాతాన్ని ప్రభావితం చేస్తున్న సామాజిక, ఆర్థిక కారణాలు

ఖండం 6 : వలస

భాగం 20 : వలస — రకాలు
భాగం 21 : వలస — కారణాలు
భాగం 22 : వలస — పరిణామాలు

ఖండం 7 : జనాభా సమస్య

భాగం 23 : అల్పజనాభా — అధిక జనాభా
భాగం 24 : ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల — భారతదేశ పరిస్థితికి ప్రత్యేకంగా సంబంధించి
భాగం 25 : జనాభా అదుపు భావన అదుపు పద్ధతులు
భాగం 26 : ఆర్థికాభివృద్ధి, జనాభా అదుపుదల
భాగం 27 : కుటుంబ నియంత్రణ, కుటుంబ సంక్షేమం
భాగం 28 : భారతదేశ జనాభా విధానం

BRAOU

FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

UNDERGRADUATE COURSE - III YEAR

SUBJECT: SOCIOLOGY

COURSE - IV: SOCIAL DEMOGRAPHY

ASSIGNMENT - 1

NOTE:

1. Do not copy the answer directly from any of the books.
2. As far as possible, try to answer the questions independently in your own words.
3. If it is necessary to quote from any source, give the correct reference.
4. Use your own foolscape pages for writing the assignment.
5. Leave sufficient margine for the comments of the evaluators.
6. Completion of this assignment normally should not take more than 1 hour time.

PART-A

I. Answer the following in about 30 lines each.
క్రింది ప్రశ్నలకు సుమారు 30 పంక్తులలో జవాబులు రాయుండి.

1. Discuss the nature & scope of demography.
జనాభాశాస్త్ర స్వభావాన్ని, పరిధిని వివరించండి.

2. Explain the interdisciplinary nature of demography.
ఇతర శాస్త్రాలతో సంబంధంగల శాస్త్రంగా జనాభాశాస్త్రాన్ని వివరించండి.

3. Discuss on the premalthusian theory and Malthusian theory of population.
మాల్థస్‌కు ముందున్న సిద్ధాంతాన్ని, మాల్థస్ సిద్ధాంతాన్ని వివరించండి.

PART-B

II. Answer the following in about 10 lines each.
క్రింది ప్రశ్నలకు సుమారు 10 పంక్తులలో జవాబులు రాయుండి.

1. Discuss the importance of population census.
జనాభాలెక్కల ప్రాముఖ్యతను వివరింపుము.

2. Explain the relationship between demography and sociology.
సమాజశాస్త్రం, సమాజ జనాభాశాస్త్రం మధ్య సంబంధాన్ని వివరించండి.

3. Explain the three stages of demographic transition.
జనాభా పరివర్తనలోని మూడు దశలను వివరించండి.

BRAOU

FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

UNDERGRADUATE COURSE - III YEAR

SUBJECT: SOCIOLOGY

COURSE - IV: SOCIAL DEMOGRAPHY

ASSIGNMENT - 2

NOTE:

1. Do not copy the answer directly from any of the books.
2. As far as possible, try to answer the questions independently in your own words.
3. If it is necessary to quote from any source, give the correct reference.
4. Use your own foolscape pages for writing the assignment.
5. Leave sufficient margins for the comments of the evaluators.
6. Completion of this assignment normally should not take more than 1 hour time.

PART-A

I. Answer the following in about 30 lines each.
[illegible]

1. Critically explain the demographic transition theory.
[illegible]

2. Religion and caste are considered as one of the important determinants of fertility. Explain?
మతం, కులం, [illegible]

3. What is mortality? Explain the influence of sex and age patterns on mortality.
[illegible]

PART-B

II. Answer the following in about 10 lines each.
క్రింది ప్రశ్నలకు సుమారు 10 పంక్తులలో జవాబులు రాయండి.

1. What are the major sources for population data.
[illegible]

2. Describe the role of occupational composition on population change.
[illegible]

3. Explain how mortality data is collected.
[illegible]

BRAOU

CUT HERE

BRAOU

DR. B.R. AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY

FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

UNDERGRADUATE COURSE - III YEAR

SUBJECT: SOCIOLOGY

COURSE - IV: SOCIAL DEMOGRAPHY

ASSIGNMENT – 3

NOTE:

1. Do not copy the answer directly from any of the books.
2. As far as possible, try to answer the questions independently in your own words.
3. If it is necessary to quote from any source, give the correct reference.
4. Use your own foolscap pages for writing the assignment.
5. Leave sufficient margine for the comments of the evaluators.
6. Completion of this assignment normally should not take more than 1 hour time.

PART-A

I. Answer the following questions in about 30 lines each.
క్రింది ప్రశ్నలకు సుమారు 30 పంక్తులలో జవాబులు రాయండి.

1. What are the causes for high fertility & mortality.
అధిక ప్రత్యుత్పత్తి, మరణాల రేటుకు కారణాలను వివరంగా రాయండి.

2. Explain the various physical and economic causes of migration.
వలసకు దారితీసే వివిధ భౌతిక, ఆర్థిక కారణాలను వివరించండి.

3. Enumerate the consequences of over population.
అధిక జనాభా వల్ల వచ్చే ఆటంకాలను వివరించండి.

PART-B

II. Answer the following questions in about 10 lines each.
క్రింది ప్రశ్నలకు సుమారు 10 పంక్తులలో జవాబులు రాయండి.

1. What are the causes of high maternal and infantile mortality.
ప్రసవంలో తల్లి, బాల్యంలో పిల్ల అధిక మరణాలకు కారణాలేమిటి.

2. What is the Dalton's formula for identifying under-population & over population.
అధిక జనాభా, తక్కువ జనాభా గుర్తింపుకు డాల్టన్ సూత్రం ఏమిటి.

3. Classify the methods of birth control.
సంతాన నిరోధక పద్ధతులను వర్గీకరింపుము.

BRAOU

డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ సార్వత్రిక విశ్వవిద్యాలయం

B.A. THIRD YEAR (3 YEAR DEGREE COURSE) EXAMINATION

MODEL QUESTION PAPER

SOCIOLOGY

COURSE – III

Time: 3 hours

Max. Marks: 100

SECTION-A

15 X 4 = 60

I. Answer any four of the following eight questions in about 30 lines.
ఈ క్రింది వానిలో ఏ నాలుగు ప్రశ్నలకైనా 30 పంక్తులలో జవాబు రాయండి.

1. Discuss the sociological perspective of demography.
[illegible]

2. Explain the interdisciplinary nature of demography?
[illegible]

3. Explain how crude death rate and age specific death rate are calculated.
[illegible]

4. [illegible] concerning population problems.
[illegible]

5. [illegible] contributes [illegible] process of industrialisation-comment.
[illegible]

6. Briefly [illegible] growth of population in the world before 1650 A.D.
1650కు పూర్వం [illegible]

7. [illegible] the role of family planning in promoting family welfare in India.
[illegible]

8. Explain the [illegible] of population growth on economic development.
[illegible]

BRAOU

SECTION-B

Note: Answer any five of the following questions in about 10 lines each.
క్రింది వాటిలో ఏవైనా ఐదు ప్రశ్నలకు, ఒక్కొక్క ప్రశ్నకు
సుమారు 10 పంక్తులలో జవాబు వ్రాయండి.

Each question carries 8 marks
ప్రతి ప్రశ్నకు 8 మార్కులు

1. Explain the characteristics of population.
జనాభా లక్షణాలను వివరింపుము.

2. What are the sources of demographic data?
జనాభా వివరాల మూలాధారాలేమిటి.

3. What are the indicators of Economic development?
ఆర్థికాభివృద్ధిని తెలిపే సూచికలేమిటి.

4. What is PQLI model of economic development?
పిక్యూ ఎల్ ఐ నమూనా ఆర్థికాభివృద్ధి అంటే ఏమిటి.

5. What were the reasons for population stability in the pre-industrial period?
పారిశ్రామిక యుగానికి ముందు జనాభా స్థిరత్వానికి కారణాలేమిటి.

6. Explain the role of occupational composition in population change.
జనాభా మార్పులో వృత్తి అంశం పాత్రను వివరించండి.

7. Explain the relationship between Migration and Mobility.
వలసకు మరియు గతిశీలతకు గల సంబంధాన్ని వివరింపుము.

8. What is the relationship between social class and mortality?
సామాజిక వర్గం మరియు మరణాలకు గల సంబంధమేమిటి.

9. How do Socio-economic factors effect fertility.
ప్రత్యుత్పత్తిని సామాజిక ఆర్థిక కారకాలు ఎట్లా ప్రభావితం చేస్తాయి.

10. Discuss the consequences of urbanization.
నగరీకరణ ఫలితాలను చర్చించండి.

BRAOU